Analyse van de financiële stromen naar de Vlaamse landbouw

Is het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) een hefboom of hinderpaal voor het leefmilieu, de biodiversiteit en het klimaat?

Ruben Savels, Jaron Bousard, Theo Brackx,
Stijn Speelman en Joost Dessein

UNIVERSITEIT
GENT

Titel
Analyse van de financiële stromen naar de Vlaamse landbouw: is het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid een hefboom of hinderpaal voor het leefmilieu, de biodiversiteit en het klimaat?

Inhoud
Dit rapport brengt de milieudoelstellingen en -indicatoren waar de Vlaamse landbouw een impact op heeft in kaart, karakteriseert de financiële stromen vervat binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en analyseert de (in)coherentie tussen deze financiële stromen en de milieudoelstellingen.

Stuurgroep
Ruben Savels, Stijn Speelman en Joost Dessein (UGent)

Klankbordgroep
Myriam Dumortier, Kurt Sannen en Peter Van Gossum (INBO), Jaron Bousard en Theo Brackx (UGent) Joeri Deuninck en Eewoud Lievens (Agentschap Landbouw en Zeevisserij), Ineke Maes, Marie De Laet, Heleen De Smet en Sofie Bracke (Bond Beter Leefmilieu), Erika Vander Putten (Departement Omgeving), Erwin Wauters (ILVO), Erik Mathijs (KU Leuven), Stijn Leestmans (Natuurpunt), Esmeralda Borgo en Ingrid Pauwels (Voedsel Anders), Bertjan Olivier (West-Vlaamse Milieufederatie).

Reviewers
Jeroen Candel (WUR), Erik Mathijs (KU Leuven), Erwin Wauters (ILVO),
Guido Van Huylenbroeck en Ludwig Lauwers (UGent)

Coverfoto
Agrarisch landschap in De Moeren, West-Vlaanderen (Yves Adams/Vilda)

Dit rapport bevat de mening van de auteurs en niet noodzakelijk die van de betrokken organisaties en instellingen. INBO leverde een inhoudelijke bijdrage aan de secties 4.1 en 4.3. De overige inhoud valt buiten het mandaat van INBO en wordt niet noodzakelijk onderschreven door het instituut. Dit rapport maakt deel uit van een studie in opdracht van Bond Beter Leefmilieu.

Vermenigvuldiging en/of overname van gegevens zijn toegestaan mits de bron expliciet vermeld wordt:

Savels R., Bousard J., Brackx T., Speelman S., Dessein J. (2025). *Analyse van de financiële stromen naar de Vlaamse landbouw: is het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid een hefboom of hinderpaal voor het leefmilieu, de biodiversiteit en het klimaat?* Universiteit Gent, Gent

Inhoudstabel

Lijst van tabellen 4

Lijst van figuren 5

Samenvatting 7

1. Inleiding 9

2. Achtergrond 10

3. Methodologie 19

3.1. Gebruikte bronnen en data 19

3.2. Afbakening van het onderzoek 19

3.3. Gebruikte methodologieën 21

3.4. Assumpties en beperkingen 24

4. Resultaten 25

4.1. Milieudoelstellingen en -indicatoren 25

4.1.1. EU Natuurherstelverordening 25

4.1.2. EU Vogelrichtlijn en EU Habitatrichtlijn 29

4.1.2.1. Staat van instandhouding van soorten uit de bijlagen van de Vogel- en Habitatrichtlijnen 29

4.1.3. EU Kaderrichtlijn Water en EU Nitraatrichtlijn 30

4.1.4. EU Klimaatwet 37

4.2. Landbouwsubsidies uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 40

4.2.1. Pijler 1 43

4.2.2. Pijler 2 52

4.2.3. Biologische landbouw 64

4.3. Beleidscoherentieanalyse 71

5. Discussie 76

5.1. GLB 76

5.1.1. Pijler 1 76

5.1.2. Pijler 2 90

5.1.3. Biologische landbouw 100

5.2. Algemene discussie 101

5.3. Beperkingen en toekomstig onderzoek 103

6. Conclusies 104

7. Referenties 108

8. Bijlagen 117

Lijst van tabellen

Tabel 1: Overzicht van het aantal landbouwbedrijven volgens typologie

Tabel 2: Overzicht van de beleidsdoelstellingen opgenomen in de beleidscoherentieanalyse

Tabel 3: Overzicht van de beleidsmaatregelen opgenomen in de beleidscoherentieanalyse

Tabel 4: Overzicht van de mogelijke scores en hun interpretatie

Tabel 5: Overzicht van het aantal responsen per instelling

Tabel 6: Koolstofopbouw en -afbraak in de bouwvoor (0-30 cm)

Tabel 7: Samenvatting van de conclusies per criterium en einduitspraak over de regionale staat van instandhouding en globale trend van 2007 tot 2018 per graslandhabitattype

Lijst van figuren

Figuur 1: Conceptualisatie van de donuteconomie en de bijdrage van de landbouw aan het overschrijden van planetaire grenzen

Figuur 2: Overzicht van de GLB-uitgaven en hervormingen doorheen de tijd

Figuur 3: Landbouwareaal per teelt en teeltgroep en specialisatie van de landbouwbedrijven in 2023

Figuur 4: Trend broedvogels van weiden en akkers (2007-2024)

Figuur 5: Procentueel aandeel habitatoppervlakte van Europees belang met overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof over de periode 1990-2020

Figuur 6: Nitraat in oppervlaktewater in landbouwgebied

Figuur 7: Fosfaat in oppervlaktewater in landbouwgebied

Figuur 8: Emissies van stikstof naar oppervlaktewater door landbouw

Figuur 9: Emissies van fosfor naar oppervlaktewater door landbouw

Figuur 10: Gebruik gewasbeschermingsmiddelen in Vlaanderen (2011-2019)

Figuur 11: Gebruik gewasbeschermingsmiddelen in Vlaanderen per gewasgroep (2012-2022)

Figuur 12: Geharmoniseerde risico-indicator (HRI1)

Figuur 13: Druk op waterleven door gewasbescherming

Figuur 14: Verkoop van veterinaire antibiotica per kg dier in België

Figuur 15: Waterverbruik in de landbouw

Figuur 16: Bodemerosierisico in Vlaanderen (2008-2019)

Figuur 17: Broeikasgasemissie per broeikasgas in de landbouw (1995-2021)

Figuur 18: Biologisch areaal en areaal in omschakeling in Vlaanderen (2014-2023)

Figuur 19: Aankoop bioproducten in Vlaanderen en Wallonië

Figuur 20: Overzicht van de uitbetaalde steun binnen het GLB in 2023 per maatregel

Figuur 21: Overzicht van de uitbetaalde steun aan landbouwers binnen het GLB in 2023 per maatregel

Figuur 22: Totale steun per typologie opgesplitst per pijler binnen het Vlaamse GLB in 2023

Figuur 23: Verdeling van het GLB en de twee pijlers volgens kwantielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven

Figuur 24: De evolutie van de steun binnen de marktmaatregelen binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

Figuur 25: Crisismaatregelen volgens maatregel en per typologie binnen het Vlaamse GLB in 2023

Figuur 26: Verdeling van de crisissteun volgens kwartielen van de standaardoutput

Figuur 27: De evolutie van de totale rechtstreekse betalingen binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

Figuur 28: Rechtstreekse betalingen volgens maatregel en per typologie binnen het Vlaamse GLB in 2023

Figuur 29: Verdeling van de rechtstreekse betalingen volgens kwartielen van de standaardoutput

Figuur 30: Ecoregelingen volgens maatregel en per typologie

Figuur 31: Verdeling van de ecoregelingen volgens kwantielen van de standaardoutput

Figuur 32: De evolutie van de totale VLIF-steun binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023
Figuur 33: GLB-betalingen binnen VLIF volgens maatregel en per typologie
Figuur 34: Verdeling van de VLIF-steun volgens kwantielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven
Figuur 35: De evolutie van de totale steun voor opleiding, advies en innovatie binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023
Figuur 36: De evolutie van de totale steun voor agromilieuklimaatmaatregelen binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023
Figuur 37: De evolutie van de totale steun voor beheersovereenkomsten binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023
Figuur 38: GLB-betalingen binnen beheerovereenkomsten volgens maatregel en per typologie van de landbouwbedrijven in 2023
Figuur 39: Verdeling van de beheerovereenkomsten volgens kwantielen van de standaardoutput in 2023
Figuur 40: De evolutie van de totale steun voor AMKM binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023
Figuur 41: GLB-betalingen binnen AMKM volgens maatregel en per typologie in 2023
Figuur 42: Verdeling van de AMKM volgens kwartielen van de standaardoutput in 2023
Figuur 43: De evolutie van de totale steun voor platteland, LEADER, technische bijstand en overige binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023
Figuur 44: Verdeling van de rechtstreekse betalingen in 2023 over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie
Figuur 45: Verdeling van de ecoregelingen over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023
Figuur 46: Verdeling van de beheerovereenkomsten over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023
Figuur 47: Verdeling van de AMKM over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023
Figuur 48: Verdeling van de VLIF-steun over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023
Figuur 49: Mediaan impactscore per beleidsmaatregel en beleidsdoelstelling, waarbij de grootte van de cirkel omgekeerd evenredig is met de standaardafwijking op de gemiddelde score
Figuur 50: Mediaan impactscore per beleidsmaatregel en beleidsdoelstelling, waarbij de grootte van de cirkel evenredig is met de totale uitgekeerde steun
Figuur 51: Percentage ontbrekende scores per beleidsmaatregel en beleidsdoelstelling

Samenvatting

De landbouw is een belangrijke sector in Vlaanderen maar heeft een significante impact op het milieu. Hoewel een aantal milieu-indicatoren waar de landbouw impact op heeft verbeteringen optekenen, stagneert of verslechtert deze trend voor de meeste indicatoren, waarbij de vooropgestelde doelstellingen met betrekking tot milieu, natuur en klimaat op basis van de huidige trends niet zullen worden gehaald. De landbouwsubsidies uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) zijn een belangrijke financiële stroom naar de Vlaamse landbouw en hebben die voor een belangrijk deel mee vormgegeven. Recent werd een vergroening van het GLB doorgevoerd, en ondanks de verhoogde ambities met betrekking tot het milieu, blijft de effectieve impact van het GLB op het milieu en het behalen van de milieudoelstellingen onduidelijk.

Deze studie brengt recente data samen over de milieu-indicatoren waar de Vlaamse landbouw een invloed op heeft en beschrijft de hieraan gekoppelde trends en beleidsdoelstellingen, waarna het de landbouwsubsidies vervat binnen het GLB in kaart brengt en de ontvangende bedrijven karakteriseert op basis van typologie en economische grootte. Uiteindelijk worden de (in)coherenties tussen deze landbouwsubsidies en de milieudoelstellingen geanalyseerd aan de hand van een beleidscoherentieanalyse en worden na een kritische discussie enkele conclusies getrokken en beleidsaanbevelingen geformuleerd.

Er werd in 2023 in totaal 423 miljoen euro uitbetaald aan steun binnen het GLB in Vlaanderen, waarbij zo'n 316 miljoen euro (75%) rechtstreeks aan landbouwers werd uitgekeerd en de resterende 107 miljoen euro (25%) onrechtstreek de landbouwers ten goede komt. De basisinkomenssteun is veruit de omvangrijkste maatregel waarbinnen 118 miljoen euro (28%) van de totale GLB-steun werd uitgekeerd, gevolgd door de investeringssteun voor productieve investeringen waarbinnen 84 miljoen euro (20%) van de totale GLB-steun werd uitgekeerd aan landbouwers. Naast de conditionaliteit zijn de ecoregelingen, agromilieuklimaatmaatregelen en beheerovereenkomsten de belangrijkste maatregelen binnen de groene ambities van het nieuwe GLB, maar die maakten samen maar 57 miljoen euro (13%) van de totale GLB-steun uit.

Het gros van de steun ging naar melkveebedrijven, akkerbouwbedrijven, gemengde bedrijven en vleesveebedrijven. Dit zijn de meest voorkomende types landbouwbedrijven die echter ook het hoogst aantal hectaren grond in gebruik hebben en waarbij het gros van de steun op hectarebasis worden uitgekeerd. Wanneer wordt gekeken naar de verdeling van de aan landbouwers uitgekeerde steun over kwartielen van economische grootte, valt op dat het grootste deel van de subsidies naar de grootste bedrijven ging: het kwart grootste bedrijven kreeg steeds maar liefst 46% van de steun, terwijl de helft grootste bedrijven wel 74% van de steun ontving en het kwart kleinste bedrijven nog amper 8% van de totale aan landbouwers uitgekeerde steun ontving.

Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de meest omvangrijke steunmaatregelen een eerder beperkt ingeschatte positieve bijdrage hebben aan de milieudoelstellingen, waartegenover staat dat minder steun werd uitgekeerd via die maatregelen met een hoger ingeschatte positieve bijdrage. De relatieve steun uitgekeerd via de verschillende maatregelen is dus niet coherent met het kunnen bereiken van de verschillende Europese milieudoelstellingen.

Het systeem waarbij inkomenssteun wordt verschaft op basis van het aantal hectare grond in bezit zorgt voor een sterk ongelijke verdeling van steun die daarenboven los staat van de effectieve nood aan inkomensondersteuning op landbouwbedrijven, waarnaast deze steun ongewild kan bijdragen aan stijgende grondprijzen en bemoeilijkte toegang tot grond. Daarnaast draagt de inkomenssteun momenteel eerder beperkt bij tot het behalen van de milieudoelstellingen. Een verschuiving richting resultaatgebaseerde steun, waarbij landbouwers vergoed worden voor het bereiken van resultaten op vlak van milieu, zou effectiever kunnen bijdragen aan zowel inkomenszekerheid voor landbouwers als het bereiken van de milieudoelstellingen. Hierbij zouden de in deze studie behandelde milieu-indicatoren tegelijkertijd kunnen worden gebruikt als maatstaf voor de steun aan landbouwers en om de voortgang met betrekking tot de milieudoelstellingen op bedrijfs- of landschapsschaal te monitoren.

Hoewel wordt verwacht dat veel van de investeringen binnen de investeringssteun voor productieve investeringen een relatieve reductie in milieu-impact met zich mee kan brengen, is het onduidelijk wat de effectieve en absolute impact van deze investeringen is gezien ze vaak gepaard gaan met een capaciteitsverhoging op het landbouwbedrijf en de theoretische reductiepercentages van technologische oplossingen in de praktijk vaak lager uitvallen. Daarnaast duwen deze vaak grote investeringen de bedrijven in een 'lock-in' waardoor alternatieve en mogelijks duurzamere ontwikkelingspaden bemoeilijkt worden. Een analyse van de reële impact van deze investeringen dringt zich op, waarbij eveneens rekening dient te worden gehouden met de tweede-orde effecten van deze investeringen gezien deze soms tot ongewenste neveneffecten zorgen. Binnen de investeringssteun voor niet-productieve investeringen werd zo'n honderd keer minder steun uitbetaald dan binnen de investeringssteun voor productieve investeringen, terwijl de niet-productieve investeringen net worden verondersteld om sterker bij te dragen aan het bereiken van de verschillende milieudoelstellingen. Hier kan een verschuiving richting niet-productieve investeringen, gekoppeld met voldoende begeleiding en advies, sterk bijdragen aan het bereiken van de doelstellingen met betrekking tot milieu, natuur en klimaat.

Biologische landbouwbedrijven zetten bovengemiddeld in op ecoregelingen en agromilieuklimaatmaatregelen bovenop degene die specifiek zijn voorzien voor de omschakeling naar en toepassing van de biologische productiemethode, waarbij ze zelfs een groter deel van hun inkomenssteun halen uit de ecoregelingen dan uit de basisinkomenssteun. Zo kan de biologische landbouw als model dienen voor landbouwbedrijven die minder afhankelijk kunnen zijn van inkomenssteun en een significant inkomen kunnen halen uit het toepassen van milieuvriendelijke praktijken en het verschaffen van ecosysteemdiensten.

1. Inleiding

De landbouw is voor Vlaanderen belangrijk aangezien de sector bijdraagt aan de voedselvoorziening en tewerkstelling op het platteland en in de verdere schakels in de voedselketen. De Vlaamse landbouw heeft echter een significante impact op het milieu, waarbij de meeste milieu-indicatoren waarop de landbouw een invloed heeft – waaronder de uitstoot van broeikasgassen, het pesticidengebruik en watergebruik, de voorraad organische koolstof onder bouwland, stikstof en fosfor in oppervlaktewater en de broedvogels in weiden en akkers – de laatste decennia ongunstig blijven of zelfs verslechteren.

De overheid heeft verschillende hefbomen in handen om de landbouw te sturen in de richting van doelstellingen die door de beleidsmakers als belangrijk worden beschouwd, waarbij vooral de subsidies naar de landbouw een grote rol hebben gespeeld bij het totstandkomen van het huidige landbouwsysteem. De belangrijkste landbouwsubsidies zitten vervat binnen het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), waarbinnen de afgelopen jaren een vergroening werd doorgevoerd. In het recentste GLB dat in 2023 in werking trad, werd milieuzorg, het bestrijden van klimaatverandering en het beschermen van landschappen en biodiversiteit opgenomen als één van de drie algemene doelstellingen. De effectieve impact van het nieuwe GLB op het milieu en het behalen van de milieudoelstellingen is vooralsnog echter onduidelijk.

Het Vlaamse Regeerakkoord 2025-2029 wil een doelmatige financiering van de landbouw, waarbij het GLB extra moet inzetten op de ondersteuning van landbouwers om een transitie naar duurzame landbouw te maken en het verder een proportionele bijdrage moet leveren aan de Europese natuur-, milieu- en klimaatdoelstellingen. Ondertussen wordt beleidscoherentie erkend en benadrukt op internationaal en Europees niveau als cruciaal om de duurzaamheidsdoelstellingen te bereiken.

Deze studie heeft drie doelstellingen:

1. Het samenbrengen van recente data over de milieu-indicatoren waar de Vlaamse landbouw een invloed op heeft en het beschrijven van de hieraan gekoppelde trends en beleidsdoelstellingen

2. Het in kaart brengen en analyseren van de landbouwsubsidies binnen de Vlaamse landbouw en het karakteriseren van de ontvangende landbouwbedrijven op basis van typologie en economische grootte

3. Het analyseren van de (in)coherenties tussen de landbouwsubsidies en de milieudoelstellingen

In wat volgt wordt in Hoofdstuk 2 een korte achtergrond van het Vlaamse landbouwsysteem – en beleid geschetst, waarna in Hoofdstuk 3 de methodologie van de studie wordt beschreven. In Hoofdstuk 4 worden daaropvolgend de resultaten uiteengezet waarna deze kritisch worden besproken in een discussie in Hoofdstuk 5. Als sluitstuk volgen in Hoofdstuk 6 enkele conclusies en aanbevelingen.

2. Achtergrond

2.1. De staat van het globale landbouw- en voedselsysteem

De landbouw is wereldwijd één van de belangrijkste economische sectoren en is verantwoordelijk is voor het gros van de productie van voedsel en plantaardige en dierlijke grondstoffen waaronder vezels en biobrandstoffen. Daarnaast is een groot deel van de bevolking – wereldwijd zo'n 26% - werkzaam in de landbouw en leeft bijna de helft van de wereldwijde bevolking in een huishouden dat betrokken is met het landbouw- en voedselsysteem en gerelateerde sectoren (Davis et al., 2023). Landbouw legt met haar significant landgebruik (38% van de globale landoppervlakte wordt gebruikt voor landbouw), grondstoffengebruik en de productie van vervuilende outputs een groot beslag op het milieu (FAO, 2023a). De landbouw heeft de afgelopen decennia wereldwijd een enorme revolutie gekend, waarbij het aandeel mensen werkzaam in de landbouw daalde terwijl de productie en de toegang tot voedsel steeg en vele landbouwers uit de armoede werden gelicht (FAO, 2023b). Deze vooruitgang ging echter gepaard met neveneffecten in de vorm van (verborgen) kosten voor milieu (onder andere door de uitstoot van broeikasgassen, nutriëntenvervuiling, ontbossing en landgebruikswijzigingen en de impact op biodiversiteit) en maatschappij (onder andere door welvaartsziektes en ongezond voedsel) (FAO, 2023b).

In de conceptualisatie van de 'donuteconomie' (zie Figuur 1a) kan worden gesteld dat het landbouw- en voedselsysteem enerzijds een grote rol speelt bij het overschrijden van de 'planetaire grenzen': van biogeochemische flows (stikstof en fosfor) tot watergebruik, verandering in landgebruik en de integriteit van de biosfeer (functionele en genetische diversiteit) (zie Figuur 1b). Anderzijds voldoet het landbouw- en voedselsysteem vaak niet aan de sociale ondergrens, waaronder het beschikbaar zijn en waarborgen van voldoende water, voedsel, gezondheid en inkomen (FAO, 2023b).

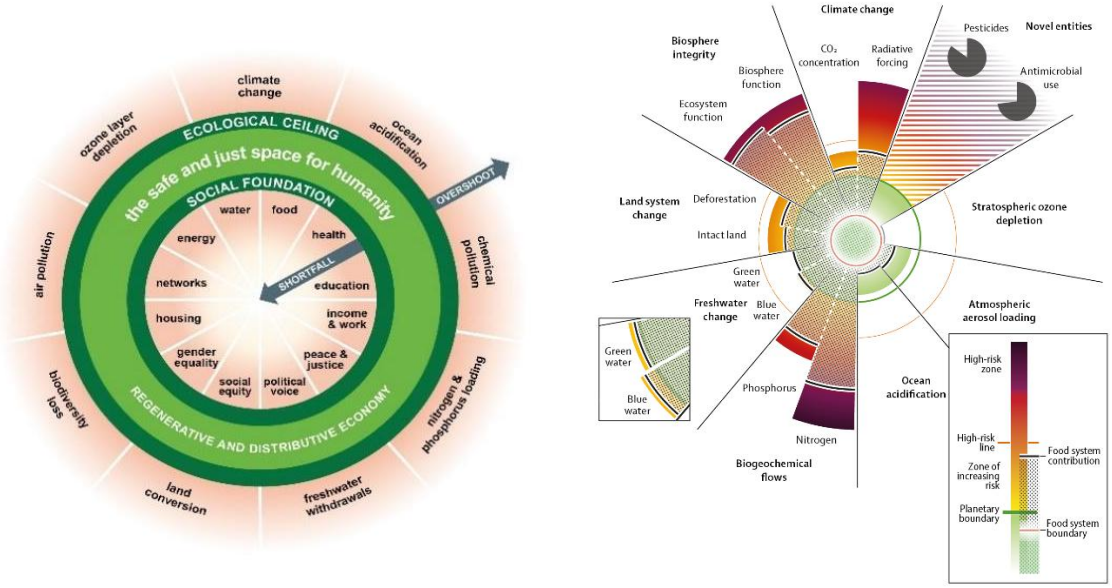

Figuur 1: Conceptualisatie van de donuteconomie en de bijdrage van de landbouw aan het overschrijden van planetaire grenzen. (a) Voorstelling van de donuteconomie (Raworth, 2012); (b) Bijdrage van het voedselsysteem de druk op de planetaire grenzen (Rockström et al., 2025)

Een recent rapport van de Food and Agriculture Organization (FAO) van de Verenigde Naties berekende via de True Cost Accounting (TCA) methodologie dat het globale landbouw- en voedselsysteem verantwoordelijk is voor naar schatting 12,75 biljoen (= duizend miljard) dollar aan verborgen kosten in 2020, waarvan de gezondheidskost het gros uitmaakt door de ziektelast van ongezonde eetpatronen (9,3 biljoen dollar), gevolgd door de milieukost van stikstof (1,5 biljoen) en klimaatverandering (0,9 biljoen) en de sociale kost van de armoede van landbouwarbeiders (0,5 biljoen) (FAO, 2023b).

Landbouw- en voedselsystemen en hun actoren, activiteiten en impacts worden via meerdere 'hefbomen' beïnvloed. Veel van deze hefbomen zijn in handen van overheden waarmee ze actoren kunnen sturen in de richting van doelstellingen die als belangrijk worden beschouwd door de beleidsmakers. Deze hefbomen zijn onder andere handels- en marktinterventies, subsidies, wetten en reguleringen, ondersteunende diensten en gedragsveranderend beleid. Via **handels- en marktinterventies** worden prijsincentives gecreëerd die een verschil teweegbrengen tussen binnenlandse en buitenlandse prijzen; deze bestaan vaak uit grensmaatregelen (zoals importtarieven of -quota, exportrestricties of -subsidies) of marktreguleringen (zoals prijsgaranties). **Subsidies** worden onder andere toegekend aan producenten of consumenten om een beperkte beschikbaarheid van krediet te overbruggen of om een bepaalde gedragsverandering te induceren die beleidsmakers wenselijk vinden. Voor producenten kan dit gaan over gekoppelde (gelinkt met het niveau van het gebruik van inputs of de productie van outputs) of niet-gekoppelde subsidies. Voor consumenten kunnen subsidies de vorm aannemen van voedselbonnen, cash transfers, voedselbedeling of schoolvoedingsprogramma's. Overheidsbeleid wordt vormgegeven en uitgevoerd in **wetten en reguleringen**. Deze zetten de standaarden en doelstellingen die de keuzes van actoren beïnvloeden, bijvoorbeeld door de import van bepaalde voedingsproducten te beperken of door schadelijke inputs te verbieden. Daarnaast verschaffen overheden **ondersteunende diensten** om het functioneren van de sector te verbeteren. Deze ondersteuning varieert van investeringen in onderzoek en ontwikkeling, monitoringssystemen en het verschaffen van relevante data, kennistransfer, inspecties en controles voor voedselveiligheid en plagen en ziekten, ontwikkeling van infrastructuur en marketing en promotie van landbouwproducten. **Gedragsveranderend beleid** wordt gebruikt om de onderliggende oorzaken van bepaald gedrag bij te sturen, zoals het consumeren van ongezond voedsel. Hierbij worden niet de prijzen maar de context of omgeving waarin beslissingen worden gemaakt beïnvloed om tot voor beleidsmakers wenselijke keuzes te leiden. Deze nemen bijvoorbeeld de vorm aan van het beter bereikbaar en beschikbaar maken van gezonde voedselkeuzes in scholen of het reguleren van supermarkten om gezonde voeding te promoten (FAO, 2023b).

2.2. Het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Voor de Vlaamse landbouw is het Europees landbouwbeleid van grote invloed, waarbij het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de EU centraal staat als het langstlopend programma dat de ontwikkeling van de landbouw in Europa sterk heeft gestuurd sinds diens start in 1962. Het GLB heeft als doel om landbouwers te ondersteunen en landbouwproductiviteit te verbeteren met als doel een stabiele voorziening van betaalbaar voedsel; een redelijk inkomen te garanderen voor landbouwers; het klimaat te beschermen en het duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen te bevorderen; plattelandsgebieden en landschappen in de hele EU in stand te houden en de plattelandseconomie levensvatbaar te houden door de werkgelegenheid in de landbouw, agrovoedingsindustrie en aanverwante sectoren te stimuleren (Europese Commissie, z.d.-a).

Het GLB zette in de beginjaren vooral in op handels- en marktinterventies, maar door de hierdoor resulterende overproductie en sterk stijgende uitgaven werd het beleid gaandeweg hervormd naar een systeem van gekoppelde steun die rechtstreeks naar landbouwers ging waarbij de steun gekoppeld was aan de productie van bepaalde producten. Onder meer door verder oplopende overproductie werd deze steun gaandeweg en grotendeels ontkoppeld van de productie en evolueerde ze naar een systeem van inkomenssteun. Tezelfdertijd wordt meer en meer ingezet op het naleven van standaarden met betrekking tot milieu, voedselveiligheid en dierenwelzijn, waarnaast het belang van de steun voor plattelandsontwikkeling steeg (Figuur 2).

In het GLB 2014-2020 werd een 'vergroening' van het GLB doorgevoerd, waarbij meer aandacht en middelen naar milieuvriendelijke praktijken en investeringen gaan om de verschillende Europese doelstellingen met betrekking tot onder andere biodiversiteit, klimaat en watergebruik te ondersteunen. Hoewel dit vaak als een stap in de goede richting wordt beschouwd, wijzen verschillende onderzoeken aan dat deze vergroening niet ver genoeg ging of weinig effectief is gebleken. Zo blijkt uit onderzoek van de Europese Rekenkamer dat het GLB 2014-2020 haar doelstellingen met betrekking tot biodiversiteit op landbouwgrond, klimaat en watergebruik niet heeft gehaald (European Court of Auditors, 2020, 2021a, 2021b). Dit werd bevestigd in een evaluatieonderzoek besteld door de Europese Commissie (European Commission, 2019).

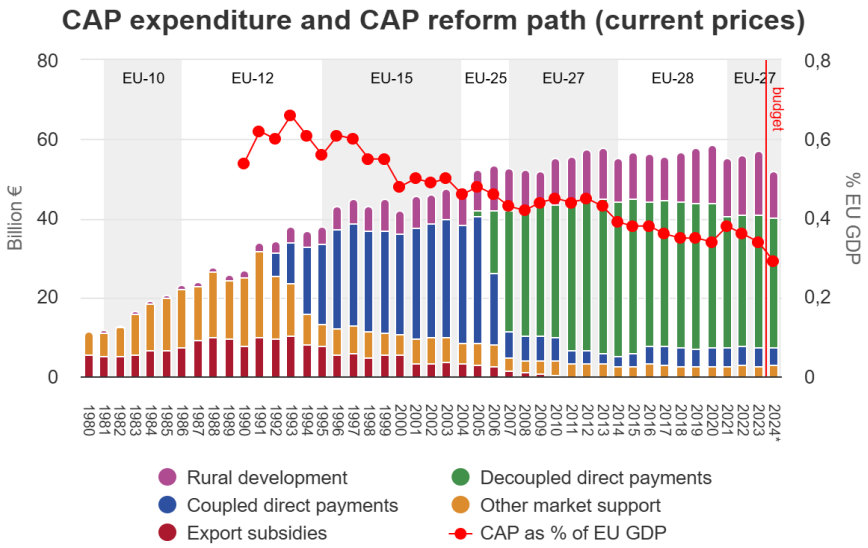

Figuur 2: Overzicht van de GLB-uitgaven en hervormingen doorheen de tijd (Europese Commissie, z.d.-b)

Het recentste GLB kwam na een overgangsperiode 2020-2022 in voege in 2023 en zal tot 2027 zal duren. Het heeft ingezet op hogere milieu-ambities, waarbij de financiering voor milieuvriendelijke praktijken werd verhoogd door het invoeren van minimale budgetten voor ecoregelingen en agromilieuklimaatmaatregelen en waarbij de conditionaliteit werd geïntroduceerd die als verstrengde randvoorwaarden gelden voor het ontvangen van inkomenssteun en steun voor agromilieuklimaatmaatregelen en beheerovereenkomsten, grotendeels gebaseerd op de normen voor een goede landbouw en milieuconditie (GLMC-normen) en de beheerseisen die voortvloeien uit Europese verordeningen en richtlijnen (RBE's). In 2024 werd echter door de Europese Commissie een gedeeltelijke uitzondering doorgevoerd op enkele verplichtingen binnen de conditionaliteit, onder druk van de landbouwprotesten eerder dat jaar. Deze

uitzonderingen omvatten onder andere een versoepeling van de minimale gewasrotatie, het afvoeren van de verplichting voor landbouwbedrijven van minstens 10 hectare om 4% van het land voor niet-productieve doeleinden te houden. Deze versoepelingen werden ondertussen vastgelegd voor de rest van de huidige GLB-periode (Europese Commissie, z.d.-c).

Het GLB was in 2023 verantwoordelijk voor zo'n 25% van de totale EU uitgaven, waarbij de subsidies voor Europese landbouwers gemiddeld 33% van het totale factorinkomen uitmaakten in de periode 2018-2022 (Europese Commissie, z.d.-b; Europees Parlement, z.d.). Het huidige GLB zit financieel vervat binnen het meerjarig financieel kader (MFK) van de EU voor de periode 2021-2027 ter grootte van in totaal 1,21 biljoen euro (in lopende prijzen), met nog eens 808 miljard euro uit het herstelinstrument NextGenerationEU (Europese Commissie, z.d.-d). Hierbij bedraagt de totale toewijzing voor het GLB 386,6 miljard euro, verdeeld over de twee pijlers. De **eerste pijler** wordt gefinancierd binnen het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en omvat enerzijds de rechtstreekse steun en anderzijds de sectorale steun en marktmaatregelen. De toewijzing voor de eerste pijler bedraagt 291,1 miljard euro. Tot 270 miljard euro wordt verstrekt voor inkomenssteunregelingen, en de rest is bestemd voor het ondersteunen van de landbouwmarkten. De **tweede pijler** wordt gefinancierd binnen het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) en omvat de maatregelen gericht op plattelandsontwikkeling. De toewijzing voor de tweede pijler bedraagt 95,5 miljard euro, waarvan 8,1 miljard euro uit het herstelinstrument NextGenerationEU om de uitdagingen van de COVID-19-pandemie te helpen aanpakken. De EU-landen mogen tot 25% van hun GLB-middelen overhevelen van de eerste naar de tweede pijler of omgekeerd. Zo kunnen ze hun beleid beter afstemmen op de prioriteiten van hun landbouwsector en platteland. De lidstaten hebben extra speelruimte voor bijvoorbeeld milieu en klimaat, jonge landbouwers of – indien die onder het gemiddelde liggen – hogere inkomenssteun.

Een recent rapport van WWF schat dat zo'n 58-60% van de GLB-subsidies op EU-niveau zou kunnen worden bestempeld als schadelijk voor de biodiversiteit (WWF, 2024), waarnaast Kortleve et al. (2024) stellen dat meer dan 80% van de GLB-steun richting emissie-intensieve dierlijke productie gaat. Op EU niveau werd het engagement aangegaan om schadelijke subsidies uit te faseren binnen het 8ste Environment Action Programme en binnen het kader van het Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework, waarin een definitie en methodologie zal worden ontwikkeld om milieuschadelijke subsidies te identificeren en om programma's op te zetten om die uit te faseren (Europese Commissie, z.d.-e). Naast de kritiek op de bijdrage van het GLB aan het halen van milieudoelstellingen, wordt ook de sociale rechtvaardigheid van het GLB vaak bekritiseerd (Žickiene et al., 2022; Frascarelli et al., 2025). Zo kreeg 20% van de landbouwers ongeveer 80% van de inkomenssteun binnen het vorige GLB, gezien deze oppervlakte-gebaseerde steun ervoor zorgt dat grotere landbouwbedrijven meer subsidies kunnen ontvangen, terwijl de economische situatie van kleine landbouwbedrijven onder druk staat (Europese Commissie, z.d.-f).

In een recent rapport van de Europese Rekenkamer wordt bevestigd dat het GLB 2023-2027 groener is dan het vorige, maar dat de plannen onvoldoende in lijn liggen met de Europese ambities met betrekking tot klimaat en milieu. Zo wordt aangekaart dat de plannen binnen het GLB onvoldoende afgestemd werden met de Europese Green Deal waarbij diens doelstellingen niet werden geïntegreerd terwijl de meetbaarheid afwezig blijft. Bovendien werd vastgesteld dat de doelstellingen uit de Green Deal zelf nog werden teruggeschroefd. De effectieve impact op klimaat en milieu is daarnaast beïnvloed door het intrekken of aanpassen van bepaalde voorzieningen naar aanleiding van de protesten binnen de landbouw, waarnaast de impact ook sterk afhankelijk is van de opnamegraad van de vrijwillige maatregelen

zoals de ecoregelingen en agromilieuklimaatmaatregelen. Daarnaast wordt gewezen op het feit dat deze vrijwillige maatregelen vaak niet leiden tot een verandering van bestaande praktijken. De Rekenkamer stelt drie aanbevelingen voor: het promoten van uitwisseling over de groene goede praktijken binnen het GLB, het inschatten van de bijdrage van het GLB aan het behalen van de milieu- en klimaatdoelstellingen uit de Green Deal en het aligneren en integreren van deze doelstellingen; en het versterken van het monitoringskader van het toekomstige GLB betreffende klimaat en milieu (European Court of Auditors, 2024a). Een ander recent rapport van de Europese Rekenkamer over de biologische landbouw in de EU stelt dat inconsistenties en leemtes het succes van het beleid om de biologische landbouw te ondersteunen en stimuleren beknotten. Zo is er enkel een niet-bindende doelstelling om 25% van het landbouwareaal onder biologische productie te krijgen, waarnaast een strategie ontbreekt en er geen doelstellingen na 2030 zijn. Daarnaast bestaat de kans dat, ondanks de actieplannen rond biologische landbouw in de meeste lidstaten, de doelstelling van 25% tegen 2030 niet zal worden bereikt gezien het biologisch areaal jaarlijks zou moeten verdubbelen (European Court of Auditors, 2024b).

2.3. De Vlaamse landbouw en het Vlaams landbouwbeleid

De Vlaamse landbouw bewerkte in 2023 een oppervlakte van 616.494 hectare, ofwel 46% van de Vlaamse grondoppervlakte. Vlaanderen telde in 2023 21.759 landbouwbedrijven, waarvan 16.337 met een beroepsmatig karakter (gedefinieerd als een standaardoutput[1] van minstens 25.000 euro per jaar). Een gemiddeld bedrijf had 28,3 hectare cultuurgrond in gebruik. Qua landbouwoppervlakte nemen voedergewassen (waaronder vooral maïs en blijvend grasland) het grootste aandeel in met 54%, gevolgd door graangewassen met 22% (Figuur 3a). De veestapel – het aantal dieren dat op één moment aanwezig is – bestond in 2023 uit zo'n 5,0 miljoen varkens; 1,2 miljoen runderen en 46,8 miljoen stuks pluimvee (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a).

Van de 21.759 landbouwbedrijven in 2023 was 91% gespecialiseerd[2] in één van de drie subsectoren, met veeteelt als belangrijkste specialisatie (9.823 bedrijven of 45%), gevolgd door akkerbouw (7.149 bedrijven of 33%) en tuinbouw (2.741 bedrijven of 13%) (Figuur 3b). De resterende bedrijven (2.045 bedrijven of 9%) worden geclassificeerd als gemengde bedrijven. De veeteeltbedrijven kunnen verder opgesplitst worden naargelang hun specialisatie, waarbij het gros gespecialiseerd in rundvleesproductie (2.975 bedrijven of 30%), gevolgd door melkproductie (2.607 bedrijven of 27%), varkensbedrijven (1.690 bedrijven of 17%), gemengd rundvee (712 bedrijven of 7%), gemengde veeteeltbedrijven (633 bedrijven of 6%), veebedrijven met andere graasdieren waaronder schapen, geiten en paarden (607 bedrijven of 6%) en pluimveebedrijven (599 bedrijven of 6%). Ook voor de tuinbouwbedrijven kan een verdere opsplitsing worden gemaakt volgens de specialisatie in groenten (1.031 bedrijven of 38%), fruit (816 bedrijven of 30%), sierteelt (647 bedrijven of 24%) en gemengde tuinbouwbedrijven (221 bedrijven of 8%) (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a).

In 2023 was de gemiddelde aangiftplichtige met landbouwactiviteit 56 jaar, waarbij zo'n 26% ouder is dan 65 en amper 16% 40 jaar is of jonger. Daarnaast is slechts 20% van de bedrijfsleiders een vrouw. De productiewaarde van de Vlaamse landbouw bedroeg in 2023 7,9 miljard euro, waarvan het grootste deel (62%) uit de veeteelt komt, gevolgd door de tuinbouw (27%) en akkerbouw (11%). De vijf belangrijkste subsectoren zijn varkens (1,94 miljard euro), melk en melkderivaten (1,33 miljard euro), groenten (1,00 miljard euro), runderen (707 miljoen euro) en fruit (645 miljoen euro) (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a).

[1] De standaardoutput is de geldwaarde van de bruto landbouwproductie per eenheid (oppervlakte of dier) tegen prijzen af boerderij en exclusief btw, waarbij subsidies niet in rekening worden gebracht.
[2] De specialisatie of typologie wordt bepaald door te berekenen welk aandeel van de totale standaardoutput uit een bepaalde teelt(groep) gehaald wordt. Het komt er ruwweg op neer dat als een bedrijf minstens 2/3 van zijn totale output haalt uit een bepaalde teelt(groep), dit een in die teelt(groep) gespecialiseerd bedrijf is. Een in een bepaalde teelt gespecialiseerd bedrijf zal het grootste deel van zijn standaard output uit deze teelt(groep) halen, echter dit bedrijf kan ook nog andere teelten hebben.

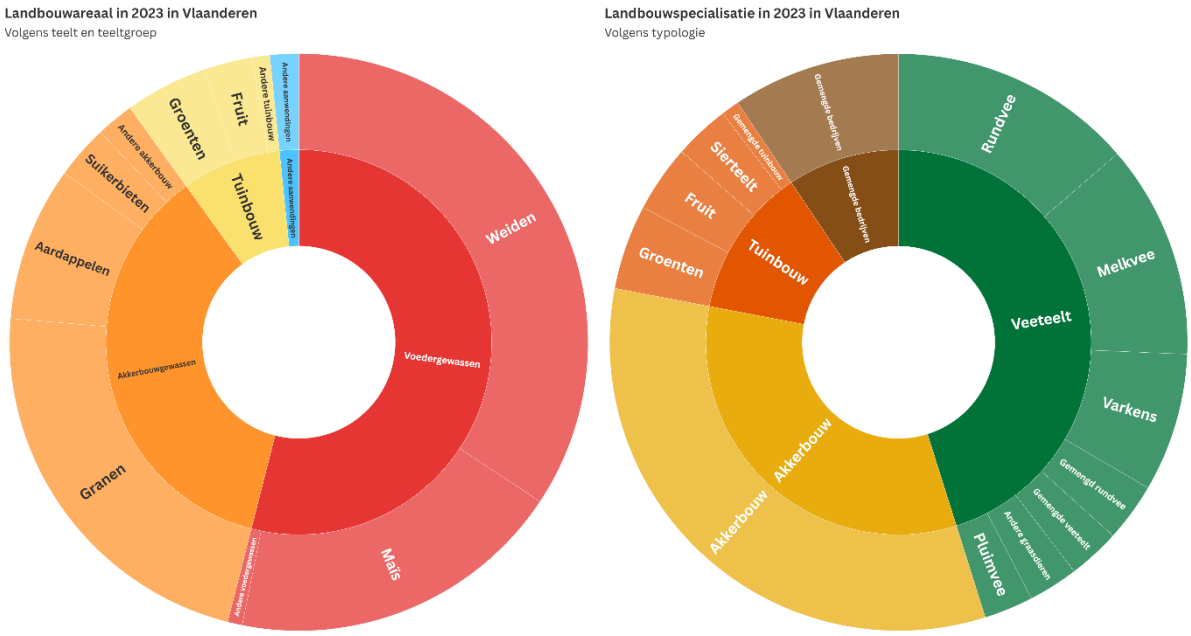

Figuur 3: (a) Landbouwareaal per teelt en teeltgroep in 2023; (b) Specialisatie van de landbouwbedrijven volgens typologie in 2023

Het gemiddelde arbeidsinkomen per familiale arbeidskracht – inclusief subsidies – bedroeg in 2021 voor de totale landbouw zo'n 44.700 euro, iets onder het Vlaamse gemiddelde inkomen van een loontrekkende van 48.600 euro. Er is echter veel variatie over de jaren heen, waarbij het gemiddeld inkomen van de landbouwer zich echter zeer zelden boven dat van een gemiddelde loontrekkende situeert. Er is ook veel variatie tussen subsectoren: op basis van een vijfjarig gemiddelde tussen 2018 en 2022 doen tuinbouwbedrijven het met 94.824 euro per familiale arbeidskracht het best, waarbij dit bij bedrijven met groenten onder glas (147.158 euro per familiale arbeidskracht) nog een stuk hoger ligt dan bij bedrijven met fruit (64.245 euro per familiale arbeidskracht). Binnen de resterende landbouw ligt dit gemiddelde op 42.710 euro per familiale arbeidskracht, waarbij dit voor melkvee het hoogst ligt (54.041 euro per familiale arbeidskracht), gevolgd door akkerbouw (38.858 euro per familiale arbeidskracht), varkenshouderij (38.681 euro per familiale arbeidskracht) en vleesvee (16.009 euro per familiale arbeidskracht) (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a).

Er bestaan verschillende bedrijfseconomische indicatoren, die telkens een andere blik werpen op het landbouwbedrijf vanuit een economisch perspectief: zo zijn er onder andere verschillende inkomensindicatoren, financiële indicatoren en kostenindicatoren. De belangrijkste indicatoren voor deze studie zijn de inkomensindicatoren, waarvan het factorinkomen[3], het bedrijfsinkomen[4], het familiaal arbeidsinkomen[5] en het nettobedrijfsresultaat[6] samen een beeld geven van de bedrijfseconomische prestatie, en dit zowel uitgedrukt per bedrijf als per voltijds en/of familiale arbeidskracht. Om een blik te werpen op de bedrijfseconomische situatie in de Vlaamse landbouw wordt kort beschreven hoe het inkomen zich verhoudt tegenover dat van een loontrekkende en wordt een vergelijking tussen sectoren gemaakt, en dit op basis van het familiaal arbeidsinkomen.

[3] Het *factorinkomen* is de vergoeding voor alle ingezette productiefactoren (grond, bedrijfskapitaal en arbeid) en dit ongeacht of die extern (betaald) of eigen (aangerekend) zijn aan het bedrijf.
[4] Het *bedrijfsinkomen* is wat overblijft voor de vergoeding van de inzet van de eigen (aangerekende) productiefactoren: grond, bedrijfskapitaal en arbeid.
[5] Het *familiaal arbeidsinkomen* is wat overblijft als vergoeding voor de arbeid van de bedrijfsleider en (eventuele) meewerkende gezinsleden. De betaalde factor- en aangerekende factorkosten voor grond en bedrijfskapitaal (fictieve pacht en fictieve rente) zijn hierbij wel al in rekening gebracht
[6] Het *nettobedrijfsresultaat* geeft aan in welke mate de totale opbrengsten al of niet toereikend zijn om de totale kosten, inclusief de aangerekende, te dekken. Het is de vergoeding voor het ondernemersrisico (winst/verlies) en het management van de bedrijfsleider.

De directe of rechtstreekse steun uit de eerste pijler van het GLB, bedoeld om de sector en het inkomen van landbouwers te ondersteunen en inkomensstabiliteit te bevorderen, landbouw rendabeler te maken, voedselzekerheid te garanderen en landbouwers te belonen publieke diensten waarvoor de markt hen niet betaalt, neemt een sterk variërend deel van de omzet en het inkomen in van de landbouwbedrijven naargelang de sector, waarbij de steun zowel in absolute als relatieve termen het grootst is voor die sectoren die een laag bedrijfsinkomen bekomen. Gebaseerd op een vijfjarig gemiddelde tussen 2018 en 2022 was de rechtstreekse steun voor de totale landbouw gemiddeld 14.175 euro per bedrijf, goed voor 14,4% van het bedrijfsinkomen en 3,2% van de omzet. Het aandeel van de rechtstreekse steun was het grootst voor vleesveebedrijven (20.223 euro per bedrijf, goed voor 58,4% van het bedrijfsinkomen en 11,8% van de omzet), gevolgd door de akkerbouw (15.728 euro per bedrijf, goed voor 27,9% van het bedrijfsinkomen en 9,7% van de omzet) en melkveehouderij (18.496 euro per bedrijf, goed voor 15,9% van het bedrijfsinkomen en 4,6% van de opbrengst). De varkenshouderij is iets minder afhankelijk van rechtstreekse steun (8.547 euro per bedrijf, goed voor 11,7% van het bedrijfsinkomen en 1,4% van de omzet), gevolgd door de fruitteelt (4.998 euro per bedrijf, goed voor 4,2% van het bedrijfsinkomen en 1% van de omzet), waarnaast deze in de glastuinbouw zo goed als onbestaande is aangezien het areaal onder glas niet in aanmerking komt voor rechtstreekse steun (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a).

Eind 2023 stonden er 636 landbouwbedrijven onder controle voor biologische productie, waarmee ze 2,9% van het totale aantal landbouwbedrijven uitmaken. Hoewel dit een stijging van 1,6% is tegenover het jaar ervoor, is dit het op een na laagste groeipercentage in 15 jaar. Onderliggend aan deze stijging zijn er 45 nieuwe aanmeldingen voor biologische productie, terwijl er 37 landbouwers hun biologische productie hebben stopgezet. Bijna twee derde van de biologische landbouwbedrijven produceren uitsluitend biologisch, de anderen combineren biologische met gangbare productie. Eind 2023 besloeg het biologische areaal in totaal 9.984 hectare, waarmee het zo'n 1,6% uitmaakt van de Vlaamse landbouwoppervlakte. Zo'n 87% van deze oppervlakte is reeds volledig biologisch, de resterende 13% bevindt zich in omschakeling (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a).

Vlaams GLB-Strategisch Plan 2023-2027

Binnen het Vlaams Strategisch Plan voor het GLB (GLB-SP) 2023-2027 worden 3 algemene doelstellingen met een ecologisch, economisch en sociaal karakter naar voren geschoven: (1) het bevorderen van een slimme, concurrerende, veerkrachtige en gediversifieerde landbouwsector om voedselzekerheid op de lange termijn te garanderen; (2) het ondersteunen en versterken van de milieubescherming, met inbegrip van biodiversiteit, en klimaatactie alsook het bijdragen aan de verwezenlijking van de milieu- en klimaatgerelateerde doelstellingen van de Europese Unie en (3) het versterken van de sociaaleconomische structuur van de plattelandsgebieden. Deze worden verder geconcretiseerd in 9 specifieke doelstellingen waar het GLB op moet inspelen: (1) zorgen voor een eerlijk inkomen voor de boeren; (2) het concurrentievermogen vergroten; (3) de positie van de boeren in de voedselvoorzieningsketen verbeteren; (4) de klimaatverandering bestrijden; (5) zorgen voor het milieu; (6) landschappen en biodiversiteit beschermen; (7) de generatiewissel bevorderen; (8) het platteland vitaal houden en (9) de kwaliteit van voeding en gezondheid beschermen (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-b).

Een deel van het budget (10 tot 12%) wordt van Pijler 1 naar Pijler 2 getransfereerd om zo de Pijler 2 in Vlaanderen te versterken. Het Europese budget dat Vlaanderen ontvangt voor de directe steun (Pijler 1) bedraagt 229 miljoen euro per jaar. Na de transfer is dit nog 206 à 201 miljoen euro per jaar. Voor plattelandsontwikkeling (Pijler 2) krijgt Vlaanderen jaarlijks 43 miljoen euro Europese middelen ter beschikking. Dat bedrag wordt ook nog aangevuld met Vlaamse

cofinanciering (43% Europese en 57% Vlaamse middelen). Tezamen met de middelen van de transfer resulteert dit in ongeveer 125 miljoen euro per jaar.

Het nieuwe GLB onderscheidt zich van het vorige door een groene architectuur. De conditionaliteit vormt samen met ecoregelingen, agromilieuklimaatmaatregelen en de beheerovereenkomsten de basispijlers van de nieuwe groene architectuur, die invulling geeft aan de hogere milieu- en klimaatambities van het GLB. De conditionaliteit is de nieuwe term voor de randvoorwaarden in het vorige GLB waarin ook al een aantal 'normen voor een goede landbouw en milieuconditie' (GLMC-normen) waren opgenomen. De verplichtingen zijn nog meer gericht op verduurzaming en omvatten ook verplichtingen die golden voor het ontvangen van de vergroeningspremie in het vorige GLB. De vergroeningspremie zelf valt hierdoor weg. Europa legt het kader vast voor de conditionaliteit, maar Vlaanderen kan dit verder invullen op basis van de eigen context. De conditionaliteit omvat GLMC-normen en beheerseisen die voortvloeien uit Europese verordeningen en richtlijnen (RBE's). Een overzicht van de GLMC en RBE's wordt gegeven in Tabel A.1 in Bijlage.

In het kader van de ex-ante evaluatie van het GLB-SP 2023-2027 werd een milieueffectenrapportering (MER) opgesteld die de milieu-impact probeert in te schatten. Binnen het MER wordt de inschatting gemaakt dat van het GLB-SP een positievere milieu-impact verwacht wordt dan van zijn voorganger, dankzij het gerichter inzetten van de steun ten voordele van duurzame(re) landbouwinstallaties, -technieken en -teeltwijzen en gezien minder steun gaat richting generieke maatregelen zonder specifieke milieu- of klimaatdoelstelling. Echter wordt opgemerkt dat het potentieel van het GLB om een fundamenteel positievere milieu-impact te genereren beperkt wordt door het vrijwillig karakter en relatief beperkt totaalbudget van het plan. Voorts wordt gesteld dat een oplossing ten gronde, met én een fundamentele beperking van de negatieve milieu-impact én het behoud van de economische leefbaarheid van de landbouwsector, enkel mogelijk is door een eerlijkere (hogere) prijszetting voor landbouwproducten, waarbij de landbouwers ondanks een kleinere veestapel of een minder intensieve productie toch hun bedrijfsinkomen op peil kunnen houden. Vanuit milieustandpunt wordt binnen het MER aanbevolen om binnen Pijler I een nog sterkere verschuiving door te voeren van basisinkomenssteun naar ecoregelingen, maar waarbij het vrijwillig karakter van deze maatregel als een belangrijke beperking wordt gezien (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-b).

Vlaams Regeerakkoord 2024-2029

Het Vlaams regeerakkoord voor de periode 2024-2029 erkent de cruciale rol van land- en tuinbouwers in voedselzekerheid, en in het leveren van diensten ten voordele van de samenleving, het milieu en het klimaat, waarnaast het een landbouwproductiviteit binnen de ecologische grenzen van Vlaanderen centraal stelt. Er wordt gesteld dat het strategische plan voor het GLB na 2027 wordt geoptimaliseerd in functie van vereenvoudiging en in functie van de verwachtingen die de Europese Unie en milieudruk aan de landbouwsector stellen, waarbij wordt vastgehouden aan de uitgangspunten van het landbouwakkoord zonder de doelstellingen uit onder andere de habitatrichtlijn, vogelrichtlijn en kaderrichtlijn water te hypothekeren. Er wordt expliciet gesteld dat het verlagen van de overtollige administratieve lasten en overbodige regeldruk niet mag leiden tot het afzwakken van het milieubeschermingsniveau en het vergroten van de doelafstand. Verder staat in het regeerakkoord dat er bij het opstellen van de Vlaamse Landbouwvisie 2030-2050 zal worden verder gebouwd op de Vlaamse voedselstrategie (Go4Food) en waarbij ook aandacht zal gaan naar de onderlinge versterking tussen landbouw- en voedselbeleid, plattelandsbeleid en omgevings- en klimaatbeleid. Het Vlaamse landbouwbeleid belooft in te zetten op de versnelling van de groei van duurzame productiemethodes zoals agro-ecologie, circulaire landbouw en biologische landbouw. Daarbij zal in zoverre mogelijk worden bijgedragen met een aangepaste regelgeving, voldoende afzetmarkt en steun van de overheid, prioritair binnen de middelen van het GLB.

Nog steeds binnen het regeerakkoord wordt vermeld dat zal worden ingezet op een doelmatige financiering van de land- en tuinbouw, waarbij het GLB extra moet inzetten op de ondersteuning van landbouwers om een transitie naar duurzame landbouw te maken en het GLB een proportionele bijdrage moet leveren aan de Europese natuur-, milieu- en klimaatdoelstellingen. Hierbij zullen de ecoregelingen en tweede pijler maximaal toegespitst worden op de inspanningen die de Europese landbouwers moeten leveren om de Europese klimaat-, natuur- en milieudoelstellingen te kunnen behalen. Er zal worden gepleit voor voldoende flexibiliteit om de subsidievoorwaarden voor basisinkomenssteun van de eerste pijler op regionaal en lokaal niveau te bepalen, met als doel het milieubeschermende effect van die subsidievoorwaarden te versterken. De steunmaatregelen worden meer gebundeld aangeboden met gepaste begeleiding om de lasten voor landbouwers te beperken en om de voortdurende transitie te maken naar duurzame landbouwpraktijken. Engagementen binnen de tweede pijler lopen ook voor een langere termijn, waarbij de inspanning op zich vergoed wordt, en het resultaat beloond wordt met bonussen om de beoogde duurzame resultaten te bereiken. Daarnaast zal worden geijverd voor een plafonnering van de basisbetalingen en maximalisatie van de tweede pijler, waarbij de Vlaamse Regering voor een verdergaande flexibiliteit tussen de eerste en de tweede pijler en een degressieve verdeling van de basisinkomenssteun ijvert voor het GLB na 2027. Om het Strategisch Plan voor het GLB na 2027 te optimaliseren zal een grondige analyse van het GLB 2023-2027 door middel van een externe uitgavendoorlichting worden uitgevoerd, die in het bijzonder een doorlichting van de doelmatigheid van eerdere strategische plannen omvat (Vlaamse overheid, z.d.).

3. Methodologie

3.1. Gebruikte bronnen en data

Om de verschillende onderzoeksvragen binnen dit rapport te beantwoorden is gebruik gemaakt van verschillende bronnen en data. Voor de literatuurstudie werd gebruik gemaakt van rapporten, wetenschappelijke publicaties en websites van overheidsinstellingen, en voor de resultaten en discussie werden bronnen rapporten en wetenschappelijke publicaties gebruikt en werd data verzameld via databanken, rapporten en (websites van) overheidsinstellingen. Binnen de opgevraagde datasets was informatie beschikbaar over de geaggregeerde betalingen per maatregel, evenals de betalingen op niveau van het klantnummer per maatregel en dit voor de jaren 2020 tot 2023. Wanneer verder binnen dit rapport naar een jaar wordt verwezen, betreft dit het jaar van aanvragen van de maatregel, waarbij de effectieve uitbetaling niet per se in datzelfde jaar valt.

De volledige dataset bestaat uit 35.784 klantnummers, waarvan een groot deel niet werd meegenomen in de verdere analyses aangezien er geen betalingen en/of geen bedrijfskarakteristieken gekend zijn. Dit betreft zowel landbouwbedrijven die geen steun kunnen aanvragen (bijvoorbeeld omdat zij niet voldoen aan de randvoorwaarden) als landbouwbedrijven die geen steun willen aanvragen (bijvoorbeeld omdat ze niet willen voldoen aan de conditionaliteit). Voor 18.410 klantnummers zijn betalingen gekend, waarvan voor 18.326 klantnummers ook bedrijfskarakteristieken gekend zijn die het toelaten om het bedrijf in te delen in een typologie. Deze subset wordt verder doorheen de analyse gebruikt, en individuen binnen deze subset worden verder als 'landbouwbedrijf' aangeduid.

In de analyses wordt de standaardoutput (SO) gebruikt als maatstaf voor de economische grootte van de landbouwbedrijven. De standaardopbrengsten worden per landbouwproduct vastgesteld. De lijst van de producten waarvoor de standaardopbrengsten worden berekend, is in overeenstemming met de lijst van de kenmerken voor de landbouwstructuurenquêtes zoals vastgesteld bij Verordening (EG) nr. 1166/2008. De standaardopbrengsten per eenheid zijn gebaseerd op gemiddelde waarden over een referentieperiode van vijf jaar, maar worden regelmatig geactualiseerd. Om een vergelijking met de voorgaande jaren mogelijk te maken, worden alle beschouwde jaren berekend met dezelfde SO-coëfficiënten. In deze studie wordt SO2020, de gemiddelde waarde over de referentieperiode 2017 tot en met 2022, als meest recente waarde gebruikt. Op basis van deze gemiddelde SO-coëfficiënten per product en het belang van de verschillende producten binnen het bedrijf (oppervlakte of aantal dieren), kan een SO per bedrijf worden berekend. In de analyses op basis van betalingen volgens standaardoutput (SO) werden de landbouwbedrijven met betalingen maar zonder (berekende of geschatte) standaardoutput weggelaten, evenals de landbouwbedrijven zonder betalingen maar met (berekende of geschatte) standaardoutput. Voor meer informatie over de aard van de gegevens wordt verwezen naar de Landbouwcijfers van het Agentschap Landbouw en Zeevisserij (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a).

3.2. Afbakening van het onderzoek

Geografisch wordt deze studie afgebakend tot het Vlaams gewest, hoewel de aard van de data ook beperkte inclusie van landbouwbedrijven met ofwel de bedrijfszetel ofwel één of meerdere percelen buiten Vlaanderen toelaat. Beleidsmatig wordt de studie afgebakend tot de relevante beleidsniveaus voor de Vlaamse landbouw, nl. de Europese, Belgische en Vlaamse overheid. Lokale overheden (provincies, steden en gemeenten) hebben ook bepaalde specifieke bevoegdheden en kunnen ook subsidies verschaffen, maar deze worden binnen dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Sectoraal wordt de studie afgebakend tot de landbouwbedrijven. De bosbouw- en visserijsectoren worden buiten beschouwing gelaten. Binnen dit werk worden landbouwbedrijven onderverdeeld volgens een typologie die bedrijven aan specifieke subsectoren toewijst. De typologie die binnen dit onderzoek wordt gehanteerd is in lijn met deze die door de Vlaamse overheid wordt gehanteerd, en bestaat uit drie niveaus, waarvan binnen deze studie wordt gewerkt met de opdeling in de vier grote specialisaties akkerbouw, tuinbouw, veeteelt en gemengde bedrijven en waarbij veeteelt nog verder wordt opgedeeld in 7 groepen: melkvee, vleesvee, melk- en vleesvee gemengd, overige graasdieren, pluimvee, varkens en veeteeltcombinaties (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a). In Tabel 1 wordt een overzicht gegeven van het aantal landbouwbedrijven volgens typologie. Een landbouwbedrijf wordt ingedeeld in de typologie die overeenkomt met de teelt(groep) waaruit het minstens twee derden van zijn totale output haalt. Indien minder dan 20 landbouwbedrijven steun ontvingen voor een bepaalde maatregel worden resultaten niet in detail gepresenteerd en besproken om de privacy van deze landbouwbedrijven te beschermen.

Tabel 1: Overzicht van het aantal landbouwbedrijven volgens typologie

Typologie	Aantal bedrijven	%
Akkerbouw	4953	27,0%
Boomkwekerij en sierteelt openlucht[7]	232	1,3%
Fruit	696	3,8%
Gemengde bedrijven	2122	11,6%
Groenten onder glas	404	2,2%
Groenten openlucht	331	1,8%
Melk- en vleesvee gemengd[8]	359	2,0%
Melkvee	2832	15,5%
Niet-geclassificeerd	82	0,4%
Overige graasdieren	674	3,7%
Overige tuinbouw	229	1,2%
Pluimvee	434	2,4%
Sierteelt onder glas	121	0,7%
Varkens	1454	7,9%
Veeteeltcombinaties	772	4,2%
Vleesvee	2631	14,4%
TOTAAL	18.326	100%

Financieel wordt de studie afgebakend tot rechtstreeks door de overheid uitbetaalde subsidies, waardoor privéstromen en kredieten, hoewel deze ook een significante rol spelen, buiten beschouwing worden gelaten. Voor deze financiële stromen vanuit de overheid naar de landbouw wordt verder de term 'landbouwsubsidies' gebruikt. Verder wordt 'milieu' als verzamelnaam gebruikt voor alles wat onder milieu, natuur, biodiversiteit en klimaat valt.

[7] Verder ook aangeduid als 'Sierteelt openlucht'

[8] Verder ook aangeduid als 'Melk- en vleesvee'

3.3. Gebruikte methodologieën

Voor de data-analyse werd gebruik gemaakt van RStudio (RStudio Team, 2025) en Microsoft Excel (Microsoft Corporation, 2025), waarnaast voor de data-visualisatie gebruik werd gemaakt van Flourish (Flourish Studio, 2025). De methodologie voor het uitvoeren van een beleidscoherentieanalyse met behulp van het opstellen van een beleidscoherentiematrix is gebaseerd op het werk van onder meer Mortelmans et al. (2020, 2021) en Mortelmans (2021). Vooreerst werd een beleidscoherentiematrix opgesteld met daarin een selectie van beleidsdoelstellingen (Tabel 2) en n beleidsmaatregelen[9] (Tabel 3). De selectie van beleidsmaatregelen bestaat uit die maatregelen uit het GLB die rechtstreeks aan landbouwers worden uitbetaald in 2023, waarbij verder enkele als minder relevant beschouwde maatregelen (de ecoregeling bodempaspoort, vestigingssteun en projectsteun innovatie onder VLIF, de agromilieuklimaatmaatregel teelt vezelvlas) niet werden meegenomen. De conditionaliteit, waar de rechtstreekse betalingen en AMKM aan onderhevig zijn, is apart beoordeeld, maar dient geïnterpreteerd te worden boven op de maatregelen waarvoor deze geldt.

De selectie van beleidsdoelstellingen bestaat uit die milieudoelstellingen die binnen dit werk werden geïdentificeerd als zijnde doelstellingen waar de landbouw een impact op heeft, en bestaat uit bindende doelstellingen die onder Europese verordeningen en richtlijnen vallen en niet-bindende doelstellingen die onder een Europese strategie vallen.

Tabel 2: Overzicht van de beleidsdoelstellingen opgenomen in de beleidscoherentieanalyse

Beleidsdoelstellingen	
EU Natuurherstelverordening[10]	Herstel bestuivers
	Herstel landschapselementen met hoge diversiteit
	Herstel organische koolstof in akkers
	Herstel landbouwvogels
	Herstel veengebied in landbouwgebruik
EU Vogel- en Habitatrichtlijn	Herstel staat van instandhouding
EU Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn	Reductie stikstof en fosfor in oppervlaktewater
	Reductie waterverbruik
	Reductie erosie
EU Klimaatverordening	Reductie uitstoot broeikasgassen
EU Van Boer tot Bord Strategie	Reductie gebruik pesticiden*
	Reductie gebruik antibiotica*

** niet-bindend*

[9] Vereenvoudigde termen voor de maatregelen werden gebruikt, waarbij de corresponderende volledige benaming van elke maatregel wordt weergegeven in Tabel A.2 in Bijlage

[10] De Natuurherstelverordening is pas goedgekeurd nadat het nieuwe GLB in voege trad, waardoor binnen de ontwikkeling van het huidige GLB-SP nog geen rekening kon worden gehouden met deze verordening

Tabel 3: Overzicht van de beleidsmaatregelen opgenomen in de beleidscoherentieanalyse

Beleidsmaatregelen			
			Conditionaliteit
Pijler 1	Rechtstreekse betalingen	Basisinkomenssteun, herverdelende steun, steun voor jonge landbouwers	
		Ecoregelingen	Toepassing bio
			Aanleg bufferstroken
			Ecologisch beheerd grasland
			Meerjarig grasland
			Eenjarige ecoteelten
			Erosiebestrijding
			Vruchtwisseling
			Mechanische onkruidbestrijding
			Organisch koolstofgehalte
			Precisielandbouw
			Voedermanagement
			Duurzame zoogkoeienhouderij
Pijler 2	VLIF		Investeringssteun voor productieve investeringen
			Investeringssteun voor niet-productieve investeringen
	AMKM	Beheerovereenkomsten	Botanisch beheer
			Kleine landschapselementen
			Randenbeheer
			Soortenbescherming
			Waterkwaliteit
		Agromilieuklimaatmaatregelen	Onderhoud agroforestry
			Omschakeling bio
			Bloemenstrook fruit
			Meerjarige ecoteelten
			Tijdelijk gras naar blijvend
			Verwarringstechniek fruitteelt
			Behoud lokale veerassen
			Reductie antibioticagebruik

Binnen de beleidscoherentieanalyse werd nagegaan in welke mate de geselecteerde beleidsinstrumenten de geselecteerde beleidsdoelstellingen ondersteunen of tegenwerken, waarmee de coherentie of samenhang tussen de instrumenten en doelstellingen wordt nagegaan. Het dient echter te worden vermeld dat de geselecteerde instrumenten op zich niet per se als (enige) doel hebben om bij te dragen aan één of meerdere van de geselecteerde doelstellingen. Daarnaast kunnen andere instrumenten uit de beleidsmix, die binnen dit rapport niet werden geselecteerd, ook een significante invloed hebben op de geselecteerde en andere beleidsdoelstellingen. In de literatuur worden de begrippen coherentie en consistentie vaak door elkaar gebruikt, waarbij hier het begrip coherentie wordt ingevuld als de mate waarin een geheel van instrumenten synergistisch bijdragen aan een set doelstellingen.

Binnen deze beleidscoherentieanalyse werd aan een panel beleidsexperten gevraagd om de impact van elke maatregelen op elke doelstelling in te schatten door het geven van een score die de grootte en richting van de impact weergeeft (Tabel 4). Hierbij komt een score van -2 (respectievelijk -1) overeen met een instrument dat de doelstelling (eerder) tegenwerkt en waarbij de trend (misschien) ongunstiger zou worden, en komt een score van 2 (respectievelijk 1) overeen met een instrument dat de doelstelling (eerder) ondersteunt en waarbij de trend (misschien) gunstiger zou worden. Een score van 0 komt overeen met een instrument dat noch gunstig, noch ongunstig is voor de doelstelling. De respondenten hadden naast het geven van een impactscore ook de mogelijkheid om een vraagteken in te vullen, waarmee ze "ik weet het niet" konden aangeven. Er werd gevraagd rekening te houden met zowel de beoogde impact van de beleidsinstrumenten als met de praktische implementatie ervan, en om elk instrument op zich te beoordelen onafhankelijk van de hoeveelheid subsidies die wordt verleend.

Tabel 4: Overzicht van de mogelijke scores en hun interpretatie

-2	Instrument werkt doelstelling tegen, trend zal ongunstiger worden
-1	Instrument is eerder ongunstig voor doelstelling, trend zal misschien ongunstiger worden
0	Instrument is noch gunstig, noch ongunstig voor doelstelling
1	Instrument is eerder gunstig voor doelstelling, trend zal misschien gunstiger worden
2	Instrument ondersteunt doelstelling, trend zal gunstiger worden
?	Ik weet het niet

Er werd gekozen om de bevraging te beperken tot overheidsinstellingen en onderzoeksinstellingen, gelet op de noodzaak aan voldoende kennis over zowel de beleidsmaatregelen en -doelstellingen, waarbij niet werd bevraagd bij academische instellingen en het middenveld. Beleidsexperten uit verschillende overheidsinstellingen en onderzoeksinstellingen werden hiervoor aangeschreven met als doel om een brede en gebalanceerde expertise te verzamelen. Hiervoor worden personen met een relevante expertise binnen het Agentschap Landbouw en Zeevisserij, Agentschap Natuur en Bos, Departement Omgeving, Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Vlaamse Landmaatschappij en Vlaamse Milieumaatschappij aangeschreven en uitgenodigd om de beleidscoherentiematrix in te vullen, waarbij gemikt werd op het verzamelen van minstens drie en maximaal vijf bijdragen per instelling en waarbij men werd uitgenodigd om de matrix ook binnen de instelling door te sturen naar mensen met een relevante expertise. Uiteindelijk werden 13 responsen verkregen uit vijf van de zeven aangeschreven instellingen (Tabel 5), waarbij niet werd deelgenomen vanuit het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek en de Vlaamse Milieumaatschappij. De keuze voor experten binnen overheids- en onderzoeksinstellingen kan echter een bias introduceren gezien zij vaak mee verantwoordelijk zijn voor het ontwerpen en/of uitvoeren van het beleid waardoor ze mogelijks positiever oordelen.

Tabel 5: Overzicht van het aantal responsen per instelling

Organisaties	Responsen
Agentschap Landbouw en Zeevisserij	3
Agentschap Natuur en Bos	3
Departement Omgeving	1
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek	3
Vlaamse Landmaatschappij	3
TOTAAL	**13**

De ingevulde en ingezonden beleidscoherentiematrices werden geanonimiseerd geanalyseerd en de resultaten worden verder enkel geaggregeerd gepresenteerd. Binnen de analyses werd gefocust op de mediaanscore, de standaardafwijking en het aantal vraagtekens voor de combinaties van beleidsmaatregelen en -doelstellingen. De resultaten werden gepresenteerd tijdens twee workshops waarop deelnemers aan de beleidscoherentieanalyse werden uitgenodigd, met als doel om de resultaten te bespreken, valideren en interpreteren. De uit deze workshops komende adviezen en interpretaties werden geïntegreerd op de relevante plekken binnenin deze sectie.

Enkele beperkingen van deze methodologie zijn intrinsiek gekoppeld aan deze van elke methodologie die gebruik maakt van een expertenbeoordeling, waaronder de invloed van bepaalde mogelijke vooringenomenheden, de verschillende kennis- en ervaringsbasis met betrekking tot de te beoordelen beleidsmaatregelen en -doelstellingen en de mogelijks verschillende interpretatie van de beleidsmaatregelen, -doelstellingen en de scoremethodiek. De beleidsinstrumenten verschilden daarnaast vaak van niveau, waarbij sommigen uit één maatregel bestonden terwijl anderen uit verschillende deelmaatregelen met vaak verschillende vereisten en voorwaarden bestonden. Hiernaast zijn er enkele beperkingen met betrekking tot de uitvoering, waaronder de beperkte of afwezige respons bij enkele instellingen die als relevant werden beschouwd voor deze analyse en een verder als eerder laag beschouwde steekproefgrootte. Door deze beperkingen dienen de resultaten met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

3.4. Assumpties en beperkingen

Deze studie vertrekt van enkele assumpties die de opzet van de studie en de interpretatie van de resultaten kunnen beïnvloeden. Een belangrijke veronderstelling is dat het beleid aan de hand van beleidsinstrumenten een invloed kan hebben en heeft in de keuzes en activiteiten op landbouwbedrijven, en dat subsidies als beleidsinstrument de gesteunde activiteiten relatief aantrekkelijker maken waardoor landbouwers gestimuleerd worden om deze activiteiten op te nemen in de bedrijfsvoering. Deze veronderstelling wordt onderbouwd door enkele studies (Helming et al., 2010; Latruffe et al., 2013; Louhichi et al., 2015; Gocht et al., 2017; Recanati et al., 2019; Volkov et al., 2019), hoewel Kleijn and Sutherland (2003) eerder aantoonden dat de opname van veel maatregelen onduidelijke uitkomsten hebben waardoor deze assumptie voorzichtig dient te worden benaderd en er bijkomend onderzoek dient te gebeuren naar de effectieve uitkomst die de verschillende steunmaatregelen met zich meebrengen.

De effectieve betalingen die werden uitgevoerd kunnen afwijken van de vooropgestelde begroting, maar een vergelijking hiertussen valt buiten de scope van deze studie. Ook de bron van de betaling (EU en/of Vlaanderen) en de eventuele achterliggende financieringsmechanismen worden verder buiten beschouwing gelaten maar kunnen worden geraadpleegd via de website en documentatie van het Agentschap Landbouw en Zeevisserij (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-b).

De gebruikte methodologie binnen de beleidscoherentieanalyse heeft enkele belangrijke beperkingen, waaronder een beperkte steekproefgrootte, de selectie van enkel experten uit overheids- en onderzoeksinstellingen en de mogelijke verschillen in interpretatie bij het geven van scores. Hierdoor dient de beleidscoherentieanalyse als een inherent subjectieve beoordeling te worden geïnterpreteerd, en kunnen geen uitspraken worden gedaan over de effectieve impact en coherentie van de geanalyseerde maatregelen.

4. Resultaten

4.1. Milieudoelstellingen en -indicatoren[11]

In wat volgt wordt een beknopt overzicht gegeven van de belangrijkste Europese milieudoelen waar de Vlaamse landbouw impact op kan hebben. Ze worden geclusterd volgens de overkoepelende beleidskaders, zijnde de EU Natuurherstelverordening (2024), de EU Vogelrichtlijn (1979) en EU Habitatrichtlijn (1992), de EU Kaderrichtlijn Water (2000) en de EU Nitraatrichtlijn (1991), de EU Klimaatwet (2021) en de EU Van Boer tot Bordstrategie (2020).

De voortgang ten opzichte van deze doelstellingen wordt gedocumenteerd aan de hand van indicatoren, waarvan we de meest recente cijfers en trends rapporteren. Hierbij dient in het achterhoofd te worden gehouden dat deze indicatoren enerzijds intergerelateerd en anderzijds niet-exhaustief zijn om de trend richting de doelen te beschrijven.

Daarnaast worden ook een aantal instrumenten uit het GLB opgelijst, die aan het behalen van deze doelen kunnen bijdragen. Dit is een illustratieve lijst, geen exhaustieve lijst. Het EU Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) bevat heel wat ondersteunende instrumenten, met name de conditionaliteiten, zijnde de basisvoorwaarden om GLB-steun te kunnen ontvangen (GLMC = Goede Landbouw en Milieu Conditie; RBE = uit regelgeving voortvloeiende beheerseisen), de ecoregelingen, de AMKM (agro-milieu-klimaatmaatregelen) en de beheerovereenkomsten. Sommige daarvan zijn specifiek op bepaalde doelen gericht. In de beleidscoherentieanalyse (zie sectie 4.3) gaan we, via een expertenbevraging, dieper in op de bijdrage van deze instrumenten aan de doelstellingen.

4.1.1. EU Natuurherstelverordening

De EU Natuurherstelverordening (2024) streeft naar het langdurige en duurzame herstel van biodiverse en veerkrachtige ecosystemen in de land- en zeegebieden in Europa door middel van het herstel van aangetaste ecosystemen.

4.1.1.1. Populaties bestuivers

De verordening bevat een bindende doelstelling die stelt dat de afname van bestuiverpopulaties tegen 2030 moet keren en dat daarna een toenemende trend moet worden gerealiseerd tot een bevredigend niveau wordt bereikt. De verordening bevat geen definitie van 'bevredigend niveau', maar de Europese Commissie krijgt de opdracht daarvoor een richtinggevende kader vast te stellen.

De EU Natuurherstelverordening bevat ook een afzonderlijke doelstelling voor graslandvlinders (een van drie doelstellingen waarvan elke lidstaat er twee moet realiseren). Daarvan moet de afname al tussen 2024 en 2030 in een toenemende trend veranderen en daarna verder tot een bevredigend niveau wordt bereikt.

Wilde bestuivers gaan wereldwijd achteruit en er zijn nog geen signalen van verbetering (IPBES 2016, Dicks et al. 2021). Uit deze studies blijkt telkens landbouw, inclusief het gebruik van insecticiden, één van de oorzaken. De bestuivers worden door de landbouw beïnvloed, terwijl de landbouw ook zelf wordt getroffen door de achteruitgang ervan.

[11] Bijdrage door Myriam Dumortier en Peter Van Gossum (INBO)

Voor Vlaanderen zijn nog geen data over trends beschikbaar en kunnen we de voortgang ten opzichte van de doelstelling nog niet evalueren. Er is momenteel een meetnet voor bestuivers in ontwikkeling, zowel voor Vlaanderen als voor Europa (Vijncke, 2024).

4.1.1.2. Percentage landbouwgrond met landschapselementen met hoge diversiteit

De EU Natuurherstelverordening (2024) bevat ook een bindende doelstelling die stelt dat de trend in het percentage landbouwgrond met landschapselementen met hoge diversiteit tussen 2024 en 2030 moet toenemen, en daarna nog verder toenemen tot een bevredigend niveau wordt bereikt (een van drie doelstellingen waarvan elke lidstaat er twee moet realiseren). De Natuurherstelverordening bevat geen definitie van de term 'landschapselementen met hoge diversiteit', maar stelt in preambule 57 het volgende: "*Diversiteitsrijke landschapselementen op landbouwgrond, waaronder bufferstroken, roterende of niet-roterende braakgrond, houtwallen, afzonderlijke bomen of groepen bomen, boomrijen, akkerranden, kleine stukken grond, sloten, waterlopen, kleine wetlands, terrassen, cairns, stapelmuren, kleine poelen en cultuurelementen, bieden plaats aan wilde planten en dieren, waaronder bestuivers, voorkomen bodemerosie en -uitputting, filteren lucht en water, ondersteunen klimaatmitigatie en -adaptatie alsook de landbouwproductiviteit van gewassen die van bestuiving afhankelijk zijn. Productieve elementen kunnen onder bepaalde voorwaarden als diversiteitsrijke landschapselementen worden beschouwd.*"

De Biodiversiteitsstrategie (2020) bevat de niet-bindende doelstelling om tegen 2030 10% landschapselementen met hoge diversiteit te realiseren, maar deze kwantificering werd juridisch niet verankerd in de EU Natuurherstelverordening (2024).

Diverse studies tonen de achteruitgang van kleine landschapselementen in Vlaanderen gedurende de voorbije decennia (Van den Berge et al., 2019). Eén van de oorzaken is de schaalvergroting in de landbouw.

Voor Vlaanderen zijn nog geen systematische trendgegevens beschikbaar en kunnen we de voortgang ten opzichte van de doelstelling nog niet evalueren. Ook voor deze indicator is de monitoring in ontwikkeling (Vijncke, 2024).

4.1.1.3. Voorraad organische koolstof in minerale bodems onder bouwland

De Natuurherstelverordening (2024) bevat een bindende doelstelling die tussen 2024 en 2030 een toenemende trend in de voorraad organische koolstof in minerale bodems onder bouwland vergt en daarna een verder toename tot een bevredigend niveau wordt bereikt (een van drie doelstellingen waarvan elke lidstaat er twee moet realiseren).

Tabel 6 toont een daling van de koolstofvoorraden in de bodem van cultuurgraslanden en akkers in Vlaanderen tussen 1960 en 2006. Mogelijke verklaringen zijn een verminderd gebruik van koolstofrijke bodemverbeterende meststoffen zoals stalmest en compost, de afname van de oppervlakte graan ten voordele van snijmaïs (waardoor minder oogstresten worden ingeploegd) en de omzetting van blijvend naar tijdelijk grasland. Tabel 7 voegt daar absolute cijfers aan toe.

Voor Vlaanderen zijn nog geen systematische trendgegevens beschikbaar en kunnen we de voortgang ten opzichte van de doelstelling nog niet evalueren. Sinds kort is wel een bodemkoolstofmeetnet opgestart dat de situatie in Vlaanderen systematisch zal opvolgen (Oorts et al., 2024).

Tabel 6: Koolstofopbouw en -afbraak in de bouwvoor (0-30 cm) (Schneiders et al., 2020)

LANDGEBRUIK	PERIODE	KOOLSTOFBALANS (T C HA-1 JAAR-1)
Cultuurgrasland	1960-2006	-0,019
Cultuurgrasland	1990-2000	-0,7 tot -0,83
Akker	1960-2006	-0,016
Akker	1990-2000	-0,4 tot -0,48

4.1.1.4. Broedvogels van weiden en akkers

De EU Natuurherstelverordening (2024) bevat een bindende doelstelling die stelt dat de index van de algemene boerenlandvogelsoorten ten opzichte van 2025 moet toenemen tot 105% in 2030, 110% in 2040 en 115% in 2050.

De afname van broedvogels van weiden en akkers in Vlaanderen is al decennialang aan de gang (Figuur 4). Naast directe en indirecte effecten van een steeds intensiever wordende landbouw, spelen ook wispelturige weersomstandigheden een toenemende rol.

Deze indicator evolueert dus weg van de doelstelling.

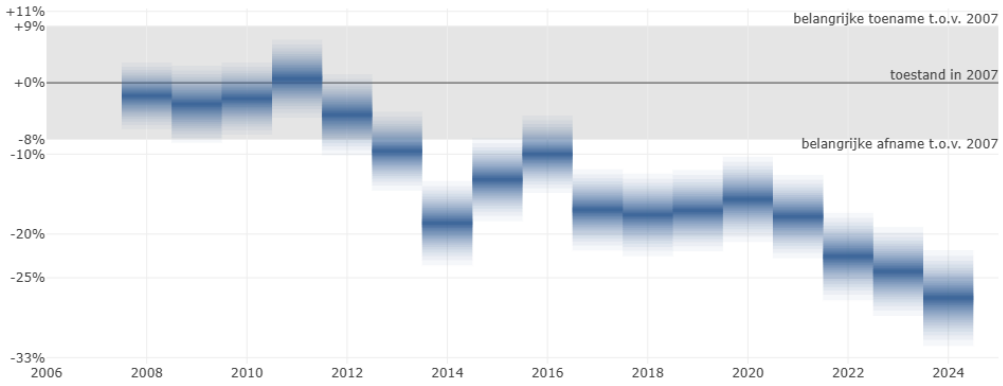

Figuur 4: Trend broedvogels van weiden en akkers (2007-2024) (Onkelinx et al., 2025)

4.1.1.5. Voor landbouw ontwaterde veengebieden

De EU Natuurherstelverordening (2024) bevat een bindende doelstelling die stelt dat ontwaterde veengebieden moeten hersteld worden, met concrete doelen voor herstel en vernatting tegen 2030, 2040 en 2050.

Naar schatting 40% van de Vlaamse veenbodems degraderen momenteel door een te lage waterstand. Voor minder dan 40% van de veenlocaties zijn er nog kansen voor veenvormende vegetaties (Wouters et al., 2024).

Op basis van de Belgische bodemkaart en de veenwaarschijnlijkheidskaarten is er momenteel een kaart van ontwaterde veengebieden in Vlaanderen in opmaak. Deze zal de basis vormen voor de monitoring van het herstel. Deze monitoring moet dus nog worden opgestart. Er zijn dus nog geen trendgegevens beschikbaar en we kunnen de voortgang ten opzichte van de doelstelling nog niet evalueren.

4.1.1.6. Toestand van niet in goede toestand verkerende habitats

De EU Natuurherstelverordening (2024) bevat een bindende doelstelling die stelt dat de lidstaten herstelmaatregelen moeten nemen om de niet in goede toestand verkerende oppervlaktes van de in bijlage I opgenomen habitattypen te verbeteren om ze in een goede toestand te brengen, met concrete deadlines inzake oppervlaktes met maatregelen tegen 2030, 2040 en 2050.

In het landbouwgebied gaat het om diverse graslandhabitats die in landbouwgebruik zijn. Daarnaast heeft landbouw ook veel impact op habitats buiten landbouwgebied, die dus niet in landbouwgebruik zijn, onder meer via ontwatering (zie 4.1.1.5) en verliezen van nutriënten (zie 4.1.3.1) en gewasbeschermingsmiddelen (zie 4.1.5.1), alsook door stikstofdeposities. In 2020 is in 35% van de oppervlakte van habitats van Europees belang (± 70.200 ha) een overmatige stikstofdepositie vastgesteld (Figuur 5). Deze wordt niet alleen door landbouw veroorzaakt, maar ook door vooral transport, industrie en huishoudens. Met een te hoge stikstofdepositie is herstel van deze habitats niet mogelijk.

Het gaat hier over een nieuwe doelstelling waarvoor de monitoring nog in ontwikkeling is. We kunnen de voortgang ten opzichte van de doelstelling nog niet evalueren.

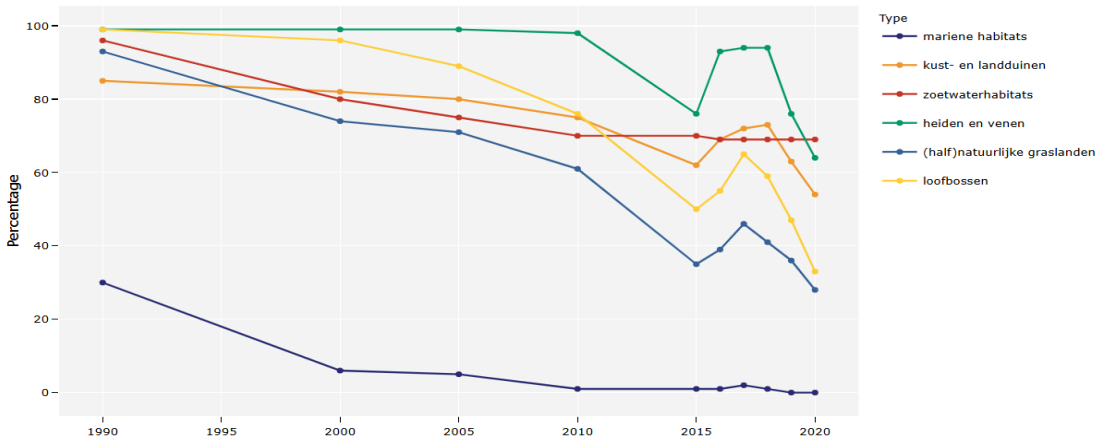

Figuur 5: Procentueel aandeel habitatoppervlakte van Europees belang met overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof over de periode 1990-2020 (INBO, 2022)

4.1.2. EU Vogelrichtlijn en EU Habitatrichtlijn

De EU Vogelrichtlijn (1979) en de EU Habitatrichtlijn (1992) streven naar het behoud en herstel van de biologische diversiteit in Europa door het beschermen van natuurlijke habitats en wilde flora en fauna van Europees belang.

4.1.2.1. Staat van instandhouding van soorten uit de bijlagen van de Vogel- en Habitatrichtlijnen

Deze richtlijnen bevatten een bindende doelstelling die een gunstige staat van instandhouding vergt voor alle soorten en habitats in hun bijlagen. Daarbij horen zowel een aantal habitats en soorten die (deels) in het landbouwgebied leven, alsook talrijke habitats en soorten buiten het landbouwgebied die door landbouw worden beïnvloed:

- Voor de soorten en habitattypes in landbouwgebied focussen we hier enerzijds op broedvogels van weiden en akkers, alsook hamster, en anderzijds op graslanden. In 4.1.1.4 beschreven we al de ongunstige trend bij broedvogels van weiden en akkers. De hamster verkeert in een zeer ongunstige staat van instandhouding (Schneiders et al., 2020). Ook alle graslandhabitats van Europees belang verkeren in een zeer ongunstige staat van instandhouding (Tabel 7). Deze indicatoren bevinden zich dus niet in de gewenste toestand.

- Zoals in 4.1.1.6 gesteld zijn tal van soorten en habitats buiten landbouwgebied onderhevig aan invloeden vanuit de landbouw. Een metastudie over het verlies van insectendiversiteit (Halsch et al., 2025) concludeert dat de intensivering van de landbouw de meest genoemde grondoorzaak is van deze crisis.

We kunnen concluderen dat de toestand zich nog ver van de doelstelling bevindt.

Tabel 7: Samenvatting van de conclusies per criterium en einduitspraak over de regionale staat van instandhouding en globale trend van 2007 tot 2018 per graslandhabitattype (Schneiders et al., 2020, op basis van Vanden Borre et al., 2019).

GRASLANDEN EN RUIGTES VAN EUROPEES BELANG (HABITATCODE)	VERSPREIDINGS-AREAAL	OPPERVLAKTE	HABITAT-KWALITEIT	TOEKOMST-PERSPECTIEVEN	STAAT VAN INSTAND-HOUDING 2019	TREND 2007-2018
Stroomdalgraslanden (6120)						x*
Droge kalkgraslanden en struweel op kalkbodems (6210)						↗
Heischrale graslanden (6230)						x
Blauwgraslanden (6410)						x
Voedselrijke zoomvormende ruigtes (6430)						x
Soortenrijke glanshavergraslanden (6510)						x

Gunstig | Matig ongunstig | Zeer ongunstig | Onbekend | ↗ Vooruitgaand | = Stabiel | ↘ Achteruitgaand | x Onbekend

* *Dit habitattype ging achteruit tussen 2013 en 2018. Omdat het echter verbeterde tussen 2007 en 2013, wordt de globale trend als onbekend beoordeeld.*

4.1.3. EU Kaderrichtlijn Water en EU Nitraatrichtlijn

De EU Kaderrichtlijn Water (2000) heeft de bindende doelstelling de waterkwaliteit en de watervoorraden in Europa veilig te stellen en de gevolgen van overstromingen en perioden van droogte af te zwakken. Concreet moeten alle lidstaten een 'goede toestand' van de watersystemen realiseren tegen uiterlijk 2015. Afwijkingen in de vorm van termijnverlenging zijn mogelijk en Vlaanderen heeft voor de maximale termijnverlenging tot 2027 gekozen.

4.1.3.1. N en P in het oppervlaktewater

Toestand oppervlaktewater in landbouwgebied

De EU Kaderrichtlijn Water (2000) heeft de bindende doelstelling de waterkwaliteit in Europa veilig te stellen. Nitraat- en fosfaatconcentraties in het oppervlaktewater in landbouwgebied zijn sterk gelinkt aan de landbouw. De Vlaamse Milieumaatschappij beschikt over specifieke meetreeksen voor het landbouwgebied.

In het winterjaar 2023-2024 overschreed 17,5% van de meetplaatsen de drempelwaarde voor nitraat. Dit is het laagste percentage sinds het begin van de metingen in het MAP-meetnet, hetgeen mee een gevolg is van de natte winter. In de drogere winterjaren 2017-2018 tot en met 2020-2021 waren de percentages hoger (Figuur 6). De trend in deze indicator is nog onduidelijk.

In de periode tussen 2015-2016 en 2021-2022 is het aantal meetpunten dat aan de milieukwaliteitsnorm voor fosfaat voldoet traag toegenomen (Figuur 7). Dit kan het gevolg zijn van de stelselmatige verstrenging van de fosfaatbemestingsnormen. Die gunstige evolutie heeft zich niet doorgezet in 2022-2023 en 2023-2024. Dit kan deels het gevolg zijn van de wateroverlast in de winterperiode van 2023-2024, met mogelijks meer fosfaatbelasting uit erosie. Voorzichtigheid blijft echter geboden bij de beoordeling van de evolutie sinds 2016. Het is immers onduidelijk in

welke mate veranderingen in monitoring en minder staalnames omwille van drooggevallen meetplaatsen tijdens de zomerperiode een rol gespeeld hebben. Deze indicator vertoont dus geen duidelijke trend.

Op dit moment wijzen de beschikbare gegevens erop dat deze doelstelling, zelfs met de maximale termijnverlenging, slechts op zeer beperkte schaal zal worden gerealiseerd. De toestand verbetert geleidelijk, maar het tempo van deze verbetering is ruim onvoldoende om voor alle waterlichamen de doelstelling te halen (VMM, z.d.-a).

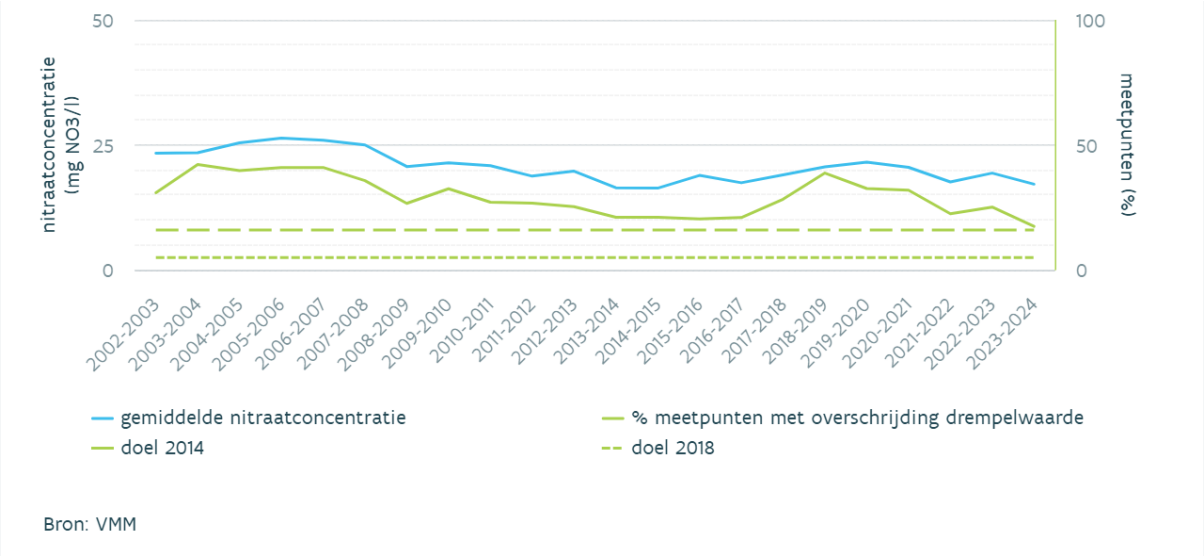

Figuur 6: Nitraat in oppervlaktewater in landbouwgebied (VMM, z.d.-b)

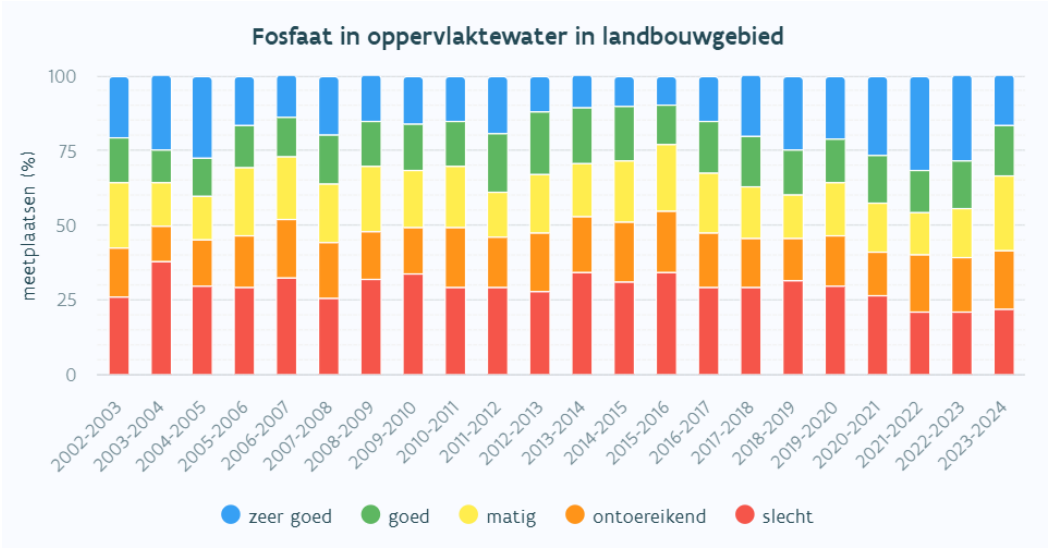

Figuur 7: Fosfaat in oppervlaktewater in landbouwgebied (VMM, z.d.-c)

De uitvoering verloopt via stroomgebiedbeheerplannen. Landbouw is één van de drukken op de waterkwaliteit. Voor de sector landbouw werden de reductiedoelen nog niet doorvertaald naar concrete acties in het maatregelenprogramma bij het stroomgebiedbeheerplan. De plandoelstellingen voor stikstof en fosfor geven aan waar de uitdagingen en mogelijke acties voor landbouw zich situeren, zodat de noodzakelijke maatregelen opgenomen kunnen worden in het MAP7, GLB en erosiebeleid (CCIW, 2022). De stroomgebiedbeheerplannen hangen voor hun uitvoering dus af van andere plannen, waaronder het GLB, dat zich grotendeels tot bufferstroken beperkt.

Nutriëntenverliezen uit de landbouw

De EU Nitraatrichtlijn (1991) wil in de lidstaten van de EU de waterverontreiniging door nitraten afkomstig van de landbouw doen verminderen en voorkomen. De richtlijn bevat de bindende doelstelling om de diffuse verontreiniging door nitraten in grond- en oppervlaktewater, afkomstig van de landbouw, te verminderen. Daarmee wordt de EU Kaderrichtlijn Water (2000), die de waterkwaliteit in Europa wil veiligstellen, ondersteund. Volgens de Biodiversiteitsstrategie (2020) en de Van-boer-tot-bordstrategie (2020) moet het verlies van nutriënten uit meststoffen met 50% dalen en het gebruik van meststoffen met ten minste 20% verminderen. Deze concrete doelstellingen werden niet juridisch verankerd.

Hoewel 2022 een jaar was met relatief lage stikstofemissies, is er geen algemene verbetering van de stikstofverliezen uit de landbouw in de periode 2010-2022 (Figuur 8). Jaarlijkse fluctuaties van de stikstofverliezen zijn vooral toe te schrijven aan weersomstandigheden.

Ook de jaarlijkse fluctuaties van de fosforverliezen zijn vooral toe te schrijven aan de weersomstandigheden. De fosforvrachten zijn het hoogst in de jaren met hogere neerslag zoals 2010, 2012, 2016 en 2021. In drogere jaren zoals 2017-2020 en 2022 zijn de emissies kleiner door lagere drainage en grondwateruitstroom (Figuur 9). 2022 was een jaar met relatief lage fosforverliezen, maar over de hele periode 2010-2022 is er geen duidelijke verbetering.

We kunnen dus concluderen dat de indicatoren geen trend weergeven in de richting van de doelstellingen.

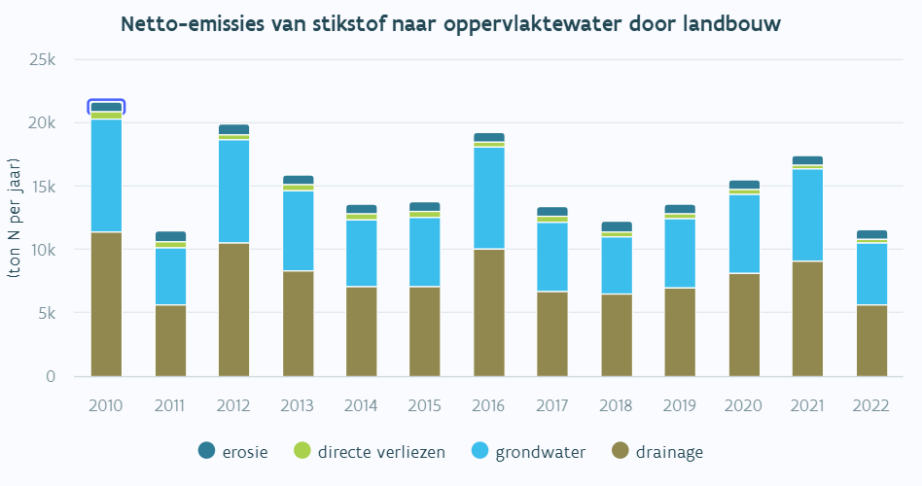

Figuur 8: Emissies van stikstof naar oppervlaktewater door landbouw (VMM, z.d.-d)

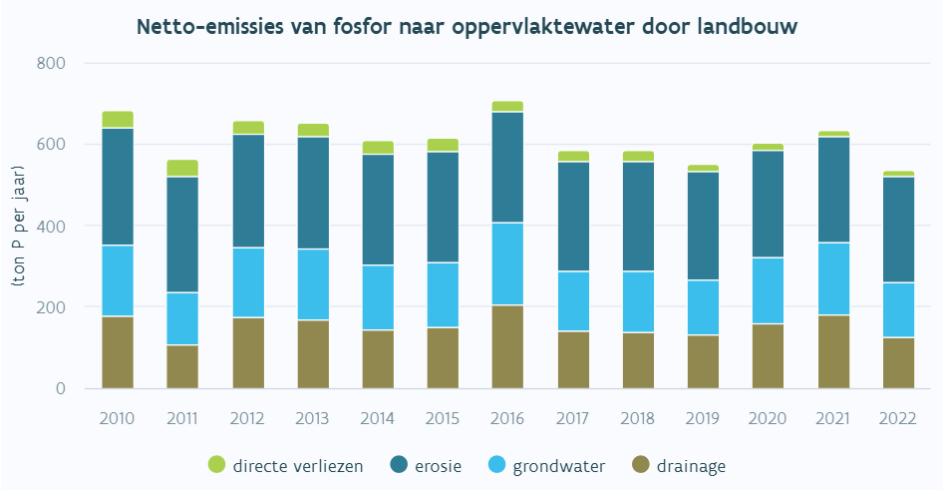

Figuur 9: Emissies van fosfor naar oppervlaktewater door landbouw (VMM, z.d.-d)

4.1.3.2. Gebruik gewasbeschermingsmiddelen

De EU Kaderrichtlijn Water bevat ook de bindende doelstelling een goede chemische toestand in alle waterlichamen te realiseren tegen 2027, waarbij onder meer de concentraties biociden en gewasbeschermingsmiddelen zich onder de milieukwaliteitsnormen moeten bevinden. De Richtlijn Duurzaam Pesticidengebruik (2009) legt beperkingen op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op met als doel om de risico's en impact van pesticiden op mens en milieu te verlagen, waarnaast alternatieve praktijken moeten worden gepromoot. Volgens de Biodiversiteitsstrategie (2020) en de Van-boer-tot-bordstrategie (2020) moeten het risico en het gebruik van chemische pesticiden dalen met 50%. Het voorstel voor een verordening inzake duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, die deze doelstelling juridisch bindend zou maken werd, na verwerping door het Europese Parlement, door de Europese Commissie ingetrokken.

Er is geen duidelijke trend in het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in Vlaanderen (Figuur 10). Het overgrote aandeel van de gewasbeschermingsmiddelen wordt in de landbouw gebruikt (Figuur 10). Daar was het gebruik in 2022 met 7% gedaald ten opzichte van 2021. In 2022 komen de meeste middelen terecht op fruitteelt in openlucht (31%) en op aardappelen (31%) (Figuur 11).

De beoordeling aan de hand van het gewicht van de actieve stof wordt evenwel bekritiseerd, omdat deze geen rekening houdt met o.a. afbraaksnelheid en toxiciteit. Daarom werd een geharmoniseerde risico-indicator (HRI1) gedefinieerd, die het risico van gewasbeschermingsmiddelen op de menselijke gezondheid en het milieu meeneemt, rekening houdend met toxicologische parameters door alle actieve stoffen. Uit de deze cijfers blijkt dat het risico voor de menselijke gezondheid en het milieu in de periode 2011-2023 met 56% is afgenomen (Figuur 12). Eerst was er een lichte stijging, maar na 2016 daalt de HRI1 bijna lineair tot index 44 in 2023. Een eerste verklaring voor het contrast met Figuur 10 is dat de meest schadelijke producten uit de markt werden genomen.

De gegevens over de druk van gewasbescherming op het waterleven toont geen duidelijke trend (Figuur 13). Deze gegevens lopen evenwel maar tot 2019, terwijl bovenstaande risico-indicator net tussen 2019 en 2023 een duidelijke daling toonde.

Wanneer uitgedrukt in gewicht actieve stof is er geen duidelijke trend in het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Wanneer het risico mee in overweging wordt genomen is er de voorbije jaren wel een duidelijke daling van het risico.

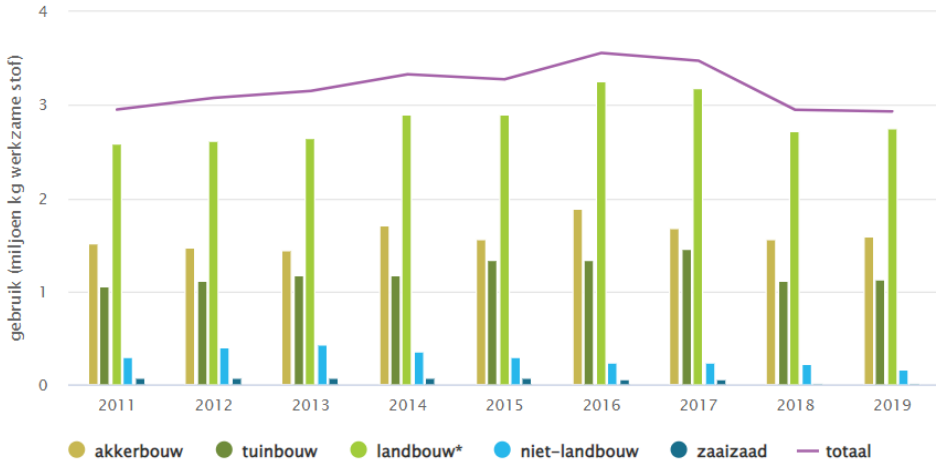

Figuur 10: Gebruik gewasbeschermingsmiddelen in Vlaanderen (2011-2019) (VMM, z.d.-e)

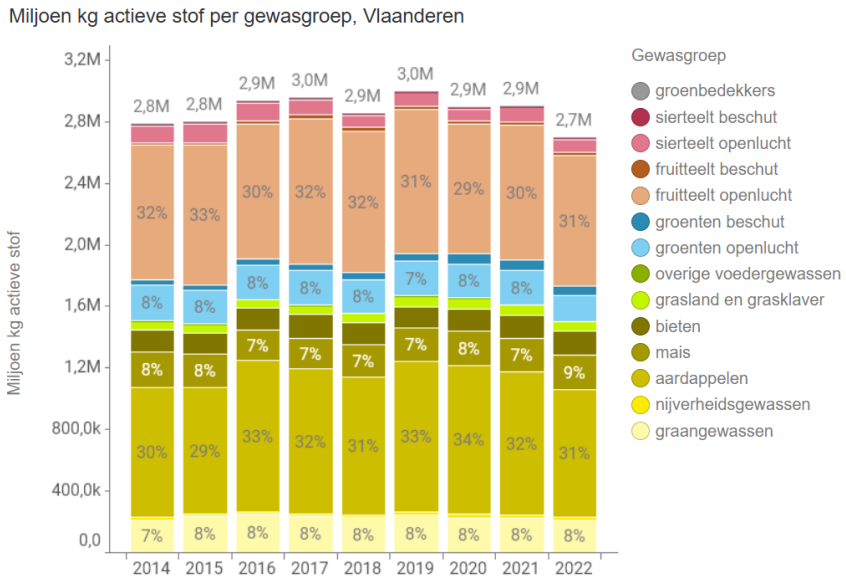

Figuur 11: Gebruik gewasbeschermingsmiddelen in Vlaanderen per gewasgroep (2012-2022) (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a)

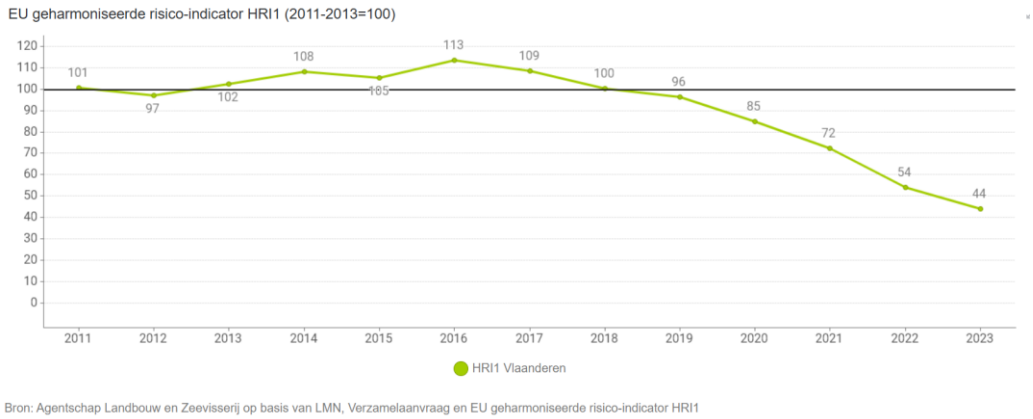

Figuur 12: Geharmoniseerde risico-indicator (HRI1) (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a)

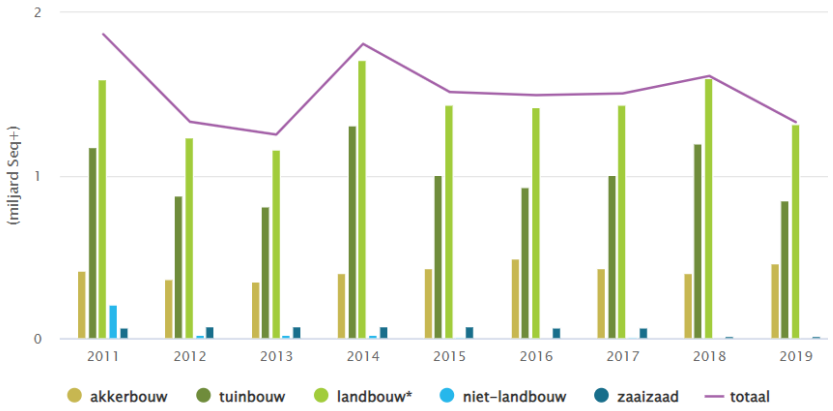

Figuur 13: Druk op waterleven door gewasbescherming (VMM, z.d.-f)

4.1.3.3. Gebruik antibiotica

Binnen de EU Kaderrichtlijn Water (2000) behoren een aantal antibiotica tot de aandachtstoffen. Het zijn stoffen waarvoor de Commissie bijkomende monitoringsresultaten nodig heeft om te kunnen oordelen of voor die stoffen kwaliteitsnormen nodig zijn. Volgens de Van-boer-tot-bordstrategie (2020) moet de verkoop van antimicrobiële stoffen voor landbouwhuisdieren en in de aquacultuur in de EU tegen 2030 met 50 % afnemen. Dit is geen bindende doelstelling.

Tussen 2011 en 2021 is het gebruik van veterinaire antibiotica per kg dier gedaald (Figuur 14). Deze indicator evolueert dus in de juiste richting.

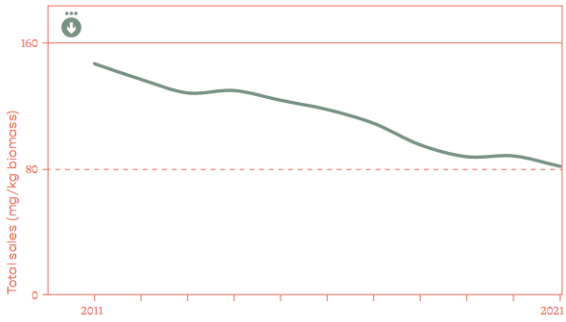

Figuur 14: Verkoop van veterinaire antibiotica per kg dier in België (BELMAP, 2022)

4.1.3.4. Waterverbruik

De EU Kaderrichtlijn Water (2000) heeft ook de bindende doelstelling de watervoorraden in Europa veilig te stellen en de gevolgen van overstromingen en perioden van droogte af te zwakken. Het risico op overstromingen en droogte kan worden verkleind door het verbeteren van de bodemkwaliteit (beter waterhoudend vermogen, betere waterinfiltratie), het vertragen van de waterafvoer en door het verminderen van het waterverbruik. De doelstelling uit de Natuurherstelverordening (2024) die herstel van ontwaterde veengebieden vergt, ondersteunt draagt ook bij tot het vertragen van de waterafvoer.

Het waterverbruik in de landbouw kent heel wat fluctuaties, die hoofdzakelijk een gevolg zijn van de meteorologische omstandigheden (Figuur 15). De impact van het waterverbruik is afhankelijk van het type water dat wordt verbruikt, met name of het om hemelwater of grondwater gaat.

Deze indicator vertoont geen duidelijke trend.

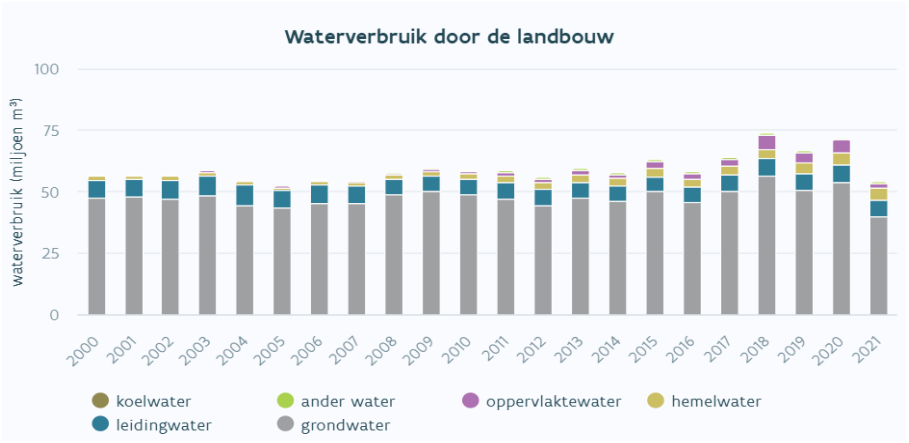

Figuur 15: Waterverbruik in de landbouw (VMM, z.d.-g)

Ook hier verloopt de uitvoering via stroomgebiedbeheerplannen, met de beperking dat deze afhangen van wat in het GLB, MAP en erosiebeleid wordt voorzien.

4.1.3.5. Erosie

De EU Kaderrichtlijn Water (2000) bevat ook de bindende doelstelling de landerosie en de aanvoer van sedimenten naar de oppervlaktewaterlichamen terug te dringen.

Volgens de potentiële bodemerosiekaart zijn ongeveer een kwart van de Vlaamse landbouwpercelen in meerdere of mindere mate onderhevig aan bodemerosie door water en bewerking (Departement Omgeving, z.d.). De oppervlakte met een hoog erosierisico vertoont een daling (Figuur 16). Over de omvang van deze bodemerosie en de trends daarin zijn geen cijfers beschikbaar.

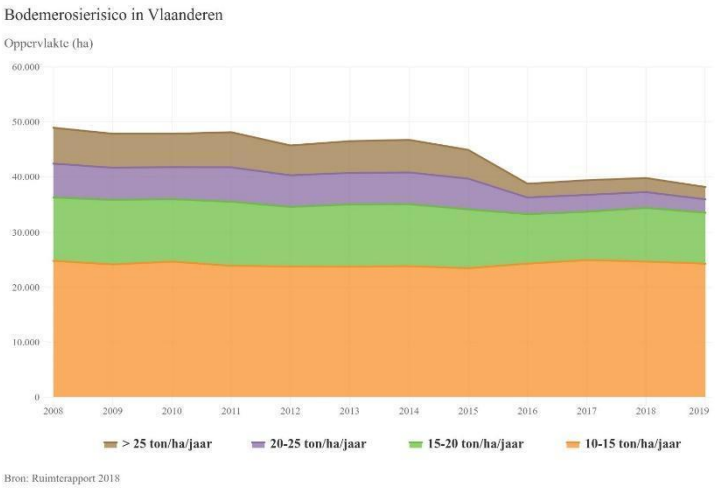

Figuur 16: Bodemerosierisico in Vlaanderen (2008-2019) (Pisman et al., 2018)

4.1.4. EU Klimaatwet

4.1.4.1. Uitstoot broeikasgassen

De Europese Klimaatwet (2021) verankert de doelstelling van een klimaatneutrale Europese Unie tegen 2050. Klimaatneutraliteit betekent hierbij een netto-nuluitstoot van broeikasgassen. In uitvoering hiervan heeft het Vlaams klimaat- en energieplan (2023) als doel om de uitstoot van broeikasgassen in onder meer de landbouw tegen 2030 terug te dringen met 40% ten opzichte van het referentiejaar 2005.

De Vlaamse landbouw stoot in 2021 7,7 miljoen ton CO2-equivalenten uit binnen Vlaanderen (Figuur 17). Dat is 10% van de totale Vlaamse broeikasgasemissie. In 2021 is er ten opzichte van 2014 een toename met 14%. Deze toename is voornamelijk toe te schrijven aan een stijging in de emissie van CH4 in de rundveehouderij en van CO2 in de glastuinbouw. In sommige sectoren, zoals de melkveehouderij, is de relatieve klimaatimpact verbeterd. Deze verbetering kon de groei van de sector door het wegvallen van de melkquota niet compenseren.

Deze indicator toont een stijgende trend, wat wijst op een evolutie weg van de klimaatdoelstelling.

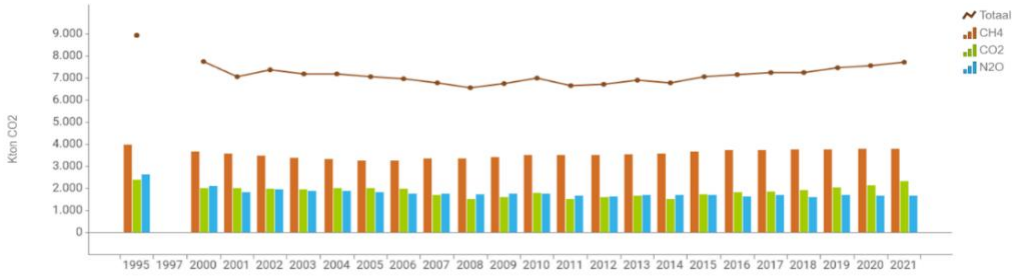

Figuur 17: Broeikasgasemissie per broeikasgas in de landbouw (1995-2021) (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a)

4.1.5. Biologische landbouw

Volgens de Biodiversiteitsstrategie (2020) en de Van-boer-tot-bordstrategie (2020) moet uiterlijk tegen 2030 op ten minste 25% van de landbouwgrond in de EU biologische landbouw worden bedreven en moet de toepassing van agro-ecologische praktijken aanzienlijk toenemen. Deze doelstelling is niet bindend. Het Vlaamse Strategisch Plan Bio (2023-2027) streeft naar 5% van het landbouwareaal met biologische certificering tegen eind 2027. Er zijn sinds de lancering van dit strategisch plan geen aanpassingen geweest aan het GLB om dit daarmee in lijn te brengen.

In 2023 blijft de biologische oppervlakte met 9.984 hectare nagenoeg even groot als in 2022 (Figuur 18). Het totale bioareaal maakt 1,6% uit van de Vlaamse landbouwoppervlakte. Eind 2023 staan er 636 landbouwbedrijven onder controle voor bioproductie. De bioboeren maken 2,9% uit van het totale aantal landbouwbedrijven in Vlaanderen. De indicator evolueert in de gewenste richting, maar de verbetering lijkt tot stilstand gekomen.

Deze stilstand hangt deels samen met de aankoop van bioproducten. Deze nam tussen 2017 en 2021 toe, maar stagneert sinds 2022 (Figuur 19). Het is opvallend dat de aankoop van bioproducten hoger is in Wallonië en Brussel dan in Vlaanderen.

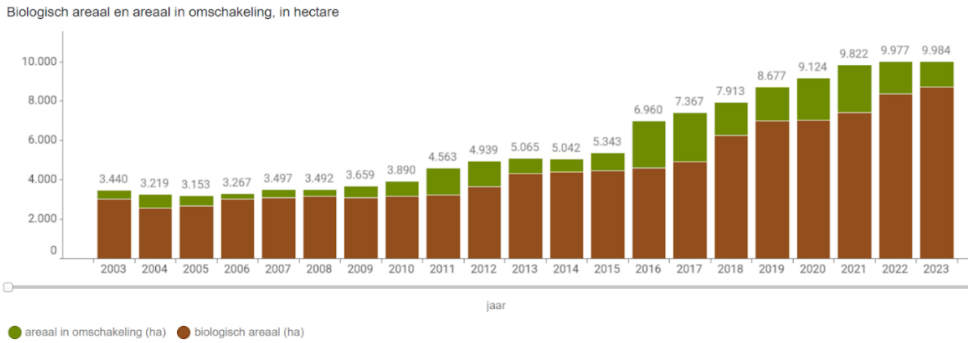

Figuur 18: Biologisch areaal en areaal in omschakeling in Vlaanderen (2014-2023) (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-a)

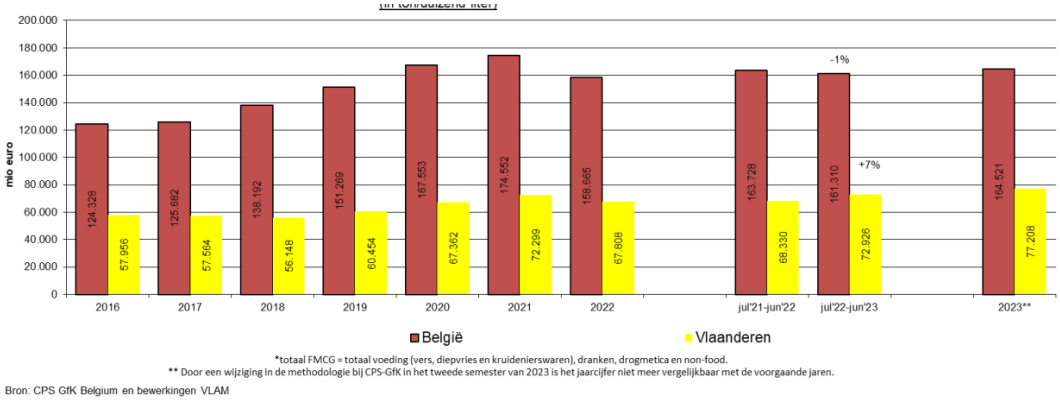

*totaal FMCG = totaal voeding (vers, diepvries en kruidenierswaren), dranken, drogmetica en non-food.
** Door een wijziging in de methodologie bij CPS-GfK in het tweede semester van 2023 is het jaarcijfer niet meer vergelijkbaar met de voorgaande jaren.
Bron: CPS GfK Belgium en bewerkingen VLAM

Figuur 19: Aankoop bioproducten in Vlaanderen en België (VLAM, z.d.)

4.2. Landbouwsubsidies uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

Na afloop van het GLB 2014-2020 zou in 2021 het nieuwe GLB voor de periode 2021-2027 gestart moeten zijn, maar door vertragingen in het beslissingsproces werd de start van een nieuw GLB uitgesteld tot 2023, waarbij overgangsmaatregelen werden genomen voor de periode 2021-2022 en het nieuwe GLB dus loopt van 2023-2027.

Om deze drie verschillende periodes te overschouwen wordt telkens een algemeen overzicht gegeven van de evolutie van de algemene betalingen per maatregel over de jaren 2020, 2021, 2022 en 2023, waarna de betalingen in 2023 – als eerste jaar van het huidige GLB en als meest recente jaar waarover data beschikbaar is – in detail worden gepresenteerd met een focus op de subsidies die rechtstreeks aan landbouwers worden uitbetaald. Hierbij wordt gefocust op de verdeling van de verschillende betalingen volgens de typologie van de landbouwbedrijven en de verdeling van de betalingen volgens de economische grootte van de landbouwbedrijven op basis van standaardoutput.

In 2023 werd binnen het GLB in totaal 423,5 miljoen euro uitgegeven, waarvan 283,5 miljoen euro naar Pijler 1 (67%) en 140,0 miljoen euro naar Pijler 2 (33%) ging. In Figuur 20 wordt een algemeen overzicht gegeven van de uitbetaalde steun binnen het GLB in 2023.

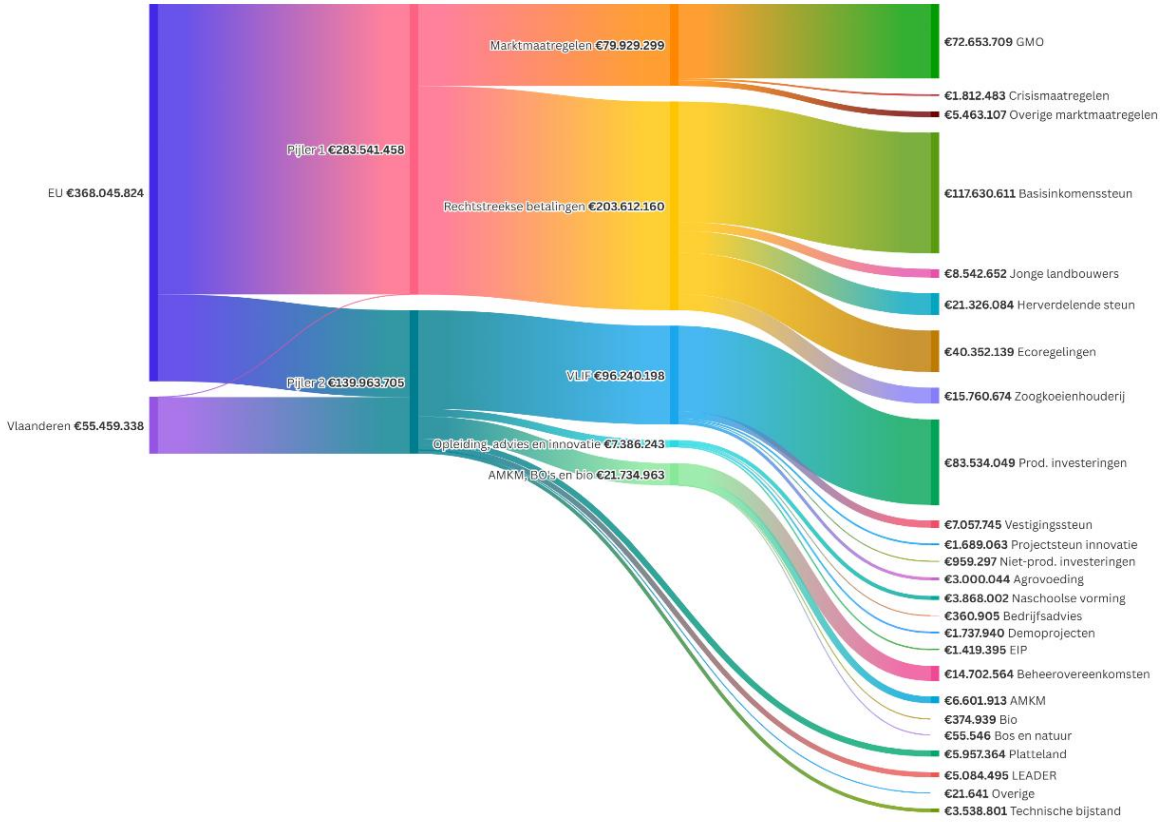

Figuur 20: Overzicht van de uitbetaalde steun binnen het GLB in 2023 per maatregel

Van de 423,5 miljoen euro ging 107,1 miljoen euro (25%) naar maatregelen die niet (rechtstreeks) aan landbouwers werden uitgekeerd waaronder de steun binnen de Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) in de groenten- en fruitsector en de overige marktmaatregelen, de maatregelen rond opleiding, advies en innovatie, de plattelandssteun en de steun vervat binnen LEADER. De overige 316,4 miljoen euro (75%) werd rechtstreeks aan landbouwers uitgekeerd, waarvan 205,4 miljoen euro naar Pijler 1 (65%) en 110,9 miljoen naar Pijler 2 (35%) ging. In Figuur 21 wordt een overzicht gegeven van de steun binnen het GLB die rechtstreeks aan landbouwers werd uitgekeerd. In wat volgt wordt wanneer de resultaten worden gepresenteerd op landbouwbedrijfsniveau dus gefocust op de steun die rechtstreeks aan landbouwers wordt uitbetaald.

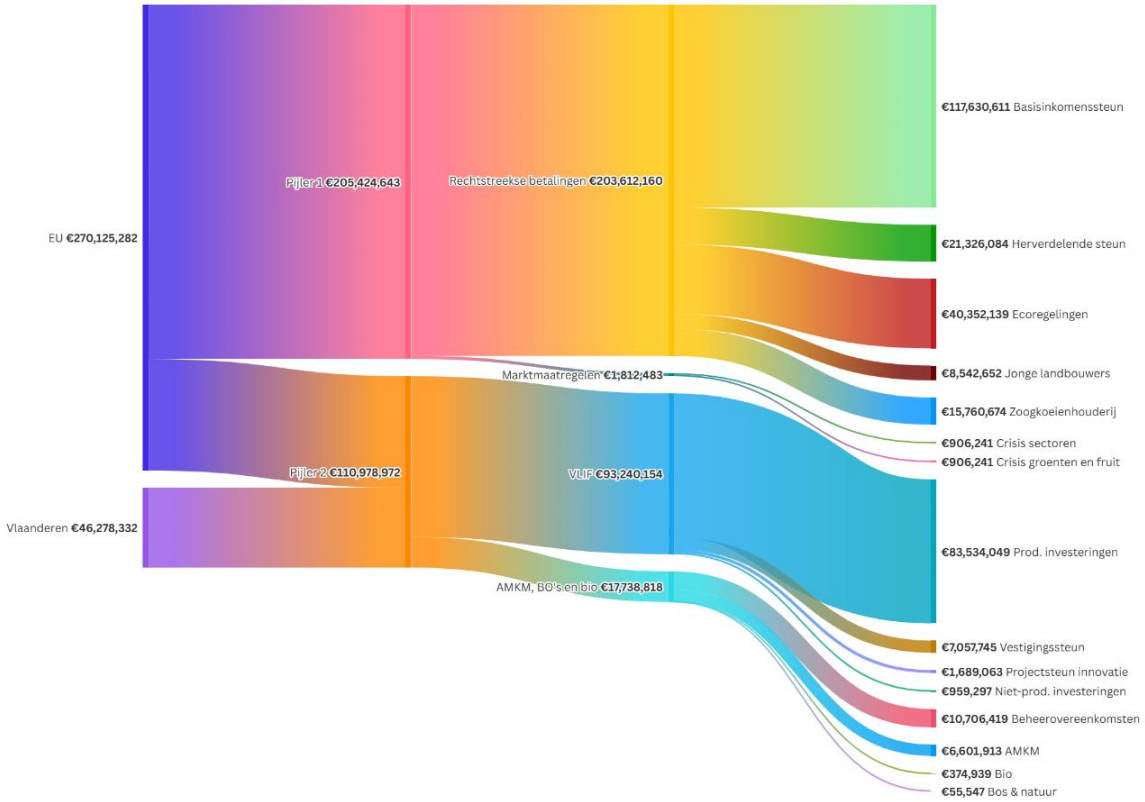

Figuur 21: Overzicht van de uitbetaalde steun aan landbouwers binnen het GLB in 2023 per maatregel

In Figuur 22 en Tabel A.3 in Bijlage is de verdeling van de steun binnen het GLB en de twee pijlers weergegeven volgens typologie van de landbouwbedrijven. Melkveebedrijven, akkerbouwbedrijven, gemengde bedrijven en vleesveebedrijven – samen goed voor bijna 70% van de landbouwbedrijven, ontvingen zo'n 70% van de rechtstreeks aan landbouwers uitbetaalde GLB-steun. De aandelen van de pijlers in de totale steun variëren sterk volgens typologie. Waar de steun uit Pijler 1 veruit het belangrijkst is voor akkerbouwbedrijven, vleesveebedrijven, gemengde bedrijven, bedrijven met veeteeltcombinaties en bedrijven met overige graasdieren, is de steun uit Pijler 2 het belangrijkst voor bedrijven met groenten onder glas, overige tuinbouwbedrijven en pluimveebedrijven. Voor melkveebedrijven, varkensbedrijven, bedrijven met groenten in openlucht en fruitbedrijven is de steun uit Pijler 1 en Pijler 2 vergelijkbaar in grootteorde. Voor de sectoren groenten en fruit is de steun in het kader van de GMO groenten en fruit niet in beschouwing genomen omdat die niet rechtstreeks aan landbouwers betaald wordt, maar via de producentenorganisaties (PO).

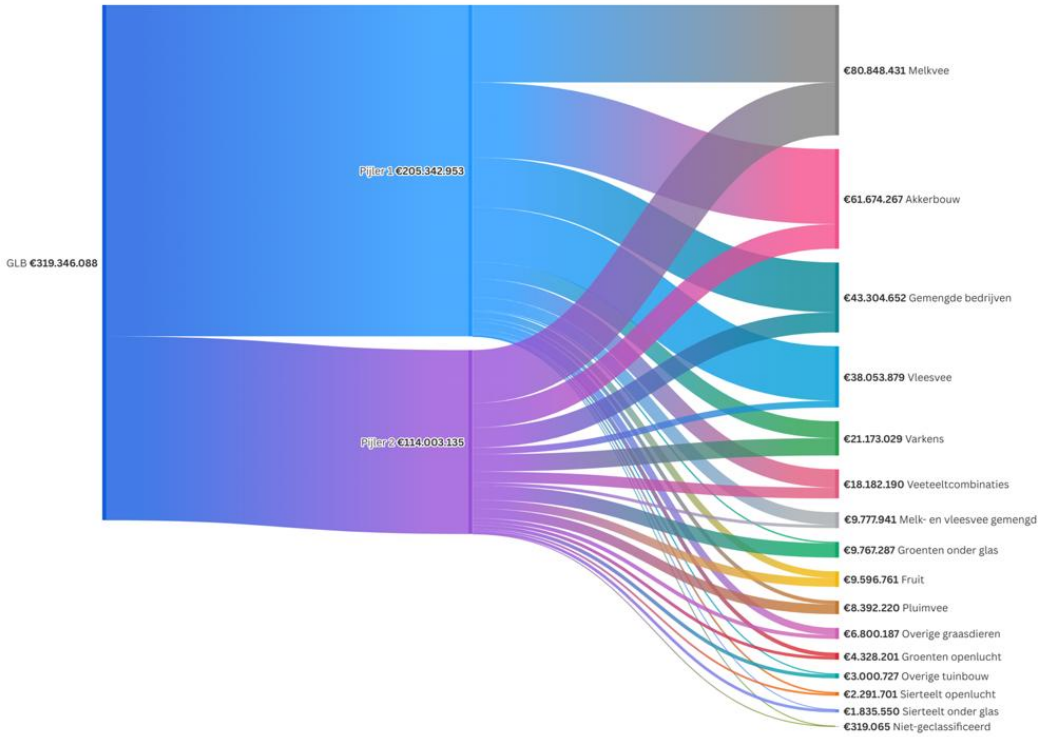

Figuur 22: Totale steun per typologie opgesplitst per pijler binnen het Vlaamse GLB in 2023

In Figuur 19 en Tabel A.4 in Bijlage is de verdeling van de steun binnen het GLB en de twee pijlers weergegeven volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven. Voor het gehele GLB ontvangt het vierde kwartiel (het kwart grootste landbouwbedrijven qua standaardoutput) bijna de helft (46%) van alle steun, terwijl de helft grootste landbouwbedrijven samen bijna drie kwart (74%) van alle steun ontvangt. Onderliggend is deze ongelijke verdeling minder uitgesproken voor Pijler 1 maar net meer uitgesproken voor Pijler 2, waarbinnen het kwart grootste landbouwbedrijven meer dan de helft (56%) van alle steun ontvangt, en de helft grootste landbouwbedrijven zo'n 80% van de steun ontvangt.

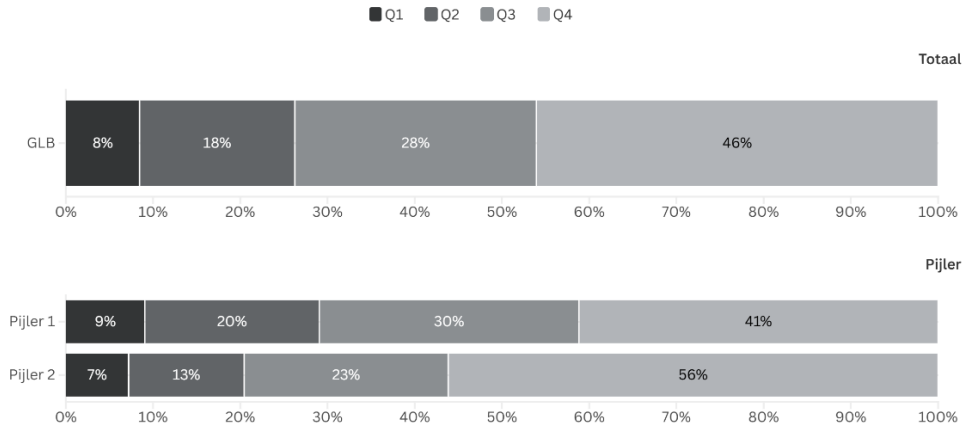

Figuur 23: Verdeling van het GLB en de twee pijlers volgens kwantielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven

4.2.1. Pijler 1

4.2.1.1. Marktmaatregelen

De marktmaatregelen omvatten zowel de steun binnen de Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) voor de sector groenten en fruit, de crisismaatregelen en de maatregelen voor afzetbevordering, bijenteelt, schoolfruit en schoolmelk. De steun binnen de **GMO groenten en fruit** wordt gebruikt voor het uitvoeren van de operationele programma's van de producentenorganisaties in de sector groenten en fruit. Die steun wordt uitbetaald aan de producentenorganisaties en niet rechtstreeks aan de landbouwers. Een deel van de steun gaat naar de algemene werking van de producentenorganisatie, waarnaast landbouwers[12] kunnen intekenen op acties uit het operationeel programma. De steun binnen de **crisismaatregelen** wordt gebruikt om landbouwers te ondersteunen bij marktverstoringen. De steun binnen de **afzetbevordering** wordt gebruikt voor de promotie van agrovoedingsproducten via het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM). De steun binnen de **bijenteelt** wordt gebruikt voor de technische bijstand van imkers, de bestrijding van bijenziektes en bedreigingen, honing – en was-analyses, het herstel van het bijenbestand en onderzoekprogramma's. De steun binnen **schoolfruit** en **schoolmelk** wordt gebruikt voor het initiatief 'Oog voor Lekkers' waarbij scholen een subsidie krijgen voor het verschaffen van fruit, groenten en koemelk.

De evolutie van de betalingen aan marktmaatregelen per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023 is weergegeven in Figuur 20 en Tabel A.5 in Bijlage. Binnen de marktmaatregelen gaat veruit het grootste deel van de steun naar de GMO groenten en fruit, waarbij deze steun tussen 2020 en 2023 elk jaar toenam. De steun aan crisismaatregelen is weinig verrassend zeer variabel, gezien deze steun ad-hoc wordt uitbetaald wanneer zich marktverstoringen voordoen. De steun aan afzetbevordering en voor bijenteelt is eveneens vrij variabel over de jaren heen. Voor schoolfruit stijgt de uitbetaalde steun over de jaren heen, terwijl de steun voor schoolmelk piekte in 2022 alvorens het jaar daarna terug op het niveau van 2020 te komen.

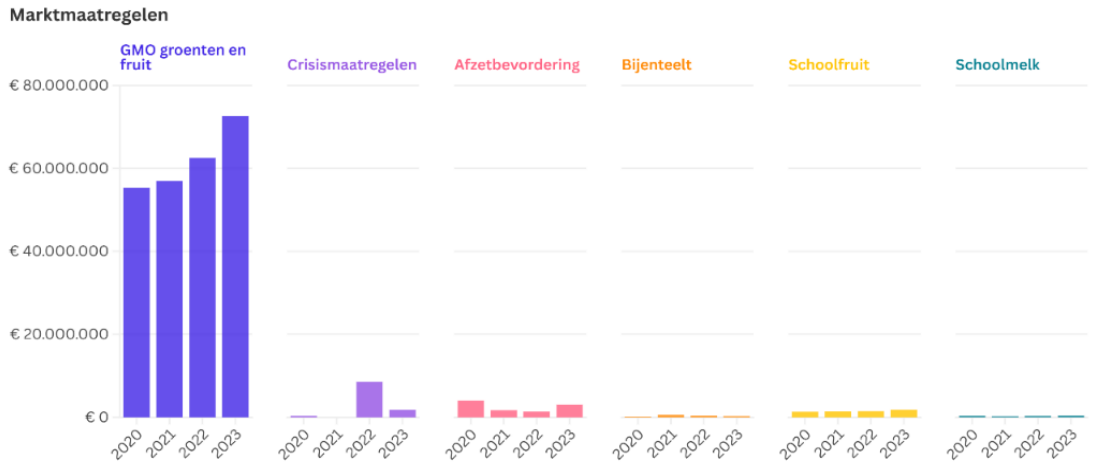

Figuur 24: De evolutie van de steun binnen de marktmaatregelen binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

In 2023 werd 79,9 miljoen euro uitgekeerd binnen de marktmaatregelen, wat overeenkomt met 28% van de totale steun binnen Pijler 1. Voor de maatregelen GMO groenten en fruit, afzetbevordering, bijenteelt, schoolfruit en schoolmelk worden geen betalingen rechtstreeks aan landbouwers uitgekeerd. Enkel voor de crisismaatregelen is dit het geval, waarbij deze in 2023 met 1,8 miljoen euro zo'n 2% van de totale marktmaatregelen uitmaakten.

[12] Naast Vlaamse telers zijn er bij een aantal Vlaamse PO's eveneens Waalse en buitenlandse telers aangesloten en de gerapporteerde steun is inclusief die Waalse en buitenlandse producenten (Agentschap Landbouw en Zeevisserij – Landbouwcijfers: www.vlaanderen.be/landbouwcijfers)

De crisismaatregelen kunnen verder worden onderverdeeld volgens maatregelen binnen de groenten- en fruitsector en maatregelen binnen andere sectoren. Naast deze crisismaatregelen bestaat echter ook nog de crisissteun die door Vlaanderen buiten het GLB wordt voorzien.

De 1,8 miljoen euro die in 2023 aan crisismaatregelen werd uitbetaald, werd verdeeld over 0,9 miljoen euro voor de groenten- en fruitsector en 0,9 miljoen euro voor andere sectoren. De crisismaatregelen voor groenten en fruit werden verdeeld over 428 bedrijven en de crisismaatregelen voor andere sectoren werd verdeeld over 194 bedrijven. Hierbij kwam het gros van de steun voor groenten en fruit terecht bij fruitbedrijven (0,84 miljoen euro of 93%) en gemengde bedrijven (0,05 miljoen euro of 5%). De uitbetalingen van crisismaatregelen voor andere sectoren waren voornamelijk verdeeld over bedrijven met overige graasdieren (0,33 miljoen euro of 36%), melkveebedrijven (0,20 miljoen euro of 22%) en pluimveebedrijven (0,10 miljoen euro of 11%). De betalingen van de crisismaatregelen per submaatregel volgens landbouwtype is weergegeven in Figuur 21.

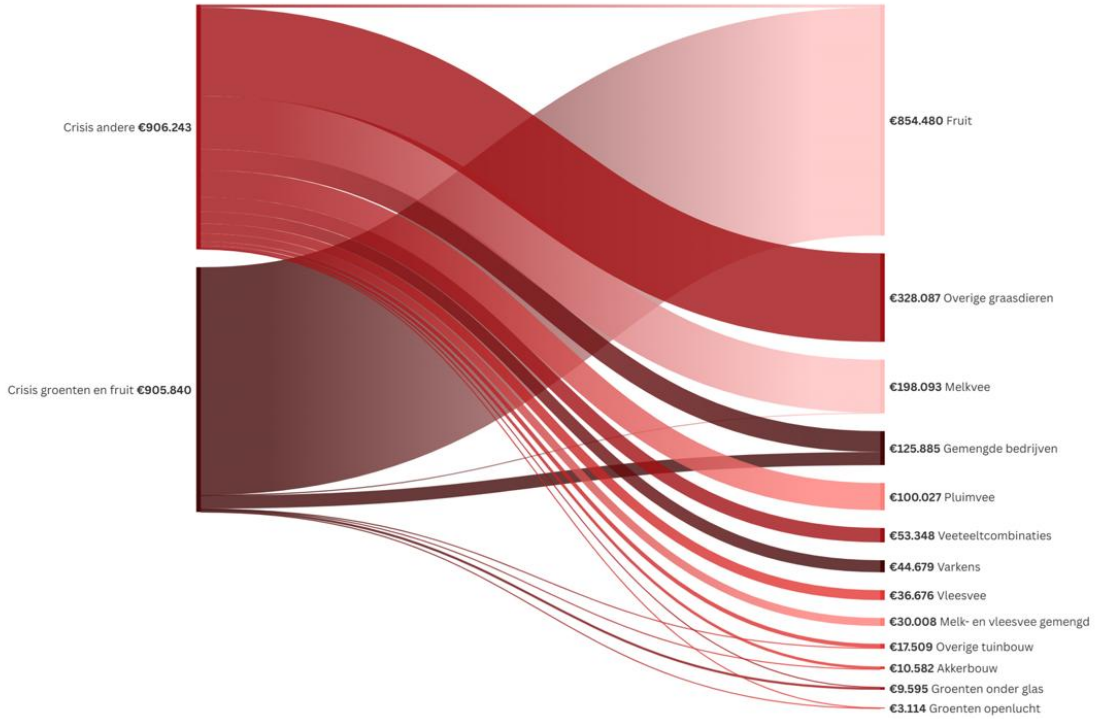

Figuur 25: Crisismaatregelen volgens maatregel en per typologie binnen het Vlaamse GLB in 2023

De verdeling van de crisissteun volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven wordt weergegeven in Figuur 22 en Tabel A.6 in Bijlage. Zo ontving het vierde kwartiel 39% van de totale crisissteun, waarnaast 27% naar het derde, 21% naar het tweede en 12% naar het eerste kwartiel ging.

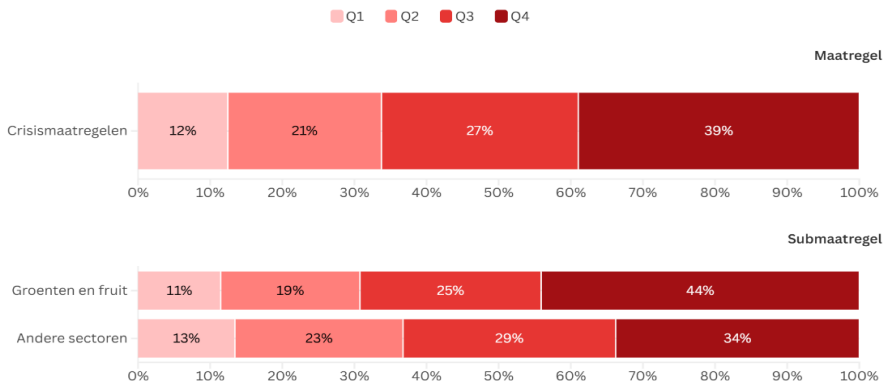

Figuur 26: Verdeling van de crisissteun volgens kwartielen van de standaardoutput

4.2.1.2. Rechtstreekse betalingen

De rechtstreekse betalingen – ook wel inkomenssteun genoemd – zijn qua budget de belangrijkste maatregelen binnen het GLB en zijn bedoeld om het inkomen van landbouwers te ondersteunen en de inkomensvolatiliteit te verminderen. Deze rechtstreekse betalingen zijn grotendeels ontkoppeld van de productie en worden uitgekeerd door middel van een systeem van toeslagrechten of betalingsrechten. Landbouwers verwerven deze rechten door de landbouwsubsidies die zij of hun voorgangers ontvingen in het verleden of via aankoop van rechten van andere boeren. De toeslagrechten worden uitgekeerd per oppervlakte premiegerechtigde landbouwgrond. Enkel de steun voor de duurzame zoogkoeienhouderij is een gekoppelde steun. De inkomenssteun is over de jaren in steeds belangrijkere mate afhankelijk gemaakt van het naleven van een aantal randvoorwaarden of conditionaliteiten bestaande uit een aantal normen voor goede landbouw- en milieucondities (GLMC) op het gebied van klimaat, water, bodem, biodiversiteit en landschappen en uit de beheerseisen voortvloeiend uit Europese wetgeving (RBE).

De evolutie van de totale betalingen aan rechtstreekse betalingen per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023 is weergegeven in Figuur 23 en Tabel A.7 in Bijlage. De **basisbetaling** – sinds 2023 hervormd tot **basisinkomenssteun** – vertegenwoordigt het grootste deel van de steun maar neemt jaarlijks af. Daarna volgt de steun voor **vergroening** – in 2023 enerzijds ingekanteld in de conditionaliteit en anderzijds vervangen door de **ecoregelingen**, waarbij de uitbetalingen aan ecoregelingen weliswaar één derde lager waren dan deze voor vergroening het jaar ervoor. De geplande budgetten voor ecoregelingen lagen hoger (op ongeveer 50 miljoen euro) maar landbouwers hebben vermoedelijk meer tijd nodig om de ecoregelingen te ontdekken waardoor de effectieve uitbetalingen in 2023 lager lagen dan wat voorzien was. De steun voor **jonge landbouwers** is in 2023 meer dan verdubbeld, en dit omdat er meer aanvragen waren dan voorzien en waarbij het budget voor deze maatregel binnen het nieuwe GLB verhoogd werd van 2% naar 3% van het budget voor Pijler 1.

Sinds 2023 is er in Vlaanderen een aanvullende **herverdelende inkomenssteun** ingevoerd met als doel om bij te dragen tot een betere verdeling van de rechtstreekse betalingen. De zoogkoeienpremie is in 2023 met de hervorming van het GLB sterk afgenomen en werd omgevormd tot een – nog steeds gekoppelde – steun voor de **duurzame zoogkoeienhouderij** waarbij extra instapvoorwaarden opgelegd worden op het vlak van lokale eiwitvoorziening, voederproductie en- diversificatie en langdurig graslandbeheer.

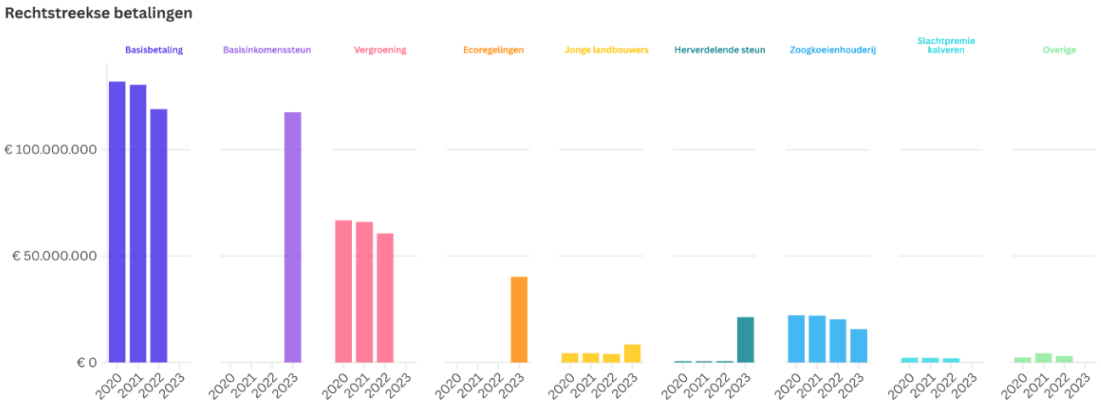

Figuur 27: De evolutie van de totale rechtstreekse betalingen binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

In 2023 werd in totaal 203,6 miljoen euro uitgekeerd binnen de rechtstreekse betalingen, wat overeenkomt met 72% van de totale steun binnen Pijler 1. Deze steun was verdeeld over 117,6 miljoen euro aan basisinkomenssteun (58%); 40,3 miljoen euro aan ecoregelingen (20%); 21,3 miljoen euro aan herverdelende steun (11%); 15,8 miljoen euro aan steun voor de zoogkoeienhouderij (8%) en 8,5 miljoen euro aan steun voor jonge landbouwers (4%). Van de 203,6 miljoen euro aan rechtstreekse betalingen ging zo'n 80% naar vier bedrijfstypes: 47,8 miljoen euro naar melkveebedrijven (23%); 46,5 miljoen euro naar akkerbouwbedrijven (23%); 33,9 miljoen euro naar vleesveebedrijven (17%) en 30,8 miljoen euro naar gemengde bedrijven (15%). In Figuur 24 en Tabel A.8 in Bijlage wordt een overzicht gegeven van de totale ontvangen steun aan rechtstreekse betalingen per maatregel volgens de typologie van de landbouwbedrijven.

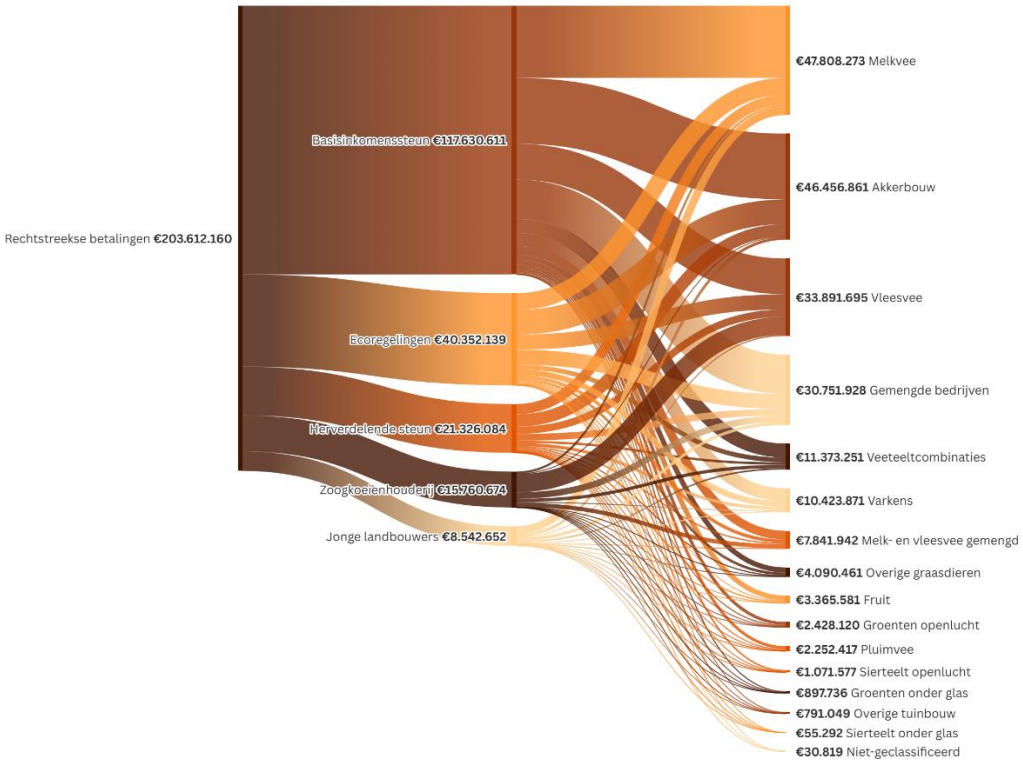

Figuur 28: Rechtstreekse betalingen volgens maatregel en per typologie binnen het Vlaamse GLB in 2023

De verdeling van de rechtstreekse betalingen volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven wordt weergegeven Figuur 25 en Tabel A.9 in Bijlage. Zo ontving het vierde kwartiel 40% van de rechtstreekse betalingen, waarnaast 29% naar het derde, 20% naar het tweede en 11% naar het eerste kwartiel ging. De rechtstreekse betalingen zijn grotendeels grondgebonden en voor de grondgebonden sectoren is er een relatie tussen het areaal en de standaardoutput, wat grotendeels verklaart waarom grotere bedrijven qua standaardoutput een grotere steun ontvangen. In de EU ontvangt 20% van de landbouwbedrijven 80% van de rechtstreekse betalingen. In Vlaanderen is de steun echter een stuk gelijker verdeeld over de bedrijven. In 2023 ontvangen in Vlaanderen de 20% landbouwers met de grootste rechtstreekse steun 50,5% van de rechtstreekse steun, terwijl dat in 2022 nog 57,5% was. Deze daling is voornamelijk een gevolg van de introductie van een herverdelende steun.

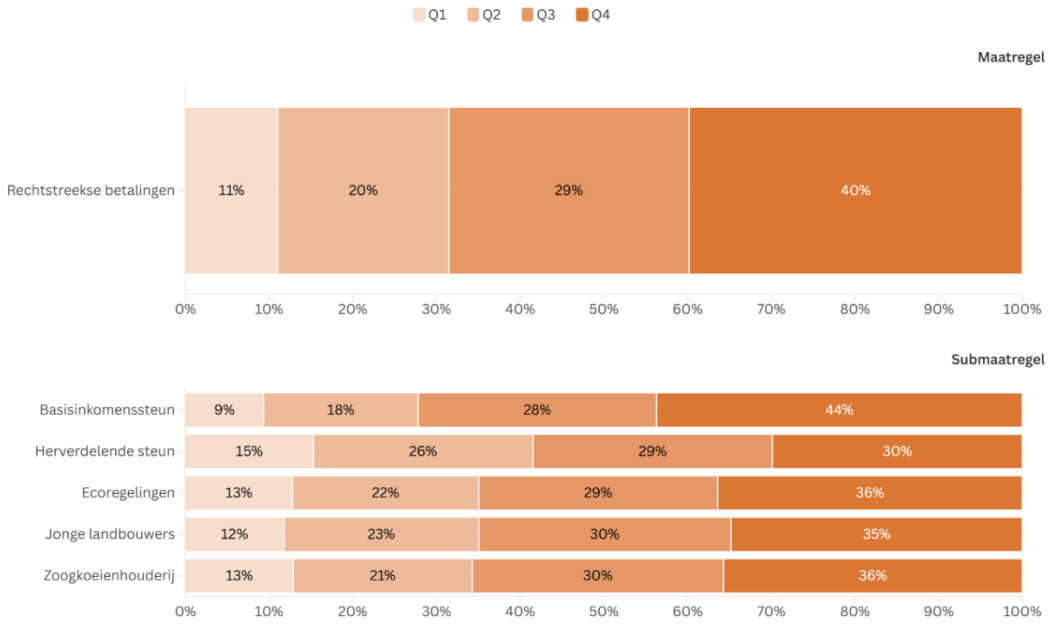

Figuur 29: Verdeling van de rechtstreekse betalingen volgens kwartielen van de standaardoutput

4.2.1.2.1. Basisinkomenssteun

In 2023 werd 117,63 miljoen euro aan basisinkomenssteun uitgekeerd, verdeeld over 15.839 bedrijven (overeenkomend met 86,4% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 7.427 euro aan basisinkomenssteun ontving. In Vlaanderen kan een bedrijf maximum 100.000 euro aan basisinkomenssteun ontvangen. Zo'n 80% van de basisinkomenssteun ging naar vier bedrijfstypes: 47,81 miljoen euro naar melkveebedrijven (27%), 46,46 miljoen euro naar akkerbouwbedrijven (24%), 33,89 miljoen euro naar vleesveebedrijven (13%) en 30,75 miljoen euro naar gemengde bedrijven (15%), wat ook de vaakst voorkomende bedrijfstypes zijn in Vlaanderen. Volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven ontving het vierde kwartiel 44% van de totale basisinkomenssteun, waarnaast 28% naar het derde, 18% naar het tweede en 9% naar het eerste kwartiel ging (Figuur 25 en Tabel A.9 in Bijlage).

4.2.1.2.2. Herverdelende steun

In 2023 is in Vlaanderen een herverdelende steun ingevoerd waarbij de eerste 30 hectare van een bedrijf een extra bedrag ontvangen in euro per ha. In 2023 werd 21,33 miljoen euro aan herverdelende steun uitgekeerd, verdeeld over 15.793 bedrijven (overeenkomend met 86,2% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.350 euro aan herverdelende steun ontving. Hiervan ging zo'n 75% naar vier bedrijfstypes: 5,43 miljoen euro naar akkerbouwbedrijven (25,5%); 4,48 miljoen euro naar melkveebedrijven (21,0%); 3,20 miljoen euro naar vleesveebedrijven (15,0%) en 2,92 miljoen euro naar gemengde bedrijven (13,7%). Volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven ontving het vierde kwartiel 30% van de totale herverdelende steun, waarnaast 29% naar het derde, 26% naar het tweede en 15% naar het eerste kwartiel ging (Figuur 25 en Tabel A.9 in Bijlage).

4.2.1.2.3. Steun voor jonge landbouwers

De steun voor jonge landbouwers is voorzien voor maximum 90 ha waarbij voor de eerste 45 ha een groter bedrag wordt ontvangen. In 2023 werd 8,53 miljoen euro aan steun voor jonge landbouwers uitgekeerd, verdeeld over 821 bedrijven (overeenkomend met 4,5% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 10.405 euro aan steun voor jonge landbouwers ontving. Hiervan ging zo'n 75% naar vier bedrijfstypes: 3,45 miljoen euro naar melkveebedrijven (40,4%); 1,30 miljoen euro naar gemengde bedrijven (15,2%); 1,19 miljoen euro naar akkerbouwbedrijven (13,9%) en 0,70 miljoen naar bedrijven met veeteeltcombinaties (8,2%). Volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven ontving het vierde kwartiel 35% van de totale steun voor jonge landbouwers, waarnaast 30% naar het derde, 23% naar het tweede en 12% naar het eerste kwartiel ging (Figuur 25 en Tabel A.9 in Bijlage).

4.2.1.2.4. Duurzame zoogkoeienhouderij

De steun voor duurzame zoogkoeienhouderij is gelinkt aan het aantal dieren. Voor deze steun wordt een hoger bedrag per dier uitbetaald voor de eerste 50 dieren dan voor de volgende 50 dieren en voor de dieren boven de 100. Sinds 2023 zijn er extra instapvoorwaarden voor de steun voor duurzame zoogkoeienhouderij rond behoud van blijvend grasland, duurzaam graslandbeheer en voederproductie en -diversificatie. In 2023 werd 15,76 miljoen euro aan steun voor duurzame zoogkoeienhouderij uitgekeerd, verdeeld over 2745 bedrijven (overeenkomend met 15,0% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 5.742 euro aan steun voor duurzame zoogkoeienhouderij ontving. Hiervan ging bijna 90% naar vier bedrijfstypes: 7,98 miljoen euro naar vleesveebedrijven (50,6%); 2,78 miljoen euro naar gemengde bedrijven (17,7%); 1,84 miljoen euro naar gemengde melk- en vleesveebedrijven (11,7%) en 1,42 miljoen euro naar bedrijven met veeteeltcombinaties (9,0%). Volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven ontving het vierde kwartiel 36% van de totale steun voor duurzame zoogkoeienhouderij, waarnaast 30% naar het derde, 21% naar het tweede en 13% naar het eerste kwartiel ging (Figuur 25 en Tabel A.9 in Bijlage).

4.2.1.2.5. Ecoregelingen

In 2023 werd 40,33 miljoen euro aan ecoregelingen uitgekeerd, verdeeld over 12.085 bedrijven (overeenkomend met 65,9% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 3.339 euro aan ecoregelingen ontving. Hiervan ging zo'n 75% naar vier bedrijfstypes: 10,81 miljoen euro naar akkerbouwbedrijven (26,8%); 7,35 miljoen euro naar melkveebedrijven (18,2%); 6,59 miljoen euro naar vleesveebedrijven en 6,50 miljoen euro naar gemengde bedrijven (16,1%). Volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven ontving het vierde kwartiel 36% van de totale ecoregelingen, waarnaast 29% naar het derde, 22% naar het tweede en 13% naar het eerste kwartiel ging (Figuur 25 en Tabel A.9 in Bijlage).

De ecoregelingen zijn verder onder te verdelen in twaalf verschillende maatregelen. In Figuur 26 en Tabel A.10 in Bijlage wordt een overzicht gegeven van de totale ontvangen steun aan ecoregelingen volgens de typologie van de landbouwbedrijven. Twee ecoregelingen waren goed voor de helft van de totale uitbetalingen voor de maatregel: 11,58 miljoen euro ging naar de maatregel 'Organisch koolstofgehalte' (28,7%) en 8,76 miljoen euro ging naar de maatregel 'Meerjarig grasland' (21,7%). De resterende steun ging naar de maatregelen 'Ecologisch beheerd grasland' (17,1%); 'Eenjarige ecoteelten' (14,0%); 'Toepassing van precisielandbouw' (5,7%); 'Toepassing van mechanische onkruidbestrijding' (3,5%); 'Erosiebestrijding' (3,1%); 'Vruchtafwisseling' (2,6%); 'Toepassing bio' (1,6%); 'Aanleg bufferstroken' (1,5%); 'Voedermanagement' (0,3%) en naar 'Bodempaspoort' (0,2%).

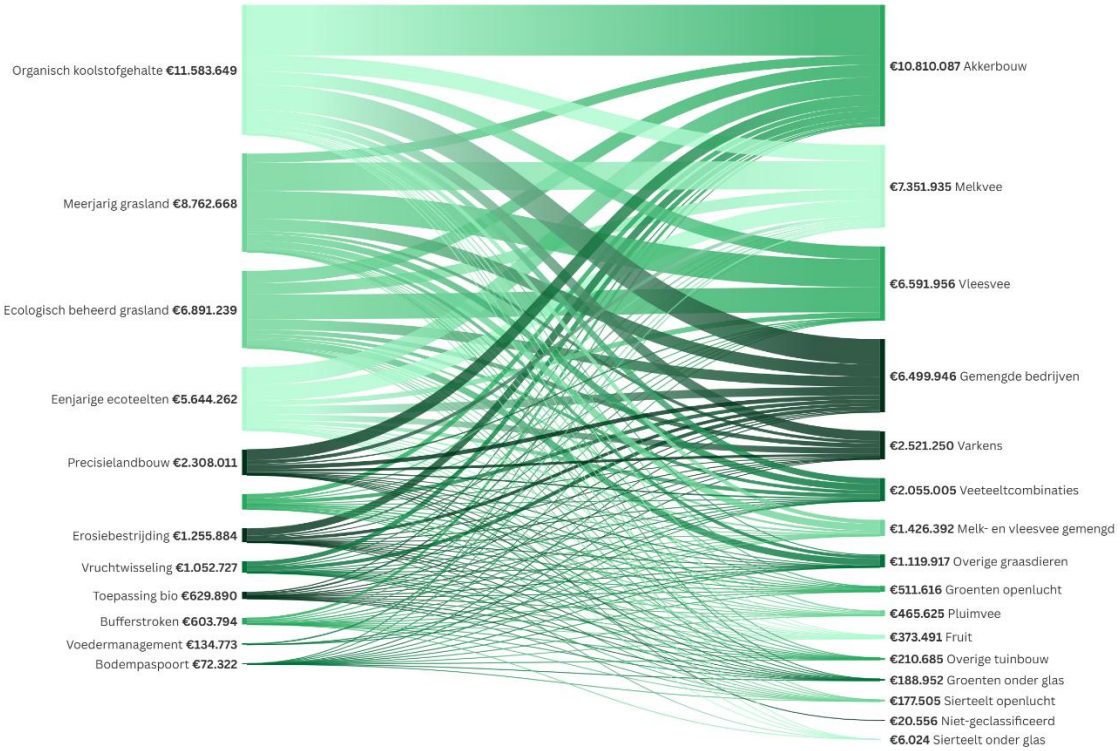

Figuur 30: Ecoregelingen volgens maatregel en per typologie

De steun voor '**Organisch koolstofgehalte**' werd verdeeld over 6.685 bedrijven (overeenkomend met 36,5% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.733 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar akkerbouwbedrijven (39%), gemengde bedrijven (19%), melkveebedrijven (12%), vleesbedrijven (10%) en varkensbedrijven (7%). De steun voor '**Meerjarig grasland**' werd verdeeld over 7.542 bedrijven (overeenkomend met 41,2% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.162 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar melkveebedrijven en vleesveebedrijven (elk 28%), gemengde bedrijven (13%), akkerbouwbedrijven (9%) en bedrijven met veeteeltcombinaties (7%).

De steun voor '**Ecologisch beheerd grasland**' werd verdeeld over 3.130 bedrijven (overeenkomend met 17,1% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 2.202 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar vleesveebedrijven (32%), akkerbouwbedrijven (16%), melkveebedrijven (15%), gemengde bedrijven (13%) en bedrijven met overige graasdieren (8%). De steun voor '**Eenjarige ecoteelten**' werd verdeeld over 2.517 bedrijven (overeenkomend met 13,7% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 2.242 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar akkerbouwbedrijven (28%), melkveebedrijven (25%), gemengde bedrijven (13%), varkensbedrijven (10%) en vleesveebedrijven (8%).

De steun voor '**Precisielandbouw**' werd verdeeld over 1.886 bedrijven (overeenkomend met 10,3% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.224 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar akkerbouwbedrijven (43%), gemengde bedrijven (16%), melkveebedrijven (13%), varkensbedrijven (10%) en bedrijven met veeteeltcombinaties (5%). De steun voor '**Mechanische onkruidbestrijding'** werd verdeeld over 504 bedrijven (overeenkomend met 2,8% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 2.761 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar akkerbouwbedrijven (30%), gemengde bedrijven (23%), fruitbedrijven (10%), bedrijven met groenten in openlucht (9%) en melkveebedrijven (8%).

De steun voor '**Erosiebestrijding**' werd verdeeld over 1.469 bedrijven (overeenkomend met 8,0% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 855 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar akkerbouwbedrijven (52%), gemengde bedrijven (22%), melkveebedrijven (11%), varkensbedrijven (4%) en vleesveebedrijven (3%). De steun voor '**Vruchtafwisseling'** werd verdeeld over 805 bedrijven (overeenkomend met 4,4% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.308 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar akkerbouwbedrijven (38%), gemengde bedrijven (31%), melkveebedrijven (10%), varkensbedrijven (6%) en bedrijven met veeteeltcombinaties (5%).

De steun voor '**Toepassing bio**' werd verdeeld over 363 bedrijven (overeenkomend met 2,0% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.735 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar melkveebedrijven (23%), akkerbouwbedrijven (15%), gemengde bedrijven (14%), bedrijven met groenten in openlucht (9%) en bedrijven met overige graasdieren (7%). De steun voor '**Aanleg bufferstroken**' werd verdeeld over 1.740 bedrijven (overeenkomend met 9,5% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 347 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar akkerbouwbedrijven (37%), gemengde bedrijven (18%), melkveebedrijven (15%), varkensbedrijven (10%) en vleesveebedrijven (7%).

De steun voor '**Voedermanagement**' werd verdeeld over 57 bedrijven (overeenkomend met 0,3% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 2.364 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar melkveebedrijven (92%), bedrijven met veeteeltcombinaties (5%), gemengde melk- en vleesveebedrijven (3%) en bedrijven met overige graasdieren (1%). De steun voor het '**Bodempaspoort**' werd verdeeld over 173 bedrijven (overeenkomend met 0,9% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 418 euro aan steun ontving. De steun binnen deze ecoregeling ging voornamelijk naar akkerbouwbedrijven (27%), gemengde bedrijven (22%), melkveebedrijven (15%), vleesveebedrijven (11%) en varkensbedrijven (5%).

De verdeling van de ecoregelingen volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven wordt weergegeven in Figuur 27 en Tabel A.11 in Bijlage. Zo ontving het vierde kwartiel 35% van de totale steun binnen de ecoregelingen, waarnaast 27% naar het derde, 23% naar het tweede en 17% naar het eerste kwartiel ging. Tussen de onderliggende ecoregelingen is er echter veel variatie in de verdeling volgens kwantielen.

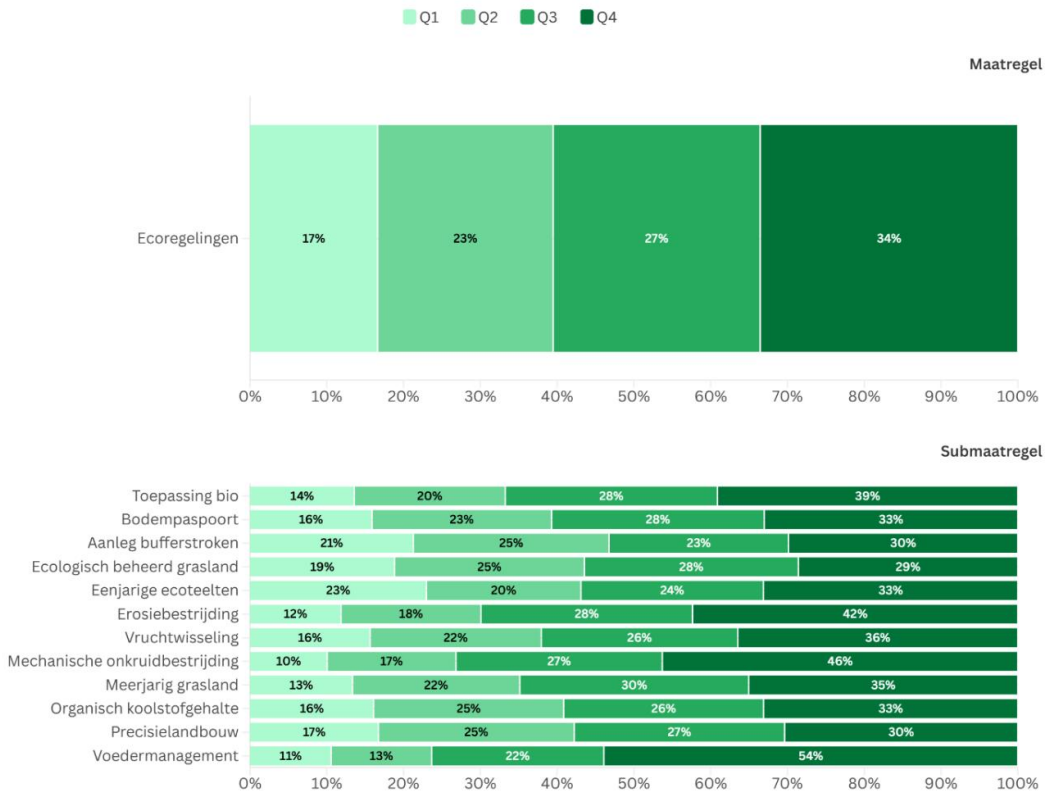

Figuur 31: Verdeling van de ecoregelingen volgens kwantielen van de standaardoutput

4.2.2. Pijler 2

4.2.2.1. VLIF

Het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) ondersteunt de Vlaamse land- en tuinbouw door (duurzame) investeringen te stimuleren om de structuur van de land- en tuinbouwbedrijven te verbeteren, alsook om hun rendabiliteit te verzekeren en de kostprijs te verminderen. Er zijn maatregelen op niveau van de land- en tuinbouwers, op niveau van (groepen van) spelers actief binnen het agrobusinesscomplex. In wat volgt wordt vooral naar de steun op niveau van de land- en tuinbouwers gekeken. Deze VLIF-steun omvat de investeringssteun, de vestigingssteun, de projectsteun innovatie en de niet-productieve investeringen.

De VLIF-steun voor productieve investeringen (verder '**Investeringssteun voor productieve investeringen**' genoemd) heeft als doel om duurzame productieve investeringen te stimuleren om hen toekomstbestendiger en slagkrachtiger te maken. Naast de reguliere productieve investeringen is er sinds 2023 ook een aparte regeling voor ammoniak-emissiereducerende investeringen. Vanaf 2023 kan voor productieve investeringen maximaal 300.000 euro steun per bedrijf worden bekomen, terwijl deze limiet niet geldt voor ammoniak-emissiereducerende investeringen. Het steunpercentage is afhankelijk van de duurzaamheid van de investeringen, en er kan bijkomende steun worden verkregen indien wordt voldaan aan specifieke claims, waaronder de voor jonge landbouwers, groepen van landbouwers, agro-ecologische technieken, IPM, pocketvergisting en biologische productie.

De VLIF-steun voor opstart en overname door jonge landbouw (verder '**Vestigingssteun**' genoemd) heeft als doel om de opstart of overname van een landbouwbedrijf door een jonge landbouwer te stimuleren. Deze steun werd in twee vormen gegeven: een rentesubsidie (uitdovend sinds 2015, en in 2023 nog maar goed voor 2% van de totale vestigingssteun) en een kapitaalpremie. Vanaf 2023 betreft het een forfaitaire steun van 40.000, 70.000 of 100.000 afhankelijk van de omvang van het bedrijf en het aantal bedrijfsleiders, waarbij de steun wordt toegekend voor het uitvoeren van een bedrijfsplan en daarbij in twee schijven wordt uitbetaald.

De VLIF-steun voor innovatieve investeringen (verder '**Projectsteun innovatie**' genoemd) heeft als doel om investeringen te stimuleren gericht op innovatie van producten, diensten, processen, technieken en organisatiestructuren op een landbouwbedrijf of een groep van landbouwbedrijven. De investering moet innovatief zijn, en moet dus een eerste keer in Vlaanderen voorkomen in een bepaalde deelsector.

De VLIF-steun voor niet-productieve investeringen voor milieu- en klimaatdoelen (verder '**Investeringssteun voor niet-productieve investeringen**' genoemd) heeft als doel om investeringen te stimuleren die een maatschappelijke functie hebben door in te spelen op uitdagingen op vlak van milieu, natuur en klimaat, waarbij de investeringen geen of slechts een geringe bijdrage aan de winstgevendheid van het bedrijf leveren. De investeringen dragen bij aan onder andere de bevordering van biodiversiteit, habitatbescherming, erosievermindering, verbetering van bodemkwaliteit of waterkwaliteit en landschappelijke ontwikkeling. Het steunpercentage is afhankelijk van de mate waarin de investering een productief nevenkarakter heeft.

Op niveau van (groepen van) spelers actief binnen het agrobusinesscomplex is er de VLIF-steun voor investeringen voor duurzame verwerking en afzet van landbouwproducten (verder steun voor '**Agrovoeding**' genoemd) met als doel om de Vlaamse agrovoedingsketen te versterken en verduurzamen. Zowel verwerkers als groepen van landbouwers met een verwerkingsactiviteit komen in aanmerking voor de steun.

De betaalde VLIF-steun per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023 is weergegeven in Figuur 28 en Tabel A.12 in Bijlage. De investeringssteun nam toe van zo'n 43 miljoen euro in 2020 naar zo'n 83 miljoen euro in 2023. Over een ruimere tijdsschaal bekeken was er echter een dip in de jaren 2018 tot 2021 door het niet uitvoeren van aangevraagde investeringen in de jaren daarvoor, waarna de uitbetalingen sterk hernomen om in 2023 een maximum te bereiken. De vestigingssteun is relatief stabiel doorheen de jaren, terwijl de projectsteun innovatie een duidelijke piek kende in 2022. De niet-productieve investeringen waren initieel eerder beperkt qua omvang maar de steun steeg sterk en was in 2023 zelfs meer dan vertienvoudigd tegenover het jaar ervoor.

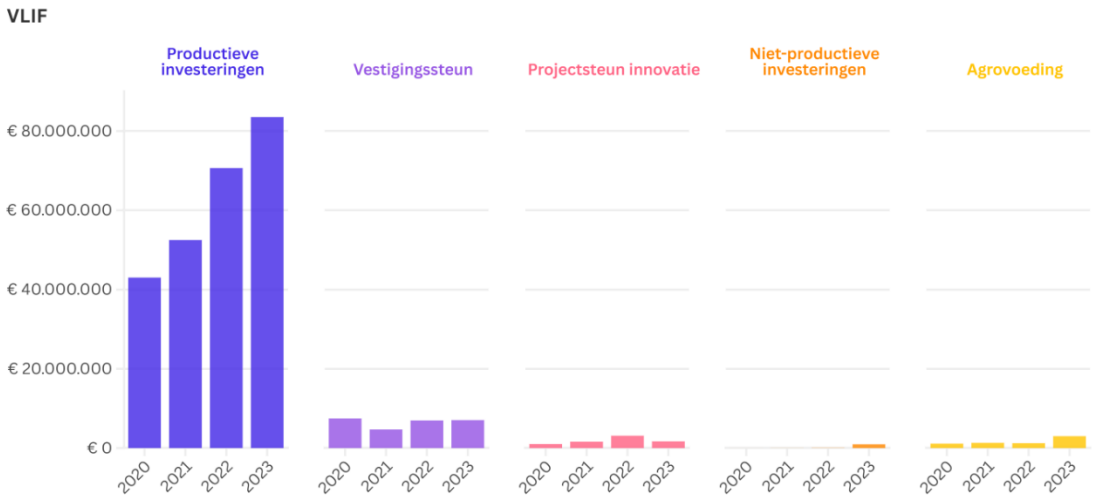

Figuur 32: De evolutie van de totale VLIF-steun binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

In 2023 werd 96,2 miljoen euro uitbetaald binnen het VLIF, wat overeenkomst met 84% van de totale steun binnen Pijler 2. Voor de maatregel agrovoeding worden geen betalingen rechtstreeks aan landbouwers uitgekeerd. Voor de andere maatregelen is dit wel het geval, waarbij deze in 2023 met 93,2 miljoen euro 97% van de totale VLIF-steun uitmaakten. Deze VLIF-steun werd verdeeld over 4.085 bedrijven (overeenkomend met 22,3% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 22.825 euro aan steun ontving. Hierbinnen werd 83,5 miljoen euro uitgegeven aan investeringssteun (89,6%), gevolgd door 7,1 miljoen euro aan vestigingssteun (7,6%); 1,7 miljoen euro aan projectsteun innovatie (1,8%) en 0,96 miljoen euro aan niet-productieve investeringen (1,0%). In Figuur 29 en Tabel A.13 in Bijlage wordt een overzicht gegeven van de totale ontvangen steun aan VLIF-steun per maatregel volgens de typologie van de landbouwbedrijven.

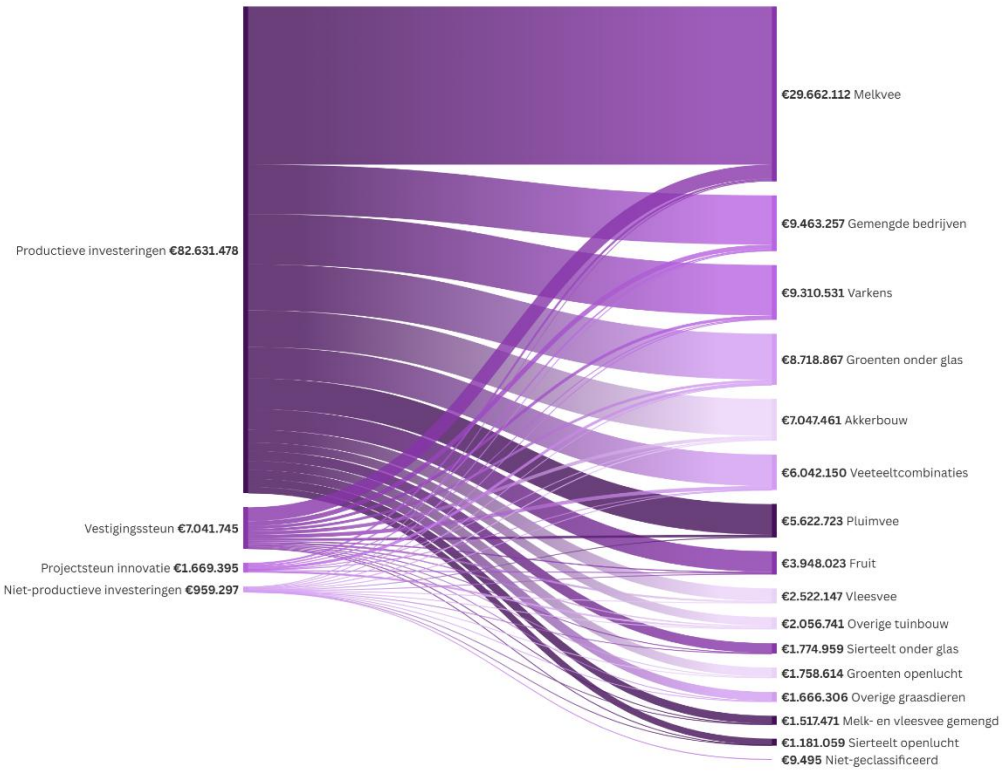

Figuur 33: GLB-betalingen binnen VLIF volgens maatregel en per typologie

In 2023 werd 82,63 miljoen euro aan '**Investeringssteun voor productieve investeringen**' uitgekeerd, verdeeld over 3.361 bedrijven (overeenkomend met 18,3% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 24.854 euro aan steun ontving. Deze steun ging voor ongeveer de helft naar drie bedrijfstypes: 26,83 miljoen euro naar melkveebedrijven (32,5%); 8,55 miljoen euro naar varkensbedrijven (10,4%) en 8,38 miljoen euro naar gemengde bedrijven (10,1%).

Daarnaast werd in 2023 zo'n 7,04 miljoen euro aan '**Vestigingssteun**' uitgekeerd, verdeeld over 657 bedrijven (overeenkomend met 3,6% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 10.742 euro aan steun ontving. Deze steun ging voor ongeveer de helft naar drie bedrijfstypes: 2,37 miljoen euro naar melkveebedrijven (33,6%); 0,78 miljoen euro naar gemengde bedrijven (11,1%) en 0,63 miljoen euro naar bedrijven met veeteeltcombinaties (8,9%).

In 2023 werd 1,67 miljoen euro aan '**Projectsteun innovatie**' uitgekeerd.

Daarnaast werd in 2023 zo'n 0,96 miljoen euro aan '**Investeringssteun voor niet-productieve investeringen**' uitgekeerd, verdeeld over 253 bedrijven (overeenkomend met 1,4% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 3.732 euro aan steun ontving. Deze steun ging voor ongeveer de helft naar drie bedrijfstypes: 0,19 miljoen euro naar akkerbouwbedrijven (19,8%); 0,17 miljoen euro naar varkensbedrijven (17,4%) en 0,13 miljoen euro naar melkveebedrijven (13,8%).

De verdeling van de VLIF-steun volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven wordt weergegeven in Figuur 30 en Tabel A.14 in Bijlage. In totaal ging 70% van de VLIF-steun naar de grootste helft van de bedrijven qua standaardoutput. Het vierde kwartiel ontving 43% van de totale VLIF-steun, waarnaast 27% naar het derde, 18% naar het tweede en 13% naar het eerste kwartiel ging. Voor de investeringssteun voor productieve investeringen – dat veruit het grootste aandeel uitmaakt van de VLIF-steun – is deze verdeling vrij gelijkaardig. Van de vestigingssteun ging 60% naar de grootste helft bedrijven qua standaardoutput. De investeringssteun voor niet-productieve investeringen was dan weer relatief gelijk verdeeld over de kwartielen. Hieruit blijkt dat vooral grote bedrijven grote productieve investeringen doen, waarnaast de niet-productieve investeringen vrij gelijkmatig verdeeld over verschillende bedrijfsgroottes zijn.

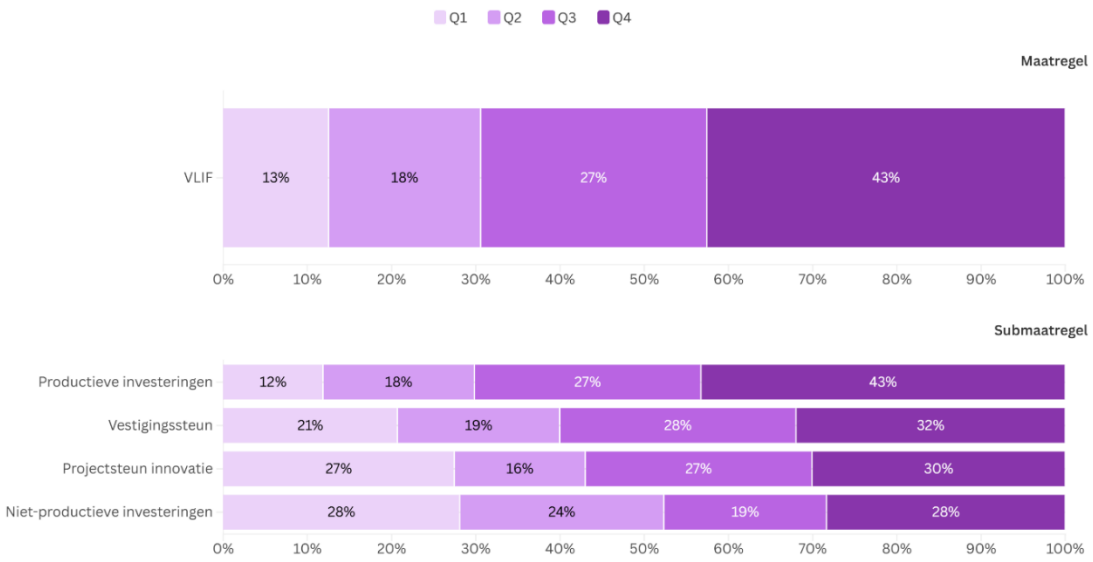

Figuur 34: Verdeling van de VLIF-steun volgens kwantielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven

Uit het VLIF-activiteitenverslag voor het jaar 2023 blijkt dat binnen de 11.218 aanvragen voor productieve investeringen goedgekeurd werden, waarbij 20% van de toegekende steun ging naar investeringen in primaire energiebesparing, 14% naar automatisatie, 13% naar investeringen voor emissies ammoniak, fijn stof en NO_x en 12% naar investeringen voor onroerende structuurverbetering. Voorbij de doelstelling waar de investering aan zou moeten bijdragen zijn meer details over de specifieke aard van de investeringen niet gekend. Naast de steun voor productieve investeringen werden daarnaast ook 534 aanvragen voor niet-productieve investeringen goedgekeurd waarbij evenwel geen informatie beschikbaar is over het specifieke type investeringen (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-h).

4.2.2.2. Opleiding, advies en innovatie

Binnen de categorie opleiding, advies en innovatie valt onder andere de steun voor **naschoolse vorming** (NAVO) en **bedrijfsadvies** (Kennisportefeuille) en die worden respectievelijk uitbetaald aan de vormingscentra en de bedrijfsadviesdiensten. Hoewel deze steun voor een groot deel uiteindelijk wel ten goede komt aan landbouwers die advies of vorming ontvingen, wordt de steun niet rechtstreeks aan hen uitbetaald. In het geval van naschoolse vorming zijn niet alle deelnemers landbouwers.

De **demoprojecten** – voluit demonstratieprojecten – hebben als doel om land- en tuinbouwers bewust te maken van nieuwe mogelijkheden op vlak van duurzame praktijken en technieken en ze door demonstraties in de praktijk ingang te doen vinden op Vlaamse bedrijven. De **EIP** – voluit European Innovation Partnership, ook wel operationele groepen – hebben als doel om landbouwers samen met eventuele andere actoren aan de slag te laten gaan om voor een bepaalde problematiek of opportuniteit een innovatieve oplossing te vinden of een innovatief samenwerkingsverband te ontwikkeling. Bij zowel de demoprojecten als de EIP wordt de steun niet uitbetaald aan individuele landbouwers.

De betaalde steun binnen opleiding, advies en innovatie per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023 is weergegeven in Figuur 31 en Tabel A.15 in Bijlage.

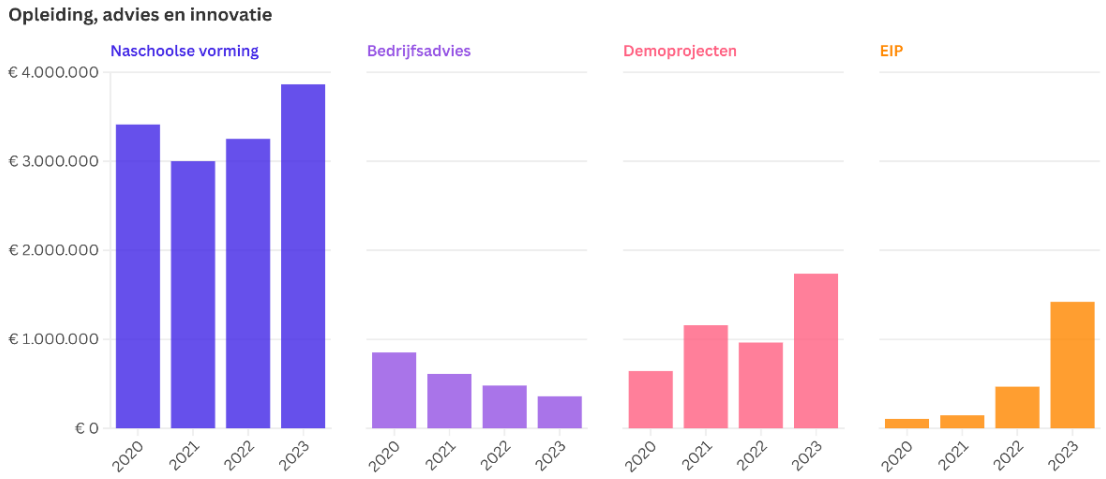

Figuur 35: De evolutie van de totale steun voor opleiding, advies en innovatie binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

4.2.2.3. Agromilieuklimaatmaatregelen

De agromilieuklimaatmaatregelen omvatten zowel de beheerovereenkomsten beheerd door de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) als de agromilieuklimaatmaatregelen (AMKM)[13] beheerd door het Agentschap Landbouw en Visserij. De **beheerovereenkomsten** zijn vrijwillige meerjarige verbintenissen van 5 jaar waarbij beheermaatregelen worden uitgevoerd voor meer biodiversiteit in het landbouwgebied. Deze worden voorzien door de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) en kunnen alleen in specifieke beheergebieden gesloten worden gezien ze daar het meest bijdragen aan de biodiversiteit (met uitzondering van de beheerovereenkomst voor het onderhoud van kleine landschapselementen). De **AMKM** zijn vrijwillige meerjarige verbintenissen van milieu-, klimaat- en natuurvriendelijke landbouwpraktijken.

[13] In wat volgt zal om verwarring te vermijden de overkoepelende maatregel 'agromilieuklimaatmaatregelen' worden genoemd, waarbij de onderliggende maatregelen 'beheerovereenkomsten' en 'AMKM' zullen worden genoemd

De betaalde steun binnen de agromilieuklimaatmaatregelen per maatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023 is weergegeven in Figuur 32 en Tabel A.16 in Bijlage. Voor zowel de beheerovereenkomsten als de AMKM is een dalende trend waar te nemen tussen 2020 en 2023, waarbij de terugval in 2023 tegenover het jaar ervoor respectievelijk 13% en 28% bedraagt. Dit valt te verklaren door het feit dat er in de overgangsperiode tussen GLB-periodes geen contracten afgesloten konden worden. De daling van het budget voor AMKM in 2023 bij de AMKM beheerd door het Agentschap Landbouw en Zeevisserij is vooral een gevolg van een heroriëntatie van AMKM naar ecoregelingen, een nieuw instrument binnen de rechtstreekse betalingen.

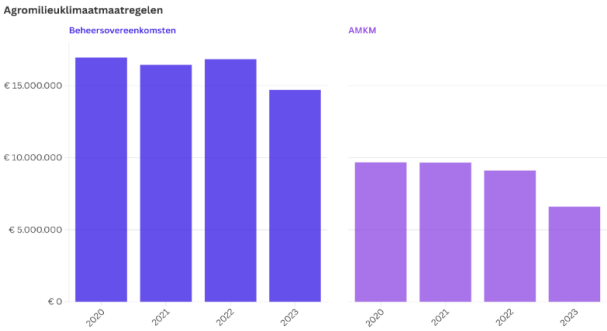

Figuur 36: De evolutie van de totale steun voor agromilieuklimaatmaatregelen binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

4.2.2.3.1. Beheerovereenkomsten (Vlaamse Landmaatschappij)

De beheerovereenkomsten bestaan uit verschillende submaatregelen: botanisch beheer (uitdovend vanaf 2023), erosiebestrijding (uitdovend vanaf 2023), kleine landschapselementen, randenbeheer, soortenbescherming en waterkwaliteit (uitdovend vanaf 2023). De betaalde steun binnen de beheerovereenkomsten per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023 is weergegeven in Figuur 33 en Tabel A.17 in Bijlage.

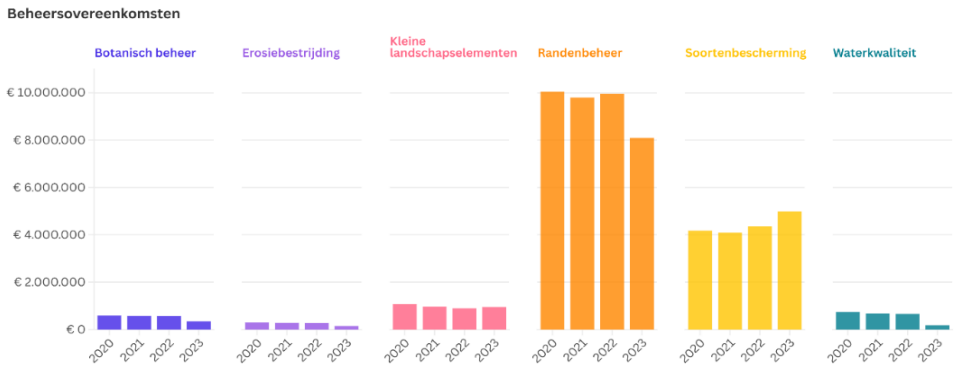

Figuur 37: De evolutie van de totale steun voor beheersovereenkomsten binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

Sinds 2023 zijn de beheerovereenkomsten geclusterd volgens drie categorieën: beheerovereenkomsten voor soortenbescherming (met onder andere de maatregelen fauna-akker, faunarand, faunagrasland, faunavoedselgewas en

botanisch grasland ontwikkelen en in stand houden), beheerovereenkomsten voor bufferen en verbinden (met onder andere de maatregelen akkerrand, bloemenakker, en kruidenrijke akkerrand) en de beheerovereenkomsten voor kleine landschapselementen (met onder andere de maatregelen snoeien en knotten).

In 2023 werd 14,7 miljoen euro uitbetaald binnen de beheerovereenkomsten, wat overeenkomt met 10% van de totale steun uitbetaald binnen Pijler 2 in dat jaar. Deze steun werd verdeeld over 3.368 bedrijven (overeenkomend met 18,4% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 4.361 euro aan steun ontving. Van deze 14,7 miljoen euro ging ongeveer de helft naar akkerbouwbedrijven (52,4%), waarnaast de resterende steun voornamelijk ging naar gemengde bedrijven (16,1%), vleesveebedrijven (7,5%), melkveebedrijven (6,7%), varkensbedrijven (4,5%) en bedrijven met overige graasdieren (3,5%). In Figuur 34 en Tabel A.18 in Bijlage wordt een overzicht gegeven van de totale ontvangen steun aan beheerovereenkomsten per maatregel volgens de typologie van de landbouwbedrijven.

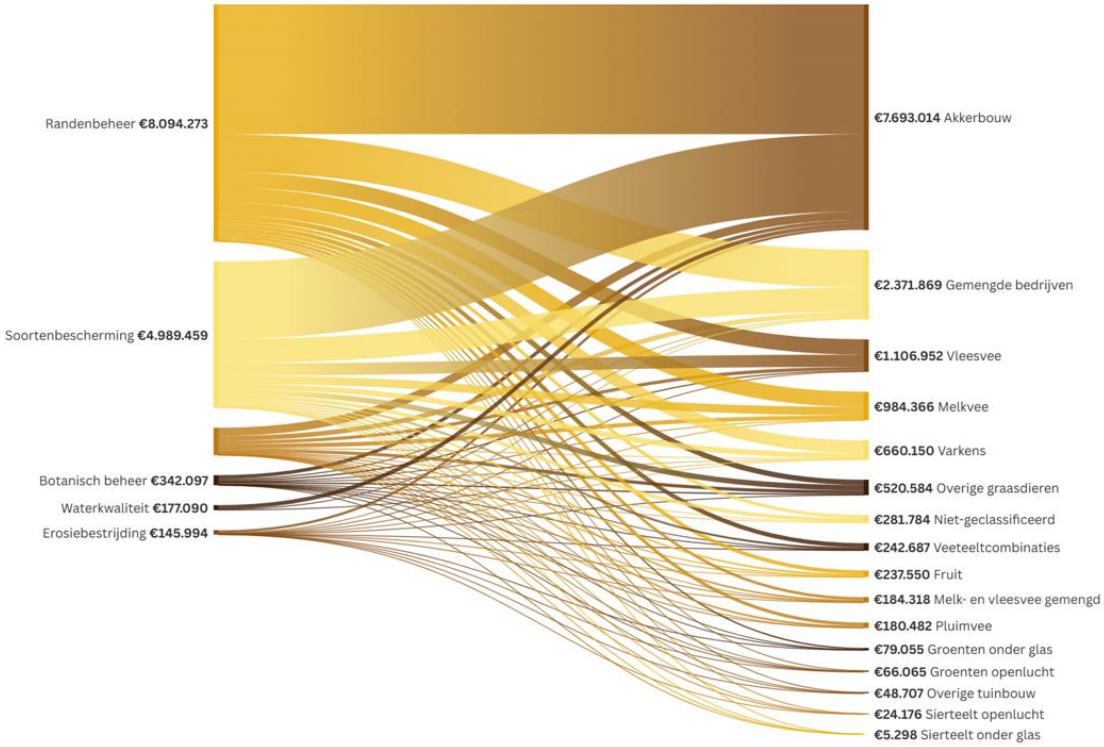

Figuur 38: GLB-betalingen binnen beheerovereenkomsten volgens maatregel en per typologie van de landbouwbedrijven in 2023

In 2023 werd zo'n 8,10 miljoen euro steun aan '**Randenbeheer**' uitgekeerd (goed voor 55,1% van de totale steun voor beheerovereenkomsten), verdeeld over 2.328 bedrijven (overeenkomend met 12,7% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 3.477 euro aan steun ontving. Deze steun ging vooral naar akkerbouwbedrijven (4,43 miljoen euro of 54,7%), gemengde bedrijven (1,29 miljoen euro of 16,0%) en vleesveebedrijven (0,53 miljoen of 6,5%).

Er werd in 2023 zo'n 5,00 miljoen euro aan '**Soortenbescherming**' uitgekeerd (goed voor 33,9% van de totale steun voor beheerovereenkomsten), verdeeld over 1.168 bedrijven (overeenkomend met 6,4% van alle bedrijven in deze analyse) en

waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 4.272 euro aan steun ontving. Deze steun ging vooral naar akkerbouwbedrijven (2,64 miljoen euro of 52,9%), gemengde bedrijven (0,83 miljoen euro of 16,6%) en vleesveebedrijven (0,42 miljoen of 8,3%).

In 2023 werd zo'n 0,94 miljoen euro aan '**Kleine landschapselementen**' uitgekeerd (goed voor 6,5% van de totale steun voor beheerovereenkomsten), verdeeld over 1.071 bedrijven (overeenkomend met 5,8% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 876 euro aan steun ontving. Deze steun ging vooral naar akkerbouwbedrijven (0,28 miljoen euro of 30,3%), gemengde bedrijven (0,16 miljoen euro of 17,4%) en melkveebedrijven (0,14 miljoen of 15,0%).

Er werd in 2023 zo'n 0,34 miljoen euro aan '**Botanisch beheer**' uitgekeerd (goed voor 2,3% van de totale steun voor beheerovereenkomsten), verdeeld over 156 bedrijven (overeenkomend met 0,9% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 2.193 euro aan steun ontving. Deze steun ging vooral naar akkerbouwbedrijven (0,12 miljoen euro of 34,8%), vleesveebedrijven (0,05 miljoen euro of 13,9%) en bedrijven met overige graasdieren (0,05 miljoen of 13,8%).

Daarnaast werd in 2023 nog zo'n 0,18 miljoen euro steun uitgekeerd binnen de maatregel '**Waterkwaliteit**' en zo'n 0,15 miljoen euro binnen de maatregel '**Erosiebestrijding**', maar dit betreft uitdovende maatregelen uit het vorige GLB en worden hier verder niet beschreven.

De verdeling van de beheerovereenkomsten volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven wordt weergegeven in Figuur 35 en Tabel A.19 in Bijlage. In totaal ging 52% van de steun voor beheerovereenkomsten naar de grootste helft van de bedrijven qua standaardoutput. Het vierde kwartiel ontving 26% van de totale beheerovereenkomsten, waarnaast 26% naar het derde, 26% naar het tweede en 22% naar het eerste kwartiel ging. Op het niveau van de individuele beheerovereenkomsten is deze verdeling gelijkaardig. Het is opvallend dat in tegenstelling tot het merendeel van de andere maatregelen uit het GLB, de beheerovereenkomsten wel gelijk verdeeld zijn over de vier kwartielen van standaardoutput van landbouwbedrijven. Beheerovereenkomsten worden dus even gemakkelijk door kleine als grote landbouwbedrijven opgenomen.

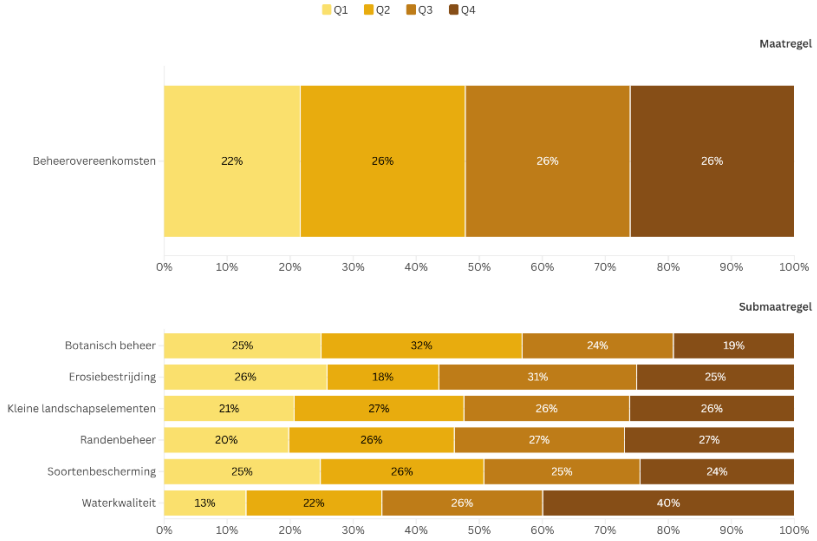

Figuur 39: Verdeling van de beheerovereenkomsten volgens kwantielen van de standaardoutput in 2023

4.2.2.3.2. AMKM (Agentschap Landbouw en Zeevisserij)

De AMKM bestaan uit verschillende submaatregelen: Onderhoud van boslandbouwsystemen (verder **'Onderhoud agroforestry'** genoemd), Omschakeling naar de biologische productiemethode (verder **'Omschakeling bio'** genoemd), Aanleg en onderhoud van een meerjarige bloemenstrook in de fruitteelt (verder **'Bloemenstrook fruit'** genoemd), Inzaai van meerjarige milieu-, biodiversiteitsvriendelijke en/of klimaatbestendige teelten (verder **'Meerjarige ecoteelten'** genoemd), Omzetting van tijdelijk naar blijvend grasland (verder **'Tijdelijk gras naar blijvend'** genoemd), '**Behoud van lokale veerassen**' en '**Reductie antibioticagebruik**'.

Daarnaast zijn er meerdere AMKM die uitdovend zijn maar waarvoor in 2023 wel nog (**'Teelt vezelvlas'**, **'Verwarringstechniek fruitteelt'**) of geen (**'Teelt vlinderbloemigen'**) betalingen meer werden uitgekeerd. Daarnaast en is de AMKM 'Mechanische onkruidbestrijding' stopgezet in 2023 en ondergebracht binnen de ecoregelingen. Voor de omschakeling naar biologische landbouw werd vóór 2023 geen steun uitgekeerd binnen de AMKM, maar was er evenwel omschakelingssteun voorzien binnen een ander type maatregelen.

De betaalde steun binnen de AMKM per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023 is weergegeven in Figuur 36 en Tabel A.20 in Bijlage.

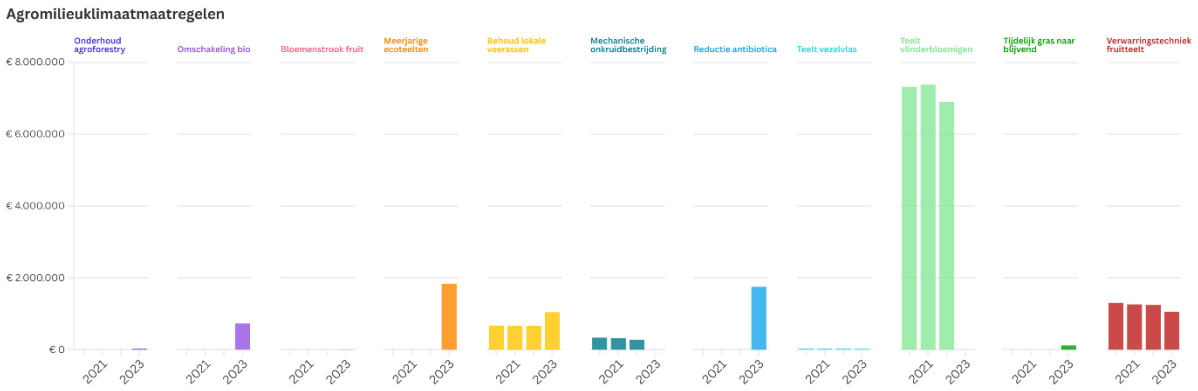

Figuur 40: De evolutie van de totale steun voor AMKM binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

In 2023 werd 6,6 miljoen euro uitbetaald binnen AMKM, wat overeenkomt met 4,7% van de totale steun binnen Pijler 2. Deze steun werd verdeeld over 2.727 bedrijven (overeenkomend met 14,9% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 2.415 euro aan steun ontving. Van deze 6,6 miljoen euro ging het grootste deel naar melkveebedrijven (2,11 miljoen euro of 32,0%), gevolgd door fruitbedrijven (1,18 miljoen euro of 17,9%), varkensbedrijven (0,73 miljoen euro of 11,1%) en gemengde bedrijven (0,54 miljoen euro of 8,2%). In Figuur 37 en Tabel A.21 in Bijlage wordt een overzicht gegeven van de totale ontvangen steun aan AMKM per maatregel volgens de typologie van de landbouwbedrijven.

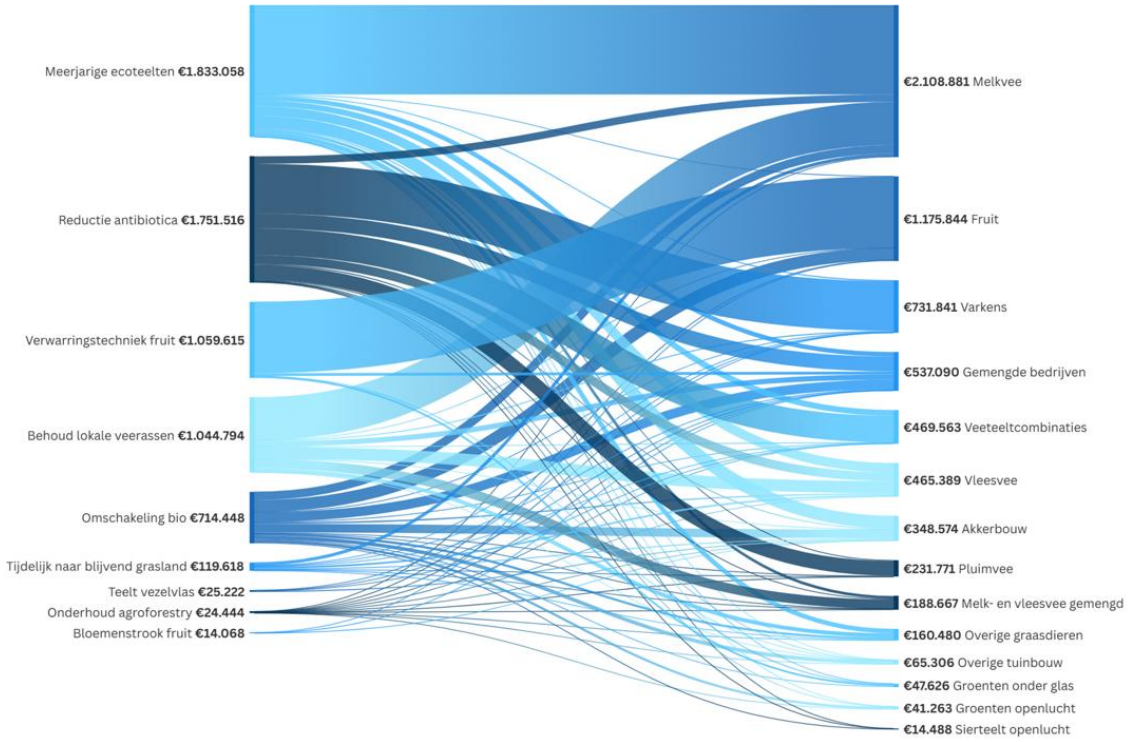

Figuur 41: GLB-betalingen binnen AMKM volgens maatregel en per typologie in 2023

In 2023 werd zo'n 1,83 miljoen euro steun aan '**Meerjarige ecoteelten**' uitgekeerd (goed voor 27,8% van de totale steun voor AMKM), verdeeld over 1.358 bedrijven (overeenkomend met 7,41% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.350 euro aan steun ontving. Deze steun ging vooral naar melkveebedrijven (1,24 miljoen euro of 67,7%), akkerbouwbedrijven (0,18 miljoen euro of 9,6%) en vleesveebedrijven (0,13 miljoen of 7,1%). In 2023 werd zo'n 1,75 miljoen euro steun aan '**Reductie antibioticagebruik**' uitgekeerd (goed voor 26,6% van de totale steun voor AMKM), verdeeld over 666 bedrijven (overeenkomend met 3,63% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 2.630 euro aan steun ontving. Deze steun ging vooral naar varkensbedrijven (0,69 miljoen euro of 39,4%), veeteeltcombinaties (0,37 miljoen euro of 21,3%) en gemengde bedrijven (0,21 miljoen of 11,8%).

In 2023 werd zo'n 1,04 miljoen euro steun aan '**Behoud lokale veerassen**' uitgekeerd (goed voor 15,9% van de totale steun voor AMKM), verdeeld over 95 bedrijven (overeenkomend met 0,52% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 10.998 euro aan steun ontving. Deze steun ging vooral naar melkveebedrijven (0,60 miljoen euro of 57,3%), vleesveebedrijven (0,17 miljoen euro of 16,0%) en gemengde melk- en vleesveebedrijven (0,13 miljoen of 12,6%).

In 2023 werd zo'n 0,73 miljoen euro steun aan '**Omschakeling bio**' uitgekeerd (goed voor 10,8% van de totale steun voor AMKM), verdeeld over 213 bedrijven (overeenkomend met 1,16% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 3.354 euro aan steun ontving. Deze steun ging vooral naar fruitbedrijven (0,17 miljoen euro of 23,4%), gemengde bedrijven (0,13 miljoen euro of 18,5%) en akkerbouwbedrijven (0,12 miljoen of 16,6%). In 2023 werd zo'n 0,12 miljoen euro steun aan '**Tijdelijk gras naar blijvend**' uitgekeerd (goed voor 1,8% van de totale steun voor AMKM), verdeeld over 203 bedrijven (overeenkomend met 1,11% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij

het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 589 euro aan steun ontving. Deze steun ging vooral naar melkveebedrijven (0,04 miljoen euro of 37,1%), vleesveebedrijven (0,02 miljoen euro of 20,5%) en akkerbouwbedrijven (0,01 miljoen of 11,3%).

In 2023 werd zo'n 0,03 miljoen euro steun aan '**Teelt vezelvlas**' (uitdovend) uitgekeerd (goed voor 0,4% van de totale steun voor AMKM), waarnaast 24.444 euro steun aan '**Onderhoud agroforestry**' werd uitgekeerd (goed voor 0,4% van de totale steun voor AMKM). In 2023 werd 14.068 euro steun aan '**Bloemenstrook fruit**' uitgekeerd (goed voor 0,2% van de totale steun voor AMKM). Daarnaast werd in 2023 werd zo'n 1,06 miljoen euro steun aan '**Verwarringstechniek fruitteelt**' (uitdovend) uitgekeerd (goed voor 16,1% van de totale steun voor AMKM), verdeeld over 283 bedrijven (overeenkomend met 1,54% van alle bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 3.744 euro aan steun ontving.

De verdeling van de AMKM volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven wordt weergegeven in Figuur 38 en Tabel A.22 in Bijlage. In totaal ging 66% van de steun voor AMKM naar de grootste helft van de bedrijven qua standaardoutput. Het vierde kwartiel ontving 40% van de totale steun binnen AMKM, waarnaast 26% naar het derde, 19% naar het tweede en 15% naar het eerste kwartiel ging. Op het niveau van de individuele AMKM zitten echter grote verschillen, waarbij de steun binnen 'Agroforestry onderhoud' voornamelijk naar de kleinste helft van de bedrijven qua standaardoutput ging, waartegenover de steun binnen 'Omschakeling bio', 'Meerjarige ecoteelten', 'Verwarringstechniek fruitteelt' en 'Genetische diversiteit' voornamelijk naar de grootste bedrijven qua standaardoutput ging.

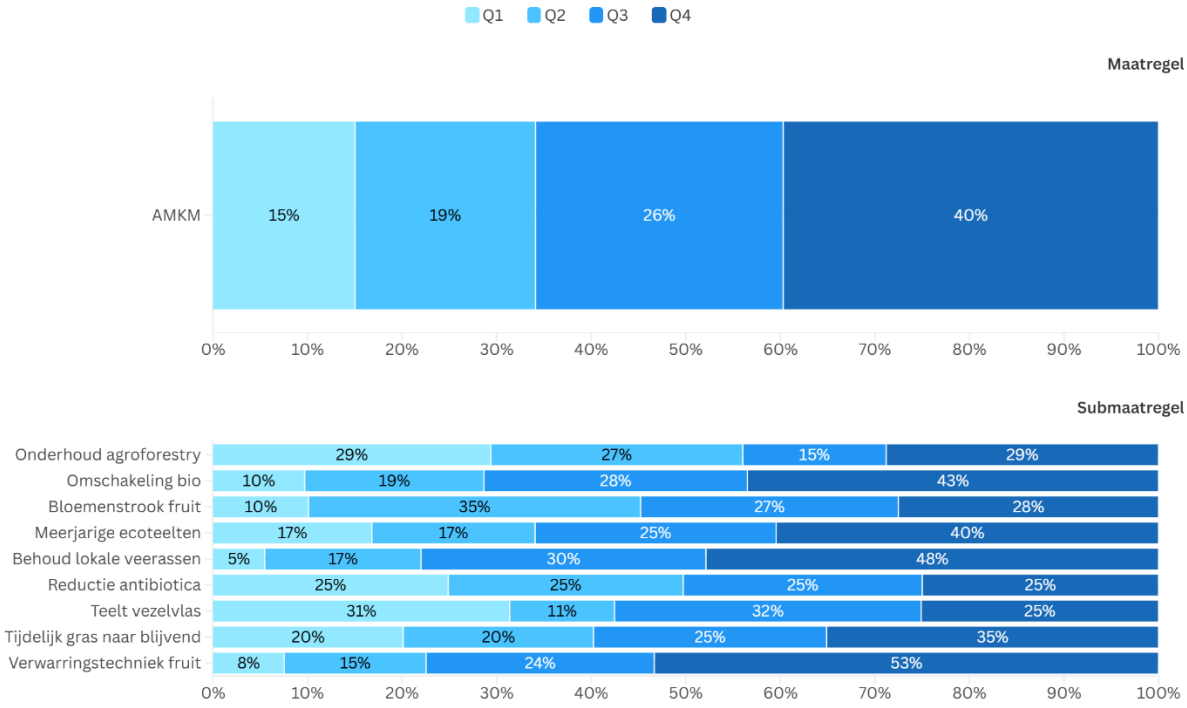

Figuur 42: Verdeling van de AMKM volgens kwartielen van de standaardoutput in 2023

4.2.2.4. Bio & bos en natuur

Binnen Pijler 2 zitten nog twee maatregelen die sinds 2023 hervormd zijn maar waarbinnen wel nog steun werd uitgekeerd aan landbouwers van 2020 tot 2023.

Binnen **bio** zit de voormalige omschakelingspremie en voortzettingssteun voor de biologische productie, die, conform de verordeningen, sinds 2023 werd ondergebracht in de ecoregeling 'Toepassing bio' en de AMKM 'Omschakeling bio', maar waarbij binnen lopende contracten nog steun wordt uitbetaald onder deze noemer. Hierbij werd in 2023 onder deze maatregel nog 374.866 euro uitbetaald. Binnen **bos en natuur** zitten zowel de voormalige aanplantsubsidie voor agroforestry, die sinds 2023 werd verschoven naar de niet-productieve investeringen binnen het VLIF, als de steun voor bos die werd uitgefaseerd. In 2023 werd onder deze maatregel nog 55.548 euro uitbetaald. Gelet op het feit dat deze maatregelen hervormd werden worden deze niet verder in detail besproken.

4.2.2.5. Overige maatregelen

Binnen Pijler 2 zitten nog enkele maatregelen waarbinnen de steun niet rechtstreeks aan landbouwers wordt uitgekeerd. Het betreft de plattelandsmaatregelen, LEADER, technische bijstand en overige steun. De betaalde steun binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023 is weergegeven in Figuur 37 en Tabel A.23 in Bijlage.

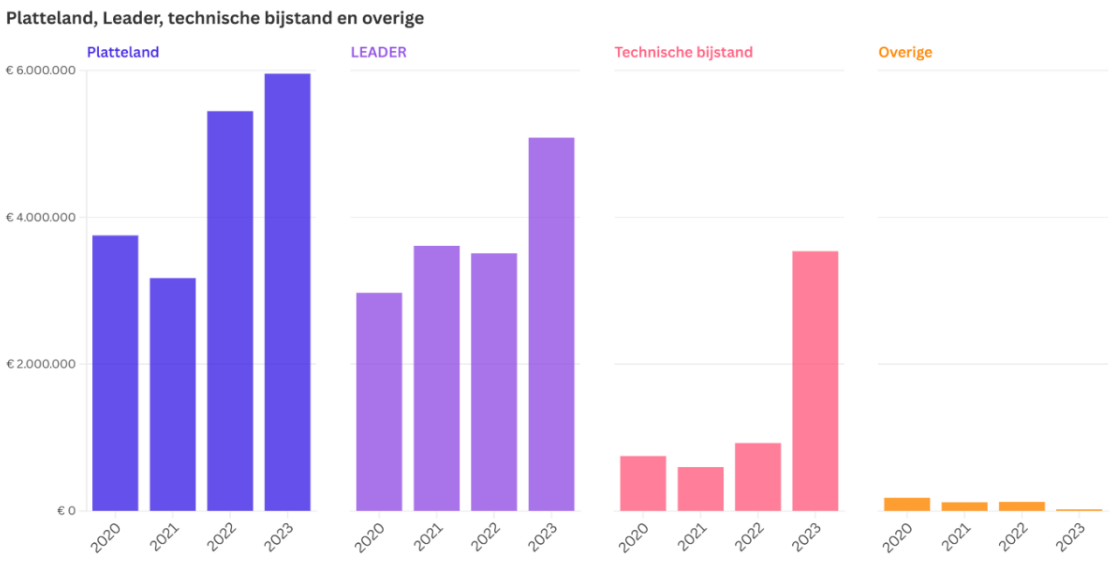

Figuur 43: De evolutie van de totale steun voor platteland, LEADER, technische bijstand en overige binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

4.2.3. Biologische landbouw

In wat volgt wordt specifiek de steun richting de biologische landbouw in 2023 uitgelicht, als onderdeel van de eerder toelichting. Er waren 612 landbouwbedrijven met biologisch gecertificeerde landbouwactiviteiten in Vlaanderen die betalingen ontvingen en die binnen een typologie werden ingedeeld[14], wat overeenkomt met 3,3% van de 18.326 landbouwbedrijven die worden meegenomen binnen dit rapport.

Rechtstreekse betalingen

Aan de landbouwbedrijven met biologisch gecertificeerde landbouwactiviteiten werd 5,71 miljoen euro aan rechtstreekse betalingen uitgekeerd verdeeld over 2,26 miljoen euro aan basisinkomenssteun (39,6%); 0,46 miljoen euro aan herverdelende steun (8,0%); 2,69 miljoen euro aan ecoregelingen (47,2%); 0,24 miljoen euro aan steun voor jonge landbouwers (4,1%) en 0,06 miljoen euro aan steun voor de zoogkoeienhouderij (1,1%). Biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven krijgen dus meer steun uit de ecoregelingen dan uit de basisinkomenssteun.

In Figuur 44 wordt een overzicht gegeven van de verdeling van de rechtstreekse betalingen over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023. Van de 5,7 miljoen euro die werden uitgekeerd aan biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven ging het grootste deel naar melkveebedrijven (25,3%), gevolgd door akkerbouwbedrijven (22,5%), gemengde bedrijven (14,2%) en fruitbedrijven (6,9%).

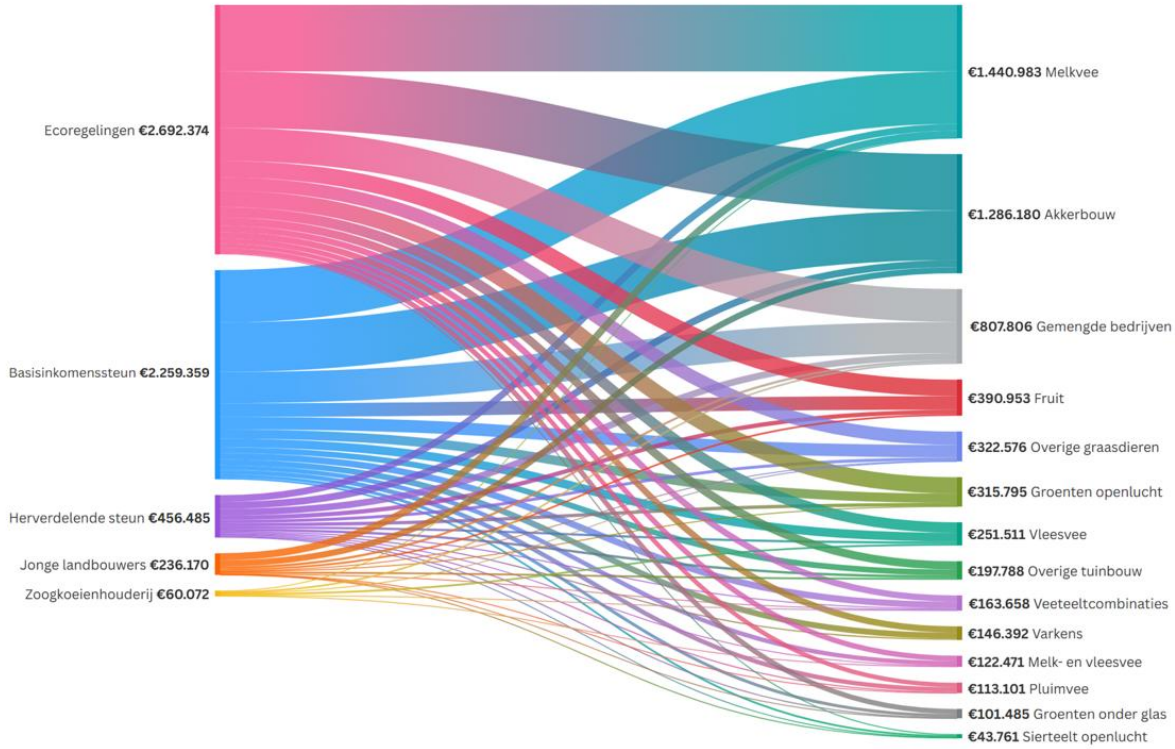

Figuur 44: Verdeling van de rechtstreekse betalingen in 2023 over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie

[14] Typologie wordt op het niveau van het volledig bedrijf berekend, terwijl sommige bedrijven deels gangbaar en deels bio zijn Bedrijven kunnen dus qua typologie vallen onder een bedrijfstype op basis van wat je gangbaar doet (bv. een landbouwer heeft varkens gangbaar en groenten bio, dan kan die als varkensbedrijf geclassificeerd zijn, terwijl die voor de biosector als een groentebedrijf gezien wordt).

Er werd 2,26 miljoen euro aan **'Basisinkomenssteun'** uitgekeerd aan biologische landbouwbedrijven, verdeeld over 438 bedrijven (overeenkomend met 71,6% van de biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 5.158 euro aan basisinkomenssteun ontving. Er werd 0,46 miljoen euro aan **'Herverdelende steun'** uitgekeerd aan biologische landbouwbedrijven, verdeeld over 435 bedrijven (overeenkomend met 71,1% van de biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.049 euro aan herverdelende steun ontving. Er werd 0,24 miljoen euro aan steun voor **'Jonge landbouwers'** uitgekeerd aan biologische landbouwbedrijven, verdeeld over 43 bedrijven (overeenkomend met 7,0% van de biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 5.492 euro aan steun voor jonge landbouwer ontving. Er werd 0,06 miljoen euro aan steun voor **'Duurzame zoogkoeienhouderij'** uitgekeerd aan biologische landbouwbedrijven. In Figuur 45 wordt een overzicht gegeven van de verdeling van de ecoregelingen over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023.

Ecoregelingen

Er werd 2,69 miljoen euro aan **'Ecoregelingen'** uitgekeerd aan biologische landbouwbedrijven, verdeeld over 432 bedrijven (overeenkomend met 70,6% van de biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 6.232 euro aan ecoregelingen ontving. In Figuur 41 wordt een overzicht gegeven van de verdeling van de ecoregelingen over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023. Hieronder volgen de resultaten voor de ecoregelingen in detail.

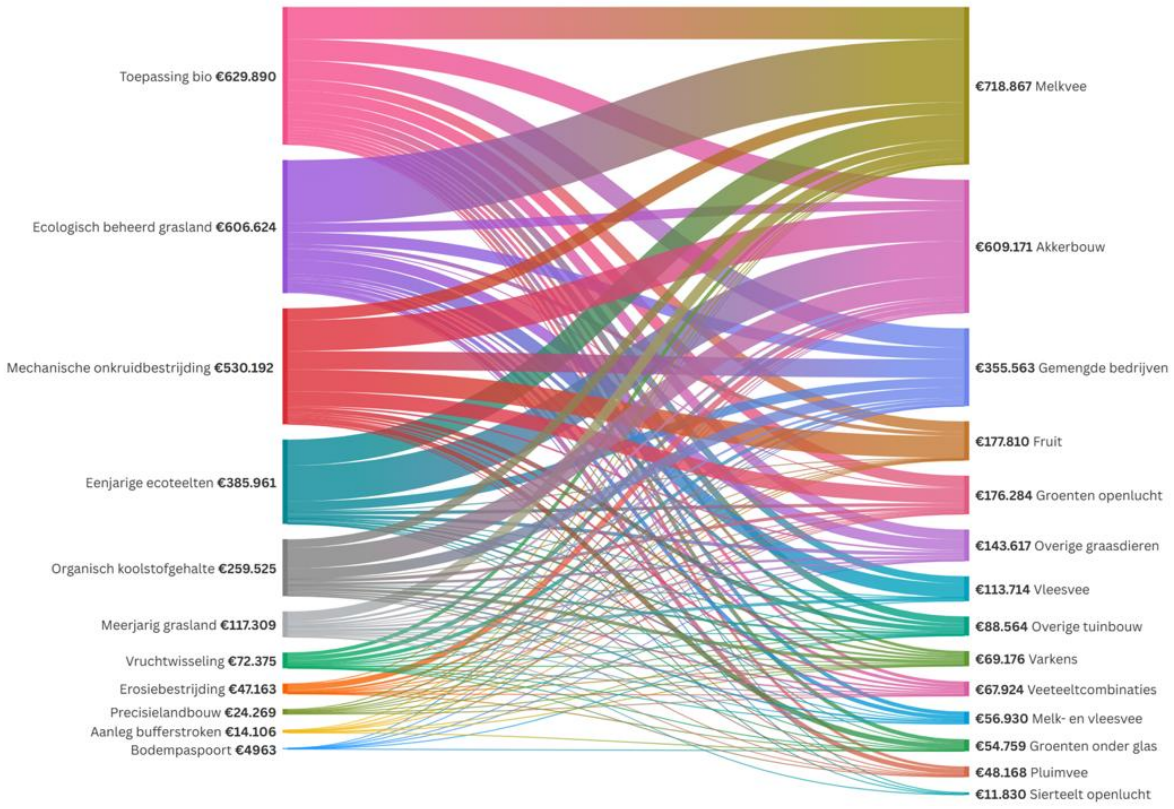

Figuur 45: Verdeling van de ecoregelingen over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023

Er werd zo'n 0,63 miljoen euro steun aan '**Toepassing bio**' uitgekeerd (goed voor 23,4% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven), verdeeld over 363 bedrijven (overeenkomend met 59,3% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.735 euro aan steun ontving. Er werd zo'n 0,61 miljoen euro steun aan '**Ecologisch beheerd grasland**' uitgekeerd (goed voor 22,5% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven), verdeeld over 139 bedrijven (overeenkomend met 22,7% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 4.364 euro aan steun ontving.

Er werd zo'n 0,53 miljoen euro steun aan '**Mechanische onkruidbestrijding**' uitgekeerd (goed voor 19,7% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven), verdeeld over 169 bedrijven (overeenkomend met 27,6% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 3.137 euro aan steun ontving. Er werd zo'n 0,39 miljoen euro steun aan '**Meerjarige ecoteelten**' uitgekeerd (goed voor 14,3% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven), verdeeld over 139 bedrijven (overeenkomend met 22,7% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 2.777 euro aan steun ontving.

Er werd zo'n 0,26 miljoen euro steun aan '**Organisch koolstofgehalte'** uitgekeerd (goed voor 9,6% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven), verdeeld over 187 bedrijven (overeenkomend met 30,6% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.388 euro aan steun ontving. Er werd zo'n 0,12 miljoen euro steun aan '**Meerjarig grasland**' uitgekeerd (goed voor 4,4% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven), verdeeld over 111 bedrijven (overeenkomend met 18,1% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.057 euro aan steun ontving. Er werd zo'n 0,07 miljoen euro steun aan '**Vruchtafwisseling**' uitgekeerd (goed voor 2,7% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven), verdeeld over 65 bedrijven (overeenkomend met 10,6% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.113 euro aan steun ontving. In 2023 werd zo'n 0,05 miljoen euro steun aan '**Erosiebestrijding**' uitgekeerd (goed voor 1,8% van de totale steun voor ecoregelingen), verdeeld over 47 bedrijven (overeenkomend met 7,7% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.003 euro aan steun ontving.

Er werd zo'n 0,02 miljoen euro steun aan '**Precisielandbouw**' uitgekeerd (goed voor 0,9% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven), verdeeld over 20 bedrijven (overeenkomend met 3,3% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.213 euro aan steun ontving. Er werd zo'n 0,01 miljoen euro steun aan '**Aanleg bufferstroken**' uitgekeerd (goed voor 0,5% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven), verdeeld over 35 bedrijven (overeenkomend met 5,7% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 403 euro aan steun ontving.

Er werd 4.963 euro steun voor het gebruik van het '**Bodempaspoort'** uitgekeerd (goed voor 0,2% van de totale steun voor ecoregelingen aan biologische bedrijven). Er werd geen steun uitbetaald via de ecoregeling '**Voedermanagement**'.

Beheerovereenkomsten

In Figuur 46 wordt een overzicht gegeven van de verdeling van de beheerovereenkomsten over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023. Er werd in totaal 664.403 euro aan beheerovereenkomsten uitgekeerd aan biologische landbouwbedrijven.

Er werd 298.944 euro steun aan '**Randenbeheer**' uitgekeerd (goed voor 45,0% van de totale steun voor beheerovereenkomsten aan biologische bedrijven), verdeeld over 78 bedrijven (overeenkomend met 12,7% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 3.833 euro aan steun ontving. Er werd 240.988 euro steun aan '**Soortenbescherming**' uitgekeerd (goed voor 36,3% van de totale steun voor beheerovereenkomsten aan biologische bedrijven), verdeeld over 42 bedrijven (overeenkomend met 6,9% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 5.738 euro aan steun ontving.

Er werd 115.601 euro steun aan '**Kleine landschapselementen**' uitgekeerd (goed voor 17,4% van de totale steun voor beheerovereenkomsten), verdeeld over 90 bedrijven (overeenkomend met 14,7% van alle biologische bedrijven in deze analyse aan biologische bedrijven) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.284 euro aan steun ontving. Er werd 6.045 euro steun aan '**Botanisch beheer**' uitgekeerd (goed voor 0,9% van de totale steun voor beheerovereenkomsten).

Er werd 2.825 euro steun aan '**Erosiebestrijding**' (uitdovend) uitgekeerd (goed voor 0,4% van de totale steun voor beheerovereenkomsten aan biologische bedrijven. Er werd geen steun uitbetaald via de beheerovereenkomst '**Waterkwaliteit**' (uitdovend).

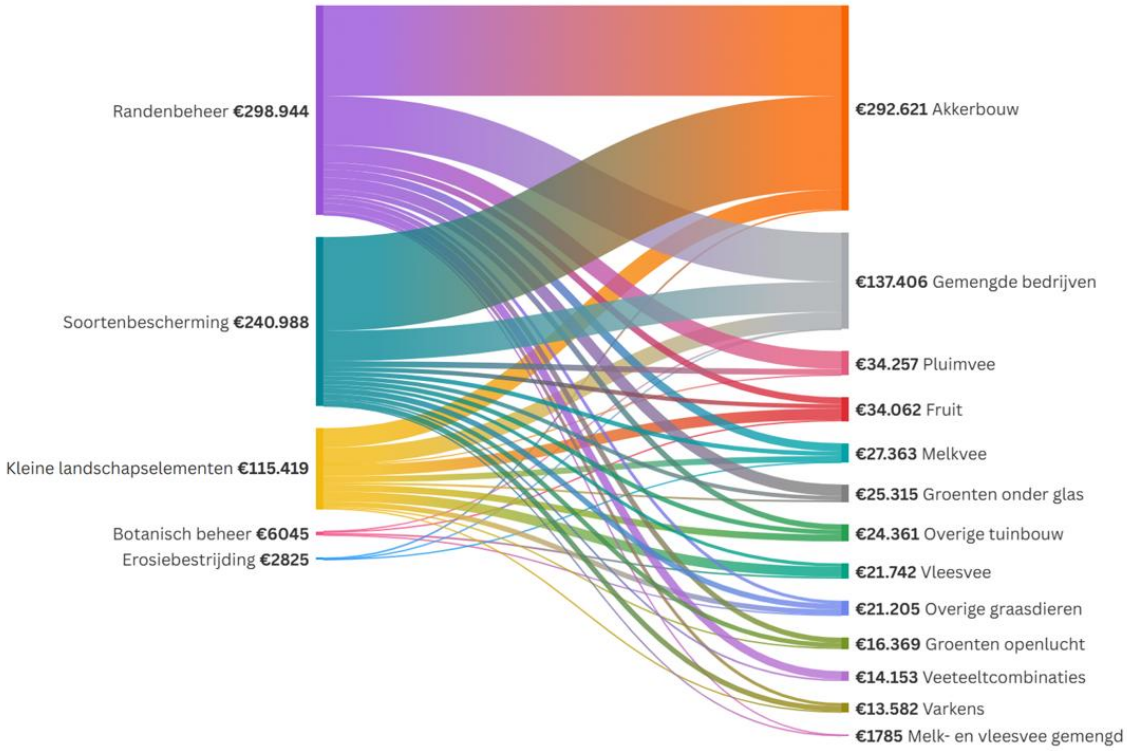

Figuur 46: Verdeling van de beheerovereenkomsten over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023

Voor de beheerovereenkomsten voor biologische bedrijven waren akkerbouwbedrijven veruit de grootste ontvangers van steun (44,0%), gevolgd door gemengde bedrijven (20,7%), pluimveebedrijven (5,2%) en fruitbedrijven (5,1%).

AMKM

In Figuur 47 wordt een overzicht gegeven van de verdeling van de AMKM over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023. Er werd in totaal zo'n 1,00 miljoen euro aan AMKM uitgekeerd aan biologische landbouwbedrijven.

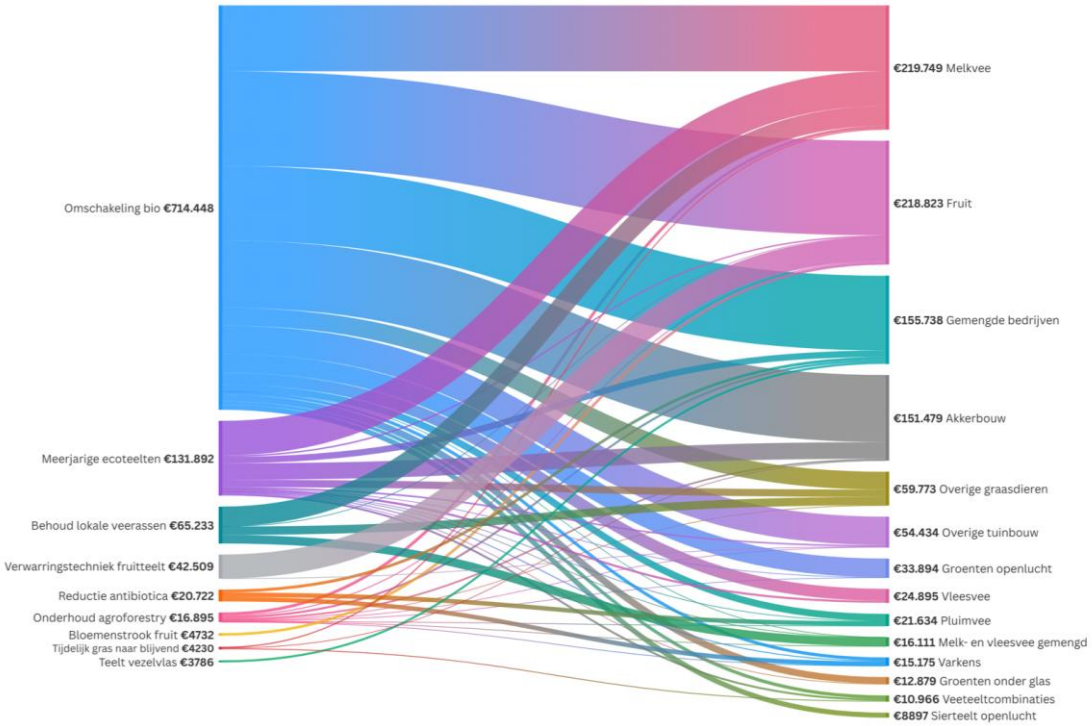

Figuur 47: Verdeling van de AMKM over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023

Er werd 714.448 euro steun voor de '**Omschakeling bio**' uitgekeerd (goed voor 71,1% van de totale steun voor AMKM aan biologische bedrijven), verdeeld over 213 bedrijven (overeenkomend met 34,8% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 3.354 euro aan steun ontving. Er werd 131.892 euro steun aan '**Meerjarige ecoteelten**' uitgekeerd (goed voor 13,1% van de totale steun voor AMKM aan biologische bedrijven), verdeeld over 83 bedrijven (overeenkomend met 13,6% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 1.589 euro aan steun ontving.

Er werd 65.233 euro steun voor het behoud van de '**Behoud lokale veerassen**' uitgekeerd (goed voor 6,5% van de totale steun voor AMKM aan biologische bedrijven). Er werd 42.509 euro steun aan '**Verwarringstechniek fruitteelt**' uitgekeerd (goed voor 4,2% van de totale steun voor AMKM aan biologische bedrijven.

Er werd 20.722 euro steun aan '**Reductie antibioticagebruik**' uitgekeerd (goed voor 2,1% van de totale steun voor AMKM aan biologische bedrijven). Er werd 16.895 euro steun aan '**Onderhoud agroforestry**' uitgekeerd (goed voor 1,7% van de totale steun voor AMKM aan biologische bedrijven), verdeeld over 25 bedrijven (overeenkomend met 4,1% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 676 euro aan steun ontving.

Er werd 4.732 euro steun aan '**Bloemenstrook fruit**' uitgekeerd (goed voor 0,5% van de totale steun voor AMKM aan biologische bedrijven), waarnaast 4.230 euro steun aan van '**Tijdelijk gras naar blijvend**' uitgekeerd (goed voor 0,4% van de totale steun voor AMKM aan biologische bedrijven) en 3.786 euro steun aan '**Teelt vezelvlas**' uitgekeerd (goed voor 0,4% van de totale steun voor AMKM aan biologische bedrijven).

Binnen de biologische bedrijven kregen melkveebedrijven relatief het grootste deel van de middelen voor AMKM (21,9%), gevolgd door fruitbedrijven (21,8%), gemengde bedrijven (15,5%) en akkerbouwbedrijven (15,1%).

VLIF

In Figuur 48 wordt een overzicht gegeven van de verdeling van de VLIF-steun over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023. In totaal werd 4,21 miljoen euro aan VLIF-steun uitgekeerd aan biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven.

Er werd 3,51 miljoen euro steun aan '**Investeringssteun voor productieve investeringen**' uitgekeerd (goed voor 83,3% van de totale VLIF-steun aan biologische bedrijven), verdeeld over 77 bedrijven (overeenkomend met 12,6% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 45.594 euro aan steun ontving. Er werd 400.000 euro steun aan '**Projectsteun innovatie**' uitgekeerd (goed voor 9,5% van de totale VLIF-steun aan biologische bedrijven).

Er werd 245.820 euro steun aan '**Investeringssteun voor niet-productieve investeringen**' uitgekeerd (goed voor 5,8% van de totale VLIF-steun aan biologische bedrijven), verdeeld over 43 bedrijven (overeenkomend met 7,0% van alle biologische bedrijven in deze analyse) en waarbij het gemiddelde ontvangende bedrijf zo'n 5.717 euro aan steun ontving. Er werd 58.343 euro steun aan '**Vestigingssteun**' uitgekeerd (goed voor 1,4% van de totale VLIF-steun aan biologische bedrijven).

Voor de VLIF-steun voor biologische bedrijven waren overige tuinbouwbedrijven de grootste ontvangers van steun (18,4%), gevolgd door bedrijven met overige graasdieren (13,2%), fruitbedrijven (13,1%) en akkerbouwbedrijven (12,9%).

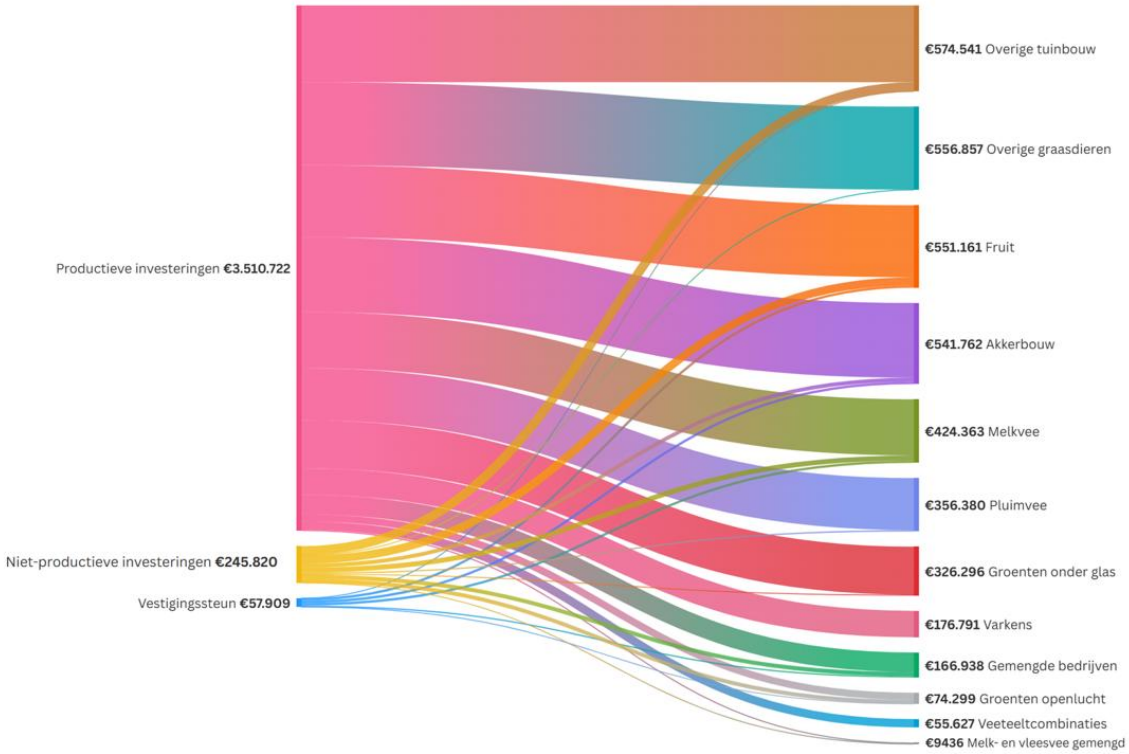

Figuur 48: Verdeling van de VLIF-steun over biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven volgens typologie in 2023

Bovenop dit alles dient ook nog de 374.866 euro die werd uitbetaald aan biologisch gecertificeerde landbouwbedrijven binnen de voortzettingssteun, maar die in 2023 hervormd werd, in rekening te worden gebracht.

4.3. Beleidscoherentieanalyse[15]

Eerder werd in sectie 4.1 een beknopt overzicht gegeven van de voornaamste Europese milieudoelstellingen waar de landbouw invloed op kan hebben, alsook de relevante milieu-indicatoren daarvoor. Hieruit kon worden afgeleid dat de meeste milieu-indicatoren niet in de richting van de Europese doelen evolueren. Een beperkt aantal indicatoren verbeteren (verkoop antimicrobiële stoffen, oppervlakte met hoog erosierisico) terwijl de meeste indicatoren stagneren of geen duidelijke trend vertonen (oppervlakte in biolandbouw, nitraat- en fosfaatconcentraties in oppervlaktewater, netto-emissies nitraat- en fosfaat naar oppervlaktewater, waterverbruik door landbouw, gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, druk van gewasbeschermingsmiddelen op het waterleven), waarnaast twee indicatoren blijven verslechteren (boerenlandvogels en uitstoot broeikasgassen). Voor veel indicatoren zijn er nog geen gedetailleerde trends beschikbaar: bestuivers, oppervlakte elementen met hoge diversiteit, voor landbouw ontwaterde veengebieden, staat van instandhouding van soorten en habitats, toestand niet in goede toestand verkerende habitats en voorraad organische koolstof in minerale bodems onder bouwland.

In sectie 4.2 werd een overzicht gegeven en analyse gemaakt van de overheidssteun naar de Vlaamse landbouw, waarbij de subsidies binnen het GLB de voornaamste zijn. Hoewel de mogelijks sturende rol van deze overheidssteun in het verminderen van de negatieve impact van de landbouw op het milieu niet rechtstreeks en eenduidig kan worden geëvalueerd – we kennen immers de trend niet zonder de maatregelen –, kan echter wel worden gesteld dat ondanks de overheidssteun naar de Vlaamse landbouw de indicatoren nog niet in de richting van de doelen evolueren en er dus potentieel is om deze steun te hervormen zodat ze in sterkere mate bijdraagt aan het behalen van de milieudoelstellingen. Gelet op de doelstellingen met betrekking tot het milieu, wordt er verondersteld dat er potentieel is om de overheidssteun te hervormen zodat deze in sterkere mate bijdraagt aan het behalen van deze doelen.

Om de relatie tussen de beleidsmaatregelen (de overheidssteun, met focus op GLB) en de beleidsdoelstellingen (milieudoelen waar de landbouw invloed op kan hebben) in kaart te brengen, werd een **beleidscoherentieanalyse** uitgevoerd. Beleidscoherentie is de eigenschap van beleid waarbij synergieën worden gepromoot om bepaalde beleidsdoelstellingen te bereiken en conflicten tussen beleidsdomeinen en -maatregelen systematisch worden gereduceerd. Het versterken van de beleidscoherentie is expliciet opgenomen als één van de doelstellingen ('Enhance policy coherence for sustainable development') binnen Sustainable Development Goal 17, en ook op EU-niveau wordt dit engagement tot beleidscoherentie opgenomen.

Deze beleidscoherentieanalyse werd uitgevoerd aan de hand van het opstellen van een **beleidscoherentiematrix** op basis van een expertenbevraging waarbij:

- Een tastbaar en gekwantificeerd overzicht wordt gecreëerd van beleidsinstrumenten en beleidsdoelen en hoe deze interageren met elkaar binnen een bepaalde regio;
- Het identificeren van conflicten en synergieën tussen beleidsinstrumenten als basis voor verdere strategische integratie van beleidsdoelstellingen mogelijk wordt gemaakt;
- De complexiteit en relevantie van de interacties tussen beleidsinstrumenten in een overzichtelijk format dat discussie mogelijk maakt worden weergegeven;
- Kennishiaten over de interactie tussen beleidsinstrumenten en hun impact kunnen worden geïdentificeerd;
- Een gedeelde kennisbasis kan worden gecocreëerd die als referentiekader kan worden gebruikt bij verder onderzoek en beleidswerk;

[15] Bijdrage door Ruben Savels (UGent), Myriam Dumortier, Kurt Sannen en Peter Van Gossum (INBO)

In Figuur 49 is de mediaan impactscore per combinatie van beleidsinstrument en beleidsdoelstelling weergegeven, waarbij de grootte van de cirkel omgekeerd evenredig is met de standaardafwijking op de gemiddelde score (en waarbij een kleinere cirkel dus een grotere variatie op de gegeven scores weergeeft en *vice versa*). De waarden voor de mediaan en standaardafwijking worden weergegeven in Tabel A.24 en Tabel A.25 in Bijlage.

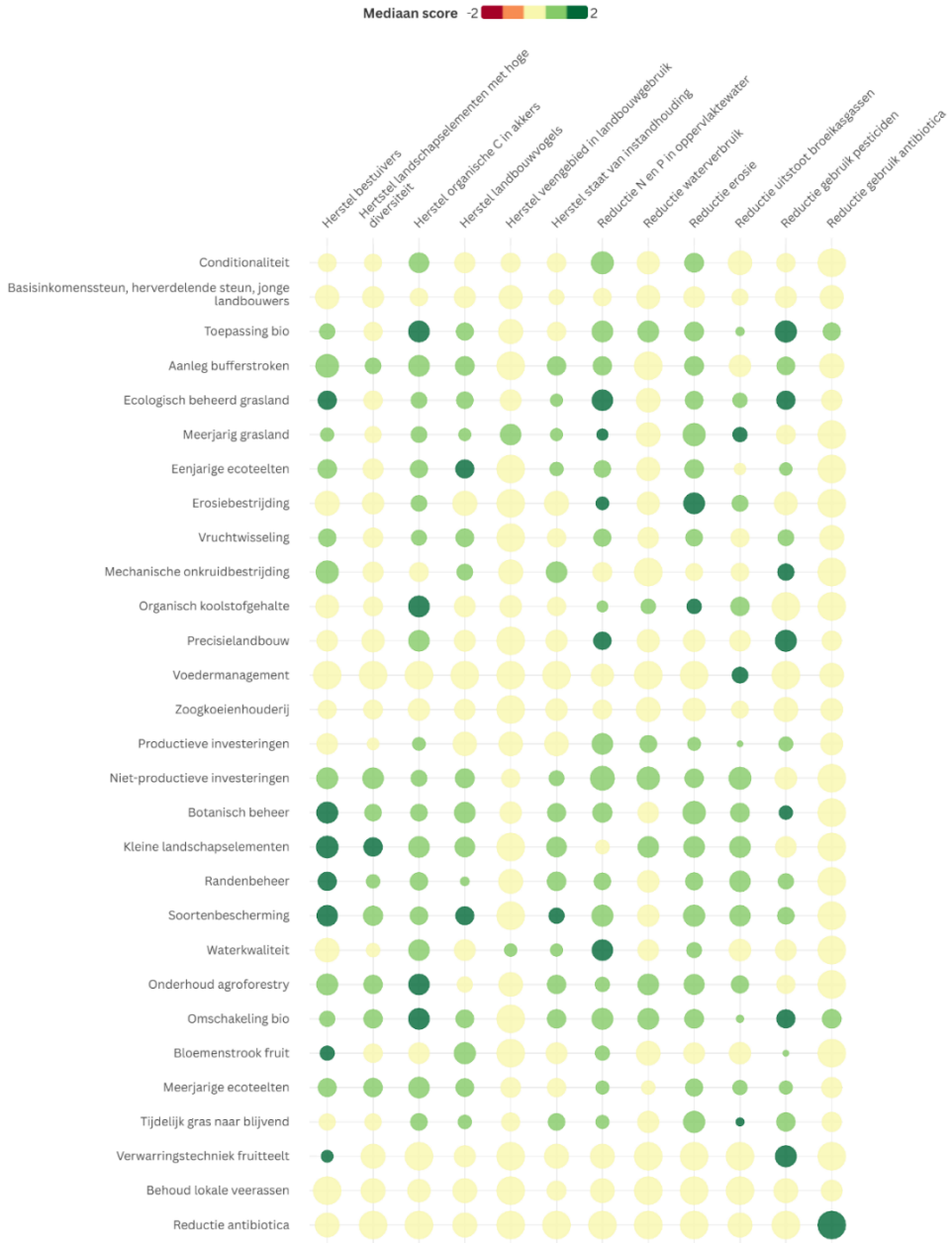

Figuur 49: Mediaan impactscore per beleidsmaatregel en beleidsdoelstelling, waarbij de grootte van de cirkel omgekeerd evenredig is met de standaardafwijking op de gemiddelde score

Geen van de beleidsinstrumenten wordt verondersteld een uitgesproken negatieve impact te hebben (mediaan impactscores -2 en -1). De meerderheid van de instrumenten wordt daarentegen verondersteld een noch positieve, noch

negatieve impact te hebben (mediaan impactscores rond 0). Een aantal beleidsinstrumenten wordt verondersteld een uitgesproken positieve impact te hebben op één of meerdere beleidsdoelstellingen.

De 'Conditionaliteit' dient eerst en apart toegelicht te worden, gezien het geen maatregel op zich is maar een onderliggende vereiste voor het verkrijgen van steun binnen de rechtstreekse betalingen of de agromilieuklimaatmaatregelen en de beheerovereenkomsten. Het niet naleven houdt hier een administratieve sanctie in waarbij de steun met een bepaald percentage wordt verminderd, afhankelijk van de ernst, de omvang en het permanent karakter van de inbreuk. De conditionaliteit wordt op basis van de mediaanscores verondersteld om positief bij te dragen aan de doelstellingen *'Herstel organische C in akkers'*, *'Reductie N en P in oppervlaktewater'* en *'Reductie erosie'*, en dient bijkomend te worden meegenomen bij de interpretatie van de scores van de maatregelen waarvoor de conditionaliteit geldt.

Wanneer **per maatregel** wordt gekeken naar de mediaanscores op de verschillende doelstellingen kan een inschatting worden gemaakt van welke maatregelen algemeen het meest kunnen bijdragen aan het behalen van het geheel aan milieubeleidsdoelstellingen. De agromilieuklimaatmaatregel 'Omschakeling bio' wordt verondersteld positief bij te dragen (mediaanscore > 0) aan 11 van de 12 doelstellingen, waarbij het een sterk positieve impact wordt verondersteld te hebben (mediaanscore > 1) op *'Herstel organische C in akkers'* en *'Reductie gebruik pesticiden'*, en een positieve impact wordt verondersteld te hebben op alle andere maatregelen met uitzondering van *'Herstel veengebied in landbouwgebruik'*. Daarna volgen, op gelijke voet de ecoregeling 'Toepassing bio', de maatregel voor 'Niet-productieve investeringen' en de beheerovereenkomsten 'Botanisch beheer', 'Randenbeheer' en 'Soortenbescherming' die worden verondersteld (sterk) positief bij te dragen aan 9 van de 12 doelstellingen. De ecoregelingen 'Aanleg van Bufferstroken', 'Ecologisch beheerd grasland' en 'Behoud van meerjarig grasland', de beheerovereenkomst 'Kleine landschapselementen' (uitdovend), de agromilieuklimaatmaatregelen 'Onderhoud agroforestry' en 'Meerjarige ecoteelten' worden verder verondersteld (sterk) positief bij te dragen aan 8 van de 12 doelstellingen en de ecoregeling 'Eenjarige ecoteelten' en de agromilieuklimaatmaatregel 'Omzetten tijdelijk gras naar blijvend' worden verondersteld (sterk) positief bij te dragen aan 7 van de 12 doelstellingen. Aan de andere kant worden de maatregelen 'Basisinkomenssteun, herverdelende steun en steun voor jonge landbouwers' en 'Duurzame zoogkoeienhouderij' en de agromilieuklimaatmaatregel 'Behoud lokale veerassen' verondersteld aan geen enkele van de vooropgestelde doelstellingen positief bij te dragen. De ecoregeling 'Voedermanagement' en de agromilieuklimaatmaatregel 'Reductie antibioticagebruik' worden verder verondersteld (sterk) positief bij te dragen aan één enkele vooropgestelde doelstelling, respectievelijk *'Reductie uitstoot broeikasgassen'* en *'Reductie gebruik antibiotica'*.

Wanneer **per doelstelling** wordt gekeken naar de mediaanscores op de verschillende maatregelen kan een inschatting worden gemaakt van welke doelstellingen algemeen het meest ondersteund worden door het geheel aan beleidsmaatregelen. Aan de beleidsdoelstellingen *'Herstel organische C in akkers'* en *'Reductie N en P in oppervlaktewater'* wordt verondersteld dat 20 van de 28 maatregelen (sterk) positief bijdragen, gevolgd door *'Reductie erosie'* met 19, *'Herstel bestuivers'* met 17 maatregelen, *'Herstel landbouwvogels'*, *'Reductie uitstoot broeikasgassen'* en *'Reductie gebruik pesticiden'* met 16 maatregelen en *'Herstel staat van Instandhouding'* met 14 maatregelen ondersteund. Aan de andere kant worden de doelstellingen *'Herstel veengebied in landbouwgebruik'* door slechts 2 maatregelen ondersteund, gevolgd door *'Reductie gebruik antibiotica'* door 3 maatregelen, *'Reductie waterverbruik'* door 7 maatregelen en *'Herstel landschapselementen met hoge diversiteit'* door 9 maatregelen.

De standaardafwijking op de scores varieert sterk, met bijvoorbeeld een hoge afwijking op de scores voor de doelstelling *'Reductie uitstoot broeikasgassen'* (bijvoorbeeld bij de maatregelen 'Investeringssteun voor productieve investeringen', 'Omschakeling bio', Tijdelijk gras naar blijvend' en 'Toepassing bio') en bij de doelstelling *'Reductie N en P in oppervlaktewater'* (bijvoorbeeld bij de maatregelen 'Organisch koolstofgehalte' en 'Meerjarig grasland').

In Figuur 50 is de mediaan impactscore per combinatie van beleidsinstrument en beleidsdoelstelling weergegeven, waarbij de grootte van de cirkel evenredig is met de grootte van de uitgekeerde steun per maatregel in 2023.

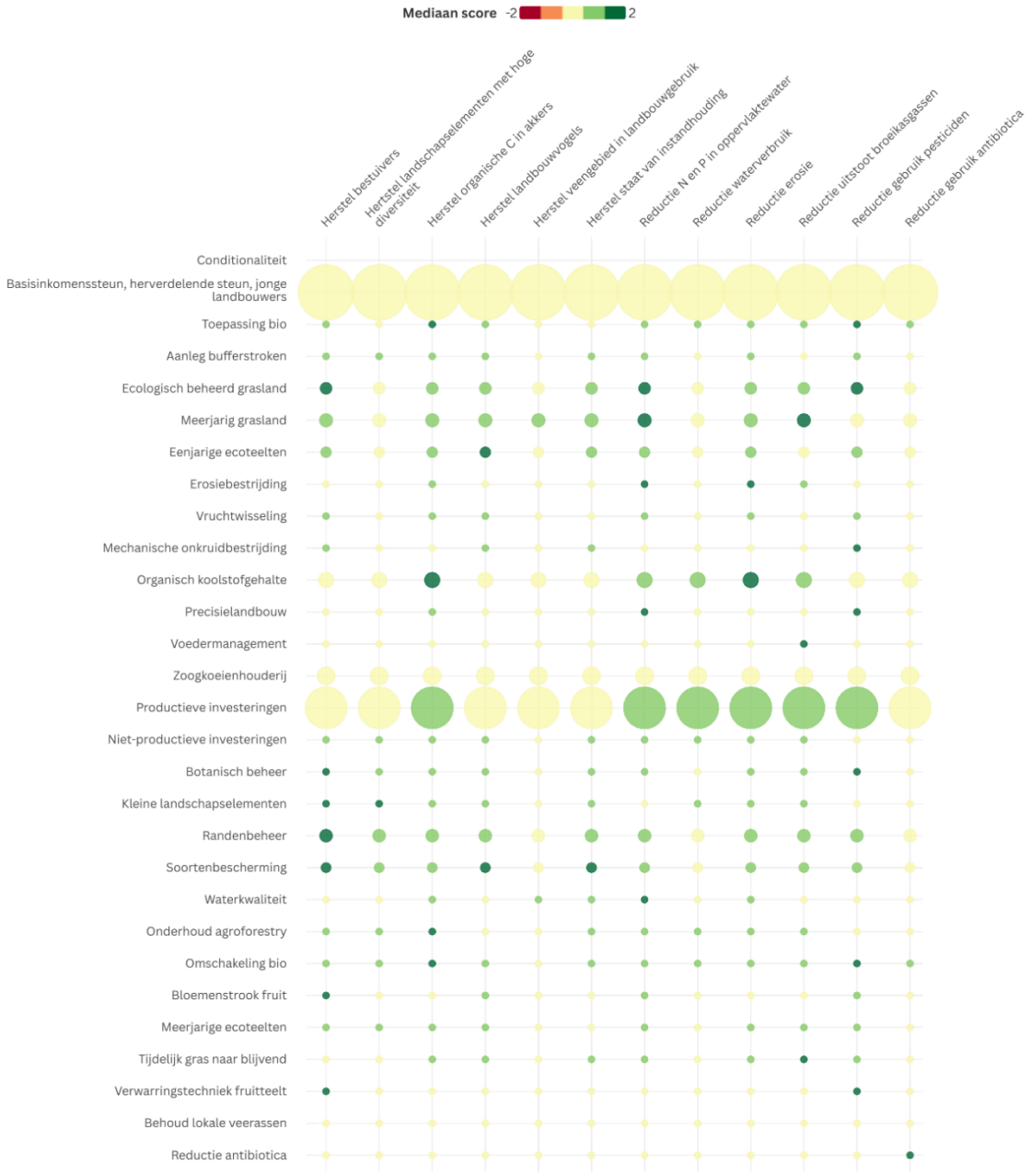

Figuur 50: Mediaan impactscore per beleidsmaatregel en beleidsdoelstelling, waarbij de grootte van de cirkel evenredig is met de totale uitgekeerde steun

De maatregelen met de hoogst veronderstelde impact op de verschillende doelstellingen hebben vaak een relatief lage (bv. 'Omschakeling bio', 'Toepassing bio' en 'Botanisch beheer') of matige totale steun (bv. 'Ecologisch beheerd grasland' en 'Soortenbescherming'), terwijl de maatregelen een relatief hoge totale steun ('Basisinkomenssteun, herverdelende steun en steun voor jonge landbouwers' en 'Duurzame zoogkoeienhouderij') respectievelijk niet of beperkt worden verondersteld bij te dragen aan de doelstellingen bovenop de conditionaliteit.

In Figuur 51 is het aandeel ingevulde vraagtekens per combinatie van beleidsinstrument en beleidsdoelstelling weergegeven. Het aandeel vraagtekens was hoog voor brede maatregelen zoals de 'Basisinkomenssteun, herverdelende steun en steun voor jonge landbouwers' enerzijds en de 'Investeringssteun voor productieve investeringen' anderzijds. Op niveau van de doelstellingen is het aandeel vraagtekens vooral hoog voor 'Reductie waterverbruik' en 'Reductie uitstoot broeikasgassen'. Daarnaast hebben bepaalde combinaties van maatregelen en doelstellingen ook een opvallend hoog aandeel vraagtekens.

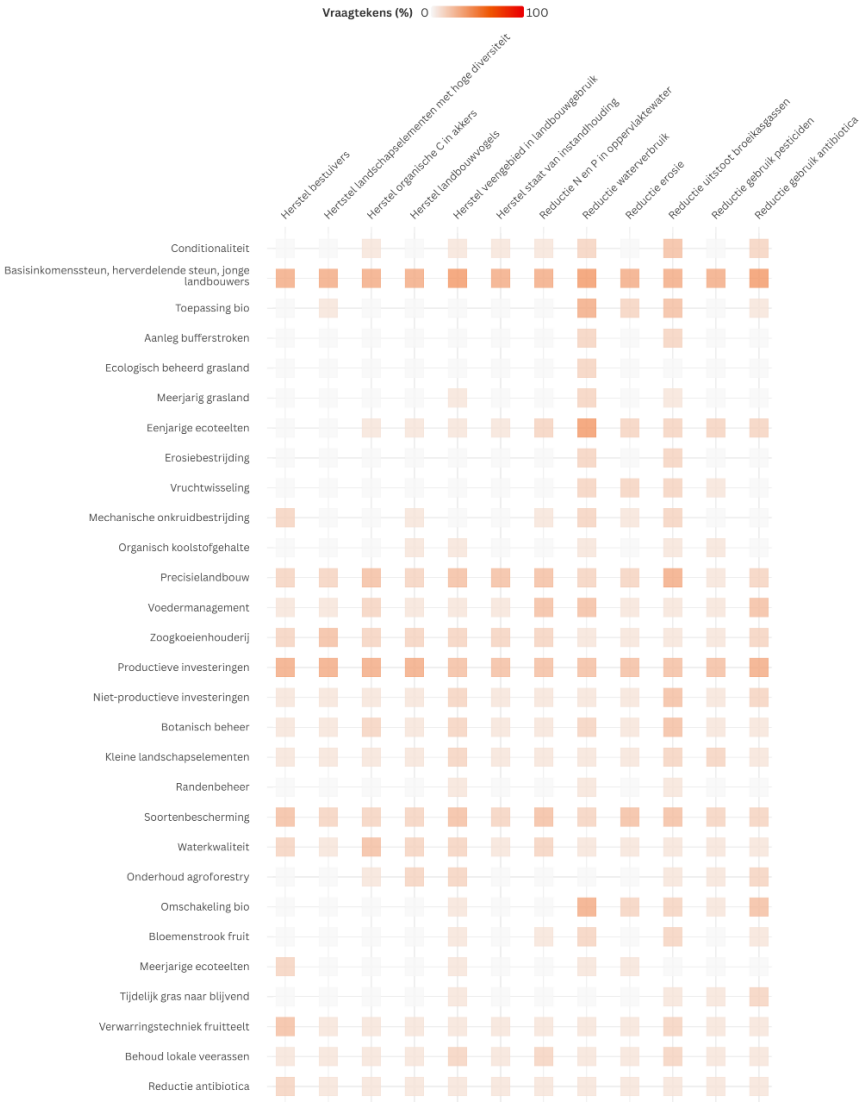

Figuur 51: Percentage ontbrekende scores per beleidsmaatregel en beleidsdoelstelling

5. Discussie

In wat volgt wordt een kritische discussie van de resultaten neergezet waarbij de verschillende delen – de milieudoelstellingen, de landbouwsubsidies en de beleidscoherentieanalyse – met elkaar in relatie worden gebracht en waarbij de link wordt gelegd met relevante literatuur en actualiteit. De discussie wordt grotendeels gestructureerd volgens de maatregelen van de landbouwsubsidies. Hierbij worden enkele resultaten – waaronder deze over maatregelen die sinds 2023 uitdovend of afgeschaft zijn – buiten de discussie gehouden. Op het eind volgt een algemene discussie die de maatregelen van de landbouwsubsidies overstijgt.

5.1. GLB

5.1.1. Pijler 1

5.1.1.1. Marktmaatregelen

De marktmaatregelen ondersteunen via de Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) de sector groenten en fruit via de operationele groepen van de producentenorganisaties en de bijenteeltsector. Daarnaast vallen onder de marktmaatregelen ook de crisismaatregelen, de maatregelen voor afzetbevordering en de maatregelen voor schoolfruit- en melk. Hoewel de interventies binnen de GMO aan bepaalde voorwaarden dienen te voldoen om in aanmerking te komen voor een subsidie, waarvan meerdere verband houden met duurzaamheidsdoelstellingen, is deze maatregel een blinde vlek voor onderzoekers, waarbij financiering enerzijds en impact anderzijds moeilijker in kaart te brengen zijn. Daarnaast is de rol van producentenorganisaties en de positie van individuele landbouwers in deze organisaties niet eenduidig: hoewel ze worden verondersteld de handelsrelaties en onderhandelingspositie voor landbouwers te versterken, is dit niet noodzakelijk altijd het geval (Camanzi et al., 2011; Di Marcantonio et al., 2022). Gezien de meerdere functies die producentenorganisaties vervullen, waarbij een groot deel ook verdere posities in de keten zoals verkoop en verwerking inneemt, en in het licht van recente consolidaties of (geplande) buitenlandse overnames van coöperaties die fungeren als producentenorganisaties, dient de verhouding tussen individuele landbouwers en hun producentenorganisatie genuanceerd te worden bekeken waarbij voldoende rekening dient te worden gehouden met het perspectief van de landbouwers zelf (Lievens & Mathijs, 2022).

De maatregelen voor schoolfruit- en melk, als programma gekend als 'Oog voor lekkers', maken het Vlaamse basisscholen en scholen voor buitengewoon secundair onderwijs mogelijk om steun aan te vragen waarmee ze (biologisch) fruit, groenten en/of (biologische) melk kunnen verdelen als tussendoortje. De insteek van deze vorm van openbare aanbesteding – het verschaffen van gezonde voeding voor kinderen – zou verder uitgebouwd kunnen worden door expliciet te kiezen voor biologische producten, waarbij meteen ook één van de knelpunten voor de groei van de biologische sector aan de vraagzijde wordt weggewerkt. Daarnaast heeft het uitbreiden van dit model van openbare aanbesteding verder veel potentieel om de groei van de biologische sector te versterken in andere openbare instellingen, waaronder secundaire scholen, universiteiten en overheidsinstellingen (Sørensen et al., 2016; Filippini et al., 2018; Stefanovic et al., 2022; Daugbjerg, 2023). Hierbij kan worden gewezen naar het voorbeeld van Denemarken dat aan de hand van overheidsaanbestedingen in bijvoorbeeld scholen, ziekenhuizen en kantines, in een samenwerking tussen

de biologische sector en de overheid, de consumptie en productie van biologische voeding sterk deed stijgen (Holmbeck, 2020). Gelet op de vaak hogere milieu-impact van zuivel tegenover plantaardige alternatieven, zou openbare aanbesteding ook ruimte moeten geven aan – of zelfs voorkeur geven aan – plantaardige alternatieven, waarbij weliswaar aandacht dient te gaan naar de nutritionele kwaliteit en de effectieve milieu-impact gezien de hoge variatie binnen plantaardige alternatieven (Berardy et al., 2022; Ramsing et al., 2023; Djojosoeparto et al., 2025).

5.1.1.2. Rechtstreekse betalingen

De rechtstreekse betalingen – ook wel inkomenssteun genoemd – maken al jarenlang het grootste deel van de uitbetaalde GLB-steun uit, waarbij de onderliggende maatregelen doorheen de jaren hervormd werden. Binnen het huidige Vlaamse GLB SP is de steun grotendeels ontkoppeld van de productie in de vorm van basisinkomenssteun, herverdelende steun, steun voor jonge landbouwers en ecoregelingen die wordt uitbetaald per hectare subsidiabel landbouwareaal van het bedrijf a rato van de premierechten waarover het bedrijf beschikt. Enkel de steun voor duurzame zoogkoeienhouderij wordt als gekoppeld beschouwd. Waar de specifieke maatregelen verderop besproken worden, volgt hier een bespreking op het niveau van de rechtstreekse betalingen.

De rechtstreekse betalingen stelden in 2023 met 203,6 miljoen euro veruit de grootste groep maatregelen voor binnen de aan landbouwers uitbetaalde steun binnen het GLB, waarbij het 72% van de steun binnen Pijler 1 uitmaakte en 64,3% van de steun binnen het GLB. Hoewel een significant deel van deze steun naar ecoregelingen (20%), herverdelende steun (11%) en steun voor jonge landbouwers (4%) ging, was het grootste deel van de rechtstreekse betalingen de basisinkomenssteun (58%) waar – naast de conditionaliteit en de definitie van 'actieve landbouwer' – het minste bijkomende voorwaarden of doelstellingen (naast het verschaffen van een eerlijk inkomen) aan gekoppeld worden. Deze rechtstreekse betalingen gaan voornamelijk naar de vier meest voorkomende bedrijfstypes, namelijk melkveebedrijven, akkerbouwbedrijven, vleesveebedrijven en gemengde bedrijven.

De economisch grootste bedrijven ontvangen proportioneel meer rechtstreekse betalingen dan de kleinste bedrijven, aangezien zo'n 70% van de steun naar de grootste helft van de bedrijven ging. Algemeen ontvingen de 20% bedrijven met de grootste rechtstreekse betalingen in 2023 in Vlaanderen ongeveer 50% van de steun, een verdeling die een stuk meer gelijk dan het Europees gemiddelde, waarbij tijdens het vorige GLB grofweg 80% van de rechtstreekse betalingen naar slechts 20% van de landbouwbedrijven ging. Ondanks de nieuwe herverdelende initiatieven binnen het nieuwe GLB werd verwacht dat het leeuwendeel van de financiering nog steeds naar de grootste bedrijven gaat op Europees niveau (Scown et al., 2020). In Vlaanderen bestaan deze herverdelende initiatieven uit het plafond op de inkomenssteun, de herverdelende steun en de degressiviteit in de betaling van de steun voor jonge landbouwers en voor de zoogkoeienhouderij.

In Europa wordt bij de rechtstreekse betalingen in het merendeel van de landen weinig tot niet gedifferentieerd tussen regio's, bedrijfstypes of -groottes die meer of minder nood hebben aan inkomenssteun, waarbij een groot deel van de steun gaat naar rijke regio's en bedrijven die relatief weinig tot zelfs geen nood hebben aan deze steun terwijl die regio's en bedrijven die hier wel meer nood aan hebben vaak een ontoereikend inkomen blijven hebben (Scown et al., 2020). Chatellier & Guyomard (2023) stellen voor dat de link tussen betalingen, inkomen, eigendom en levensstandaard beter gekarakteriseerd zouden moeten worden met behulp van een aangepast statistisch kader dat het mogelijk moet

maken om de verdeling van subsidies richting lage inkomens en in transitie zijnde landbouwbedrijven te sturen (Barral, & Detang-Dessendre, 2023).

De meeste financiële middelen van het GLB worden nog steeds gebruikt voor inkomenssteun via areaalgebonden betalingen. Mathijs et al. (2022) en Buitenhuis et al. (2020) stellen dat de areaalgebonden rechtstreekse betalingen - hoewel deze de robuustheid (capaciteit om schokken en stress te weerstaan) van landbouwbedrijven in zekere mate ondersteunen - de veerkracht van landbouwbedrijven belemmeren in plaats van deze te vergroten. Deze subsidie draagt bij aan hogere landprijzen en vermindert de prikkel voor boeren om hun bedrijfsmodellen te diversifiëren of innoveren. Het GLB wordt gezien als te veel gericht op het behouden van de status quo. Daarom wordt voorgesteld om de areaalgebonden betalingen te herbekijken. Inkomenssteun via areaalgebonden betalingen is alleen gerechtvaardigd tot het minimumniveau dat nodig is voor de robuustheid van landbouwsystemen. Verder wordt in de studie aanbevolen om te verschuiven van areaalgebonden betalingen naar resultaatgerichte betalingen, onder meer voor het leveren van maatschappelijke diensten (Buitenhuis et al., 2020; Mathijs et al., 2022). Ook andere auteurs stellen vast dat deze rechtstreekse betalingen 'kapitaliseren' in de waarde van land, waarmee het vooral in rijke regio's (waaronder Vlaanderen) vaak leidt tot een toename in grondprijzen waarbij grondeigenaren en niet per se landbouwers de voordelen ontvangen (Latruffe & Le Mouël, 2009; Scown et al., 2020). Dit kan ook leiden tot hogere toetredingsdrempels voor jonge of kleinere boeren.

Daarenboven laten verschillende onderzoeken zien dat hectaregebonden basisinkomenssteun in bepaalde omstandigheden kan bijdragen aan het drukken van marktprijzen voor landbouwproducten. Het mechanisme hierachter is dat boeren door de gegarandeerde inkomenssteun minder afhankelijk zijn van de opbrengstprijs van hun producten om hun bedrijfsvoering rendabel te houden. Hierdoor kunnen zij lagere afzetprijzen accepteren zonder dat dit onmiddellijk hun bedrijfscontinuïteit bedreigt. Deze verminderde prijsafhankelijkheid kan leiden tot een neerwaartse druk op marktprijzen, vooral in sectoren met grote productievolumes en beperkte productdifferentiatie (Žickiene et al., 2022). Hoewel recente hervormingen in het GLB, zoals het gebruik van de herverdelende steun, tot doel hebben om de herverdeling van inkomenssteun te verbeteren, tonen empirische evaluaties aan dat de effecten op inkomensgelijkheid in de landbouwsector beperkt blijven (Frascarelli et al., 2025). Dit komt doordat structurele factoren, zoals de ongelijke verdeling van landbouwgrond, de mate van pacht en het verschil in productiemodellen, grotendeels buiten het bereik van de hectaregebonden steun vallen.

Samengevat kan worden gesteld dat hectaregebonden basisinkomenssteun voor Europese boeren weliswaar inkomenszekerheid biedt en bijdraagt aan de stabiliteit van de landbouwsector, maar ook prijsdrukkende effecten kan hebben op landbouwproducten, de grondmarkt kan verstoren via kapitalisatie, en slechts beperkt bijdraagt aan het verkleinen van inkomensongelijkheid binnen de sector (Žickiene et al., 2022; Frascarelli et al., 2025).

In Vlaanderen zien we dat de rechtstreeks steun op het eerste zicht lijkt te gaan naar de landbouwbedrijven met de zwakste situatie wat betreft het gemiddeld arbeidsinkomen. De tuinbouwsector en pluimveesector hebben een gemiddeld arbeidsinkomen dat ruim hoger is dan het gemiddelde inkomen van een Vlaamse loontrekkende. Rechtstreekse steun maakt voor deze bedrijven minder dan 5% uit van het familiaal arbeidsinkomen. Van de totale rechtstreekse steun gaat dan ook maar 11 miljoen euro of 5% naar deze bedrijven, terwijl ze 15% van het totaal aantal landbouwbedrijven in Vlaanderen uitmaken.

Melkveebedrijven, akkerbouwbedrijven, vleesveebedrijven en varkensbedrijven (en combinaties hiervan) kennen de zwakste inkomensvorming. Enkel de melkveehouderij kent een gemiddeld familiaal arbeidsinkomen dat net iets hoger is dan het gemiddelde van de Vlaamse loontrekkende en waarvan de rechtstreekse betalingen 15,9 % uitmaken. Akkerbouwers en varkenshouders kennen beiden een gemiddeld familiaal arbeidsinkomen van net geen € 39.000. Voor hen maken de rechtstreeks betalingen daarvan respectievelijk 27,9% en 11,7% uit. Vleesveehouders kennen een zeer laag familiaal arbeidsinkomen, een derde van wat een Vlaamse loontrekkende verdient, waarbij rechtstreekse betalingen zorgen voor 58,4% van hun familiaal arbeidsinkomen. Van de totale rechtstreekse betalingen gaat 93% naar akkerbouw-, melkvee-, vleesveebedrijven en varkenshouderijen (en combinaties hiervan) die samen 85% uitmaken van het totaal aantal landbouwbedrijven in Vlaanderen.

Ook voor Vlaanderen is de conclusie van Žickiene et al. (2022) en Frascarelli et al. (2025) in grote mate van toepassing. De hectaregebonden rechtstreekse inkomenssteun draagt in zekere mate bij aan de stabiliteit van de landbouwsector maar heeft ook een neerwaarts effect op de prijzen van landbouwproducten, zorgt voor een verstoring van de markt voor landbouwgronden en draagt slechts in beperkte mate bij aan het verkleinen van de inkomensongelijkheid in de landbouw.

Voor Vlaanderen zijn de aanbevelingen van Buitenhuis et al. (2020) en Mathijs et al. (2022) des te meer aangewezen. De hectaregebonden rechtstreekse betalingen kunnen best verlaagd worden tot een minimumniveau dat nodig is om de robuustheid van landbouwsystemen te ondersteunen. Het verdient aanbeveling om deze areaalgebonden betalingen te verschuiven naar betalingen voor het leveren van maatschappelijke diensten. Het huidige GLB-SP kent hier tal van goede voorbeelden voor: bepaalde ecoregelingen, AMKM en beheerovereenkomsten zijn te beschouwen als een vergoeding voor het leveren van maatschappelijke diensten. Zoals in hoofdstuk 3.2 is uiteengezet stellen we echter vast dat maar een heel beperkt deel van het Vlaams GLB-budget naar dit soort maatregelen gaat. Hierin konden we lezen dat van de 316,4 miljoen euro die naar landbouwers gaat slechts 59,0 miljoen euro gaat naar ecoregelingen, niet-productieve investeringen, agromilieuklimaatmaatregelen, beheerovereenkomsten, ondersteuning biolandbouw en maatregelen voor bos en natuur gaat. Dit is slechts 19 % van dat budget. Sannen et al. (2020) lieten in een studie voor WWF-België zien dat een heroriëntering van het Vlaamse GLB-budget van rechtstreekse inkomenssteun naar resultaatgebonden vergoedingen voor maatschappelijke diensten door landbouwers tegelijk zorgt voor een beter inkomen voor landbouwers én een beter resultaat van het bereiken van de klimaat-, milieu- en natuurdoelen van het GLB.

5.1.1.2.1. Basisinkomenssteun

De basisinkomenssteun wil bijdragen aan een leefbaar landbouwbedrijfsinkomen en heeft tot doel een buffer te vormen tegen prijs- en inkomensschommelingen. De steun wordt uitbetaald aan de hand van betalingsrechten en is verbonden aan het naleven van de conditionaliteit. Dit zou moeten bijdragen aan doelstellingen gelinkt aan klimaatverandering, bodem, water, biodiversiteit en landschap (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-c).

Uit de resultaten blijkt dat in 2023 zo'n 117,6 miljoen euro aan basisinkomenssteun werd uitgekeerd aan 15.839 van de 18.326 landbouwbedrijven (86,4%) binnen deze analyse, waarvan zo'n 80% naar melkveebedrijven, akkerbouwbedrijven, vleesveebedrijven en gemengde bedrijven ging, en waarbij proportioneel meer steun naar de economisch grootste bedrijven ging met bijna de helft van de steun voor het grootste kwart van de bedrijven en bijna drie kwart van de steun voor de grootste helft van de bedrijven. Dit valt grotendeels te verklaren door het feit dat de basisinkomenssteun wordt

uitbetaald per hectare, waardoor bedrijven met veel grond – waaronder typisch melkvee-, akkerbouw-, vleesvee- en gemengde bedrijven, daarenboven ook de meest voorkomende bedrijfstypes– ook proportioneel meer basisinkomenssteun kunnen ontvangen, waarnaast bedrijven met een hoge standaardoutput vaak ook meer grond in gebruik hebben.

Om te streven naar kleinere verschillen tussen de eenheidswaarde van de rechten wordt er een convergentie doorgevoerd vanaf 2023 tot en met 2026. Dat wil zeggen dat in de loop van deze periode de waarde van de rechten jaarlijks zal wijzigen om in 2026 dichter bij het gemiddelde van alle Vlaamse betalingsrechten te liggen. Rechten met een lage waarde zullen stijgen in waarde, terwijl rechten met een hoge waarde zullen dalen in waarde (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-c). Hierdoor wordt ook binnen de basisinkomenssteun reeds in toenemende mate herverdeeld.

Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de basisinkomenssteun (samen met de herverdelende steun en de steun voor jonge landbouwers) als maatregel op zich geen significante (positieve of negatieve) impact op de milieudoelstellingen wordt verondersteld te hebben bovenop de eerder positief veronderstelde impact van de conditionaliteit. De basisinkomenssteun heeft – vooral door de grootte van de totale steun die wordt uitbetaald binnen de maatregel – dan ook veel potentieel om mits hervorming in sterkere mate bij te dragen aan andere doelstellingen waaronder de milieudoelstellingen.

5.1.1.2.2. Herverdelende steun

De herverdelende steun heeft als doel om beter bij te dragen aan een betere verdeling van de rechtstreekse betalingen door een deel van het budget van de rechtstreekse betalingen (minstens 10%) voor te behouden voor herverdelende steun. In Vlaanderen wordt deze steun voorbehouden voor de eerste 30 subsidiabele hectaren waarbij geen beperking werd opgelegd voor een maximale bedrijfsgrootte (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-c).

Uit de resultaten blijkt dat in 2023 zo'n 21,3 miljoen euro aan herverdelende steun werd uitgekeerd aan 15.793 van de 18.326 landbouwbedrijven (86,2%) binnen deze analyse, waarvan zo'n 75% naar akkerbouwbedrijven, melkveebedrijven, vleesveebedrijven en gemengde bedrijven ging. Uit de verdeling volgens kwantielen van standaardoutput blijkt dat deze steun significant gelijker verdeeld is over de verschillende kwantielen met slechts iets meer dan een kwart van de steun voor het grootste kwart van de bedrijven en slechts iets meer dan de helft van de steun voor de grootste helft van de bedrijven. Hieruit blijkt het herverdelende effect van deze maatregel, hoewel de maatregel nog steeds het meest steun bij grotere bedrijven met meer grond doet terechtkomen.

Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de herverdelende steun (samen met de basisinkomenssteun en de steun voor jonge landbouwers) als maatregel op zich geen significante (positieve of negatieve) impact op de milieudoelstellingen wordt verondersteld te hebben boven op de eerder positief veronderstelde impact van de conditionaliteit.

Gezien het doel van de herverdelende steun op het herverdelend effect ligt, kan dit effect verder worden gestuurd op verschillende manieren: (1) het aantal hectaren waarvoor de steun geldt, (2) de eenheidsbetalingen per geldende hectare en (3) de bovengrens van bedrijfsgrootte voor het ontvangen van de steun. Om het herverdelende effect te versterken, kan bijvoorbeeld het aantal hectaren waarvoor de steun geldt, worden verlaagd, kunnen de

eenheidsbetalingen per geldende hectare worden vergroot en kan een bovengrens worden ingevoerd op de bedrijfsgrootte voor het ontvangen van de steun (Sadłowski, 2022; Frascarelli et al., 2025).

5.1.1.2.3. Steun voor jonge landbouwers

De aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers heeft als doel om jonge landbouwers te ondersteunen om zo instroom in en de verjonging van de landbouwsector te bevorderen (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-c). De aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers geldt in Vlaanderen voor landbouwers jonger dan 40 jaar voor maximum 90 hectare, met een groter bedrag voor de eerste 45 hectare. Tevens moet de jonge landbouwer (deels) bedrijfseigenaar zijn en mag die persoon niet langer dan 5 jaar geleden gestart zijn als zaakvoerder. Deze maatregel is louter gericht op het stimuleren van bedrijfsovernames en verbindt geen bijkomende voorwaarden of doelstellingen omtrent het milieu aan deze steun.

Uit de resultaten blijkt dat in 2023 zo'n 8,5 miljoen euro aan steun voor jonge landbouwers werd uitgekeerd aan 821 van de 18.326 landbouwbedrijven (4,5%) binnen deze analyse, waarvan zo'n 75% naar melkveebedrijven, gemengde bedrijven, akkerbouwbedrijven en bedrijven met veeteeltcombinaties ging en waarbij proportioneel meer steun naar de economisch grootste bedrijven ging met meer dan een derde van de steun voor het kwart grootste bedrijven en bijna twee derden van de steun voor de grootste helft van de bedrijven.

Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de steun voor jonge landbouwers (samen met de basisinkomenssteun en de herverdelende steun) als maatregel op zich geen significante (positieve of negatieve) impact op de milieudoelstellingen wordt verondersteld te hebben boven op de eerder positief veronderstelde impact van de conditionaliteit.

De definitie van jonge landbouwer, en vooral die van 'actieve landbouwer', zorgt er echter voor dat vooral bestaande jonge landbouwers en overnemende (jonge) familieleden van bestaande landbouwers aanspraak maken op de steun voor jonge landbouwers, waarbij deze relatief strenge definitie een barrière voor nieuwe instromers binnen de landbouw kan betekenen (Creaney et al., 2023).

5.1.1.2.4. Duurzame zoogkoeienhouderij

Binnen het GLB is inkomensondersteuning voorzien voor de gespecialiseerde professionele vleesveehouderij die een duurzame rundsvleesproductie combineert met inspanningen onder meer op vlak van lokale eiwitvoorziening, voederproductie en- diversificatie en langdurig graslandbeheer. Alle bedrijven die deelnemen aan de gekoppelde steunregeling zullen minstens moeten voldoen aan de instapvoorwaarden. Actieve landbouwers die op hun bedrijf minstens 10 zoogkoeien houden kunnen in aanspraak komen voor de subsidieregeling van de duurzame zoogkoeienhouderij. Ten eerste mag de landbouwer geen blijvend grasland scheuren. De tweede instapvoorwaarde werkt met een puntensysteem van 20 punten over duurzaam graslandbeheer en voederproductie en -diversificatie. Als de landbouwer 20 punten haalt dan wordt het uiteindelijke aantal dieren dat in aanmerking komt voor de subsidie verder bepaald via de subsidievoorwaarden. De zoogkoeien moeten bijvoorbeeld minstens gedurende de periode van 15 mei tot en met 15 september toegang hebben tot de weide met enkele uitzonderingen (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-d). Uit de resultaten blijkt dat in 2023 zo'n 15,8 miljoen euro aan steun voor duurzame zoogkoeienhouderij werd uitgekeerd aan 2.745 van de 18.326 landbouwbedrijven (15,0%) binnen deze analyse.

Uit de beleidscoherentieanalyse zou blijken dat de steun voor de zoogkoeienhouderij op geen enkele milieudoelstelling een significante positieve impact wordt verondersteld te hebben.

Hier kunnen kanttekeningen bij geplaatst worden. Deze maatregel heeft het grote voordeel dat het bedrijfsmatig kijkt in plaats van perceelsgericht, waardoor het is dus een systeemgerichte maatregel is. Vleesveehouders worden door deze maatregel gestimuleerd om enerzijds voldoende blijvend grasland op bedrijfsniveau aan te houden en anderzijds om deze graslanden zo duurzaam mogelijk te beheren (minder bemesting, minder pesticiden, meer natuurgericht, etc.). Daarenboven worden vleesveehouders met deze maatregel gestimuleerd om een kleiner maïsareaal aan te houden (één van de belangrijkste bronnen van nitraatverliezen op een rundveebedrijf) en meer eigen eiwitten te telen (wat de stikstofdruk van de landbouw in Vlaanderen verminderd). Deze hernieuwde aanpak van de zoogkoeienpremie voor vleesveehouders zou een stimulans kunnen zijn om de vleesveehouderij te verduurzamen.

De bedrijfsgerichte opzet van deze maatregel biedt potentieel, omdat zij aansluit bij de specifieke context en mogelijkheden van individuele bedrijven en tegelijkertijd gericht is op het aanpakken van onderliggende structurele oorzaken van beperkte duurzaamheid in de vleesveehouderij. Deze benadering kan, mits adequaat toegepast, ook relevant zijn voor andere landbouwsectoren.

De huidige effectiviteit van deze maatregel wordt echter beperkt door de lage drempelwaarden voor het verkrijgen van steun. Hierdoor voldoet een groot deel van de vleesveehouders al aan de gestelde voorwaarden, waardoor de prikkel tot substantiële verduurzamingsinspanningen in de Vlaamse vleesveehouderij naar verwachting te gering is om werkelijke reële verduurzaming van de vleesveehouderij in Vlaanderen te realiseren. De grootste zwakte van deze vernieuwde steun voor de zoogkoeienhouderij is dat ze nog te veel wordt ingezet als een rechtstreekse inkomenssteun en te weinig als een stimulans om meer maatschappelijke meerwaarde te realiseren op vleesveebedrijven. Dit zou kunnen opgelost worden door de drempelwaarden om toegang te hebben tot deze steun hoog genoeg te leggen zodat vleesveehouders effectief zullen zorgen voor een wezenlijke verhoging van het aandeel duurzaam gehouden graslanden, een significante verhoging van het aandeel eigen geteeld voer (vooral eiwithoudende voeders) en door nog andere belangrijke duurzaamheidsvoorwaarden te voorzien. Een voorbeeld van zo'n aanpak kan gevonden worden in het rapport over kringlooplandbouw in de melkveehouderij van Sannen et al. (2024) waar een beloningssysteem voor melkveehouders wordt aanbevolen dat mits enige aanpassing ook voor de vleesveehouderij zinvol kan zijn. Daarnaast bestaat de mogelijkheid van een marktverstorend effect, waarbij gesubsidieerde bedrijven hun productie voortzetten, zelfs als deze zonder de subsidie niet langer rendabel zou zijn. Dit zou kunnen leiden tot een daling van de prijzen op de markt, wat de algehele winstgevendheid van de vleesveesector verder onder druk zet.

5.1.1.2.5. Ecoregelingen

De ecoregelingen zijn vrijwillige eenjarige verbintenissen voor landbouwers met betrekking tot duurzame landbouwpraktijken en -methoden, waarmee de EU duurzamere landbouwmodellen wil stimuleren door landbouwers te belonen voor de instandhouding van natuurlijke rijkdommen en het leveren van publieke goederen van algemeen nut die niet in de marktprijzen tot uiting komen. Landen moeten minstens 25% van de rechtstreekse betalingen in de periode 2023-2027 toewijzen aan ecoregelingen, met als gevolg dat de exacte steunbedragen afhankelijk zijn van het aantal aanvragen (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). In 2023 maakten de ecoregelingen slechts 20% uit van de

rechtstreekse betalingen, wat wijst op een onderbenutting van de maatregelen die wellicht deels te verklaren is door de nieuwigheid en de nood aan advies en begeleiding bij het implementeren van deze praktijken.

Uit de resultaten blijkt dat in 2023 zo'n 40,3 miljoen euro aan ecoregelingen werd uitgekeerd aan 12.085 van de 18.326 landbouwbedrijven (65,9%) binnen deze analyse, waarvan zo'n 75% naar akkerbouwbedrijven, melkveebedrijven, vleesveebedrijven en gemengde bedrijven ging en waarbij proportioneel meer steun naar de economisch grootste bedrijven ging met iets meer dan een derde de steun voor het grootste kwart van de bedrijven en bijna twee derden van de steun voor de grootste helft van de bedrijven.

Alle landbouwers moeten toegang hebben tot de betalingen onder de ecoregelingen, terwijl een vast budget (van minstens 25% van alle steun binnen Pijler 1) wordt voorbehouden, waardoor de vraag naar betalingen voor de ecoregelingen in lijn moet zijn met het voorziene budget en tegelijkertijd voldoende hoog is om in lijn te zijn met de kwantitatieve doelen die zijn opgenomen in de strategische plannen (Latacz-Lohmann et al., 2022). Ecoregelingen kunnen verder volgens twee betalingsmodaliteiten worden uitgekeerd: een premium met een incentivecomponent of een compenserende aanpak waarin de gemaakte kosten of het gederfde inkomen kan worden vergoed, hoewel die eerste optie beperkt mogelijk is door afspraken omtrent overheidssteun aan de landbouw binnen de WTO.

Er zit grote variatie op het voorziene budget voor elke ecoregeling en de effectieve aangevraagde steun, waarbij zowel onderbenutting en overbenutting plaats kunnen vinden met elk belangrijke implicaties voor de effectieve resultaten van de maatregelen en het behalen van de vooropgestelde doelstellingen van de maatregelen. In een scenario-analyse op landbouwbedrijfsniveau blijkt dat hogere betalingen voor ecoregelingen leiden tot een betere prestatie op vlak van milieu-indicatoren, hoewel men ook de afweging tussen ofwel het inzetten op een strengere conditionaliteit ofwel het inzetten op de ecoregelingen benoemt om de milieudoelstellingen te bereiken (Petsakos et al., 2023).

De twaalf ecoregelingen worden verder in meer detail besproken in volgorden van meer naar minder uitgekeerde steun. Bij de interpretatie van de resultaten uit de beleidscoherentieanalyse dient boven op de scores van de ecoregelingen zelf ook de eerder positief veronderstelde impact van de conditionaliteit mee te worden genomen.

Verhogen van het organisch koolstofgehalte

De ecoregeling '**Organisch koolstofgehalte**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om het organisch koolstofgehalte in de bodem van hun percelen te verhogen door het aanbrengen van stalmest, champost, compost of houtsnippers op percelen of via een aangepast teeltplan. Tevens is er een resultaatgebaseerde maatregel voor bodems die al de streefzone voor OC bereikt hebben. Bodems met een goed organisch koolstofgehalte zijn beter bestand tegen erosie, zijn vruchtbaarder en hebben een betere waterhuishouding waardoor ze beter gewapend zijn tegen droogte of wateroverlast (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Organisch koolstofgehalte' werd 11,58 miljoen euro uitgekeerd aan 6.684 van de 18.326 landbouwbedrijven (36,5%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Organisch koolstofgehalte' een sterk positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel organische C in akkers' en 'Reductie erosie' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie waterverbruik', 'Reductie uitstoot broeikasgassen' wordt verondersteld te hebben.

Hoewel praktijken die het organisch koolstofgehalte in bodems verhogen gestimuleerd moeten worden om bovenstaande redenen, is het bij deze maatregel onduidelijk in welke mate landbouwers effectief hun gedrag hebben aangepast en in welke mate de subsidie dus positieve verandering heeft teweeggebracht, waarbij de toediening van stalmest vaak al standaard wordt toegepast. Ruimer genomen zou het gebruik van organische mest – en dan vooral koolstofrijke vormen zoals stalmest en compost – verder gestimuleerd moeten worden tegenover het gebruik van kunstmest dat minder tot niet bijdraagt aan de opbouw van organische koolstof en daarnaast vaak sneller uitspoelt en een hoge milieu-impact heeft in de productiefase (Goldan et al., 2023; Culas et al., 2025).

Een verhoging van het organisch koolstofgehalte in bodems is moeilijk te meten, waardoor een inspanningsverbintenis gemakkelijker te implementeren is dan een resultaatsverbintenis, wat momenteel door de maatregel wordt opgevangen door gedifferentieerd op beide in te zetten. Dit neemt niet weg dat de monitoring van het organische koolstofgehalte in landbouwbodems cruciaal is om de relatie tussen praktijken en de trend in organische koolstof in verschillende contexten op te volgen.

De voordelen van het gebruik van compost zijn talrijk en het gebruik wordt terecht gestimuleerd, maar hierdoor stijgt ook de vraag naar organische stromen zoals hout en groenten-, fruit- en tuinafval waardoor ook aan voldoende hoog aanbod moet voorzien worden. Dit kan bijvoorbeeld door de aanleg en het snoeien van houtkanten te stimuleren, waarvoor binnen het GLB-maatregelen bestaan die hierop inzetten (bv. niet-productieve investeringen, beheerovereenkomst voor kleine landschapselementen, AMKM voor onderhoud agroforestry, etc.).

Behoud van meerjarig grasland

De ecoregeling '**Meerjarig grasland**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om percelen waar al minstens 10 jaar grasland op staat nog langer aan te houden als blijvend grasland en deze belangrijke bronnen van koolstofopslag niet om te ploegen en te vernieuwen. Grasland dat meerdere jaren aanligt en niet geploegd en vernieuwd wordt, zorgt voor een grote koolstofopslag in de bodem, waardoor meerjarig grasland een belangrijke rol kan spelen in de strijd tegen de klimaatverandering (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Meerjarig grasland' werd 8,76 miljoen euro uitgekeerd aan 7.542 van de 18.326 landbouwbedrijven (41,2%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Meerjarig grasland' een sterk positieve impact op de milieudoelstellingen 'Reductie N en P in oppervlaktewater' en 'Reductie uitstoot broeikasgassen' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel organische C in akkers', 'Herstel landbouwvogels', 'Herstel veengebieden in landbouwgebruik', 'Herstel staat van instandhouding' en 'Reductie erosie' wordt verondersteld te hebben.

Naast de vooropgestelde positieve impact op de bodem wordt deze maatregel dus ook verwacht om een positieve impact op de biodiversiteit – in de vorm van bestuivers en landbouwvogels – te hebben. Het areaal blijvend grasland gaat de laatste jaren verder achteruit, dus maatregelen om deze achteruitgang tegen te houden zijn aangewezen. Het areaal blijvend grasland blijft ondanks deze maatregel onder druk staan. Een premie om blijvend grasland te stimuleren is dan ook zinvol en verdient het om versterkt te worden. Het verhogen van de eenheidsbetaling zou een optie kunnen zijn. Veel belangrijker is het echter om te kijken naar de werkelijke drijfveren waarom blijvend grasland al dan niet waardevol kan zijn voor landbouwbedrijven. Dit betekent in de eerste plaats dat een beleid nodig is dat het verhogen van gras in het rantsoen van herkauwers stimuleert. Bepaalde maatregelen uit het mestbeleid, het PAS-beleid, de convenant enterische emissies, etc. doen net het omgekeerde. Daarenboven is het voor landbouwers van belang dat de

productiecapaciteit en de voederkwaliteit van blijvend grasland op een voldoende hoog niveau moet kunnen gehouden worden, opdat deze op een bedrijfseconomisch goede manier kunnen ingepast worden in het teeltplan van het bedrijf en het rantsoen van het vee. Dit betekent dat samenstelling van het blijvend grasland voldoende moet bestaan uit productieve rassen van grassoorten met een goede voederkwaliteit zoals Engels raaigras, rietzwenkgras, beemdlangbloem, etc. Hier is mogelijk een belangrijke rol weggelegd voor productief kruidenrijk grasland. Dit type grasland bestaat uit diverse productieve grassoorten, vlinderbloemigen zoals klavers en luzerne en bevat ook voor het vee nuttige kruiden zoals paardenbloem, smalle weegbree of wilde cichorei. Dit type grasland kan mits een goed beheer een hoge productie realiseren met een goede voederwaarde. Een combinatie met de agromilieuklimaatmaatregel voor de teelt van meerjarige ecoteelten dat de inzaai en behoud van deze meerjarige graskruidenmengsel ondersteunt is echter niet toegestaan binnen het GLB. Dit zou nochtans een goede stimulans zijn om grasland blijvend te kunnen aanhouden en deze enerzijds productief te houden en anderzijds te zorgen voor een natuur-, milieu- en klimaatmeerwaarde. De combinatie met de ecoregeling 'Ecologisch beheerd grasland' is wel mogelijk. Ook dit heeft een meerwaarde op vlak van milieueffecten, waardoor deze combinatie aangemoedigd of zelfs bijkomend gesteund zou kunnen worden.

Ecologisch beheerd grasland

De ecoregeling '**Ecologisch beheerd grasland**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om een ecologisch beheer van grasland via beperkende voorwaarden rond bemesting en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te verbieden. Dat heeft een positief effect op de water-, lucht- en bodemkwaliteit. Doordat er géén gewasbeschermingsmiddelen of kunstmest toegepast worden, kan het grasland ook evolueren naar een botanisch meer divers grasland. Door het verbod op het gebruik van kunstmest kan enkel dierlijke mest gebruikt worden. Door de mestwetgeving betekent dit dat in totaal minder mest kan toegediend worden, nl. maximaal 170 kg N. Dat type grasland heeft een grote weerbaarheid tegen klimaatveranderingen. Naast de algemene subsidie wordt ook een bijkomende subsidie voorzien indien extensieve begrazing wordt toegepast (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Ecologisch beheerd grasland' werd 6,89 miljoen euro uitgekeerd aan 3.130 van de 18.326 landbouwbedrijven (17,1%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Ecologisch beheerd grasland' een sterk positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Reductie N en P in oppervlaktewater' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel organische C in akkers', 'Herstel landbouwvogels', 'Herstel staat van instandhouding', 'Reductie erosie' en 'Reductie uitstoot broeikasgassen' wordt verondersteld te hebben.

Naast de vooropgestelde positieve impact op de bodem-, lucht- en waterkwaliteit wordt deze maatregel dus ook verwacht om een positieve impact op de biodiversiteit – in de vorm van bestuivers en landbouwvogels – te hebben. Het effect van ecologisch beheer is sterk afhankelijk van de duur van de toepassing, waarbij de positieve milieu-impact toeneemt bij een langdurig ecologisch beheer (Paudel et al., 2021; Liu & Shao, 2024). Bij deze ecoregeling kan het dus voordelig zijn om, hoewel het een eenjarige maatregel betreft, voldoende incentives te creëren om deze meerdere jaren aan te houden.

Inzaai van een eenjarige milieu-, biodiversiteits- en klimaatvriendelijk teelten

De ecoregeling '**Eenjarige ecoteelten**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om teelten in te zaaien met een positief effect op milieu, klimaat of biodiversiteit. Een eerste groep omvat een aantal éénjarige eiwitteelten in het kader

van een lokale eiwitvoorziening. Dit zijn vooral vlinderbloemigen, maar ook mengteelten van vlinderbloemigen met granen. Een tweede groep omvat een aantal teelten die van nature een positief effect hebben op het milieu, het klimaat of de biodiversiteit, zoals hennep en daarnaast groenbedekkers (hoofdteelt) zoals bladrammenas, gele mosterd en tagetes. Een laatste groep zijn faunavriendelijke hoofd- en nateelten in de beheergebieden voor akkervogelsoorten (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Eenjarige ecoteelten' werd 5,64 miljoen euro uitgekeerd aan 2.517 van de 18.326 landbouwbedrijven (13,7%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Eenjarige ecoteelten' een sterk positieve impact op de milieudoelstelling 'Herstel landbouwvogels' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel organische C in akkers', 'Herstel staat van instandhouding', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie erosie' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben.

De effectieve impact op het milieu zal sterk afhangen van de gewaskeuze en de lokale omstandigheden, maar naast deze impact verlaagt deze maatregel ook de afhankelijkheid van externe inputs (waaronder meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen) en verhoogt het de lokale eiwitvoorziening.

De toepassing van precisielandbouw

De ecoregeling '**Precisielandbouw**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om precisielandbouwtechnieken te gebruiken. Door de automatische aansturing van landbouwmachines via gps of RTK-gps wordt voorkomen dat er overlapping is in de stroken waar meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen toegediend worden waardoor de milieu-impact ervan vermindert. Een volgende stap in de toepassing van precisielandbouw is het plaatsspecifiek toedienen van inputs op basis van perceelsgegevens (bodemgegevens, gewasbeelden of opbrengstgegevens) (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Precisielandbouw' werd 2,31 miljoen euro uitgekeerd aan 1.886 van de 18.326 landbouwbedrijven (10,3%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Precisielandbouw' een sterk positieve impact op de milieudoelstellingen 'Reductie N en P in oppervlaktewater' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstelling 'Herstel organische C in akkers' wordt verondersteld te hebben.

De toepassing van precisielandbouw blijkt vooral een reductie van bestaande negatieve impact met zich mee te brengen, en deze maatregel kan dus de impact van de landbouw op het milieu verlagen zoals onder meer beschreven door Medici et al. (2020) en Gretahun et al. (2024), maar om effectief sterker tot natuurherstel bij te dragen zijn bijkomende maatregelen nodig (waaronder die maatregelen die worden verondersteld positief bij te dragen aan het herstel van bestuivers en landbouwvogels).

De toepassing van mechanische onkruidbestrijding

De ecoregeling '**Mechanische onkruidbestrijding**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om mechanische onkruidbestrijding toe te passen als alternatief voor chemische bestrijding. Vooral gewassen in rij gezaaid/geplant lenen zich sterk voor mechanische onkruidbestrijding. Bruikbare werktuigen voor mechanische onkruidbestrijding zijn onder andere de wiedeg, de schoffelmachine en de vingereg. Geen chemische onkruidbestrijdingsmiddelen gebruiken heeft een positief effect op de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater en op de biodiversiteit van het perceel en de omgeving (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Mechanische onkruidbestrijding' werd 1,39 miljoen euro uitgekeerd aan 504 van de 18.326 landbouwbedrijven (2,8%) binnen deze analyse. Uit de

beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Mechanische onkruidbestrijding' een sterk positieve impact op de milieudoelstelling 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel landbouwvogels' en 'Herstel staat van instandhouding' wordt verondersteld te hebben.

Hiernaast worden enkele andere positieve effecten op bodemkwaliteit toegeschreven aan mechanische onkruidbestrijding, waaronder het los maken en verluchten van de bodem, hoewel ook het risico op erosie en op oxidatie van de organische koolstof in de bodem kan toenemen (Rueda-Ayala et al., 2010). Mechanische onkruidbestrijding dient dus zorgvuldig te worden toegepast in gepaste omstandigheden, en is verder gebaat bij het verhogen van het organisch koolstofgehalte en het toepassen van niet-kerende grondbewerking die elk via een specifieke ecoregeling ook worden aangemoedigd. Daarnaast zijn voor mechanische onkruidbestrijding vaak (nieuwe) werktuigen nodig die bijvoorbeeld via VLIF-steun worden gesubsidieerd.

Toepassing van teelttechnische erosiebestrijdende technieken

De ecoregeling '**Erosiebestrijding**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om in te zetten op het behoud van waardevolle, vruchtbare bodems en de reductie van het verlies aan inputs zoals zaaizaad, meststoffen (nutriënten) en gewasbeschermingsmiddelen. Door het verminderen van de uitspoeling van inputs en sediment naar oppervlaktewateren draagt dit ook bij aan een betere waterkwaliteit. De ondersteunde erosiebestrijdende teelttechnieken zijn de aanleg van drempels tussen de ruggen bij ruggenteelten; het toepassen van niet-kerende bodembewerking en het vollevelds inzaaien van maïs (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Erosiebestrijding' werd 1,26 miljoen euro uitgekeerd aan 1.469 van de 18.326 landbouwbedrijven (8,0%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Erosiebestrijding' een sterk positieve impact op de milieudoelstellingen 'Reductie N en P in oppervlaktewater' en 'Reductie erosie' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel organische C in akkers' en 'Reductie uitstoot broeikasgassen' wordt verondersteld te hebben.

Naast deze maatregel dragen nog andere maatregelen (waaronder enkele ecoregelingen) bij aan de reductie van erosie, waaronder het verhogen van het organisch koolstofgehalte en het aanleggen van bufferstroken, waarbij het gecombineerd toepassen van deze maatregelen samen een synergistisch effect zou kunnen hebben op het reduceren van erosie, waarbij het combineren van deze maatregelen gestimuleerd zou kunnen worden.

Vruchtafwisseling met vlinderbloemigen

De ecoregeling '**Vruchtafwisseling**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om, verder bouwend op de conditionaliteit, de gewasrotatie te verruimen. Een ruimere teeltrotatie zorgt onder andere voor een hogere opbouw van organische koolstof, een meer divers rantsoen, een stabiele (en hoge) opbrengst onder een lager bemestingsniveau, een hogere biodiversiteit en een lagere ziekte- en plagendruk. Om in aanmerking te komen voor deze subsidie moeten in het aanvraagjaar en de vier voorgaande jaren hoofdteelten zijn ingezaaid uit minstens drie verschillende vruchtafwisselingsgroepen, waarvan minstens één uit de vlinderbloemigengroep (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Vruchtafwisseling' werd 1,05 miljoen euro uitgekeerd aan 805 van de 18.326 landbouwbedrijven (4,4%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Vruchtafwisseling' een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel organische C in akkers',

'Herstel landbouwvogels', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie erosie' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben.

Deze ecoregeling gaat verder dan de in de conditionaliteit (meer bepaald in GLMC 7) verplichte gewasrotatie, waarbij op perceelsniveau nooit langer dan drie jaar dezelfde hoofdteelt mag aangehouden worden en waarop ook op bedrijfsniveau op één derde van de aanwezige oppervlakte bouwland gewasrotatie plaatsvindt. Gelet op het feit dat om in te stappen in deze ecoregeling tijdens de vier voorgaande jaren al aan gewasrotatie moet worden gedaan, kunnen landbouwers die pas recent begonnen met het toepassen van deze gewasrotatie pas na enkele jaren voldoen aan de voorwaarden, wat mogelijks als een drempel kan worden beschouwd door landbouwers.

Toepassing van de biologische productiemethode

De ecoregeling '**Toepassing bio**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om de biologische productiemethode toe te passen. Biologische landbouw heeft een voorbeeld- en hefboomfunctie die essentieel is in de evolutie naar een duurzame landbouw in Vlaanderen. De biologische landbouw heeft belangrijke troeven op het vlak van bodemvruchtbaarheid, biodiversiteit en diergezondheid en draagt bovendien bij tot het voorkomen van overbemesting, luchtverontreiniging en bodem- en waterverontreiniging door chemische gewasbeschermingsmiddelen (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Toepassing bio' werd 0,63 miljoen euro uitgekeerd aan 363 van de 18.326 landbouwbedrijven (2,0%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Toepassing bio' een sterk positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel organische C in akkers' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel landbouwvogels', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie waterverbruik', 'Reductie erosie' , 'Reductie uitstoot broeikasgassen' en 'Reductie gebruik antibiotica' wordt verondersteld te hebben.

Deze (sterk) positieve impact op meerdere milieudoelstellingen maakt dit een maatregel met zeer veel potentieel om tegelijkertijd aan meerdere doelstellingen bij te dragen. De toepassingen van deze maatregel is echter beperkt, in lijn met de beperkte schaal van de biologische productie in Vlaanderen. Het verhogen van de steun binnen deze maatregel kan mogelijks de biologische productiemethode interessanter maken maar is onmogelijk binnen het huidige betalingsmodel, hoewel bijkomende maatregelen nodig zijn om de doelstellingen uit het Strategisch Plan Bio te realiseren (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-f).

De aanleg van bufferstroken

De ecoregeling '**Aanleg bufferstroken**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren tot het aanleggen van verschillende bufferstroken (grasstrook in het kader van erosiebestrijding, grasbufferstrook langs kwetsbare landschapselementen of waterlopen, bufferstrook met een graskruidenmengsel of bufferstrook met een bloemenmengsel) langs landbouwpercelen. Deze bufferstroken zorgen voor een verminderde afspoeling van gewasbeschermingsmiddelen of meststoffen naar waterlopen, heggen, houtkanten, etc. Ze dragen ook bij tot de groene dooradering in het landschap, en door het inzaaien van specifieke mengsels kunnen zij een geschikte biotoop vormen voor verschillende planten en dieren en zo de (functionele) agrobiodiversiteit ondersteunen (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Aanleg bufferstroken' werd 0,60 miljoen euro uitgekeerd aan 1.740 van de 18.326 landbouwbedrijven (9,5%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Aanleg bufferstroken' een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel landschapselementen met hoge diversiteit', 'Herstel

organische C in akkers', 'Herstel landbouwvogels', 'Herstel staat van instandhouding', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie erosie' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben.

Naast deze eenjarige maatregel voor de aanleg van bufferstroken bestaat ook nog de vijfjarige beheerovereenkomst 'Randenbeheer', waarbij de positieve effecten op het milieu kunnen worden verondersteld toe te nemen bij het langdurig aanhouden van de bufferstrook en waardoor voldoende incentives zouden moeten worden gegeven om bijvoorbeeld eenjarige bufferstroken om te zetten in meerjarige via de beheerovereenkomst.

Voedermanagement bij rundvee

De ecoregeling '**Voedermanagement**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om de methaanuitstoot afkomstig uit de verteringprocessen van runderen te verlagen. Door het toevoegen van additieven, zoals 3-NOP, nitraat, geëxpandeerd/geëxtrudeerd lijnzaad of koolzaadvet aan het voer voor melk- en vleesvee kunnen de enterische broeikasgasemissies tot zelfs 26% gereduceerd worden. Deze maatregel zorgt voor een verminderde klimaatimpact van de dierlijke sector en draagt dus rechtstreeks bij tot de klimaatdoelstellingen van onze Vlaamse land- en tuinbouwsector. De sector streeft naar een reductie van haar broeikasgasuitstoot met 31.3% (tegen 2030, ten opzichte van 2005) (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-g). Via de ecoregeling 'Voedermanagement' werd 0,13 miljoen euro uitgekeerd aan 57 van de 18.326 landbouwbedrijven (0,3%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de ecoregeling 'Voedermanagement' een sterk positieve impact op de milieudoelstelling 'Reductie uitstoot broeikasgassen' wordt verondersteld te hebben.

Deze maatregel maakt gebruik van additieven of voedermiddelen die niet door de landbouwer zelf kunnen worden geproduceerd en waardoor deze extern aangekocht moeten worden. Desondanks blijkt uit onderzoek dat ook door een aangepast – en door de landbouwer zelf geproduceerd – rantsoen te hanteren de emissie van methaan ook significant kan worden gereduceerd, bijvoorbeeld door meer vers gras dan graskuil te voederen of door meer in te zetten op beweiding (Van Wesemael, 2019). Zo kan het effect van deze maatregel mogelijks (deels) teniet worden gedaan door een op zich onaangepast rantsoen, waarbij dus ook aandacht moet gaan naar het sturen op methaanreductie door een betere rantsoenformulering op bedrijfsniveau. Daarenboven stimuleert deze maatregel net de omzetting van het graslandareaal naar akkerbouwmatige voederteelten voor het vee omdat een methaanreducerend toevoegmiddel zoals 3-NOP het best werkt met veerantsoenen met een hoger aandeel maïskuil en minder gras. Dit is een logische stimulans voor landbouwers om net meer grasland om te zetten in akkers met maïs. Daarenboven stimuleert de maatregel 'voedermanagement' veehouders om hun vee permanent op stal te houden wat een bijkomende druk zet op het behoud van blijvend grasland en het graslandareaal.

Actief gebruik van het bodempaspoort

De ecoregeling '**Bodempaspoort**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om het bodempaspoort te gebruiken om in te zetten op duurzaam bodembeheer. Het bodempaspoort stelt bodemgerelateerde informatie op een efficiënte, overzichtelijke en eenvoudige manier op perceelsniveau voor aan de landbouwer. Met deze gegevens kan de landbouwer zelf aan de slag gaan en datagedreven een gerichter en meer duurzaam bodembeheer uitvoeren. Dit kan op termijn voor een betere bodemkwaliteit zorgen en kan bijdragen aan de bescherming van de bodems (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de ecoregeling 'Bodempaspoort' werd 0,07 miljoen euro uitgekeerd aan 173 van de 18.326 landbouwbedrijven (0,9%) binnen deze analyse. Deze ecoregeling werd niet opgenomen in beleidscoherentieanalyse.

Deze maatregel is gekoppeld aan het nemen van een andere maatregel in het kader van een duurzame landbouwpraktijk, waaronder enkele ecoregelingen of AMKM.

5.1.2. Pijler 2

5.1.2.1. VLIF

Het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) ondersteunt de Vlaamse land- en tuinbouw. Dit gebeurt door duurzame investeringen te stimuleren om de structuur van de land- en tuinbouwbedrijven te verbeteren. En ook hun rendabiliteit te verzekeren en de kostprijs te verminderen. Er zijn zowel maatregelen voor land- en tuinbouwers als voor (groepen van) spelers actief binnen het Agrobusinesscomplex (ABC), zoals groepen van landbouwers, (tuinbouw)coöperaties en bedrijven die actief zijn in de verwerking en afzet van landbouwproducten (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-h). Onderzoek naar de impact van investeringssteun toont aan dat de productiviteit op lange termijn toeneemt, hoewel de aanwezigheid van een subsidie landbouwers kan aansporen om niet-optimale investeringen te verkiezen (Nilson & Wixe, 2022). Een evaluatie van de milieu-impact van de investeringssteun werd berekend in een recent rapport van het Agentschap Landbouw en Zeevisserij (Dumez & Merckx, 2025).

Binnen deze studie wordt gefocust op de rechtstreeks aan landbouwbedrijven uitbetaalde steun in de vorm van investeringssteun voor productieve investeringen, vestigingssteun, projectsteun innovatie en investeringssteun voor niet-productieve investeringen, die hieronder in meer detail besproken worden.

Investeringssteun voor productieve investeringen

De '**Investeringssteun voor productieve investeringen**' heeft als doel om landbouwbedrijven toekomstbestendiger en slagkrachtiger te maken zodat ze o.a. kunnen inspelen op nieuwe eisen vanuit de overheid en beter kunnen voldoen aan de huidige maatschappelijke verwachtingen, waaronder de transitie naar ammoniak-emissiearme stalsystemen.

In het budget van pijler 2 voor 2023-2027 is er van de totale 625,9 miljoen euro 291,7 miljoen euro weggelegd voor investeringssteun en bijkomend 50,72 miljoen euro aan investeringssteun voor de vestiging van jonge en nieuwe landbouwers. Van de investeringssteun zal er 218,1 miljoen euro naar productieve investeringen gaan.

De overige investeringssteun gaat naar innovatieve investeringen, investeringen voor duurzame verwerking en afzet van landbouwproducten, niet-productieve investeringen met een beperkte bijdrage aan de winstgevendheid met een milieu- en klimaatdoel (Agentschap Landbouw & Zeevisserij, n.d.-c). Uit de resultaten blijkt dat in 2023 zo'n 82,6 miljoen euro aan 'Investeringssteun voor productieve investeringen' werd uitgekeerd aan 3.361 van de 18.326 landbouwbedrijven (18,3%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de 'Investeringssteun voor productieve investeringen' een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel organische C in akkers', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie waterverbruik', 'Reductie erosie', 'Reductie uitstoot broeikasgassen' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben.

Hoewel de productieve investeringen vaak een relatieve reductie van de milieu-impact met zich kunnen teweegbrengen, wordt er evenwel vaak geen rekening gehouden met de absolute milieu-impact die de investering teweegbrengt door de bijkomende capaciteit waarmee een netto verhoging van de impact kan worden verwacht en waarbij de VLIF-steun wel zorgt voor een relatieve beperking van deze toename (Dumez & Merckx, 2025). Dumez & Merckx (2025)

argumenteren dat de VLIF-steun op zich nooit bepalend zal zijn voor het feit of de investering uitgevoerd wordt of niet, wat in de praktijk wellicht niet altijd het geval zal zijn. Bij het in kaart brengen van de milieu-impact van de VLIF-steun zou toekomstig onderzoek moeten duidelijk maken hoe de beslissingsvorming rond deze investeringen zich afspeelt en welke absolute milieu-impact met de verschillende opties gepaard gaat. Daarnaast blijken enkele van de reductiepercentages die theoretisch worden toegewezen aan bepaalde technieken in de praktijk vaak een stuk lager te liggen, bijvoorbeeld bij emissiearme vloeren en luchtwassers (Groenestein et al., 2023). Hoewel de subsidie vaak een significant deel van de kost dekt, wordt de subsidie pas na de effectieve aankoop uitgekeerd, waardoor vaak overbruggingskredieten nodig zijn. Daarnaast kunnen grote investeringen ook voor een langdurige *lock-in* zorgen, waarbij minder snel op veranderende omstandigheden kan worden ingespeeld.

Op bedrijfsniveau zien we dat de grote nadruk van de investeringssteun voor productieve investeringen op technologische maatregelen en investeringen in stallen een stimulans is voor Vlaamse landbouwbedrijven om te kiezen voor een bedrijfsontwikkeling die inzet op schaalvergroting en technologische end-of-the-pipe oplossingen van milieuproblemen (zoals bijvoorbeeld emissiearme staltechnieken). Een bedrijfsontwikkeling richting natuurgebaseerde oplossingen worden door de huidige organisatie van het VLIF ontmoedigd tot zelfs tegengewerkt. Dit is een grote beleidsinconsistentie met betrekking tot het bereiken van de milieudoelstellingen van het GLB.

Vestigingssteun

De '**Vestigingssteun**' heeft als doel om de opstart of overname van een landbouwbedrijf door een jonge landbouwer te ondersteunen. Het gaat om een forfaitaire steun van 40.000, 70.000 of 100.000 euro afhankelijk van de omvang van het bedrijf en het aantal bedrijfsleiders. De steun wordt toegekend voor het uitvoeren van een bedrijfsplan, en wordt in twee schijven uitbetaald (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-h). Uit de resultaten blijkt dat in 2023 zo'n 7,1 miljoen euro aan vestigingssteun werd uitgekeerd aan 657 van de 18.326 landbouwbedrijven (3,6%) binnen deze analyse.

Hoewel zowel de opstart als de overname van een landbouwbedrijf met deze maatregel wordt ondersteund, is het voldoen aan de voorwaarden voor een startende landbouwer (waaronder voldoen aan de definitie van 'actieve landbouwer' en een verdiencapaciteit van 20.000 euro hebben) mogelijks een barrière voor instromers van buiten de landbouw om de starten als landbouwer of een bedrijf over te nemen. In de praktijk zien we daardoor dat vooral landbouwers die het bedrijf overnemen van hun ouders aanspraak kunnen maken op deze steun. Ook dit betekent weer een stimulans voor schaalvergroting in de landbouw en het inzetten op technologische maatregelen om milieuproblemen op te lossen. Dit verhindert sterk de ontwikkeling van landbouwbedrijven die willen inzetten op natuurgebaseerde oplossingen.

Projectsteun innovatie

De '**Projectsteun innovatie**' is gericht op innovatie van producten, diensten, processen, technieken en organisatiestructuren op een landbouwbedrijf of een groep van landbouwbedrijven. Deze innovaties komen voor de eerste keer voor in Vlaanderen in een bepaalde deelsector en betreffen investeringen met een voldoende potentieel om de economische, ecologische en sociale kracht van de landbouwsector te versterken (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-h). Uit de resultaten blijkt dat in 2023 zo'n 1,7 miljoen euro aan projectsteun innovatie werd uitgekeerd aan 15 van de 18.326 landbouwbedrijven (0,1%) binnen deze analyse.

Hoewel dergelijke innovaties een belangrijke rol kunnen spelen bij het verduurzamen van de sector, kan de billijkheid van de verdeling van deze steun in vraag worden gesteld, gezien een klein aantal landbouwbedrijven hier een zeer grote subsidie ontvangen en waarbij ook de nodige tijd en administratieve vaardigheden voor het opstellen van een projectvoorstel een drempel kan zijn. Ook hier zien we weer dat deze steun vooral gaat naar innovaties die een technologische en end-of-the-pipe aanpak voorstaan voor het bereiken van klimaat-, milieu- en natuurdoelen en worden bedrijven inzetten op natuurgebaseerde oplossingen onvoldoende gesteund.

Investeringssteun voor niet-productieve investeringen

De '**Investeringssteun voor niet-productieve investeringen**' voorziet steun voor investeringen op landbouwbedrijven die op de eerste plaats een maatschappelijke functie hebben. Ze dragen bij tot het realiseren op Vlaams niveau van uitdagingen op het vlak van milieu, natuur en klimaat, en leveren geen of slechts een geringe bijdrage aan de winstgevendheid van het bedrijf (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-h). Uit de resultaten blijkt dat in 2023 zo'n 0,96 miljoen euro aan 'Investeringssteun voor niet-productieve investeringen' werd uitgekeerd aan 253 van de 18.326 landbouwbedrijven (1,4%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de 'Investeringssteun voor niet-productieve investeringen' een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel landschapselementen met hoge diversiteit', 'Herstel organische C in akkers', 'Herstel landbouwvogels', 'Herstel staat van instandhouding', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie waterverbruik', 'Reductie erosie' en 'Reductie uitstoot broeikasgassen' wordt verondersteld te hebben.

De niet-productieve investeringen dragen positief bij aan meer milieudoelstellingen dan de productieve investeringen, hoewel bijna een factor 100 minder steun werd uitgekeerd aan niet-productieve investeringen. Het betreft weliswaar vaak kleine investeringen die enerzijds wellicht minder budget nodig hebben om aan alle vraag te voldoen, maar anderzijds kan een relatief bescheiden verhoogde opname van deze maatregel wellicht veel van de positieve milieu-impact worden bereikt.

Hoewel deze investeringen duidelijk anders van aard zijn dan degene die onder de productieve investeringen vallen, is de benaming – en framing – mogelijks een drempel voor landbouwers, terwijl sommige van de maatregelen wel degelijk bij kunnen dragen tot het in stand houden of verhogen van de productiviteit (bijvoorbeeld de aanplant van een boslandbouwsysteem).

5.1.2.2. Opleiding, advies en innovatie

Binnen de categorie opleiding, advies en innovatie valt onder andere de steun voor naschoolse vorming (NAVO), bedrijfsadvies (kennisportefeuille), demonstratieprojecten en European Innovation Partnerships (EIP).

In 2023 werd 3,87 miljoen euro uitgekeerd aan de centra voor naschoolse vorming, waaronder enkele algemene vormingscentra en enkele vormingscentra voor bijenteelt. De algemene vormingscentra organiseren in heel Vlaanderen korte vormingsactiviteiten en vormingscursussen voor landbouwers, en daarnaast ook de specifieke opleidingen voor de starters in de landbouwsector, nl. starterscursussen type A, B en stages (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-i).

Daarnaast werd in 2023 in totaal 360.905 euro uitgekeerd voor bedrijfsadvies, waarbij dit in 2020 nog 852.886 euro betrof en sindsdien elk jaar daalde. Deze daling kan grotendeels toegeschreven worden aan administratieve redenen tijdens de overgang tussen GLB-periodes. Bedrijfsadvies is cruciaal om landbouwers te ondersteunen in hun bedrijfsvoering en in hun duurzaamheidstransitie, waaronder bij de verschillende praktijken die worden gepromoot via de maatregelen uit het GLB zoals de ecoregelingen en agromilieuklimaatmaatregelen (Herrera et al., 2019). Gezien de opname van verschillende van deze maatregelen onder de verwachtingen ligt, is naast het eventueel interessanter maken van de maatregelen op zich (door bijvoorbeeld de steun te verhogen of de voorwaarden te versoepelen) ook nood aan voldoende advies over de implementatie van deze praktijken.

Binnen de demonstratieprojecten werd in 2023 zo'n 1,74 miljoen euro uitgekeerd, waarnaast binnen EIP zo'n 1,42 miljoen euro werd uitgekeerd, in beide gevallen het hoogste bedrag sinds 2020. Deze twee types projecten hebben het potentieel om in te zetten op het demonstreren van en samenwerken rond de verschillende maatregelen met een positieve milieu-impact binnen het GLB, zoals recent in de oproep voor demonstratieprojecten in 2025 de thema's bestonden uit agro-ecologische praktijken en uit de kansen en het onderhoud van bufferstroken voor landbouwers (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-j).

5.1.2.3. Agromilieuklimaatmaatregelen

De agromilieuklimaatmaatregelen omvatten de vrijwillige meerjarige perceelsgebonden verbintenissen via het Agentschap Landbouw en Zeevisserij (waarnaar verder wordt gerefereerd als 'AMKM') en de beheerovereenkomsten van de Vlaamse Landmaatschappij.

AMKM zijn vrijwillige meerjarige verbintenissen voor landbouwers met betrekking tot duurzame landbouwpraktijken en -methoden. De verschillen met ecoregelingen zijn dat deze verbintenissen meerjarig zijn, ze vallen onder de 2e pijler van het GLB, het exacte steunbedrag staat vast en ze hebben in het algemeen meer vergaande gevolgen op de bedrijfsuitvoering (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e).

Naast de agromilieuklimaatmaatregelen zijn er ook nog de beheerovereenkomsten. Landbouwers kunnen beheersovereenkomsten afsluiten met de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) voor een periode van 5 jaar met als doel het stimuleren van de biodiversiteit in landbouwgebied. Beheerovereenkomsten zijn enkel mogelijk als de percelen in zogenaamde beheergebieden liggen, plaatsen waar de specifieke maatregelen de grootste impact zullen hebben op de biodiversiteit (Vlaamse Landmaatschappij, z.d.). Er zijn verschillende drempels voor de opname van deze langdurige overeenkomsten. Zo worden conflicten met andere reguleringen vaak genoemd als een barrière voor de opname door landbouwers. Daarnaast is een bepaalde mate van flexibiliteit voor landbouwers, bij het voordoen van onvoorziene omstandigheden of een veranderende context, aan de hand van aanpassingsclausules wenselijk (Opdenbosch et al., 2024). Landbouwers zijn vaak in toenemende mate afhankelijk van deze betalingen, waarbij de vrees bestaat dat deze betalingen niet meestijgen met toenemende kosten en dus de rendabiliteit onder druk zetten (D'Alberto et al., 2024). Onvoldoende financiële incentives kunnen er ook voor zorgen dat (meer) landbouwers uit deze overeenkomsten stappen, waardoor ook de gewenste impact verloren gaat. Daarnaast worden landbouwers liever vergoed gebaseerd op de resultaten dan op de praktijken, wat anderzijds dan weer moeilijk te meten is (D'Alberto et al., 2024). Resultaat-gebaseerde verbintenissen worden over het algemeen als meer doelgericht en kostenefficiënt beschouwd, waarnaast een grotere flexibiliteit wordt verleend aan landbouwers om hun beheerpraktijken te optimaliseren. Zo blijft het aantal

afgesloten beheerovereenkomsten recent dalen, waardoor de voorwaarden voor enkele overeenkomsten werden aangepast om hen beter inpasbaar te maken in landbouwbedrijven (VILT, z.d.).

Hoewel de langdurige termijn van deze engagementen vaak vereist zijn om tot maximale positieve impact op het milieu te komen en dit een zekerheid voor meerdere jaren voor de landbouwer betekent, dient dit echter afgewogen te worden met de eventuele drempels die landbouwers ervaren met deze langdurige engagement en de rigiditeit van de voorwaarden. Tussen de eenjarige ecoregelingen en de vijfjarige agromilieuklimaatmaatregelen in zijn er weinig incentives om voor twee, drie of vier jaar een bepaalde milieuvriendelijke praktijk toe te passen, waarbij er bijvoorbeeld bijkomende (financiële) incentives zouden moeten kunnen worden gegeven voor het meerdere jaren na elkaar toepassen van bepaalde ecoregelingen of zou het mogelijk moeten zijn om kortere (en eventueel langere) engagementen onder de agromilieuklimaatmaatregelen aan te gaan op maat van de bedrijfsvoering.

5.1.2.3.1. Beheerovereenkomsten

Landbouwers kunnen de biodiversiteit in het landbouwgebied beschermen en versterken door aantrekkelijke leefgebieden te creëren op hun percelen voor akkervogels (veldleeuwerik, geelgors, patrijs en grauwe gors), weidevogels (grutto en wulp) en andere diersoorten die leven in landbouwgebied, zoals grauwe kiekendief en hamster, of door kwetsbare natuur te bufferen en verbinden (Vlaamse Landmaatschappij, 2025).

Onderhoud van kleine landschapselementen

De beheerovereenkomst '**Kleine landschapselementen**' omvat steun voor het jaarlijks snoeien van hagen en het knotten en afzetten van knotbomen. Via de beheerovereenkomst 'Kleine landschapselementen' werd 0,9 miljoen euro uitgekeerd aan 1.071 van de 18.326 landbouwbedrijven (5,8%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de beheerovereenkomst 'Kleine landschapselementen' een sterk positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers' en 'Herstel landschapselementen met hoge diversiteit' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel organische C in akkers', 'Herstel landbouwvogels', 'Herstel staat van instandhouding', 'Reductie waterverbruik', 'Reductie erosie' en 'Reductie uitstoot broeikasgassen' wordt verondersteld te hebben.

Hoewel deze beheerovereenkomst het beheer van bestaande kleine landschapselementen betreft, kan via de investeringssteun voor niet-productieve investeringen steun worden gekregen voor de aanplant van kleine landschapselementen zoals hagen en bomen. De adviesverlening die binnen de beheerovereenkomst hoort zou dus idealiter ook gebruikt worden bij het plannen en planten van deze kleine landschapselementen, en dus voor de beheerovereenkomst daadwerkelijk aan kan worden gegaan.

Randenbeheer

De beheerovereenkomst '**Randenbeheer**' omvat steun voor het aanleggen en in stand houden van akkerranden, bloemenakkers en kruidenrijke akkerranden. Deze maatregel kan enkel aangevraagd worden voor percelen die in beheergebied gelegen zijn. Via de beheerovereenkomst 'Randenbeheer' werd 8,1 miljoen euro uitgekeerd aan 2.328 van de 18.326 landbouwbedrijven (12,7%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de beheerovereenkomst 'Randenbeheer' een sterk positieve impact op de milieudoelstelling 'Herstel bestuivers' wordt

verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel landschapselementen met hoge diversiteit', 'Herstel organische C in akkers', 'Herstel landbouwvogels', 'Herstel staat van instandhouding', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie erosie', 'Reductie uitstoot broeikasgassen' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben.

Deze beheerovereenkomst heeft net zoals de ecoregeling 'Aanleg bufferstroken' als doel om perceelsranden bestaande uit gras en/of kruidenmengsels aan te houden, waarbij het binnen de beheerovereenkomst 'Randenbeheer' een langdurig engagement betreft en waarbij de focus op het ondersteunen van een aantrekkelijk leefgebied voor in landbouwgebied levende diersoorten ligt. Hierbij vervult de perceelsrand evenwel nog steeds voor een groot deel de functies die de bufferstrook ook vervult, waaronder het beperken van erosie en het beperken van de uitspoeling van stikstof en fosfor naar het oppervlaktewater. Zoals in de discussie bij de ecoregeling 'Bufferstroken' aangehaald zouden er voldoende incentives moeten zijn om eenjarige bufferstroken om te zetten in meerjarige beheerde via de beheerovereenkomst om bijkomende voordelen voor het milieu te verkrijgen.

Soortenbescherming

De beheerovereenkomst '**Soortenbescherming**' omvat steun voor de aanleg en het onderhoud van faunavriendelijke percelen, stroken of randen die voeding en beschutting moeten verschaffen voor de in het beheergebied voorkomende diersoorten. Deze maatregel kan enkel aangevraagd worden voor percelen die in beheergebied gelegen zijn. Via de beheerovereenkomst 'Soortenbescherming' werd zo'n 5,00 miljoen euro uitgekeerd aan 1.168 van de 18.326 landbouwbedrijven (6,4%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de beheerovereenkomst soortenbescherming een sterk positieve impact op de milieudoelstelling 'Herstel bestuivers', 'Herstel landbouwvogels' en 'Herstel staat van instandhouding' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel landschapselementen met hoge diversiteit', 'Herstel organische C in akkers', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie erosie', 'Reductie uitstoot broeikasgassen' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben. Ook bij deze maatregelen worden naast de biodiversiteitsgerelateerde voordelen ook positieve bijdragen geleverd aan verschillende andere milieudoelstellingen.

5.1.2.3.2. AMKM

Naast de beheerovereenkomsten vallen de AMKM ook nog onder de agromilieuklimaatmaatregelen. Dit zijn de meerjarige verbintenissen van het Agentschap Landbouw en Zeevisserij (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e).

Onderhoud van boslandbouwsystemen

De AMKM '**Agroforestry onderhoud**' heeft als doel om het onderhoud van bestaande boslandbouwsystemen te ondersteunen. Boslandbouw is een duurzaam productiesysteem dat landbouwgewassen of veehouderij doelbewust combineert met houtige gewassen op éénzelfde (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de AMKM 'Agroforestry onderhoud' werd 24.444 euro uitgekeerd aan 36 van de 18.326 landbouwbedrijven (0,2%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de AMKM 'Agroforestry onderhoud' een sterk positieve impact op de milieudoelstelling 'Herstel organische C in akkers' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel landschapselementen met hoge diversiteit', 'Herstel

landbouwvogels', 'Herstel staat van instandhouding', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie waterverbruik', 'Reductie waterverbruik', 'Reductie erosie' en 'Reductie uitstoot broeikasgassen' wordt verondersteld te hebben.

Deze AMKM ondersteunt het beheer van boslandbouwsystemen, waarnaast via de investeringssteun voor niet-productieve investeringen ondersteuning kan worden bekomen voor de aanplant van boslandbouwsystemen.

Omschakeling naar biologische landbouw

De AMKM '**Omschakeling bio**' heeft als doel om de omschakeling naar de biologische productiemethode te ondersteunen, naast de ecoregeling voor de toepassing van de biologische productiemethode, en dit in de vorm van een twee- of driejarige (afhankelijk van de omschakelingstermijn) AMKM (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de AMKM 'Omschakeling bio' werd 714.448 euro uitgekeerd aan 213 van de 18.326 landbouwbedrijven (1,16%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de AMKM 'Omschakeling bio' een sterk positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel organische C in akkers' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel landschapselementen met hoge diversiteit', 'Herstel staat van instandhouding', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie waterverbruik', 'Reductie waterverbruik', 'Reductie erosie', 'Reductie uitstoot broeikasgassen' en 'Reductie gebruik antibiotica' wordt verondersteld te hebben.

Waar deze AMKM landbouwbedrijven ondersteunt die omschakelen naar de biologische productiemethode, kan de ecoregelingen 'Toepassing bio' worden aangevraagd voor de toepassing van de biologische productiemethode.

Aanleg en onderhoud van een meerjarige bloemenstrook in de fruitteelt

De AMKM '**Bloemenstrook fruit**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om bloemenstroken aan te leggen en te onderhouden tussen de fruitbomenrijen of aan de rand van fruitboomgaarden. Deze bloemenstroken zorgen voor een rijker ecosysteem in de boomgaard dat aantrekkelijker is voor enerzijds bestuivers en anderzijds natuurlijke vijanden van schadelijke soorten. Naast meer biodiversiteit, zorgt dit laatste ook voor een betere biologische plaagbestrijding en een verminderde nood aan pesticidegebruik, wat een positieve impact heeft op de bodem- en waterkwaliteit (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de AMKM 'Bloemenstrook fruit' werd 14.068 euro uitgekeerd aan 12 van de 18.326 landbouwbedrijven (0,07%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de AMKM 'Bloemenstrook fruit' een sterk positieve impact op de milieudoelstelling 'Herstel bestuivers' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel landbouwvogels', 'Reductie N en P in oppervlaktewater' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben.

De positieve effecten op bestuivers en biologische plaagbestrijding zijn reeds uitgebreid beschreven in de wetenschappelijke literatuur (Feltham et al., 2015; Campbell et al., 2017; Cahenzli et al., 2019). Naast de financiële steun binnen deze AMKM is er mogelijks nog een positieve economische impact voor landbouwers die een bloemenstrook aanleggen en onderhouden door de betere bestuiving van de gewassen waardoor een betere kwaliteit kan worden bekomen, waarnaast de lagere nood aan pesticiden ook zou kunnen resulteren in een lagere productiekost. Desondanks wordt de maatregel slechts door 12 landbouwbedrijven toegepast, terwijl er 696 fruitbedrijven in deze analyse zijn meegenomen. Van de 12 bedrijven waren er 4 biologische landbouwbedrijven, wat kan verklaard worden door het feit dat deze maatregel goed aansluit bij de biologische productiemethode.

Inzaai van meerjarige milieu-, biodiversiteitsvriendelijke en/of klimaatbestendige teelten

De AMKM '**Meerjarige ecoteelten**' heeft als doel om de inzaai van teelten met een positief effect op milieu, klimaat of biodiversiteit te stimuleren. Een eerste groep omvat een aantal meerjarige eiwitteelten in het kader van een lokale eiwitvoorziening. Dit zijn vooral meerjarige vlinderbloemigen, maar ook graskruidenmengsels en luzerne met uitgestelde maaidatum. Een tweede groep omvat een aantal meerjarige teelten die van nature een positief effect hebben op het milieu, het klimaat of de biodiversiteit, zoals korte omloophout en miscanthus (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de AMKM 'Meerjarige ecoteelten' werd 1,8 miljoen euro uitgekeerd aan 1.358 van de 18.326 landbouwbedrijven (7,41%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de AMKM 'Meerjarige ecoteelten' een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel bestuivers', 'Herstel landschapselementen met hoge diversiteit', 'Herstel organische C in akkers', 'Herstel landbouwvogels', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie erosie', 'Reductie uitstoot broeikasgassen' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben.

Omzetten van tijdelijk naar blijvend grasland

De AMKM '**Tijdelijk gras naar blijvend**' heeft als doel om landbouwers aan te zetten om hun tijdelijk grasland langer aan te houden en aan te houden tot blijvend grasland. Percelen grasland die vijf jaar aanliggen, krijgen na het vijfde jaar de status 'blijvend grasland'. Deze maatregel beloont landbouwers die inzetten op koolstofopslag onder grasland, in plaats van te scheuren om enkel de status 'blijvend grasland' te vermijden (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-e). Via de AMKM 'Tijdelijk gras naar blijvend' werd 119.618 euro uitgekeerd aan 203 van de 18.326 landbouwbedrijven (1,11%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de AMKM 'Tijdelijk gras naar blijvend' een sterk positieve impact op de milieudoelstelling 'Reductie uitstoot broeikasgassen' wordt verondersteld te hebben, waarnaast het een positieve impact op de milieudoelstellingen 'Herstel organische C in akkers', 'Herstel landbouwvogels', 'Herstel staat van instandhouding', 'Reductie N en P in oppervlaktewater', 'Reductie erosie', 'Reductie uitstoot broeikasgassen' en 'Reductie gebruik pesticiden' wordt verondersteld te hebben.

Deze maatregel heeft als doel om samen met de ecoregeling 'Behoud meerjarig grasland' het areaal blijvend grasland op peil te houden. Hoewel er een instandhoudingsplicht voor blijvend grasland geldt ging het areaal blijvend grasland de laatste jaren verder achteruit, waarbij deze maatregelen mogelijk in staat om deze trend te vertragen of om te keren. Een heikel punt blijft echter de definitie van blijvend grasland, waarbij landbouwers om maximale flexibiliteit te bewaren grasland dat reeds meerdere jaren aanligt vaak scheuren voor het onder de instandhoudingsplicht valt. Om hiermee rekening te houden wordt overwogen om de leeftijd van het grasland binnen de definitie te veranderen van vijf naar zeven jaar, om het aantrekkelijker te maken om grasland langer dan vijf jaar aan te houden zonder dat bijkomende eisen worden gesteld (Veeteelt, z.d.). Algemeen gesteld moet het (zo lang mogelijk) aanhouden van grasland gestimuleerd worden, waarbij een grondige evaluatie van de achterliggende oorzaken van de achteruitgang en een evaluatie van de doeltreffendheid van deze en andere maatregelen zich aandringt.

Een bijzondere vermelding is hier toch nodig voor de steun van deze maatregel voor 'graskruidenmengsels'. Deze productieve kruidenrijke graslanden, een diverse mix van grassen, vlinderbloemigen en kruiden, leveren belangrijke voordelen op voor zowel de ecologie als de economische waarde van rundveebedrijven. De diepe, gevarieerde wortelstructuren van deze planten verhogen de koolstofvastlegging in de bodem, wat de atmosferische CO_2-concentratie verlaagt en zo een positief effect heeft op het klimaat (Soussana et al., 2007). Deze diepere beworteling verbetert ook de bodemstructuur en waterinfiltratie, wat de weerstand tegen droogte en bodemerosie verhoogt.

Behoud van lokale rassen

De AMKM '**Behoud lokale veerassen**' heeft als doel om met uitsterven bedreigde lokale rassen in stand te houden, te waarderen en te stimuleren. Bepaalde lokale rassen van runderen, schapen, geiten en varkens zijn met uitsterven bedreigd doordat het economisch gezien interessanter is om meer productieve rassen te houden. Het behoud van genetische diversiteit van traditionele veerassen is nochtans een basis voor het behoud van diversiteit op het platteland. Bovendien is een dergelijke levende genenbank van belang om specifieke eigenschappen in te kruisen in bestaande rassen en variëteiten (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-g). Via de AMKM 'Behoud lokale veerassen' werd zo'n 1,0 miljoen euro uitgekeerd aan 95 van de 18.326 landbouwbedrijven (0,52%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de AMKM 'Behoud lokale veerassen' op geen enkele milieudoelstelling een significante impact wordt verondersteld te hebben.

Hoewel deze maatregel misschien niet rechtstreeks bijdraagt aan de binnen dit werk geselecteerde milieudoelstellingen, kan er echter worden geargumenteerd dat deze maatregel positief bij zou moeten dragen aan het beschermen van de agrobiodiversiteit waar meerdere internationale kaders en doelstellingen rond bestaan. Het Verdrag inzake Biologische Diversiteit (CBD, 1992) definieert biodiversiteit als variatie tussen soorten, van ecosystemen en binnen soorten, inclusief "gedomesticeerde of gecultiveerde" soorten (Convention on Biological Diversity [CBD], 1992). Daarmee valt de genetische diversiteit van lokale landbouwrassen onmiskenbaar onder de reikwijdte van het internationale biodiversiteitsbeleid. Deze lijn is verder uitgewerkt in de Aichi-doelstellingen, met name doelstelling 13, waarin expliciet wordt gesteld dat de genetische diversiteit van gecultiveerde planten en gehouden of gedomesticeerde dieren moet worden behouden (CBD, 2010). Het Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework (CBD, 2022) bevestigt dit en verankert het behoud en herstel van genetische diversiteit binnen populaties van zowel wilde als gedomesticeerde soorten als beleidsdoel. Binnen de landbouwcontext zijn deze uitgangspunten geconcretiseerd in het Global Plan of Action for Animal Genetic Resources en de Interlaken-verklaring (FAO, 2007), waarin landen worden opgeroepen tot karakterisering, duurzaam gebruik en conservatie (in situ en ex situ) van dierlijke genetische hulpbronnen.

Wetenschappelijke literatuur onderbouwt het belang van het behoud van oude, lokale rassen voor biodiversiteit. Deze rassen bevatten unieke genetische variatie en fenotypen die voortkomen uit langdurige co-aanpassing aan specifieke milieus, en leveren daarmee adaptief potentieel voor klimaat- en ziekteresistentie (Hall, 2019). Verder tonen studies aan dat gerichte conservatiemaatregelen bijdragen aan het behoud van genetische variabiliteit en de demografische stabiliteit van bedreigde rassen (Boettcher et al., 2010; Gicquel et al., 2020).

Het behoud van lokale rund-, schapen-, geiten- en varkensrassen draagt dus niet alleen cultureel en economisch, maar ook ecologisch bij aan de internationaal vastgelegde biodiversiteitsdoelen. Deze genetische diversiteit ondersteunt de adaptieve capaciteit van landbouwsystemen, draagt bij aan ecosysteemdiensten in agro-ecosystemen en vormt een erkend onderdeel van het wereldwijde biodiversiteitsbeleid (CBD, 1992, 2010, 2022; FAO, 2007).

Daarenboven tonen recent onderzoek en praktijktoepassingen aan dat oude, lokale rassen aanzienlijk bijdragen aan biodiversiteits- en natuurbehoud, naast het versterken van veerkrachtige landbouwsystemen.

Naast de diversiteit van veerassen staat ook de diversiteit van gewassen sterk onder druk, waarbij gelijkaardige bezorgdheden leven en er eveneens nood is aan maatregelen die deze achteruitgang een halt toeroepen en omkeren

(Montenegro de Wit, 2016; Hailu, 2025). Hierbij zou binnen het kader van de AMKM of andere toekomstige maatregelen de mogelijkheid kunnen worden verkend om ook lokale gewasvariëteiten te ondersteunen.

Reductie van antibioticagebruik

De AMKM '**Reductie antibioticagebruik**' heeft als doel om landbouwers te stimuleren om in samenspraak met de bedrijfsdierenarts en andere experten in een coachingtraject maatregelen te nemen om het antibioticagebruik op hun bedrijf verder te reduceren. Landbouwsystemen met dierlijke productie zijn kwetsbaar voor uitbraken van dierziektes. Het huidige gebruik van antibiotica leidt echter steeds meer tot antimicrobiële resistentie. Er is nood aan meer aandacht voor bioveiligheid en preventie van ziektes zonder hoog antibioticagebruik (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-g). Via de AMKM 'Reductie antibioticagebruik' werd zo'n 1,8 miljoen euro uitgekeerd aan 666 van de 18.326 landbouwbedrijven (3,63%) binnen deze analyse. Uit de beleidscoherentieanalyse blijkt dat de AMKM 'Reductie antibioticagebruik' een sterk positieve impact op de milieudoelstelling 'Reductie gebruik antibiotica' wordt verondersteld te hebben.

Deze maatregel is met haar focus op de reductie van het antibioticagebruik zeer doelgericht, waarnaast echter ook de maatregelen die de omschakeling naar en toepassing van de biologische productiemethode ondersteunen worden verondersteld bij te dragen aan dezelfde doelstelling en daarenboven ook positief bijdragen aan verschillende andere milieudoelstellingen.

5.1.2.4. Overige maatregelen

Binnen Pijler 2 zitten nog enkele maatregelen waarbinnen steun niet direct aan landbouwers wordt uitgekeerd. Het betreft de plattelandsmaatregelen, LEADER, technische bijstand en overige steun. Gezien deze maatregelen niet in detail worden behandeld binnen deze studie worden deze niet verder meegenomen in de discussie.

5.1.3. Biologische landbouw

De door biologische landbouwbedrijven ontvangen steun vertoont enkele opvallende verschillen tegenover de steun voor de ganse sector. Zo zijn op niveau van de rechtstreekse betalingen de ecoregelingen veruit de belangrijkste maatregel voor biologische bedrijven – goed voor 47,2% van de totale rechtstreekse betalingen – terwijl deze voor de sector als geheel slechts 19,8% van de totale rechtstreekse betalingen bedragen. Binnen de ecoregelingen zelf zijn bepaalde ecoregelingen ook relatief belangrijker voor de biologische landbouwbedrijven dan voor de ganse sector, met logischerwijs de steun voor bio als belangrijkste, gevolgd door ecologisch beheerd grasland en mechanische onkruidbestrijding. Binnen de AMKM is eveneens de maatregel voor bio veruit de belangrijkste voor de biologische landbouwbedrijven, gevolgd door ecoteelten en genetische diversiteit.

Biologische landbouwbedrijven maken 3,6% van alle landbouwbedrijven in dit rapport uit, en ontvingen proportioneel een lager aandeel van de rechtstreekse betalingen (2,8%) maar opvallend meer van de steun voor ecoregelingen (6,7%). Daarnaast ontvingen biologische bedrijven 15,2% van de steun voor AMKM, waaronder bijvoorbeeld de steun voor agroforestry onderhoud voor meer dan de helft naar biologische bedrijven gaat.

Ook ontvingen de biologische landbouwbedrijven proportioneel een hoger aandeel van de steun voor beheerovereenkomsten (4,5%), waaronder vooral voor kleine landschapselementen (12,3%), soortenbescherming (4,8%) en randenbeheer (3,7%) naar biologische landbouwbedrijven ging maar waarbij net proportioneel minder steun voor erosiebestrijding (1,9%) en botanisch beheer (1,8%) ging.

Ook wat betreft VLIF-steun ontvingen biologische landbouwbedrijven proportioneel een groter aandeel van de steun (4,5%), waaronder vooral voor niet-productieve investeringen (25,6%), projectsteun innovatie (24,0%) en investeringssteun (4,2%) naar biologische bedrijven ging maar waarbij minder vestigingssteun (0,8%) werd ontvangen.

Biologische landbouwbedrijven lopen voorop in het toepassen van de praktijken die vervat zitten in de ecoregelingen, AMKM, beheerovereenkomsten en niet-productieve investeringen. Daarnaast tonen ze een model dat relatief minder afhankelijk kan zijn van basisinkomenssteun en in plaats daarvan vergoed zou kunnen worden voor het leveren van ecosysteemdiensten.

Niet-biologische landbouwbedrijven kunnen echter ook heel wat van deze agro-ecologische praktijken opnemen in de bedrijfsvoering zonder daarvoor per se biologisch gecertificeerd te moeten zijn, wat enerzijds de drempel om deze praktijken toe te passen wegneemt. Anderzijds kan hierbij echter wel de vraag worden gesteld of de doelstellingen voor biologische landbouw niet ondergraven worden als veel van de praktijken die aan de basis liggen van de biologische productiemethode apart beloond worden zonder dat de landbouwer de meerwaarde van het biologisch label kan plukken, waaronder een potentieel hogere marktprijs voor hun producten.

5.2. Algemene discussie

Hoewel het huidige GLB op vlak van milieu ambitieuzer is dan het vorige, ligt het nog steeds onvoldoende in lijn met de Europese ambities met betrekking tot milieu en blijven de trends van de milieu-indicatoren in Vlaanderen onvoldoende in de richting van de Europese doelstellingen bewegen. De analyse van de financiële stromen gecombineerd met de beleidscoherentieanalyse toont aan dat de meerderheid van de steun gaat naar maatregelen die een beperkte of zelfs geen bijdrage leveren aan het behalen van de Europese milieudoelstellingen die relevant zijn voor de landbouw. De maatregelen waarbinnen de meeste steun wordt uitbetaald (de basisinkomenssteun, de herverdelende steun, de steun voor jonge landbouwers, de steun voor duurzame zoogkoeienhouderij) worden verondersteld om naast de verplichte naleving van de conditionaliteit weinig tot geen bijkomende bijdrage te leveren aan de verschillende milieudoelstellingen, terwijl binnen de maatregelen die dit wel verondersteld worden te doen relatief veel minder steun wordt uitbetaald.

De rechtstreekse betalingen of inkomenssteun, en dan met name de basisinkomenssteun, vormen het grootste deel van de GLB-subsidies aan landbouwers. Volgens de beleidscoherentieanalyse wordt de inkomenssteun (basisinkomenssteun, herverdelende steun en steun voor jonge landbouwers) verondersteld om geen significante positieve impact op de milieudoelstellingen te hebben, afgezien van een bescheiden positieve impact omwille van de conditionaliteit. Hoewel deze betalingen inkomenszekerheid bieden en in bepaalde sectoren (zoals vleesvee) zelfs essentieel zijn voor het voortbestaan van bedrijven, gaat dit vaak gepaard met ongewenste neveneffecten. Zo blijkt uit de literatuur dat hectaregebonden steun kan leiden tot prijsdruk op landbouwproducten (Žickiene et al., 2022) en tot hogere grondprijzen via kapitalisatie, waarbij de winsten vooral terechtkomen bij grondeigenaars en niet noodzakelijk bij de actieve landbouwers zelf (Latruffe & Le Mouël, 2009; Scown et al., 2020). Dit versterkt de bestaande ongelijkheden op de grond- en pachtmarkt en verhoogt de toetredingsdrempels voor jonge landbouwers. Ook al gaat deze steun dus vooral naar de sectoren met het zwakste familiaal arbeidsinkomen, toch kan worden betwijfeld of de inkomenssteun effectief bijdraagt tot een structurele verbetering van hun inkomenspositie. Vooral in vleesvee en akkerbouw blijft het inkomen ondanks de inkomenssteun ver onder het gemiddelde van een Vlaamse loontrekkende. Dit suggereert dat deze subsidies deels wegvloeien via grondprijzen of prijsdruk, en daardoor maar deels bijdragen aan het verhogen van het inkomen van landbouwers. Bovendien gaat de inkomenssteun vooral naar de bedrijven met een veel grond, onafhankelijk van de effectieve nood aan inkomensondersteuning, waardoor bedrijven met andere ontwikkelrichtingen dan schaalvergroting (bijvoorbeeld arbeidsintensievere bedrijfsvoeringen op een beperkte oppervlakte) benadeeld worden. Zo'n 70% van de steun ging naar de economisch grootste helft van de landbouwbedrijven, terwijl het kleinste kwart slechts 8% van de totale GLB-steun ontving. Deze verdeling komt voort uit het feit dat de rechtstreekse betalingen enerzijds grotendeels gebaseerd zijn op de historische betalingsrechten die een landbouwbedrijf tijdens de periode van gekoppelde steun ontving, en anderzijds omdat veel subsidies per hectare worden toegekend, waardoor vooral bedrijven met een grote omvang en productiecapaciteit bevoordeeld worden. Het invoeren van een degressiviteit op de basisinkomenssteun kan middelen vrijmaken voor maatregelen zoals de ecoregelingen, agromilieuklimaatmaatregelen en niet-productieve investeringen, zoals aanbevolen binnen het milieueffectenrapport (MER) van het Vlaams GLB SP (Agentschap Landbouw en Zeevisserij, z.d.-b), maar ondanks dit soort herverdelende mechanismen blijft een model van inkomenssteun gebaseerd op uitbetalingen per hectare weinig doeltreffend om de doelstelling van inkomensondersteuning te bereiken, en dienen alternatieve modellen van inkomensondersteuning te worden verkend die daarnaast mogelijks ook synergistisch kunnen zijn met andere doelstellingen (Brady et al., 2017).

De investeringssteun binnen het VLIF vormt na de rechtstreekse betalingen het grootste deel GLB-steun, waarbij de investeringssteun voor productieve investeringen het gros van de steun uitmaakt. Hoewel deze investeringen vaak gericht zijn op een relatieve vermindering van de milieu-impact, wordt er niet altijd rekening gehouden met de absolute impact die ontstaat door de extra capaciteit die de investeringen dikwijls vergen. Dit kan resulteren in een netto toename van de milieu-impact. Daarnaast leiden grote investeringen – die aantrekkelijker worden als er een significante subsidie wordt gegeven – vaak tot een "lock-in-effect", waarbij landbouwers vast komen te zitten in een bedrijfsmodel dat afhankelijk is van schaalvergroting en intensivering, waardoor ze minder flexibel zijn om over te stappen op andere, meer natuurgebaseerde oplossingen. Daarenboven wordt onvoldoende gedifferentieerd tussen de duurzaamheid van investeringen die op één milieu-impact positief bijdragen en die van investeringen die op meerdere milieu-impacts tegelijkertijd positief bijdragen, terwijl idealiter de globale milieu-impact zou moeten worden beschouwd. Onder de investeringssteun voor niet-productieve investeringen werd heel wat minder steun uitbetaald, waardoor landbouwers eerder in de richting van technologische dan van natuurgebaseerde oplossingen worden gestuurd om hun duurzaamheidsuitdagingen aan te pakken.

Een bijkomende uitdaging is dat in Vlaanderen slechts een klein deel van het GLB-budget naar resultaatgebaseerde betalingen gaat, daar waar uit de literatuur verschillende aanbevelingen komen (Buitenhuis et al., 2020; Mathijs et al., 2022) om hectaregebonden inkomenssteun te verlagen tot een minimumniveau en middelen te verschuiven naar resultaatgebaseerde betalingen. Dergelijke betalingen kunnen tegelijk een beter inkomen voor landbouwers en een sterker resultaat voor klimaat-, milieu- en natuurdoelen realiseren (Sannen et al., 2020). Binnen het huidige GLB zijn al enkele maatregelen resultaatgebaseerd, waaronder de AMKM 'Reductie antibioticagebruik' en een onderdeel van de ecoregeling 'Verhoging van het organisch koolstofgehalte', waarbij hierop verder gebouwd zou kunnen worden bij het hervormen van bestaande of uitdenken van nieuwe maatregelen. Hierbij kan het potentieel van collectieve maatregelen worden verkend die door verschillende landbouwers eerder op landschaps- dan op landbouwbedrijfsniveau worden aangegaan, gezien hierbij de positieve impact groter is als de praktijken op een grotere en aaneengesloten schaal gebeuren (bijvoorbeeld voor waterkwaliteit en soortenbescherming). Resultaatgebaseerde maatregelen vereisen het ontwikkelen en uitrollen van indicatoren en monitoringssystemen, maar hierbij kunnen de bestaande of te ontwikkelen milieu-indicatoren die in deze studie werden belicht – en die toch al gemonitord dienen te worden – meteen ingebouwd worden binnen de GLB-maatregelen als basis voor zowel de uitbetaling als de analyse van de impact.

Indien door het beleid verder ingezet wil worden op het vergoeden van landbouwers voor geleverde ecosysteemdiensten, dient een oplossing te worden gezocht voor de beperking rond de betalingsmodaliteiten binnen het GLB, waarbij voor milieuvriendelijke praktijken enkel de 'inkomstenderving' of 'gemaakte onkosten' kunnen worden vergoed binnen een compenserende aanpak en waarbij een aanpak met extra incentive zo goed als onmogelijk zijn door afspraken binnen de WTO (Heyl et al., 2021; Latacz-Lohmann et al., 2022).

Binnen deze studie werd de impact van de maatregelen op de milieudoelstellingen geschat aan de hand van een beleidscoherentieanalyse, gezien informatie over de effectieve impact van de verschillende maatregelen binnen de Vlaamse context nog niet beschikbaar is. Door middel van een expertenbevraging werden waardevolle inzichten verkregen in de geschatte impact, maar waarbij de interpretatie voorzichtig dient te gebeuren gelet op de beperkingen van de gebruikte methodologie. De beleidscoherentieanalyse toont aan dat er onder experts grote onzekerheid en onenigheid bestaat over de impact, waardoor het doelmatig sturen van middelen bemoeilijkt wordt. Deze analyse kan

desondanks als basis worden gebruikt voor een discussie over de rol die de maatregelen kunnen spelen bij het behalen van de milieudoelstellingen, waarnaast de beleidscoherentieanalyse als startpunt kan worden gebruikt voor verder onderzoek en beleidswerk. Verder onderzoek zou onder andere de effectieve impact van de huidige maatregelen in kaart moeten brengen aan de hand van een (ex-post) impact-analyse waarbij idealiter ook tweede-orde effecten worden meegenomen.

In de recent voorgestelde 'Europese Strategische Visie op Landbouw' worden de krijtlijnen voor een hervorming van het GLB uitgezet. Hierin wordt weinig aandacht besteed aan een eventuele begrenzing en degressiviteit van de rechtstreekse betalingen, waarnaast de maatregelen voor inkomenssteun naar alle waarschijnlijkheid gebaseerd zullen blijven op betalingen per hectare. Daarnaast wordt er geen indicatie gegeven dat de betalingen voor maatregelen ten voordele van het milieu in de nabije toekomst zullen toenemen. Misschien nog de grootste koerswijziging wordt verwacht bij het sterker inzetten op incentives ten koste van het gebruik van de conditionaliteit (Europese Commissie, z.d.-g), terwijl recent onderzoek net uitwijst dat er over het algemeen steun heerst bij landbouwers voor het model waarbij de rechtstreekse betalingen gekoppeld zijn aan de conditionaliteit (McCormack et al., 2024). Recent kondigde de Europese Commissie een zeer sterke hervorming van het GLB voor de periode na 2027 aan (Europese Commissie, z.d.-h). Hoewel binnen deze studie geen rekening wordt gehouden met deze aankondiging, kunnen de bevindingen gebruikt worden om niet alleen het huidige GLB bij te sturen maar ook om het GLB na 2027 vorm te geven.

5.3. Beperkingen en toekomstig onderzoek

Deze studie analyseerde de financiële stromen naar de Vlaamse landbouw vanuit het GLB tussen 2020 en 2023, waarbij recentere ontwikkelingen en data niet werden meegenomen. Daarenboven was 2023 het eerste jaar van het nieuwe GLB, waarbij veel maatregelen nog nieuw waren en er dus wellicht door landbouwers wat afwachtend op de nieuwe maatregelen werd ingegaan. Hoewel de beleidscoherentieanalyse enkele interessante bevindingen aanlevert, dienen deze resultaten met de nodige behoedzaamheid te worden geïnterpreteerd, gelet op de verschillende methodologische beperkingen. Deze resultaten kunnen echter als startpunt worden genomen bij verder onderzoek en bij beleidswerk gericht op het versterken van de coherentie tussen de beleidsmaatregelen uit het GLB en de vooropgestelde milieubeleidsdoelstellingen.

Toekomstig onderzoek kan gebruik maken van recentere data na 2023 om een actueler beeld te krijgen van zowel de toestand en trends met betrekking tot de relevante milieu-indicatoren als met betrekking tot de financiële stromen naar de landbouw. Bijkomende analyses kunnen een licht werpen op de verdeling van de steun over andere bedrijfskarakteristieken en kan proberen de ontvangen steun te koppelen aan de milieu-impact van de verschillende bedrijfstypes en activiteiten. Daarenboven kan door onderzoekers en beleidsmakers worden voortgebouwd op de beleidscoherentieanalyse als hulpmiddel om tot coherent en integraal beleid te komen.

Verder zijn er enkele belangrijke financiële stromen die buiten het GLB vallen die buiten de scope van deze studie vallen maar naar waar verder onderzoek bijkomende inzichten kan verschaffen, waaronder bijvoorbeeld de steun uitbetaald bij crisissen, de steun voor de brede weersverzekering en de steun in het kader van het stikstofakkoord.

6. Conclusies

De landbouw is voor Vlaanderen een belangrijke economische sector en draagt bij aan de voedselvoorziening en tewerkstelling op het platteland en in de verdere schakels in de voedselketen. De Vlaamse landbouw heeft echter een significante impact op het milieu, waarbij de sector onder meer bijdraagt aan de klimaatverandering, de achteruitgang van de biodiversiteit en een ondermaatse water- en luchtkwaliteit.

De overheid heeft verschillende instrumenten in handen om de landbouw te sturen richting een betere toestand van het milieu, waarbij de subsidies naar de landbouw een grote rol hebben gespeeld bij het totstandkomen van het huidige landbouwsysteem maar door velen ook verwachtingsvol worden bekeken als hefboom om de landbouw te verduurzamen. De belangrijkste landbouwsubsidies zitten vervat binnen het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), waarbinnen de afgelopen jaren een vergroening werd doorgevoerd en waarbij milieuzorg, het bestrijden van klimaatverandering en het beschermen van landschappen en biodiversiteit als één van de drie algemene doelstellingen werd opgenomen in het recentste GLB dat in 2023 in werking trad.

Het doel van deze studie is om data over de milieu-indicatoren waarop de landbouw een invloed heeft samen te brengen en recente trends en relevante milieudoelstellingen hieromtrent mee te geven, waarna de landbouwsubsidies binnen de Vlaamse landbouw in kaart worden gebracht en de ontvangende bedrijven worden gekarakteriseerd op basis van typologie en economische grootte. Als sluitstuk worden de (in)coherenties tussen de landbouwsubsidies en de milieudoelstellingen geanalyseerd.

De belangrijkste **milieudoelstellingen** waarop de landbouw een invloed heeft zijn vastgelegd in Europese beleidskaders: de Nitraatrichtlijn (1991), de Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992), de Kaderrichtlijn Water (2000), de Van Boer tot Bordstrategie (2020), de Klimaatwet (2021) en de Natuurherstelverordening (2024). Voor sommige doelstellingen tonen de indicatoren (bv. erosie en het antibioticagebruik) een eerder gunstige evolutie, maar voor het gros van de milieudoelstellingen vertonen de indicatoren ofwel een onduidelijke of stagnerende (bv. stikstof en fosfor in oppervlaktewater, waterverbruik en pesticidengebruik) of zelfs een ongunstige (bv. de voorraad organische koolstof onder bouwland, broedvogels in weiden en akkers, uitstoot broeikasgassen) trend. Deze trends wijzen op de nood aan bijsturing om de impact van de landbouw op het milieu te verlagen of om te buigen naar een positieve impact.

Binnen de **landbouwsubsidies** zit het gros van de steun vervat binnen het GLB. Van de 423 miljoen euro die in 2023 werd uitbetaald binnen het Vlaamse GLB, ging zo'n 107 miljoen euro (25%) onrechtstreeks naar de landbouw via maatregelen zoals de Gemeenschappelijke Marktordening, overige marktmaatregelen, plattelandsmaatregelen, LEADER, naschoolse vorming, bedrijfsadvies, demoprojecten en EIP. De resterende 316 miljoen euro (75%) aan steun binnen het GLB werd rechtstreeks aan landbouwers uitgekeerd. Hiervan was de basisinkomenssteun de omvangrijkste maatregel waarbinnen 118 miljoen euro (28%) werd uitgekeerd, gevolgd door de investeringssteun voor productieve investeringen waarbinnen 84 miljoen euro (20%) werd uitgekeerd aan landbouwers. De ecoregelingen, agromilieuklimaatmaatregelen en beheerovereenkomsten zijn – samen met de conditionaliteit – de belangrijkste maatregelen binnen de groene ambities van het nieuwe GLB, en maakten samen slechts 57 miljoen euro (13%) aan uitgekeerde steun uit. Het gros van de steun ging naar melkveebedrijven, akkerbouwbedrijven, gemengde bedrijven en vleesveebedrijven. Dit zijn de meest voorkomende types landbouwbedrijven die echter ook het hoogst aantal hectaren grond in gebruik hebben en waarbij

het gros van de steun op hectarebasis wordt uitgekeerd. Wanneer wordt gekeken naar de verdeling van de aan landbouwers uitgekeerde steun over kwartielen van economische grootte, valt op dat het grootste deel van de subsidies naar de grootste bedrijven ging: het kwart grootste bedrijven kreeg steeds maar liefst 46% van de steun, terwijl de helft grootste bedrijven wel 74% van de steun ontving en het kwart kleinste bedrijven nog amper 8% van de totale aan landbouwers uitgekeerde steun ontving.

Uit de **beleidscoherentieanalyse** blijkt dat de meest omvangrijke subsidies een beperkt ingeschatte positieve bijdrage aan de milieudoelstellingen hebben, waartegenover minder steun werd uitgekeerd voor die maatregelen met een hoger ingeschatte positieve bijdrage. De relatieve steun uitgekeerd via de verschillende maatregelen is dus niet coherent met het bereiken van de verschillende milieudoelstellingen.

Uit het samenbrengen van de bevindingen uit dit rapport met de literatuur komen enkele kritische conclusies en daaraan gekoppelde aanbevelingen bovendrijven die hieronder worden uiteengezet:

1. **Herdenk de inkomenssteun op hectarebasis en verschuif richting resultaatgebaseerde betalingen**

De ongelijke verdeling van de uitgedeelde steun binnen het GLB richting grotere bedrijven met veel grond is grotendeels toe te schrijven aan het feit dat het gros van de inkomenssteun op hectarebasis wordt uitbetaald. Niet enkel is binnen dit systeem de uitgekeerde inkomenssteun niet gekoppeld aan de effectieve nood aan inkomensondersteuning op landbouwbedrijven, maar daarnaast zorgt het ook nog voor een Mattheuseffect waarbij de steun bovendien kapitaliseert in de grondwaarde en zo bijdraagt aan stijgende grondprijzen en een bemoeilijkte toegang tot grond. Ondanks veelbelovende herverdelende maatregelen binnen het nieuwe GLB draagt het huidig systeem onvoldoende doeltreffend bij tot inkomensondersteuning, waarnaast diens bijdrage aan het behalen van de milieudoelstellingen beperkt is tot de conditionaliteit en ecoregelingen.

Een verschuiving richting resultaatgebaseerde betalingen wordt door meerdere auteurs voorgesteld als een alternatief waarbij publieke middelen zowel effectiever kunnen bijdragen aan inkomenszekerheid als aan het behalen van de milieudoelstellingen. Waar binnen het huidige GLB al hier en daar een resultaatgebaseerde maatregel vervat zit, kan hier verder op worden ingezet bij het hervormen van bestaande of uitdenken van nieuwe maatregelen. Hierbij dienen de verschillende in deze studie behandelde milieu-indicatoren zich aan als maatstaf om zowel de betalingen op te baseren als om de impact van het GLB op het behalen van de daarmee gekoppelde milieudoelstellingen te monitoren.

2. **Neem de barrières weg voor natuurgebaseerde investeringen**

De investeringssteun voor productieve investeringen is de op één na grootste maatregel op vlak van uitgekeerde steun. Hoewel wordt verwacht dat veel van de investeringen een relatieve reductie in milieu-impact met zich mee kunnen brengen, is het onduidelijk wat de absolute impact van deze vaak bouwtechnische of technologische investeringen is gezien ze vaak gepaard gaan met een capaciteitsverhoging en de theoretische reductiepercentages in de praktijk vaak lager uitvallen.

Daarnaast duwen deze vaak grote investeringen de bedrijven in een 'lock-in' waardoor andere en mogelijks duurzamere ontwikkelingspaden bemoeilijkt worden terwijl de overbruggingskredieten die vaak nodig zijn het bedrijf en de sector als geheel met een significante schuldengraad opstapelen en dus hun financiële kwetsbaarheid verhogen. Daarnaast dringt een analyse van de reële impact van deze investeringen zich op waarbij rekening dient te worden gehouden met de tweede-orde effecten van de investeringen, en dienen investeringen beoordeeld en ondersteund te worden op basis van hun geïntegreerde en effectieve milieu-impact.

Daartegenover wordt binnen de zogenaamde niet-productieve investeringen zo'n honderd keer minder steun uitbetaald, waardoor proportioneel heel wat minder op natuurgebaseerde oplossingen wordt ingezet dan op de vaak eerder bouwkundige en technologische oplossingen uit de productieve investeringen. Door voldoende ondersteuning en het versterken van opleiding en advisering kan de ontwikkelingsrichting naar een natuurgebaseerde, agro-ecologische bedrijfsvoering aantrekkelijker worden gemaakt, waardoor sterker kan worden bijgedragen aan de milieudoelstellingen.

3. Stem beleid af op jonge én nieuwe toetreders tot de landbouw

Het huidige systeem van historische betalingsrechten en de definitie van 'actieve landbouwer' maakt het moeilijk voor zij-instromers om toegang te krijgen tot steun. Vooral bestaande jonge landbouwers en overnemende familieleden maken nu aanspraak op de steun voor jonge landbouwers en de vestigingssteun. Dit belemmert vernieuwing en diversificatie in de sector waar reeds een grote nood is aan generatiewissel, terwijl zij-instromers vaak innovatieve praktijken en bedrijfsmodellen aanbrengen. De invoering van een toetrederstoets kan de toegankelijkheid van de verschillende maatregelen voor zij-instromers onderzoeken en bijsturen waar nodig, waarbij expliciet aandacht dient te gaan naar de factoren die potentiële zij-instromers die niet toetreden tot de landbouw weerhouden. Daarnaast dienen niet-financiële drempels en de drempels buiten het GLB voor zij-instromers eveneens geïdentificeerd en weggewerkt te worden.

4. Grijp de biologische landbouw aan als model voor de toekomst

Biologische landbouwbedrijven zetten bovengemiddeld in op de meeste ecoregelingen en agromilieuklimaatmaatregelen bovenop degene die specifiek zijn voorzien voor de omschakeling naar en toepassing van de biologische productiemethode, waarbij ze binnen de rechtstreekse betalingen zelfs een groter deel van hun inkomenssteun halen uit de ecoregelingen dan uit de basisinkomenssteun. Zo kunnen ze als model dienen voor landbouwbedrijven die minder afhankelijk zijn van inkomenssteun en een significant inkomen kunnen halen uit het toepassen van milieuvriendelijke praktijken en het verschaffen van ecosysteemdiensten.

5. Verken collectieve landschaps- en gebiedsgerichte steunmaatregelen

Collectieve maatregelen op het niveau van landschappen en gebieden bieden veel potentieel tegenover maatregelen op landbouwbedrijfsniveau, gezien hierbij door meerdere landbouwers kan worden samengewerkt om op een grotere en aaneengesloten schaal maatregelen te nemen die bijdragen aan het beschermen van bijvoorbeeld waterkwaliteit en biodiversiteit. Hierbij kan daarnaast samenwerking en kennisuitwisseling rond de toepassing van milieuvriendelijke praktijken worden gestimuleerd, wat verschillende bijkomende voordelen voor de landbouwers met zich mee kan brengen. Gekoppeld met het inzetten op resultaatgebaseerde betalingen kan zo gezamenlijk worden toegewerkt naar contextspecifieke doelstellingen waarbij vooruitgang van nabij kan worden opgevolgd en worden beloond.

6. Zet in op coherent en geïntegreerd beleid

Het Vlaamse landbouwbeleid hanteert een 'voor elk wat wils'-benadering, waardoor verschillende maatregelen de landbouw in verschillende, vaak tegenovergestelde, ontwikkelingsrichtingen sturen of onvoldoende geïntegreerd bijdragen aan het geheel aan beleidsdoelstellingen. De focus ligt te sterk op perceelsgerichte maatregelen, terwijl bedrijfs- en systeemgerichte benaderingen nodig zijn om de verschillende structurele duurzaamheidsuitdagingen aan te pakken. Hierbij is er nood aan een coherente en geïntegreerde beleidsaanpak die tezelfdertijd aandacht heeft voor economische, ecologische én sociale dimensies en waarbij beleidsmaatregelen synergistisch met elkaar bijdragen aan de verschillende beleidsdoelstellingen.

7. Referenties

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-a). *Vlaamse landbouw en visserij in cijfers*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-b). *Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2023-2027: algemeen kader*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://lv.vlaanderen.be/beleid/landbouwbeleid-eu/gemeenschappelijk-landbouwbeleid-glb/2023-2027-algemeen-kader

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-c). Basisinkomenssteun. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://lv.vlaanderen.be/steun/perceelsgebonden-steun/basisinkomenssteun

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-d). Duurzame zoogkoeienhouderij. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://lv.vlaanderen.be/subsidies/diergebonden/premie-voor-het-behoud-van-de-gespecialiseerde-zoogkoeienhouderij

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-e). Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2023 - 2027 (perceelsgebonden steun). Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://lv.vlaanderen.be/subsidies/perceelsgebonden/gemeenschappelijk-landbouwbeleid-2023-2027#ER%20AM

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-f). Beleid en strategie biologische landbouw. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://lv.vlaanderen.be/bedrijfsvoering/biologische-landbouw/beleid-en-strategie-biologische-landbouw

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-g). Diergebonden steun. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://lv.vlaanderen.be/subsidies/perceel-en-dier/diergebonden

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-h). VLIF-steun voor de land- en tuinbouw. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://lv.vlaanderen.be/subsidies/vlif-steun-voor-de-land-en-tuinbouw

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-i). Vorming en advies. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://lv.vlaanderen.be/steun/vorming-en-advies

Agentschap Landbouw en Zeevisserij (z.d.-j). *Groeperingen, vzw's en organisaties*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://lv.vlaanderen.be/subsidies/scholen-groeperingen-vzws-organisaties

Barral, S., & Detang-Dessendre, C. (2023). Reforming the common agricultural policy (2023–2027): multidisciplinary views. *Review of Agricultural, Food and Environmental Studies*, *104*(1), 47-50.

BELMAP (2022). *One health report on antibiotic use and resistance in Belgium*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://www.health.belgium.be/sites/default/files/belmap2022_report.pdf

Berardy, A. J., Rubín-García, M., & Sabaté, J. (2022). A scoping review of the environmental impacts and nutrient composition of plant-based milks. *Advances in Nutrition*, *13*(6), 2559-2572.

Boettcher, P. J., Tixier-Boichard, M., Toro, M. A., Simianer, H., Eding, H., Gandini, G., ... & Lenstra, J. A. (2010). Objectives, criteria and methods for using molecular genetic data in priority setting for conservation of animal genetic resources. Animal Genetics, 41(Suppl. 1), 64–77.

Brady, M., Hristov, J., Höjgård, S., Jansson, T., Johansson, H., Larsson, C., ... & Rabinowicz, E. (2017). Impacts of direct payments–lessons for CAP post-2020 from a quantitative analysis. *Rapport/AgriFood Economics Centre*, (2017: 2).

Buitenhuis, Y., Candel, J., Feindt, P., Termeer, K., Mathijs, E., Bardaji, I., Black, J., Martikainen, A., Moeyersons, M., Sorrentino, A. (2020). Improving the Resilience-enabling Capacity of the Common Agricultural Policy: Policy Recommendations for More Resilient EU Farming Systems. EuroChoices, 19 (2), 63-71. doi: 10.1111/1746-692X.12286

Cahenzli, F., Sigsgaard, L., Daniel, C., Herz, A., Jamar, L., Kelderer, M., ... & Pfiffner, L. (2019). Perennial flower strips for pest control in organic apple orchards-A pan-European study. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, *278*, 43-53.

Camanzi, L., Malorgio, G., & Azcárate, T. G. (2011). The role of producer organizations in supply concentration and marketing: a comparison between European countries in the fruit and vegetable sector. *Journal of Food Products Marketing*, *17*(2-3), 327-354.

Campbell, A. J., Wilby, A., Sutton, P., & Wäckers, F. (2017). Getting more power from your flowers: multi-functional flower strips enhance pollinators and pest control agents in apple orchards. *Insects*, *8*(3), 101.

Chatellier, V. & Guyomard, H. (2023). Supporting European farmers' incomes through Common Agricultural Policy direct aids: Facts and questions. *Review of Agricultural, Food and Environmental studies, 104*(1).

Convention on Biological Diversity. (1992). Convention on Biological Diversity. United Nations. https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf

Convention on Biological Diversity. (2010). Strategic Plan for Biodiversity 2011–2020 and the Aichi Biodiversity Targets. United Nations. https://www.cbd.int/sp/targets/

Convention on Biological Diversity. (2022). Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework. United Nations. https://www.cbd.int/gbf/

CCIW (2022). Stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas 2022 - 2027. Vlaams deel. https://sgbp.integraalwaterbeleid.be/beheerplan/conclusies/6-conclusies.pdf

Creaney, R., Hasler, H., & Sutherland, L. A. (2023). What's in a name? Defining new entrants to farming. *EuroChoices*, *22*(1), 58-65.

Culas, R. J., Anwar, M. R., & Maraseni, T. N. (2025). A framework for evaluating benefits of organic fertilizer use in agriculture. *Journal of Agriculture and Food Research*, *19*, 101576.

D'Alberto, R., Targetti, S., Schaller, L., Bartolini, F., Eichhorn, T., Haltia, E., ... & Viaggi, D. (2024). A European perspective on acceptability of innovative agri-environment-climate contract solutions. *Land Use Policy*, *141*, 107120.

Daugbjerg, C. (2023). Using public procurement of organic food to promote pesticide-free farming: A comparison of governance modes in Denmark and Sweden. *Environmental Science & Policy*, *140*, 271-278.

Davis, B., Mane, E., Gurbuzer, L.Y., Caivano, G., Piedrahita, N., Schneider, K., Azhar, N., Benali, M., Chaudhary, N., Rivera, R., Ambikapathi, R. and Winters, P. 2023. Estimating global and country-level employment in agrifood systems. FAO Statistics Working Paper Series, No. 23-34. Rome, FAO. https://doi.org/10.4060/cc4337en

Departement Omgeving (z.d.) *De erosieproblematiek.* Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://omgeving.vlaanderen.be/nl/de-erosieproblematiek

Dicks, L.V., Breeze, T.D., Ngo, H.T. et al. A global-scale expert assessment of drivers and risks associated with pollinator decline. Nat Ecol Evol 5, 1453–1461 (2021). https://doi.org/10.1038/s41559-021-01534-9

Di Marcantonio, F., Havari, E., Colen, L., & Ciaian, P. (2022). Do producer organizations improve trading practices and negotiation power for dairy farms? Evidence from selected EU countries. *Agricultural Economics*, *53*(S1), 121-137.

Djojosoeparto, S. K., Verain, M. C., Schebesta, H., Biesbroek, S., Poelman, M. P., & Candel, J. J. (2025). Harnessing the potential of public procurement for the protein transition–perceived barriers and facilitators. *Agriculture and Human Values*, *42*(1), 351-368.

Dumez L. & Merckx S. (2025) VLIF: van investering tot impact. Duurzaamheidseffecten van de VLIF investeringssteun, Agentschap Landbouw en Zeevisserij, Brussel.

European Court of Auditors. (2020). Biodiversity on farmland: CAP contribution has not halted the decline.

European Court of Auditors. (2021a). Common Agricultural Policy and Climate: Half of EU Climate Spending but Farm Emissions Are Not Decreasing.

European Court of Auditors. (2021b). Sustainable water use in agriculture: CAP funds more likely to promote greater rather than more efficient water use

European Court of Auditors. (2024a). Common Agricultural Policy Plans. Greener, but not matching the EU's ambitions for the climate and the environment. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Court of Auditors. (2024b). Organic farming in the EU – Gaps and inconsistencies hamper the success of the policy. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission. (2019). Evaluation of the impact of the CAP on habitats, landscapes, biodiversity. *Final Report*.

Europese Commissie (z.d.-a). *Het gemeenschappelijk landbouwbeleid in een notendop*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_nl

Europese Commissie (z.d.-b). *GLB-uitgaven*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/financing/cap-expenditure_nl

Europese Commissie (z.d.-c). *Europese landbouwers vrijgesteld van regels inzake braakliggend land*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_24_781

Europese Commissie (z.d.-d). *Herstelplan voor Europa*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/recovery-plan-europe_nl

Europese Commissie (z.d.-e). *Milieuschadelijke subsidies*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://environment.ec.europa.eu/economy-and-finance/phasing-out-environmentally-harmful-subsidies_en?prefLang=nl

Europese Commissie (z.d.-f). *Statistical factsheet*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/6aa74b11-9ea9-454d-80df-53e0c9cfe3f8_en?filename=agri-statistical-factsheet-eu_en.pdf

Europese Commissie (z.d.-g). *Visie voor landbouw en voedsel*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/vision-agriculture-and-food_nl

Europese Commissie (z.d.-g). *Het volgende hoofdstuk van het GLB*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/next-chapter-cap-2025-07-17_nl

Europees Parlement (z.d.). *Financing of the CAP: facts and figures*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/106/financing-of-the-cap-facts-and-figures

FAO. 2023a. Employment indicators 2000–2021. July 2023 update. FAOSTAT Analytical Briefs Series No. 67. Rome. https://doi.org/10.4060/cc6627en

FAO. 2023b. *The State of Food and Agriculture 2023 – Revealing the true cost of food to transform agrifood systems*. Rome. https://doi.org/10.4060/cc7724en

Feltham, H., Park, K., Minderman, J., & Goulson, D. (2015). Experimental evidence that wildflower strips increase pollinator visits to crops. *Ecology and evolution*, *5*(16), 3523-3530.

Filippini, R., De Noni, I., Corsi, S., Spigarolo, R., & Bocchi, S. (2018). Sustainable school food procurement: What factors do affect the introduction and the increase of organic food?. *Food Policy*, *76*, 109-119.

Flourish Studio. (2025). Flourish

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2007). Global Plan of Action for Animal Genetic Resources and the Interlaken Declaration. FAO. https://www.fao.org/3/a1404e/a1404e.pdf

Frascarelli, A., Ciliberti1, S., Bartolucci, P. E., Mastandrea, G. (2025). The CAP coherence between redistributive and environmental goals: do the allocation criteria for direct payments play a role? Agricultural and Food Economics (2025) 13:15

Getahun, S., Kefale, H., & Gelaye, Y. (2024). Application of precision agriculture technologies for sustainable crop production and environmental sustainability: A systematic review. *The Scientific World Journal*, *2024*(1), 2126734.

Gicquel, E., Boettcher, P., Besbes, B., Furre, S., Fernández, J., Fernández, A. I., ... & Leroy, G. (2020). Impact of conservation measures on demography and genetic variability of livestock breeds. Animal, 14(1), 50–60.

Gocht, A., Ciaian, P., Bielza, M., Terres, J. M., Röder, N., Himics, M., & Salputra, G. (2017). EU-wide economic and environmental impacts of CAP greening with high spatial and farm-type detail. Journal of Agricultural Economics, 68(3), 651-681.

Goldan, E., Nedeff, V., Barsan, N., Culea, M., Panainte-Lehadus, M., Mosnegutu, E., ... & Irimia, O. (2023). Assessment of manure compost used as soil amendment—A review. *Processes*, *11*(4), 1167.

Groenestein, K., Goedhart, P. W., van Bruggen, C., de Jonge, I., & Ogink, N. (2023). *Schatting van stikstofverliezen uit stallen op basis van de stikstof-fosfaat verhouding in afgevoerde mest: Evaluatie van de NP-methode en effect van staltype* (No. 1426). Wageningen Livestock Research.

Hailu, F. (2025). The role of agrobiodiversity and diverse causes of its losses and methods of conservation: A review. Food and Humanity, 100500.

Hall, S. J. G. (2019). Livestock biodiversity as interface between people, nature, and culture. People and Nature, 1(3), 284–290.

Halsch C.A., Elphick C.S., Bahlai C.A., Forister M.L., Wagner D.L., Ware J.L. & Grames E.M. (2025). Meta-synthesis reveals interconnections among apparent drivers of insect biodiversity loss. BioScience, 2025, 0, 1–9.

Helming, J. F. M., Jansen, S., van Meijl, H., & Tabeau, A. A. (2010). European farming and post-2013 CAP measures; A quantitative impact assessment study (No. 2103). LEI.

Heyl, K., Döring, T., Garske, B., Stubenrauch, J., & Ekardt, F. (2021). The Common Agricultural Policy beyond 2020: A critical review in light of global environmental goals. *Review of European, Comparative & International Environmental Law*, *30*(1), 95-106.

Herrera, B., Gerster-Bentaya, M., Tzouramani, I., & Knierim, A. (2019). Advisory services and farm-level sustainability profiles: an exploration in nine European countries. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, *25*(2), 117-137.

Holmbeck, P. (2020). Best practice in Organic Public Procurement: The case of Denmark
A successful business case for organic public procurement. With useful lessons for other nations. Study commissioned by IFOAM, Organic Europe.

INBO (2022). Stikstofdeposities in habitats van Europees belang. In: Natuurindicatoren. https://www.vlaanderen.be/inbo/indicatoren/stikstofdeposities-in-habitats-van-europees-belang

IPBES (2016). The assessment report of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services on pollinators, pollination and food production. S.G. Potts, V. L. Imperatriz-Fonseca, and H. T. Ngo (eds). Secretariat of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, Bonn, Germany. 552 pages. https://doi.org/10.5281/zenodo.3402856

Kleijn, D., & Sutherland, W. J. (2003). How effective are European agri-environment schemes in conserving and promoting biodiversity?. *Journal of applied ecology*, *40*(6), 947-969.

Kortleve, A. J., Mogollón, J. M., Harwatt, H., & Behrens, P. (2024). Over 80% of the European Union's Common Agricultural Policy supports emissions-intensive animal products. *Nature food*, *5*(4), 288-292.

Latacz-Lohmann, U., Termansen, M., & Nguyen, C. (2022). The New Eco-Schemes: Navigating a Narrow Fairway. *EuroChoices*, *21*(2), 4-10.

Latruffe, L., Dupuy, A., & Desjeux, Y. (2013). What would farmers' strategies be in a no-CAP situation? An illustration from two regions in France. *Journal of Rural Studies*, *32*, 10-25.

Latruffe, L., & Le Mouël, C. (2009). Capitalization of government support in agricultural land prices: what do we know?. *Journal of economic surveys*, *23*(4), 659-691.

Lievens, E., & Mathijs, E. (2022). Institutional arrangements in the Belgian apple and pear sector: Exploring risk management, cooperation, and value creation.

Liu, K., & Shao, X. (2024). Grassland ecological management and utilization for sustainability. *Agronomy*, *14*(1), 149.

Louhichi, K., Ciaian, P., Espinosa, M., Colen, L., Perni, A., & Gomez y Paloma, S. (2015). Farm-level economic impacts of EU-CAP greening measures.

Mathijs, E., Bijttebier, J., Accatino, F., Feindt, P. H., Gavrilescu, C., Manevska-Tasevska, G., Meuwissen, M. P. M. , Ollendorf, F., Peneva, M., San Martín, C., Severini, S., Spiegel, A., Vigani, M., Zawalińska K. and Wauters E. (2022). A Resilience-Enabling Environment for Farming Systems: Patterns and Principles. Chapter in Meuwissen MPM, Feindt PH, Garrido A, et al., eds. Resilient and Sustainable Farming Systems in Europe: Exploring Diversity and Pathways. Cambridge University Press; 2022.

Medici, M., Pedersen, S. M., Carli, G., & Tagliaventi, M. R. (2020). Environmental benefits of precision agriculture adoption. *Economia agro-alimentare*, (2019/3).

McCormack, M., Buckley, C., & Lynch, B. (2024). Farmers' evolving attitudes on environmental conditionality in the CAP: a farm level examination of temporal shifts. *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 1-9.

Microsoft Corporation. (2025). Excel

Montenegro de Wit, M. (2016). Are we losing diversity? Navigating ecological, political, and epistemic dimensions of agrobiodiversity conservation. *Agriculture and Human Values*, *33*(3), 625-640.

Mortelmans, D.; Fickel, T.; Ott, E.; Turkelboom, F.; Mehring, Coherence and Relevance Analysis for six INTERLACE Cities. M (2020) Policy Coherence analysis (PolCA): methodological approach

Mortelmans, D. (2021). Policy Coherence Analysis Report.

Mortelmans, D., & Carmen, R. (2021). Policy Coherence Analysis Report: Summary of Policy

Nilsson, P., & Wixe, S. (2022). Assessing long-term effects of CAP investment support on indicators of farm performance. *European Review of Agricultural Economics*, *49*(4), 760-795.

Oorts K., Amery F., Lettens S., D'Hose T., De Vos B., Luts D., Vercruyssen M., Salomez J. (2024). Bodemkoolstofmonitoringnetwerk Cmon - jaarrapport werkjaar 3 (1 juli 2023 – 30 juni 2024). Vlaams Planbureau voor Omgeving, Brussel.

Onkelinx, T., et. al. (2025). Trends op basis van de Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV). Technisch achtergrondrapport voor de periode 2007-2024. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2025 (8). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: 10.21436/inbor.119461371

Opdenbosch, H., Brady, M. V., Bimbilovski, I., Swärd, R., & Manevska-Tasevska, G. (2024). Farm-level acceptability of contract attributes in agri-environment-climate measures for biodiversity conservation. *Journal of Rural Studies*, *112*, 103448.

Paudel, S., Cobb, A. B., Boughton, E. H., Spiegal, S., Boughton, R. K., Silveira, M. L., ... & Steiner, J. L. (2021). A framework for sustainable management of ecosystem services and disservices in perennial grassland agroecosystems. *Ecosphere*, *12*(11), e03837.

Petsakos, A., Ciaian, P., Espinosa, M., Perni, A., & Kremmydas, D. (2023). Farm-level impacts of the CAP post-2020 reform: A scenario-based analysis. *Applied Economic Perspectives and Policy*, *45*(2), 1168-1188.

Pisman, A., Vanacker, S., Willems, P., Engelen, G. & Poelmans, L. (Eds.). (2018). Ruimterapport Vlaanderen (RURA). Een ruimtelijke analyse van Vlaanderen. Brussel: departement Omgeving.

Ramsing, R., Santo, R., Kim, B. F., Altema-Johnson, D., Wooden, A., Chang, K. B., ... & Love, D. C. (2023). Dairy and plant-based milks: Implications for nutrition and planetary health. *Current environmental health reports*, *10*(3), 291-302.

Raworth, K. (2012). *A safe and just space for humanity: can we live within the doughnut?*. Oxfam.

Recanati, F., Maughan, C., Pedrotti, M., Dembska, K., & Antonelli, M. (2019). Assessing the role of CAP for more sustainable and healthier food systems in Europe: A literature review. Science of the Total Environment, 653, 908-919.

Rockström, J., Thilsted, S. H., Willett, W. C., Gordon, L. J., Herrero, M., Hicks, C. C., ... & DeClerck, F. (2025). The EAT–Lancet Commission on healthy, sustainable, and just food systems. *The Lancet*.

RStudio Team. (2025). RStudio

Rueda-Ayala, V., Rasmussen, J., & Gerhards, R. (2010). Mechanical weed control. In *Precision crop protection-the challenge and use of heterogeneity* (pp. 279-294). Dordrecht: Springer Netherlands.

Sadłowski, A. (2022). Targeting the redistributive payment in selected new European Union member states. Journal of Business Economics and Management (JBEM), 23(2), 327-342.

Sannen K., Dumortier M. & Van Gossum P. (2024). Kringlooplandbouw in de melkveehouderij. Kansen voor het beperken van stikstofverliezen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2024 (30). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Sannen, K., Indeherberg, M., Govaerts, W., (2020). Eindrapport 'Common Agricultural Policy' report - 'GLB 2021-2027: Mogelijkheden voor de implementatie van de groene architectuur, in het bijzonder de "eco-regelingen" (of eco-schema's), in het nieuwe GLB in Vlaanderen.' Studie in opdracht van WWF België.

Schneiders A., Alaerts K., Michels H., Stevens M., Van Gossum P., Van Reeth W. & Vught I. (2020) Natuurrapport 2020: feiten en cijfers voor een nieuw biodiversiteitsbeleid. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Scown, M. W., Brady, M. V., & Nicholas, K. A. (2020). Billions in misspent EU agricultural subsidies could support the sustainable development goals. *One Earth*, *3*(2), 237-250.

Sørensen, N. N., Tetens, I., Løje, H., & Lassen, A. D. (2016). The effectiveness of the Danish Organic Action Plan 2020 to increase the level of organic public procurement in Danish public kitchens. *Public Health Nutrition*, *19*(18), 3428-3435.

Soussana, J. F., & Lüscher, A. (2007). Temperate grasslands and global atmospheric change: a review. *Grass and forage science*, *62*(2), 127-134.

Stefanovic, L. (2022). SDG performance in local organic food systems and the role of sustainable public procurement. *Sustainability*, *14*(18), 11510.

Van Den Berge S., Tessens S., Baeten L., Vanderschaeve C. & Verheyen K. (2019). Contrasting vegetation change (1974-2015) in hedgerows and forests in an intensively used agricultural landscape. Applied Vegetation Science 22(2): 269-281.

Vanden Borre J., Raman M., Oosterlynck P., De Saeger S., Erens R., Jacobs I. & Paelinckx D. (2019). Graslandhabitattypen. In: Paelinckx D., De Saeger S., Oosterlynck P., Vanden Borre J., Westra T., Denys L., Leyssen A., Provoost S., Thomaes A., Vandevoorde B. & Spanhove T. (redacteuren). Regionale staat van instandhouding voor de habitattypen van de Habitatrichtlijn. Rapportageperiode 2013 - 2018. (INBO.R.2019.13). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, p. 124–141.

Van Wesemael, D. (2019). *Enteric methane mitigation in dairy cattle via feeding strategies and the impact on the carbon footprint* (Doctoral dissertation, Ghent University).

Veeteelt (z.d.) *Europa wil definitie blijvend grasland verlengen naar zeven jaar*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://veeteelt.nl/gras/europa-wil-definitie-blijvend-grasland-verlengen-naar-zeven-jaar

Vermeersch G. & Onkelinx T. (2025). Trend broedvogels van weiden en akkers. Natuurindicatoren, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Vijncke P., (2025). MBAG Meetnet Biodiversiteit Agrarisch Gebied. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. 18 blz.

VILT (z.d.) *Aantal beheerovereenkomsten daalt verder, VLM grijpt in*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://vilt.be/nl/nieuws/aantal-beheerovereenkomsten-daalt-verder-vlm-grijpt-in

Vlaamse Landmaatschappij (z.d.) *Beheerovereenkomsten*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://www.vlm.be/nl/themas/beheerovereenkomsten/Paginas/default.aspx

Vlaamse overheid (z.d.). *Vlaams Regeerakkoord 2024-2029. Samen werken aan een warm en welvarend Vlaanderen*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://www.vlaanderen.be/publicaties/vlaams-regeerakkoord-2024-2029-samen-werken-aan-een-warm-en-welvarend-vlaanderen

VLAM (z.d.) *Bestedingen biologische producten voor thuisverbruik*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://www.vlaanderen.be/vlam/sites/default/files/publications/2024-05/Bestedingen%20biologische%20producten%20voor%20thuisverbruik%20%282023%29.pdf

Vlaamse Milieumaatschappij (z.d.-a). *Ecologische toestand*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://vmm.vlaanderen.be/feiten-cijfers/water/kwaliteit-waterlopen/ecologische-indicatoren/indicator-ecologische-toestand

Vlaamse Milieumaatschappij (z.d.-b). *Nitraat in oppervlaktewater in landbouwgebied*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://vmm.vlaanderen.be/feiten-cijfers/water/kwaliteit-waterlopen/fysisch-chemische-toestand/indicator-nitraat-in-oppervlaktewater-in-landbouwgebied

Vlaamse Milieumaatschappij (z.d.-c). *Fosfaat in oppervlaktewater in landbouwgebied*. Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://vmm.vlaanderen.be/feiten-cijfers/water/kwaliteit-waterlopen/fysisch-chemische-toestand/indicator-fosfaat-in-oppervlaktewater-in-landbouwgebied

Vlaamse Milieumaatschappij (z.d.-d). *Emissies van nutriënten naar oppervlaktewater door landbouw.* Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://vmm.vlaanderen.be/feiten-cijfers/water/kwaliteit-waterlopen/lozingen/indicator-emissies-van-nutrienten-naar-oppervlaktewater-door-landbouw

Vlaamse Milieumaatschappij (z.d.-e). *Gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.* Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://vmm.vlaanderen.be/feiten-cijfers/water/kwaliteit-waterlopen/lozingen/indicator-gebruik-van-gewasbeschermingsmiddelen

Vlaamse Milieumaatschappij (z.d.-f). Druk op het waterleven door gewasbescherming (Vlaanderen, 2011-2019). Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://vmm.vlaanderen.be/feiten-cijfers/water/kwaliteit-waterlopen/lozingen/indicator-druk-op-het-waterleven-door-gewasbescherming-seq/druk-op-het-waterleven-door-gewasbescherming

Vlaamse Milieumaatschappij (z.d.-g). *Waterverbruik landbouw.* Laatst geraadpleegd op 12/10/2025 via https://vmm.vlaanderen.be/feiten-cijfers/water/drinkwater/indicator-waterverbruik-landbouw

Volkov, A., Balezentis, T., Morkunas, M., & Streimikiene, D. (2019). Who benefits from CAP? The way the direct payments system impacts socioeconomic sustainability of small farms. Sustainability, 11(7), 2112.

Wouters J., De Dobbelaer T. & Depaepe W. (2024). Advies over de impact van het niet of onvoldoende nemen van maatregelen voor veenherstel in Vlaanderen. Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Nr. INBO.A.4788. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

WWF. (2024). Can your money do better? Redirecting harmful subsidies to foster nature and climate resilience
Žickiene, A.; Melnikien˙e, R.; Morkunas, M.; Volkov, A. (2022). CAP Direct Payments and Economic Resilience of Agriculture: Impact Assessment. Sustainability 2022, 14, 10546. https://doi.org/10.3390/su141710546

8. Bijlagen

Tabel A.1: Overzicht van de GLMC's en RBE's die vormgeven aan de conditionaliteit

GLMC's	
GLMC 1	Behoud van blijvend grasland
GLMC 2	Bescherming van wetlands en veengebieden
GLMC 3	Handhaving organisch bodemmateriaal
GLMC 4	Bufferstroken langs waterlopen
GLMC 5	Bodembewerkingsbeheer om erosie tegen te gaan
GLMC 6	Minimale bodembedekking
GLMC 7	Gewasrotatie op bouwland
GLMC 8	Biodiversiteit op landbouwbedrijven
GLMC 9	Bescherming van ecologisch kwetsbaar blijvend grasland
GLMC 10	Bescherming van ecologisch kwetsbaar blijvend grasland
RBE's	
RBE 1	Kaderrichtlijn water
RBE 2	Nitraatrichtlijn
RBE 3	Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn
RBE 4	Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn
RBE 5	Verordening voedselveiligheid
RBE 6	Hormonenrichtlijn
RBE 7	Verordening op markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen
RBE 8	Richtlijn duurzaam gebruik pesticiden
RBE 9	Dierenwelzijn
RBE 10	Dierenwelzijn
RBE 11	Dierenwelzijn

Tabel A.2: Overzicht van de gebruikte termen en de corresponderende benaming van de maatregelen

Vereenvoudigde term	Volledige term
Conditionaliteit	
Basisinkomenssteun	Basisinkomenssteun voor duurzaamheid
Herverdelende steun	Aanvullende herverdelende inkomenssteun voor duurzaamheid
Steun voor jonge landbouwers	Aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers
Toepassing bio	Toepassing van de biologische productiemethode
Aanleg bufferstroken	Aanleg van bufferstroken
Ecologisch beheerd grasland	Ecologisch beheerd grasland
Meerjarig grasland	Behoud van meerjarig grasland
Eenjarige ecoteelten	Inzaai van éénjarige milieu-, biodiversiteitsvriendelijke of klimaatbestendige teelten
Erosiebestrijding	Teelttechnische erosiebestrijdende en bodemverbeterende technieken
Vruchtwisseling vlinderbloemigen	Toepassing van vruchtafwisseling met vlinderbloemigen
Mechanische onkruidbestrijding	Mechanische onkruidbestrijding
Organisch koolstofgehalte	Verhogen van het organische koolstofgehalte
Precisielandbouw	Toepassing van precisielandbouw
Voedermanagement	Voedermanagement bij rundvee
Duurzame zoogkoeienhouderij	Duurzame zoogkoeienhouderij
Botanisch beheer	Botanisch beheer
Kleine landschapselementen	Kleine landschapselementen
Randenbeheer	Randenbeheer
Soortenbescherming	Soortenbescherming
Waterkwaliteit	Water(kwaliteit)
Onderhoud agroforestry	Onderhoud van boslandbouwsystemen (agroforestry)
Omschakeling bio	Omschakeling naar de biologische productiemethode
Bloemenstrook fruit	Aanleg en onderhoud van meerjarige bloemenstroken in de fruitteelt
Meerjarige ecoteelten	Inzaai van meerjarige milieu-, biodiversiteitsvriendelijke of klimaatbestendige teelten
Tijdelijk gras naar blijvend	Omzetting van tijdelijk naar blijvend grasland
Verwarringstechniek fruit	Verwarringstechniek in de fruitteelt
Behoud lokale veerassen	Behoud van lokale veerassen (runderen/schapen/geiten/varkens)
Reductie antibioticagebruik	Reductie van antibioticagebruik

Tabel A.3: Totale steun per landbouwtype per pijler en voor het volledige GLB in 2023

	Pijler 1	Pijler 2	**Totaal**
Akkerbouw	46.467.443 €	15.206.824 €	61.674.267 €
Boomkwekerij en sierteelt openlucht	1.071.577 €	1.220.124 €	2.291.701 €
Fruit	4.220.061 €	5.376.700 €	9.596.761 €
Gemengde bedrijven	30.877.811 €	12.426.841 €	43.304.652 €
Groenten onder glas	907.332 €	8.859.955 €	9.767.287 €
Groenten openlucht	2.431.234 €	1.896.967 €	4.328.201 €
Melk- en vleesvee gemengd	7.871.951 €	1.905.990 €	9.777.941 €
Melkvee	48.006.365 €	32.842.066 €	80.848.431 €
Niet-geclassificeerd	30.819 €	288.246 €	319.065 €
Overige graasdieren	4.418.547 €	2.381.640 €	6.800.187 €
Overige tuinbouw	808.559 €	2.192.168 €	3.000.727 €
Pluimvee	2.352.442 €	6.039.778 €	8.392.220 €
Sierteelt onder glas	55.292 €	1.780.258 €	1.835.550 €
Varkens	10.468.550 €	10.704.479 €	21.173.029 €
Veeteeltcombinaties	11.426.599 €	6.755.591 €	18.182.190 €
Vleesvee	33.928.371 €	4.125.508 €	38.053.879 €
TOTAAL	**205.342.953 €**	**114.003.135 €**	**319.346.088 €**

Tabel A.4: Verdeling van het GLB en de twee pijlers volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven

	Q1	*Q2*	*Q3*	*Q4*
Pijler 1	18.593.859 €	41.081.374 €	61.132.776 €	84.582.765 €
Pijler 2	7.113.193 €	13.110.395 €	23.133.686 €	55.548.178 €
TOTAAL	**25.707.052 €**	**54.191.769 €**	**84.266.462 €**	**140.130.943 €**

Tabel A.5: Betaalde steun binnen de marktmaatregelen per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

	2020	*2021*	*2022*	*2023*
GMO groenten en fruit	55.347.392 €	56.975.696 €	62.540.890 €	72.653.709 €
Crisismaatregelen	285.899 €	-	8.506.757 €	1.812.483 €
Afzetbevordering	4.005.139 €	1.678.822 €	1.332.957 €	3.033.923 €
Bijenteelt	160.000 €	538.647 €	338.259 €	240.518 €
Schoolfruit	1.299.319 €	1.361.292 €	1.445.595 €	1.825.521 €
Schoolmelk	221.554 €	280.124 €	363.146 €	221.554 €
TOTAAL	**61.319.303 €**	**60.834.581 €**	**74.527.604 €**	**79.787.708 €**

Tabel A.6: Verdeling van de crisissteun volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven

	Q1	Q2	Q3	Q4
Groenten en fruit	103.922 €	174.844 €	227.842 €	399.634 €
Andere sectoren	120.699 €	209.389 €	264.737 €	303.414 €
TOTAAL	**224.621 €**	**384.233 €**	**492.579 €**	**703.048 €**

Tabel A.7: Rechtstreekse betalingen per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

	2020	2021	2022	2023
Basisbetaling	132.023.917 €	130.499.047 €	119.056.844 €	-
Basisinkomenssteun	-	-	-	117.630.611 €
Vergroening	66.781.761 €	66.128.723 €	60.683.305 €	-
Ecoregelingen	-	-	-	40.352.139 €
Jonge landbouwers	4.490.789 €	4.465.021 €	4.080.723 €	8.542.652 €
Herverdelende steun	690.895 €	694.880 €	706.365 €	21.326.084 €
Zoogkoeienpremie	22.252.254 €	22.059.044 €	20.264.918 €	15.760.674 €
Slachtpremie kalveren	2.249.911 €	2.233.912 €	2.040.388 €	-
Overige	2.489.675 €	4.467.562 €	3.127.279 €	-
TOTAAL	**230.979.202 €**	**230.548.189 €**	**209.959.822 €**	**203.612.160 €**

Tabel A.8: Overzicht van de totale ontvangen steun aan rechtstreekse betalingen per maatregel volgens typologie van de landbouwbedrijven

	Basisinkomenssteun	Herverdelende steun	Jonge landbouwers	Duurzame zoogkoeienhouderij	Ecoregelingen	**Totaal**
Akkerbouw	28.794.396 €	5.427.849 €	1.189.948 €	234.578 €	10.810.089 €	46.456.860 €
Boomkwekerij en sierteelt openlucht	652.697 €	196.307 €	42.738 €	2.331 €	177.504 €	1.071.577 €
Fruit	2.190.173 €	655.520 €	137.960 €	8.437 €	373.491 €	3.365.581 €
Gemengde bedrijven	17.256.320 €	2.915.939 €	1.296.831 €	2.782.892 €	6.499.946 €	30.751.928 €
Groenten onder glas	500.989 €	150.958 €	46.147 €	10.690 €	188.953 €	897.737 €
Groenten openlucht	1.379.910 €	308.334 €	212.420 €	15.840 €	511.616 €	2.428.120 €
Melk- en vleesvee gemengd	3.807.084 €	593.944 €	176.602 €	1.837.921 €	1.426.392 €	7.841.943 €
Melkvee	31.600.631 €	4.475.641 €	3.449.755 €	930.308 €	7.351.937 €	47.808.272 €
Niet-geclassificeerd	7.550 €	2.713 €	0 €	0 €	20.556 €	30.819 €
Overige graasdieren	2.227.300 €	536.253 €	158.140 €	48.854 €	1.119.915 €	4.090.462 €
Overige tuinbouw	380.119 €	133.220 €	45.350 €	21.676 €	210.684 €	791.049 €
Pluimvee	1.274.335 €	289.687 €	143.934 €	78.835 €	465.625 €	2.252.416 €
Sierteelt onder glas	34.619 €	11.415 €	1.201 €	2.033 €	6.024 €	55.292 €
Varkens	5.675.523 €	1.360.027 €	477.006 €	390.065 €	2.521.250 €	10.423.871 €
Veeteeltcombinaties	6.140.621 €	1.054.684 €	702.466 €	1.420.476 €	2.055.005 €	11.373.252 €
Vleesvee	15.671.527 €	3.200.674 €	451.800 €	7.975.738 €	6.591.956 €	33.891.695 €
TOTAAL	**117.593.794 €**	**21.313.165 €**	**8.532.298 €**	**15.760.674 €**	**40.330.943 €**	**203.530.874 €**

Tabel A.9: Verdeling van de rechtstreekse betalingen volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven

	Q1	Q2	Q3	Q4
Basisinkomenssteun	10.990.711 €	21.718.078 €	33.506.076 €	51.408.521 €
Ecoregelingen	5.168.445 €	8.972.360 €	11.511.700 €	14.690.508 €
Herverdelende steun	3.257.503 €	5.597.349 €	6.101.198 €	6.367.919 €
Duurzame zoogkoeienhouderij	2.032.669 €	3.373.329 €	4.731.383 €	5.632.893 €
Jonge landbouwers	1.004.939 €	1.990.152 €	2.571.794 €	2.976.083 €
TOTAAL	**22.454.267 €**	**41.651.268 €**	**58.422.151 €**	**81.075.924 €**

Tabel A.10: Overzicht van de totale ontvangen steun per ecoregeling volgens typologie van de landbouwbedrijven

(a)

	Toepassing bio	Bodempaspoort	Aanleg bufferstroken	Ecologisch beheerd grasland	Eenjarige ecoteelten	Erosiebestrijding
Akkerbouw	96.709 €	19.832 €	222.772 €	1.098.438 €	1.591.627 €	652.969 €
Boomkwekerij en sierteelt openlucht	3.813 €	628 €	1.879 €	22.412 €	59.201 €	2.326 €
Fruit	49.032 €	616 €	4.187 €	48.100 €	27.520 €	7.844 €
Gemengde bedrijven	88.236 €	16.074 €	111.188 €	901.232 €	741.510 €	278.494 €
Groenten onder glas	18.744 €	911 €	3.781 €	18.125 €	37.621 €	1.985 €
Groenten openlucht	53.920 €	3.873 €	12.048 €	23.214 €	63.639 €	21.398 €
Melk- en vleesvee gemengd	18.280 €	1.728 €	12.933 €	180.747 €	162.929 €	13.086 €
Melkvee	147.314 €	10.683 €	91.036 €	999.429 €	1.406.447 €	138.193 €
Niet-geclassificeerd	0 €	0 €	0 €	0 €	20.556 €	0 €
Overige graasdieren	46.516 €	1.269 €	1.792 €	579.007 €	84.982 €	3.936 €
Overige tuinbouw	32.342 €	835 €	4.511 €	26.130 €	24.311 €	4.706 €
Pluimvee	12.827 €	736 €	6.841 €	93.964 €	82.788 €	10.044 €
Sierteelt onder glas	0 €	0 €	66 €	1.983 €	979 €	148 €
Varkens	13.718 €	3.899 €	60.249 €	393.734 €	539.826 €	54.939 €
Veeteeltcombinaties	14.749 €	3.432 €	28.565 €	288.028 €	341.673 €	23.811 €
Vleesvee	33.690 €	7.806 €	41.946 €	2.216.696 €	458.653 €	42.005 €
TOTAAL	**629.890 €**	**72.322 €**	**603.794 €**	**6.891.239 €**	**5.644.262 €**	**1.255.884 €**

(b)

	Vruchtwisseling	Mechanische onkruid bestrijding	Meerjarig grasland	Organisch koolstofgehalte	Precisie landbouw	Voeder management
Akkerbouw	403.146 €	411.202 €	817.197 €	4.508.023 €	988.172 €	0 €
Boomkwekerij en sierteelt openlucht	3.292 €	31.912 €	9.459 €	27.045 €	15.538 €	0 €
Fruit	4.609 €	133.055 €	11.937 €	79.209 €	7.382 €	0 €
Gemengde bedrijven	321.364 €	326.201 €	1.097.577 €	2.252.462 €	365.608 €	0 €
Groenten onder glas	2.680 €	46.047 €	10.039 €	36.508 €	12.511 €	0 €
Groenten openlucht	40.529 €	128.760 €	19.039 €	99.778 €	45.418 €	0 €
Melk- en vleesvee gemengd	13.602 €	14.274 €	613.776 €	356.868 €	34.429 €	3.740 €
Melkvee	102.564 €	114.001 €	2.487.735 €	1.424.855 €	305.844 €	123.834 €
Niet-geclassificeerd	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €
Overige graasdieren	3.886 €	9.846 €	284.697 €	85.973 €	17.074 €	939 €
Overige tuinbouw	8.496 €	47.077 €	14.478 €	35.151 €	12.648 €	0 €
Pluimvee	8.241 €	16.532 €	66.231 €	129.101 €	38.320 €	0 €
Sierteelt onder glas	0 €	0 €	2.285 €	563 €	0 €	0 €
Varkens	67.164 €	48.794 €	259.904 €	846.559 €	232.464 €	0 €
Veeteeltcombinaties	51.325 €	54.991 €	585.410 €	536.430 €	120.331 €	6.260 €
Vleesvee	21.829 €	9.031 €	2.482.904 €	1.165.124 €	112.272 €	0 €
TOTAAL	**1.052.727 €**	**1.391.723 €**	**8.762.668 €**	**11.583.649 €**	**2.308.011 €**	**134.773 €**

Tabel A.11: Verdeling van de ecoregelingen volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven

	Q1	Q2	Q3	Q4
Bio	85.696 €	123.960 €	174.279 €	246.685 €
Bodempaspoort	11.487 €	16.917 €	20.036 €	23.882 €
Bufferstroken	128.630 €	154.076 €	141.197 €	180.570 €
Ecologisch beheerd grasland	1.298.558 €	1.705.066 €	1.924.121 €	1.970.884 €
Ecoteelten	1.295.563 €	1.135.399 €	1.341.178 €	1.867.942 €
Erosie	148.951 €	228.921 €	346.274 €	532.137 €
Gewasrotatie	164.690 €	234.650 €	269.377 €	384.010 €
Mechanische onkruidbestrijding	141.101 €	235.658 €	377.479 €	650.261 €
Meerjarig grasland	1.169.287 €	1.910.332 €	2.612.085 €	3.071.299 €
Organisch koolstofgehalte	1.866.749 €	2.868.376 €	3.019.857 €	3.838.015 €
Precisielandbouw	386.252 €	588.335 €	632.261 €	701.162 €
Voedermanagement	14.228 €	17.658 €	30.227 €	72.661 €
TOTAAL	**6.711.192 €**	**9.219.348 €**	**10.888.371 €**	**13.539.508 €**

Tabel A.12: Betaalde VLIF-steun per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

	2020	2021	2022	2023
Productieve investeringen	43.030.263 €	52.508.557 €	70.671.290 €	83.534.049 €
Vestigingssteun	7.473.987 €	4.689.151 €	6.970.109 €	7.057.745 €
Projectsteun innovatie	1.025.741 €	1.608.535 €	3.115.459 €	1.689.063 €
Niet-productieve investeringen	8.796 €	30.418 €	68.986 €	959.297 €
Agrovoeding	1.127.162 €	1.324.108 €	1.242.900 €	3.000.044 €
TOTAAL	**52.665.949 €**	**60.160.769 €**	**82.068.744 €**	**96.240.198 €**

Tabel A.13: Verdeling van de VLIF-steun volgens typologie van de landbouwbedrijven

	Investeringssteun voor productieve investeringen	*Vestigingssteun*	*Projectsteun innovatie*	*Investeringssteun voor niet-productieve investeringen*	***Totaal***
Akkerbouw	6.232.167 €	576.536 €	48.667 €	190.091 €	**7.047.461 €**
Boomkwekerij en sierteelt openlucht	1.094.372 €	77.150 €	0 €	9.537 €	**1.181.059 €**
Fruit	3.521.853 €	202.809 €	111.544 €	111.818 €	**3.948.024 €**
Gemengde bedrijven	8.375.535 €	781.128 €	239.036 €	67.559 €	**9.463.258 €**
Groenten onder glas	7.797.673 €	436.303 €	473.082 €	11.809 €	**8.718.867 €**
Groenten openlucht	1.545.302 €	160.493 €	0 €	52.819 €	**1.758.614 €**
Melk- en vleesvee gemengd	1.372.005 €	139.016 €	0 €	6.451 €	**1.517.472 €**
Melkvee	26.827.091 €	2.368.511 €	334.600 €	131.910 €	**29.662.112 €**
Niet-geclassificeerd	0 €	0 €	0 €	9.495 €	**9.495 €**
Overige graasdieren	1.498.902 €	139.292 €	0 €	28.112 €	**1.666.306 €**
Overige tuinbouw	1.462.645 €	211.679 €	319.743 €	62.674 €	**2.056.741 €**
Pluimvee	5.194.781 €	403.239 €	0 €	24.703 €	**5.622.723 €**
Sierteelt onder glas	1.672.311 €	101.418 €	0 €	1.230 €	**1.774.959 €**
Varkens	8.552.401 €	488.208 €	102.615 €	167.307 €	**9.310.531 €**
Veeteeltcombinaties	5.338.998 €	627.089 €	40.108 €	35.956 €	**6.042.151 €**
Vleesvee	2.145.443 €	328.877 €	0 €	47.826 €	**2.522.146 €**
TOTAAL	**82.631.479 €**	**7.041.748 €**	**1.669.395 €**	**959.297 €**	**92.301.919 €**

Tabel A.14: Verdeling van de VLIF-steun volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven

	Q1	Q2	Q3	Q4
Productieve investeringen	9.110.011 €	13.863.827 €	20.709.211 €	33.320.995 €
Vestigingssteun	395.172 €	368.474 €	535.932 €	611.042 €
Projectsteun innovatie	431.626 €	244.454 €	423.403 €	473.082 €
Niet-productieve investeringen	254.660 €	220.006 €	175.138 €	257.189 €
TOTAAL	**10.191.469 €**	**14.696.761 €**	**21.843.684 €**	**34.662.308 €**

Tabel A.15: Betaalde steun binnen opleiding, advies en innovatie per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

	2020	2021	2022	2023
Naschoolse vorming	3.414.210 €	3.002.207 €	3.251.103 €	3.868.002 €
Bedrijfsadvies	852.886 €	612.530 €	480.744 €	360.905 €
Demoprojecten	644.790 €	1.157.246 €	964.989 €	1.737.940 €
EIP	108.707 €	146.837 €	469.653 €	1.419.395 €
TOTAAL	**5.020.593 €**	**4.918.820 €**	**5.166.489 €**	**7.386.242 €**

Tabel A.16: Betaalde steun binnen de agromilieuklimaatmaatregelen per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

	2020	2021	2022	2023
Beheersovereenkomsten	16.957.311 €	16.442.433 €	16.842.190 €	14.702.564 €
AMKM	9.672.362 €	9.658.021 €	9.111.963 €	6.601.913 €
TOTAAL	**26.629.673 €**	**26.100.454 €**	**25.954.153 €**	**21.304.477 €**

Tabel A.17: Betaalde steun binnen de beheerovereenkomsten per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

	2020	2021	2022	2023
Botanisch beheer	584.600 €	571.928 €	568.413 €	342.098 €
Erosiebestrijding	295.552 €	282.634 €	275.843 €	145.995 €
Kleine landschapselementen	1.072.348 €	959.123 €	894.015 €	948.758 €
Randenbeheer	10.045.102 €	9.800.173 €	9.958.836 €	8.099.045 €
Soortenbescherming	4.170.941 €	4.087.186 €	4.354.239 €	4.989.578 €
Waterkwaliteit	734.414 €	676.851 €	659.750 €	177.090 €
TOTAAL	**16.902.957 €**	**16.377.895 €**	**16.711.096 €**	**14.702.564 €**

Tabel A.18: Overzicht van de totale steun aan beheerovereenkomsten per maatregel volgens typologie van de landbouwbedrijven in 2023

	Botanisch beheer	Erosie bestrijding	Kleine landschaps elementen	Randen beheer	Soorten bescherming	Water kwaliteit	**Totaal**
Akkerbouw	119.047 €	-	284.576 €	4.427.487 €	2.641.159 €	-	**7.693.014 €**
Boomkwekerij en sierteelt openlucht	0 €	-	5.582 €	13.413 €	4.532 €	-	**24.176 €**
Fruit	3.909 €	-	41.060 €	129.737 €	61.293 €	-	**237.550 €**
Gemengde bedrijven	39.035 €	-	163.124 €	1.291.997 €	830.296 €	-	**2.371.869 €**
Groenten onder glas	0 €	-	6.563 €	51.726 €	20.449 €	-	**79.055 €**
Groenten openlucht	555 €	-	3.772 €	30.406 €	23.723 €	-	**66.065 €**
Melk- en vleesvee gemengd	13.668 €	-	10.346 €	96.538 €	59.959 €	-	**184.318 €**
Melkvee	27.970 €	-	140.347 €	520.414 €	286.363 €	-	**984.366 €**
Niet-geclassificeerd	32.489 €	-	7.451 €	114.240 €	127.604 €	-	**281.784 €**
Overige graasdieren	47.098 €	-	111.337 €	179.307 €	182.392 €	-	**520.584 €**
Overige tuinbouw	0 €	-	13.396 €	24.966 €	10.324 €	-	**48.707 €**
Pluimvee	493 €	-	6.167 €	110.018 €	63.804 €	-	**180.482 €**
Sierteelt onder glas	705 €	-	592 €	884 €	3.117 €	-	**5.298 €**
Varkens	696 €	-	15.263 €	430.433 €	186.964 €	-	**660.150 €**
Veeteeltcombinaties	8.828 €	-	16.018 €	146.366 €	70.866 €	-	**242.687 €**
Vleesvee	47.604 €	-	112.550 €	526.341 €	416.614 €	-	**1.106.952 €**
TOTAAL	**342.097 €**	**145.994 €**	**938.144 €**	**8.094.273 €**	**4.989.459 €**	**177.090 €**	**14.687.057 €**

Tabel A.18: Verdeling van de beheerovereenkomsten volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven

	Q1	Q2	Q3	Q4
Botanisch beheer	77.146 €	98.673 €	74.355 €	59.434 €
Erosiebestrijding	37.722 €	25.922 €	45.844 €	36.508 €
Kleine landschapselementen	193.755 €	252.691 €	246.819 €	245.389 €
Randenbeheer	1.578.770 €	2.097.366 €	2.154.645 €	2.153.567 €
Soortenbescherming	1.205.378 €	1.261.483 €	1.204.941 €	1.190.377 €
Waterkwaliteit	23.007 €	38.184 €	45.182 €	70.716 €
TOTAAL	**3.092.771 €**	**3.736.135 €**	**3.726.604 €**	**3.685.275 €**

Tabel A.19: Betaalde steun binnen agromilieuklimaatmaatregelen per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

	2020	2021	2022	2023
Agroforestry onderhoud	0 €	0 €	0 €	24.446 €
Bio (omschakeling)	0 €	0 €	0 €	729.578 €
Bloemenstrook fruit	0 €	0 €	0 €	14.068 €
Ecoteelten	0 €	0 €	0 €	1.833.056 €
Genetische diversiteit	674.577 €	664.841 €	660.348 €	1.044.794 €
Mechanische onkruidbestrijding	338.377 €	320.807 €	276.743 €	0 €
Reductie antibiotica	0 €	0 €	0 €	1.751.516 €
Teelt vezelvlas	35.278 €	35.055 €	32.721 €	25.222 €
Teelt vlinderbloemigen	7.318.087 €	7.375.577 €	6.896.642 €	0 €
Tijdelijk gras naar blijvend	0 €	0 €	0 €	119.619 €
Verwarringstechniek fruitteelt	1.306.043 €	1.261.742 €	1.245.509 €	1.059.615 €
TOTAAL	**9.672.362 €**	**9.658.022 €**	**9.111.963 €**	**6.601.914 €**

Tabel A.20: Overzicht van de totale steun aan AMKM per maatregel volgens typologie van de landbouwbedrijven in 2023

(a)

	Agroforestry onderhoud	Omschakeling bio	Bloemenstrook fruit	Meerjarige ecoteelten	Genetische diversiteit
Akkerbouw	-	118.665 €	-	175.492 €	1.056 €
Boomkwekerij en sierteelt openlucht	-	8.897 €	-	469 €	0 €
Fruit	-	167.033 €	-	3.782 €	400 €
Gemengde bedrijven	-	131.988 €	-	63.370 €	73.050 €
Groenten onder glas	-	11.925 €	-	1.799 €	0 €
Groenten openlucht	-	33.001 €	-	2.698 €	0 €
Melk- en vleesvee gemengd	-	277 €	-	38.144 €	131.204 €
Melkvee	-	116.467 €	-	1.240.934 €	598.262 €
Niet-geclassificeerd	-	0 €	-	0 €	0 €
Overige graasdieren	-	31.498 €	-	63.339 €	54.515 €
Overige tuinbouw	-	50.110 €	-	3.824 €	1.400 €
Pluimvee	-	12.097 €	-	12.955 €	0 €
Sierteelt onder glas	-	0 €	-	0 €	0 €
Varkens	-	5.539 €	-	14.981 €	16.032 €
Veeteeltcombinaties	-	5.859 €	-	81.404 €	1.824 €
Vleesvee	-	21.092 €	-	129.867 €	167.051 €
TOTAAL	**24.444 €**	**714.448 €**	**14.068 €**	**1.833.058 €**	**1.044.794 €**

(b)

	Reductie antibiotica	Teelt vezelvlas	Tijdelijk gras naar blijvend	Verwarringstechniek fruitteelt	**Totaal**
Akkerbouw	15.392 €	-	13.500 €	0 €	**348.575 €**
Boomkwekerij en sierteelt openlucht	5.122 €	-	0 €	0 €	**14.488 €**
Fruit	0 €	-	0 €	992.710 €	**1.175.845 €**
Gemengde bedrijven	206.570 €	-	8.784 €	39.794 €	**537.091 €**
Groenten onder glas	7.722 €	-	0 €	26.180 €	**47.626 €**
Groenten openlucht	5.200 €	-	0 €	0 €	**41.263 €**
Melk- en vleesvee gemengd	10.322 €	-	8.564 €	0 €	**188.667 €**
Melkvee	103.480 €	-	44.341 €	0 €	**2.108.883 €**
Niet-geclassificeerd	0 €	-	0 €	0 €	**0 €**
Overige graasdieren	0 €	-	9.932 €	0 €	**160.480 €**
Overige tuinbouw	7.800 €	-	0 €	931 €	**65.306 €**
Pluimvee	205.036 €	-	868 €	0 €	**231.771 €**
Sierteelt onder glas	0 €	-	0 €	0 €	**0 €**
Varkens	689.468 €	-	3.101 €	0 €	**731.842 €**
Veeteeltcombinaties	373.360 €	-	6.035 €	0 €	**469.563 €**
Vleesvee	122.044 €	-	24.493 €	0 €	**465.390 €**
TOTAAL	**1.751.516 €**	**25.222 €**	**119.618 €**	**1.059.615 €**	**6.586.791 €**

Tabel A.21: Verdeling van de AMKM volgens kwartielen van de standaardoutput van de landbouwbedrijven in 2023

	Q1	Q2	Q3	Q4
Agroforestry onderhoud	7.183 €	6.511 €	3.709 €	7.043 €
Omschakeling bio	70.821 €	138.542 €	203.475 €	317.731 €
Bloemenstrook fruit	1.421 €	4.941 €	3.835 €	3.871 €
Ecoteelten	307.887 €	316.536 €	467.255 €	741.378 €
Genetische diversiteit	57.131 €	172.794 €	314.713 €	500.156 €
Reductie antibiotica	435.630 €	435.292 €	442.910 €	437.684 €
Teelt vezelvlas	7.915 €	2.796 €	8.178 €	6.333 €
Tijdelijk gras naar blijvend	24.064 €	24.079 €	29.473 €	42.003 €
Verwarringstechniek fruitteelt	79.806 €	159.024 €	255.625 €	565.159 €
TOTAAL	**991.858 €**	**1.260.515 €**	**1.729.173 €**	**2.621.358 €**

Tabel A.22: Betaalde steun binnen platteland, LEADER, technische bijstand en overige per submaatregel binnen het Vlaamse GLB van 2020 tot 2023

	2020	2021	2022	2023
Platteland	3.753.168 €	3.169.825 €	5.447.634 €	5.957.364 €
LEADER	2.970.831 €	3.609.690 €	3.509.958 €	5.084.495 €
Technische bijstand	747.563 €	597.789 €	924.059 €	3.538.801 €
Overige	180.000 €	118.200 €	121.800 €	21.641 €
TOTAAL	**7.651.562 €**	**7.495.504 €**	**10.003.451 €**	**14.602.301 €**

Tabel A.24: Mediaanscores uit de beleidscoherentieanalyse

	Herstel bestuivers	Herstel landschapselementen met hoge diversiteit	Herstel organische C in akkers	Herstel landbouwvogels	Herstel veengebied in landbouwgebruik	Herstel staat van instandhouding	Reductie N en P in oppervlaktewater	Reductie waterverbruik	Reductie erosie	Reductie uitstoot broeikasgassen	Reductie gebruik pesticiden	Reductie gebruik antibiotica
Conditionaliteit	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0
Basisinkomenssteun, herverdelende betaling, jonge landbouwers	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toepassing bio	1	0	2	1	0	0	1	1	1	1	2	1
Aanleg bufferstroken	1	1	1	1	0	1	1	0	1	0	1	0
Ecologisch beheerd grasland	2	0	1	1	0	1	2	0	1	1	2	0
Meerjarig grasland	1	0	1	1	1	1	2	0	1	2	0	0
Eenjarige ecoteelten	1	0	1	2	0	1	1	0	1	0	1	0
Erosiebestrijding	0	0	1	0	0	0	2	0	2	1	0	0
Vruchtwisseling	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0
Mechanische onkruidbestrijding	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	2	0
Organisch koolstofgehalte	0	0	2	0	0	0	1	1	2	1	0	0
Precisielandbouw	0	0	1	0	0	0	2	0	0	0	2	0
Voedermanagement	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Zoogkoeienhouderij	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Productieve investeringen	0	0	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0
Niet-productieve investeringen	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0
Botanisch beheer	2	1	1	1	0	1	1	0	1	1	2	0
Kleine landschapselementen	2	2	1	1	0	1	0	1	1	1	0	0
Randenbeheer	2	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	0
Soortenbescherming	2	1	1	2	0	2	1	0	1	1	1	0
Waterkwaliteit	0	0	1	0	1	1	2	0	1	0	0	0
Onderhoud agroforestry	1	1	2	0	0	1	1	1	1	1	0	0
Omschakeling bio	1	1	2	1	0	1	1	1	1	1	2	1
Bloemenstrook fruit	2	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0
Meerjarige ecoteelten	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	0
Tijdelijk gras naar blijvend	0	0	1	1	0	1	1	0	1	2	1	0
Verwarringstechniek fruitteelt	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Behoud lokale veerassen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reductie antibiotica	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2

Tabel A.25: Standaardafwijking uit de beleidscoherentieanalyse

	Herstel bestuivers	Herstel landschapselementen met hoge diversiteit	Herstel organische C in akkers	Herstel landbouwvogels	Herstel veengebied in landbouwgebruik	Herstel staat van instandhouding	Reductie N en P in oppervlaktewater	Reductie waterverbruik	Reductie erosie	Reductie uitstoot broeikasgassen	Reductie gebruik pesticiden	Reductie gebruik antibiotica
Conditionaliteit	0.689	0.725	0.577	0.555	0.622	0.651	0.426	0.405	0.630	0.316	0.660	0.000
Basisinkomenssteun, herverdelende betaling, jonge landbouwers	0.333	0.500	0.707	0.500	0.354	0.833	0.707	0.354	0.527	0.782	0.500	0.354
Toepassing bio	0.816	0.669	0.506	0.725	0.277	0.660	0.506	0.500	0.632	1.075	0.480	0.718
Aanleg bufferstroken	0.376	0.801	0.506	0.630	0.000	0.650	0.650	0.000	0.630	0.467	0.689	0.277
Ecologisch beheerd grasland	0.660	0.650	0.801	0.751	0.506	0.954	0.519	0.302	0.689	0.862	0.660	0.555
Meerjarig grasland	0.913	0.776	0.801	0.954	0.522	0.954	0.987	0.302	0.408	0.866	0.630	0.000
Eenjarige ecoteelten	0.641	0.555	0.718	0.669	0.000	0.900	0.751	0.354	0.647	0.982	0.944	0.000
Erosiebestrijding	0.277	0.480	0.801	0.277	0.000	0.277	0.927	0.405	0.506	0.786	0.376	0.000
Vruchtwisseling	0.707	0.599	0.832	0.689	0.000	0.660	0.725	0.522	0.751	0.674	0.793	0.277
Mechanische onkruidbestrijding	0.405	0.555	0.630	0.793	0.277	0.519	0.622	0.000	0.739	0.701	0.768	0.000
Organisch koolstofgehalte	0.376	0.630	0.506	0.515	0.452	0.660	1.000	0.853	0.855	0.651	0.000	0.000
Precisielandbouw	0.522	0.405	0.516	0.505	0.000	0.483	0.707	0.405	0.467	0.527	0.492	0.603
Voedermanagement	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.422	0.000	0.000	0.798	0.000	0.316
Zoogkoeienhouderij	0.674	0.632	0.467	0.539	0.000	0.467	0.632	0.289	0.389	0.739	0.289	0.447
Productieve investeringen	0.527	0.972	0.928	0.333	0.316	0.316	0.516	0.738	0.919	1.197	0.876	0.441
Niet-productieve investeringen	0.492	0.515	0.793	0.622	0.674	0.835	0.289	0.389	0.651	0.422	0.452	0.000
Botanisch beheer	0.492	0.754	0.751	0.515	0.467	0.669	0.603	0.522	0.389	0.632	0.900	0.000
Kleine landschapselementen	0.452	0.651	0.515	0.577	0.000	0.577	0.888	0.515	0.515	0.505	0.522	0.000
Randenbeheer	0.660	0.899	0.707	1.068	0.289	0.641	0.751	0.452	0.725	0.522	0.816	0.000
Soortenbescherming	0.527	0.603	0.701	0.674	0.000	0.820	0.483	0.467	0.483	0.527	0.751	0.000
Waterkwaliteit	0.502	0.900	0.516	0.505	0.944	0.953	0.522	0.515	0.835	0.452	0.515	0.000
Onderhoud agroforestry	0.494	0.650	0.522	0.820	0.302	0.650	0.862	0.506	0.555	0.718	0.674	0.000
Omschakeling bio	0.816	0.650	0.506	0.689	0.000	0.650	0.494	0.500	0.632	1.104	0.669	0.632
Bloemenstrook fruit	0.870	0.650	0.519	0.480	0.000	0.506	0.866	0.302	0.519	0.467	1.144	0.000
Meerjarige ecoteelten	0.674	0.650	0.519	0.689	0.577	0.660	0.913	0.900	0.718	0.862	0.913	0.555
Tijdelijk gras naar blijvend	0.776	0.768	0.751	0.899	0.674	0.751	0.913	0.480	0.480	1.084	0.651	0.603
Verwarringstechniek fruitteelt	0.966	0.289	0.000	0.492	0.000	0.289	0.289	0.000	0.000	0.000	0.492	0.000
Behoud lokale veerassen	0.000	0.289	0.389	0.289	0.000	0.622	0.302	0.000	0.000	0.000	0.289	0.515
Reductie antibiotica	0.502	0.000	0.000	0.289	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.289	0.000	0.000